

ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ

ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΛΟΙΔΙΜΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΥΖΙΚΟΥ
(ΤΟΥ ΑΠΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ) ΚΥΡΙΟΥ ΜΑΘΑΙΟΥ

πρὸς τὴν ἐν εἵδει Ἀπολογίας περὶ τῆς εἰς τὸ χυδαῖον
ιδίωμα Μεταφράσεως τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἀπο-
σαλεύσαν τῇ τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλη-
σίᾳ Ἐπισολὴν τοῦ μακαρίτου Τουρ-
νόβου Κυρίου Ἰλαρίωνος.

Ἦς προετέθη Εἰσαγωγή, κατ' ἐπιταγὴν τῆς
Ἐκκλησίας

ΣΥΝΤΑΧΘΕΙΣΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΙΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΚΟΥ-
ΡΟΥΤΖΕΣΜΕ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ ΣΧΟΛΗΣ Π. Μ.
ΣΑΜΟΥΗΛ ΚΥΠΡΙΟΥ.

ΕΞΕΔΟΘΗ ΔΕ ΗΔΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΚΚΛΗ-
ΣΙΑΣ ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Ἐν τῷ Βασιλικῷ Τυπογραφίῳ, παρὰ Στ. Δομestικῷ καὶ Θ. Ἀργυράμω.

1841.

“Κράτει ὃ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέφανόν σου.”

Ἀποκάλ. κεφ. γ'. 11.

“Στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε,

“εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν.”

Β'. Θεσσαλ. κεφ. β'. 15.

ΤΩ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΤΩ, ΣΟΦΩΤΑΤΩ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΒΑΣΤΩ ΜΟΙ ΠΑΤΡΙ
καὶ ΔΕΣΠΟΤΗ, ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΩ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΚΥΡΙΩ
ΚΥΡΙΩ ΑΝΘΙΜΩ, ΤΗΝ ΔΟΥΛΙΚΗΝ ΜΟΥ ΤΑΠΕΙ-
ΝΩΣ ΑΠΟΝΕΜΩ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΙΝ

Κατὰ τὴν Δεσποτικὴν Αὐτῆς ἐπιταγὴν, ὅπως, διελθὼν προηγου-
μένως τὴν Ἀντίρρῃσιν, τὴν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ αἰοδύμου Ματ-
θαίου τοῦ Κυζίκου κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἰλαρίωνος Τορνόβου χυδαίας
μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, ἐκθέσω ἐπομένως κατ' εἰσαγωγὴν εἰς
ταύτην, ὁποῖαν τινὰ γνώμην ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἡ ἡμετέρα Ὀρ-
θόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἶχε περὶ τούτου, καὶ πῶς προσηνέχθη
περὶ αὐτῆς ἐξ ὅτου τὸ πρῶτον ἀνεφάνη μέχρι τῆς σήμερον, ἵνα,
γνωρίζοντες πάντες οἱ Ὀρθόδοξοι ἀκριβῶς τὸ ἀληθές περὶ τούτου
φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ὑποσκελίζωνται ὑπὸ τῶν ἄλλως πως
πρεσβεύοντων καὶ λεγόντων καὶ γραφόντων, ἐναντίον τῆς γνώμης
τῆς Ἐκκλησίας, καὶ σύγχυσιν ἱκανὴν προξενούντων, ἰδοῦ, χρέος ἔ-
χων ὑπακούειν κατὰ πάσάν μου τὴν ζωὴν τῇ γνησίᾳ μου Μητρὶ
Ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοι ὀλίγος ἐγὼ περὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἐν ἄλλοις
ἔχων τὰς ἀσχολίας μου, ἐξεθέμην προθύμως ὅ, τι ἠδυνήθην, ὅ-
περ στρέφεται περὶ δύο τινὰ, ἐν γένει εἰπεῖν. Τὸ α'. ὅτι ἡ
Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε διέτα-
ξεν, ἢ ἐπραξεν ἀφ' ἑαυτῆς τοιαύτην τινα χυδαίαν μετάφρασιν. Τὸ β'.
ὅτι καὶ ἅμα ἐφάνη σκευωρηθεῖσα ὑπὸ ἑτεροδόξων ἀπεναντίας τοῦ
τῆς Ἐκκλησίας ἀρχαιοπαράδοτου ἔθους, οὐδόλως ἀπεδέχθη, ἀλλ' ἐ-
ξεκήρυξε, κατεδίωξε καὶ ἐξεβαλεν αὐτήν, ὅσάκις ἐφάνη μέχρι τῆς
σήμερον, οὐ μόνον ὡς πάντῃ ἀνωφελῇ, ἀλλὰ καὶ βλάβης οὐ μικρᾶς
παραίτιον· ἐξ ὧν δύναται πᾶς εὐσεβὴς, πληροφορηθεὶς εἰς τὸ ἐξῆς
περὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς φρονήματος τῆς Ἐκκλησίας, παῦσαι τοῦ ἀμφι-
γνοεῖν καὶ ταλαντεύεσθαι τυχόν, ὡς ἐκ τινων ἰδιοτελῶν, ἀντιφωνούν-
των πρὸς τὸ τῆς Ἐκκλησίας τοῦτο ἀρχαιοπαράδοτον ἔθος· καταγίνε-

σθαι δὲ ἀναγινώσκειν τὰς Ἀγίας Γραφάς, καὶ λύειν πάντα τὰ ἀπορού-
μενα ἀπὸ τῶν διαφόρων Ἑρμηνειῶν, ὅσας οἱ Θεῖοι Πατέρες ἄ-
νωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐπὶ τε παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ δό-
κιμοί τε καὶ γνώριμοι Ὁρθόδοξοι διδάσκαλοι κατέλιπον ἡμῖν εἰς δια-
φόρους τῆς γλώσσης βαθμοὺς, κατὰ τὰς ἐποχάς, ἐν αἷς ἤκμασαν οἱ
ταύτας συγγράψαντες. Καθυποβάλλω δὲ τὰ ἐκτεθέντα, ὥς εἰσα-
γωγὴν εἰς τὴν τοῦ ἀοιδίμου Κυζίκου Ἀντιρρήσιν, ὑπὸ τὴν σκέψιν,
καὶ κρίσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα, ἐὰν φανῶσι σύμφωνα τῷ ἀρχαίῳ
Ἐκκλησιαστικῷ φρονήματι, καὶ τῇ κοινῇ Ὁρθοδόξῳ γνώμῃ, καὶ ἐγκρι-
θῶσι, συνεκδοθῶσιν ἅμα τῇ Ἀντιρρήσει· ἐμοὶ δὲ τῷ εὐπειθεῖ δούλῳ
Αὐτῆς παράσχη τὰς πατρικὰς Αὐτῆς εὐχὰς καὶ εὐλογίας, ὅστις
διατελεῶ

Ἐν τῇ Σχολῇ τοῦ Κουρούτζεσμε.

α ω μ'. Νοεμβρίου κβ'.

Τῆς Ὑμετέρας προσκυνητῆς μοι Παναγιότητος

δοῦλος ἐλάχιστος

† ὁ Π. Μ. Σαμουήλ διδ.

**ἈΝΘΙΜΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝ-
ΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ ῬΩΜΗΣ ΚΑΙ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ.**

Ἰερώτατε Μητροπολίτα πρώην Μεσημβρίας, καὶ Ἀρχιδιδάκκαλε τῆς ἐν Κοροῦτζεσμε κοινῆς τοῦ ἡμετέρου γένους Ἑλληνικῆς Σχολῆς· ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ, καὶ συλλειτουργὲ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, Κ. Σαμουήλ· τὴν φίλην ἡμῖν ἱερότητά της ἀδελφικῶς ἐν Κ^ῃ κατασπαζόμεθα. Τὰ κατ' Ἐκκλησιαστικὴν διαταγὴν, φιλοπονηθέντα παρ' αὐτῆς τρόπῳ εἰσαγωγικῷ εἰς τὴν Ἀντιρρήσιν, τὴν συνταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ αἰοδίου Ἀρχιερέως Κυζίκου, Κ. Ματθαίου, κατὰ τῆς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἀρχιερέως Τορνόβου, Κ. Ἰλαρίωνος, χυδαίας μεταφράσεως τῶν Γραφῶν, καὶ σταλέντα εἰς τὴν θεωρίαν, καὶ ἐπίκρισιν τῆς Ἐκκλησίας, συνωδευμένα καὶ μετ' ἀδελφικοῦ της, ἐθεωρήθησαν παρ' ἡμῶν τε, τῆς περὶ ἡμᾶς ἱερᾶς ἀδελφότητος, καὶ τῆς Κεντρικῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς, καὶ ἀνεφάνησαν λίαν προσφόρως, καὶ εὐφυῶς ἐξεργασμένα, καὶ ἐνεκρίθησαν κοινῶς ᾤ-
ξια, ἵνα συνεκδοθῶσι τῇ Ἀντιρρήσει. Ἐφ' ᾧ καὶ καταστέψαντες τὴν φίλην ἡμῖν ἱερότητά της ταῖς ἀνηκούσαις Ἐκκλησιαστικαῖς εὐφημίαις καὶ Συνοδικαῖς εὐχαῖς, ἔνεκεν τῆς εὐπειθείας της πρὸς τὴν κοινὴν μητέρα, ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ ὡς πρὸς τὴν φιλοπονίαν της ταύτην, ἐξηγησάμεθα ὑπὲρ αὐτῆς ἄνωθεν τὴν Θεῖαν ἐνίσχυσιν εἰς ἐργασίαν καὶ ἄλλων ψυχωφελῶν φιλοπονημάτων, καὶ ὑγίειαν διηνεκῇ, καὶ ζωὴν πολυχρόνιον μετ' ἐπιτεύξεως πάντων τῶν σωτηριωδῶν αἰτημάτων της, ἧς καὶ τὰ ἔτη εἶεν Θεόθεν πληστοσιωτήρια.

α ω μ α'. Ἰουνίου ιβ'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΑΔΕΛΦΟΣ.

Ἐφέσου Ἀνθιμος ἐν Χῷ ἀδελ.	Ἡρακλείας Διονύσιος ἐν Χῷ ἀδελ.
Κυζίκου Μελέτιος ἐν Χῷ ἀδελ.	Νικομηδ. Διονύσιος ἐν Χῷ ἀδελ.
Χαλκηδ. Ἰερόθεος ἐν Χῷ ἀδελ.	Δέρκων Γερμανὸς ἐν Χῷ ἀδελ.
Θεσσαλον. Ἰερώνυμος ἐν Χῷ ἀδελ.	Ἰωαννίνων Ἰωακείμ. ἐν Χῷ ἀδελ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗΝ ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΝ ΤΟΥ ἈΟΙΔΙΜΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ
(τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης Κυζίκου) ΚΑΤὰ ΤΗΣ ΧΥΔΑΪΑΣ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΣ, ΤΗΣ ὑΠὸ ΤΟΥ ἸΛΑΡΙΩΝΟΣ
ΤΟΡΝΟΒΟΥ.

§ 1. Ἡ μὲν Ἀγία Γραφή φωνάζει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ « Μὴ μέ-
ταιρε ὄριχ αἰῶνιχ, ᾧ ἔθεντο οἱ πατέρες σου. » (α) καὶ οἱ κατὰ πᾶσαν
ἐποχὴν Θεσπέσιοι Πατέρες ἡμῶν, ἔντε ταῖς Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις,
ἔντε ταῖς τοπικαῖς, καὶ διὰ παντός, διεφύλαξαν τὴν ἐντολὴν ταύτην
ἀπαράβατον, καὶ οἱ ἐκείνων ἱεροὶ διάδοχοι διέδωκαν μέχρις ἡμῶν,
μηδὲν δεξάμενοι μετακινήσαι οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον, οὔτε περὶ δόγ-
ματα, οὔτε περὶ ἔθιμα, καὶ ἐν γένει παραδόσεις, ὅσας παρέλαβον ἀπ'
αὐτῶν τῶν Θεοκηρύκων Ἀποστόλων, τῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ μαθητῶν. ὑπῆρξαν ὅμως τινὲς ἐν διαφόροις καιροῖς, κωφεύ-
οντες πάντῃ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μηδὲν ὅλως σεβα-
ζόμενοι, οὔτε τὰς ἀγιοτάτας παραδόσεις, οὔτε τοὺς αὐτὰς διαφυλά-
ξαντας ἀγιοτάτους ἄνδρας, καὶ ἡμῖν ὡσαύτως συμβουλευόντας, ὄντως
τοῖς ἰδίοις αὐτῶν πάθεσι δουλεύοντες! οἵτινες ἐτόλμησαν μετακινήσαι
ποτὲ μὲν τοῦτο, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο, καὶ κατὰ κράτος τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ
Χριστοῦ, « ἦν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος. » (β). Τοιοῦτοι

(α) Παροιμ. κβ. 28.

(β) Πράξ. κ. 28.

ὑπῆρξαν οἱ Μάνεντες, οἱ Σαβέλλιοι, οἱ Ἀρειοί, καὶ ὁ λοιπὸς ἐσμός τῶν αἵρετικῶν, οἵτινες ἐξεμάνησαν, ἢ κατὰ τοῦ Μυστηρίου τῆς Παναγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαίρετου Τριάδος, ἢ κατ' ἄλλων θειοτάτων παραδόσεων. Ἀλλὰ τούτους πάντας δι' ἀγιωτάτων Συνόδων οἱ Θεότατοι Πατέρες ἡμῶν ἐξεβάλον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὡς λύκους βαρεῖς, καὶ παρέπεμψαν τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι.

§ 2. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀλαζὼν καὶ καινοτόμος 'Ρώμη' τοιοῦτοι οἱ Δούθηροι καὶ οἱ Καλθῖνοι, καὶ ὑπάρχουσι μέχρι τῆς σήμερον, ταραττοντες τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλ' οὐδέποτε αὕτη ἡ ἀμώμητος νόμφη αὐτοῦ, οὐ μόνον δὲν παρεδέχθη, οὐδὲ συνεφρόνησεν αὐτοῖς κατὰ τι, ἀλλ' ἀκαταπαύστως καὶ ἀντιστρατεύεται κατ' αὐτῶν, ἔχουσα ἀρχηγὸν αὐτὸν τὸν ἑαυτῆς νυμφίον Ἰησοῦν, καὶ καταφωριᾷ καὶ θεατρίζει τοὺς δόλους καὶ τὰς ἐπιβουλὰς αὐτῶν πᾶσιν, οἷς ἂν δύνηται τρόποις. Τοιοῦτος ἀνεπήδησεν ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, ὡς ἀπὸ Ἄδου ζοφεροῦ, καὶ ὁ δυσσεβέστατος, καὶ αὐτόχρημα ἀντίχριστος, Θεόφιλος Καίρης, ἵνα ἐξαλείψῃ ὅλως διόλου, ἐὰν δυνηθῇ, τὸν Χριστιανισμόν, καὶ στερεώσῃ, ποῦ; εἰς τὸ κέντρον τῆς Ὁρθοδοξίας! (νήπιος)! τὸν Θεισμόν, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, αὐτὴν τὴν Ἀθείαν. Ἀλλ' ἤλθε καὶ κατ' αὐτοῦ ὁ κεραυνὸς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κατεταρτάρωσεν αὐτήν, ὡς ἄλλον Ἑωσφύρον ἀμετανόητον. Τοιαῦτα τὰ τέλη τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὅσοι πολὺ, ἢ ὀλίγον ἐτάραξαν αὐτήν! Ὅσοι πολλὰς, ἢ ὀλίγας ἐτόλμησαν, ἵνα εἰσάξωσιν εἰς αὐτήν καινοτομίας, ἀναλόγως τῇ τόλμῃ καὶ θρασύτητι αὐτῶν, ἔλαβον, καὶ λήφονται τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας αὐτῶν μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος· διότι ὁ θεμελιωτὴς αὐτῆς, ὁ πανακλής, καὶ παντοδύναμος, αὐτὸς ὑπερασπίζει αὐτῆς, κατὰ τὴν ἀψευδестаτήν αὐτοῦ ἐπαγγελίαν, « καὶ πύλαι Ἄδου, λέγουσαν, οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. » (α).

§ 3. Μία τῶν τοιούτων καινοτομιῶν, ἐναντίᾳ τῇ ἱερᾷ ἀρχαιοτάτῃ γνώμῃ, κινήθεισα, πρῶτον (ὡς φαίνεται) ἀμέσως ἐπὶ Κυρίλλου

τοῦ Λουκάρως, ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Καλθίνου, εἴτα πολλάκις ἐμμέσως, μισθούντων τινὰς ἐκ τῶν ἡμετέρων, οὐδέποτε δὲ παρὰδεχθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὑπάρχει καὶ ἡ εἰς τὴν χυδαίαν γλῶσσαν μετὰφρασις τῶν ἱερῶν Γραφῶν. Καὶ τίς μὲν ὁ σκοπὸς τῶν μισθούντων, τίς δὲ τῶν μισθουμένων, οἶδαμεν καλῶς. Ὡσαύτως ἡδυνάμεθα ἀποδείξει (καὶ εἰς τοὺς μισθοῦντας ἑαυτοὺς τοῖς ἐχθροῖς τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας) πόσον ἀμαρτάνουσι, τολμώντες τὴν ἐκχυδαῖσιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, μάτην κοπιῶντες, ἔνθεν μὲν μεταγλωττίζειν τὰ σαφέστατα, καὶ πᾶσιν εὐκατάληπτα μετὰ μεγίστης ἀηδίας, ἔνθεν δὲ μετὰφράζειν (δίδωεν) τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀκατάληπτα, μενούσης ἀπάσης τῆς ἀκαταληψίας, ὡς μηδὲν ἄλλο δυνάμενοι ποιεῖν, ἢ παρὰ μῦθαι, αὐτὰς ἐκείνας κάλιν τὰς λ. ξεις, καὶ φράσεις τοῦ ἱεροῦ κειμένου, πολλάκις δὲ καὶ εἰς κρημνὸν ἐπικινδυνότατον πλησιάζειν τοὺς τῶν τοιούτων ἀναγνώστας. (καὶ τοὶ προφασίζονται, καὶ μισθοῦντες, καὶ μισθούμενοι, οἱ μὲν φιλανθρωπίαν, οἱ δὲ ὠφελεῖν καὶ σωτηρίαν). Ἀλλ' ὅμως ἡ πρόθεσις ἡμῶν δὲν ἀφορᾷ εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἐν ἀποδείξωμεν, ὅτι ἡ Ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἄνωθεν μέχρι τῆς σήμερον, μένουσα ἀναπόσπαστος τῇ Ἀγίᾳ παραδόσει, οὐδέποτε ἀπεδέξατο χυδαῖον γλῶσσαν μετὰφρασιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν. Τούτου χάριν ἐρχόμεθα καὶ εἰς τὴν ἐκδοσιν τούτου τοῦ προλόγου, καὶ εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς ἐπομένης ἀντιρρήσεως.

§ 4. Ἀνατρέχοντες λοιπὸν εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην ἀπὸ Χριστοῦ ἐκκτονταετηρίδα, ἐν ἣ συνεγράφησαν ἅπαντα τὰ βιβλία τῆς Νέας ἀγίας Γραφῆς ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου, (διότι περὶ τῆς Παλαιᾶς ἀγίας Γραφῆς, τῆς συγγεγραμμένης εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑβραϊκὴν διάλεκτον, οὐδὲν ἄλλο προστιθέμεθα, εἰμὴ ὅτι αὕτη πολλὴν μὲν εἶχε τὴν διαφορὰν, ὡς πρὸς τὴν Συροχαλδαϊκὴν τὴν ὁμιλουμένην ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, οὐδέποτε δὲ οὐδ' αὕτη ἐκχυδαῖσθεῖσα μετεφράσθη, ἀλλ' ἡρμάνευον αὐτὴν πρὸς αὐτοὺς οἱ νομοδιδάσκαλοι· καὶ εἰς ὁποῖαν δὴποτε ἄλλην μετὰ ταῦτα μετεφράσθη, καθὼς καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, αἰέποτε ἐν πάσαις ὑπῆρχε μὲν ὑψηλοτέρα παρὰ τὴν λαλουμένην ὑπὸ

τοῦ λαοῦ, δι' ὃν ἐγίνετο καὶ ἡ μετάφρασις, ἡρμηνεύετο δὲ ὑπὸ τῶν διδασκάλων. Καὶ γνωστὰ τοῖς φιλολόγοις τὰ λεγόμενα) καὶ ιστορικῶς ἀνερευνόντες, οὐδένα εὐρίσκωμεν εἰς τὴν ἑκατονταετηρίδα ἐκείνην, οὐδὲ ἐκ τῶν διαδίδχων τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, οὐδὲ τῶν ἐξῆς, οὐδὲ ἀπλῶς Χριστιανὸν τινα πολμήσαντα ἐκχυδαῖται τὴν Νέαν ἀγίαν Γραφήν, ἀλλὰ τοὺς ἱεροὺς διδασκάλους ἑρμηνεύοντας αὐτὴν, καὶ διδάσκοντας, καὶ γράφοντας. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Παλαιὰν ὡσαύτως διερμηνεύουν (χωρὶς ἐκκεχυδαῖσμένης μετάφρασεως,) ἐφ' ἧς ἐπωκοδόμουν τὴν ἀλήθειαν τῆς Νέας, ὡσάντις ἐπεχειροῦν ἀποδείξαι ταύτην ἀπὸ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐν ἐκείνῃ προφητειῶν.

§ 5. Ἀλλ' εἰς ταύτην τὴν ἑκατονταετηρίδα οὐδεὶς ἐφάνη ἐκχυδαῖτας, οὔτε Παλαιὰν, οὔτε Νέαν ἀγίαν Γραφήν· ἀλλ' ἄρ' αὖ γε ἐφάνη τις εἰς τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα; ἢ ἐφάνη εἰς τὴν τρίτην; οὐδεὶς οὐδαμοῦ· ἀλλ' ἅπαντες, ὅσοι τὸ χάρισμα εἶχον τοῦ Θεοῦ λόγου, ἐδίδασκον, ἡρμηνεύον, διεσάφουν, ἀνέπτυσσον, ἐσχολιάζον, φωτίζοντες τοὺς ἀκροατὰς τῶν διδασκαλιῶν, καὶ ἀναγνώστας τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν. Οὐδὲ δύνανται τις εἰπεῖν, ὅτι οὐδεμιὰς ἐκχυδαῖτως χρεῖαν εἶχον τότε, ἐπειδὴ αἱ θεαὶ Γραφαὶ ἦσαν συγγεγραμμέναι Ἑλληνιστί, καὶ εἰς ὕψος ἀφελές, οἱ δὲ ἀναγνώσται οἱ πλεῖστοι ἦσαν Ἕλληνες, πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν Ἑβραίων ἐνέωσκον τὴν γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικὴν. Διότι ὡς πρὸς τὰ εὐκολοκατάληπτα, καὶ τότε, καὶ νῦν, καὶ αἰεὶ εἰσὶ τὰ αὐτὰ, εὐκολοκατάληπτα, ἐπειδὴ καὶ ἡμῶν ἡ ἤδη λαλουμένη γλῶσσα πολλὴν ἔχει τὴν πλησίαν εἰς τὴν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, λέγω μάλιστα τῆς Νέας, τῆς κατ' ἐξοχὴν καὶ ἀναγκαιοτάτης. Ἀλλ' ὅμως ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀπλότητος τῆς λέξεως, καὶ τῆς ἀφελείας τῆς φράσεως, εἰσὶ πολλάκις κεκρυμμένα νοήματα ὑψηλά, καὶ μυστήρια δυσνόητα, ὧν ἀδύνατος ἡ ἐννόησις, ἀνευ τῆς διερμηνεύσεως.

§ 6. Τοιαῦτά εἰσιν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, κατ' ἐξοχὴν αἱ Προφητεῖαι, ὧν τὰς ἐρμηνείας ἀναγινώσκωμεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν Θεοπνεύστων διδασκάλων. Τοιαῦτα ἐν τῇ Νέᾳ ἀγίᾳ Γραφῇ, καὶ ἄλλα μὲν πλεῖστα, ὡς τὸ πρὸς τὸν νομομαθέστατον Νικόδημον εἰρημένον, τὸν

διδάσκαλον τοῦ Ἰσραήλ. «ἐάν μήτις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» ὕπερ καὶ μετὰ τὴν ἐξήγησιν τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου «ἐάν μήτις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» πάλιν εἰς τὸν Νικόδημον ἔμεινεν ἀκατάληπτον· διὸ καὶ πάλιν ἐρωτᾷ· «πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι; (α)» Καὶ ἄλλα πολλὰ ἐν πολλοῖς μέρεσι τῆς Νέας, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, περὶ ὧν εἶπε Πέτρος ὁ συναπόστολος αὐτοῦ· «ἐν οἷς ἐστὶ τινα δυσνόητα, ἃ οἱ ἄμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὥς καὶ τὰς λοιπὰς γραφάς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν.» (β) Ἐξαιρέτως δὲ αἱ τοῦ Κυρίου ἡμῶν παραβολαί, ὅσας κατέλιπεν ἀνεξηγήτους· ὥς ἡ τοῦ καταβαίνοντος ἀπὸ Ἰερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼ, καὶ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστὰς (γ)· ὥς ἡ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ποιήσαντος δεῖπνον μέγαν, καὶ καλέσαντος πολλοὺς· (δ) καὶ ἄλλαί· καὶ ὥς τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ ὑπερεξηρημένως ἐμπεριεχόμενα. Διὰ ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἀπηρτεῖτο καὶ τότε, ἀπαιτεῖται καὶ νῦν, καὶ διὰ παντὸς ἀπαιτηθήσεται ἡ ἐρμηνεία τῶν Θεοσόφων Διδασκάλων, καὶ χωρὶς αὐτῆς οὐδεμία οὐδαμῶς ἐκχυδάσις τῶν Γραφῶν, ὥς βλέπομεν ἐν ταῖς περιφερομέναις, οὐδέποτε δύναται καταληπτὰς ποιῆσαι τὰς ἐν τοῖς τοιούτοις περιεχομένας ὑψηλὰς ἐννοίας, διὰ μόνης τῆς μεταβολῆς λέξεων τινων, ἢ καὶ φράσεων, αἵτινες πολλάκις καὶ σκοτασμοῦ τῆς ἐννοίας μᾶλλον γίνονται παραίτιοι, ἢ σαφηνείας. Οὕτω λοιπὸν εἰς τὰς πρώτας ἐκατονταετηρίδας οὐδεὶς ἐφάνη τολμήσας ἐκχυδάσιν τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, οὐδὲ παραδεξάμενος, ὥς οὔτε ἀνγκυρίαν οὔσαν, καὶ κίνδυνον μάλιστα πολλάκις ἐπαπειλοῦσαν τοῖς ἀναγινώσκουσι τὰ ὑψηλότετα καὶ σεβαστὰ καὶ ἀξιοπρο-

(α) Ἰωάνν. γ. 3. 5. 9.

(β) 2. Πέτρ. γ. 16.

(γ) Λουκ. ι. 30

(δ) Λουκ. ιθ. 16.

σύννητα μυστήρια ἐν τῇ χυδαιοτάτῃ καὶ εὐτελεστάτῃ ἐκείνῃ λέξει.

§ 7. Ἐξετάσωμεν δὲ, μήπως ἐφάνη τις τοιοῦτος, ἢ τοιοῦτόν τι ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι. Ἄλλ' αὕτη δὲ ἡ ἑκατονταετηρίς ἐστίν, ἥτις ἀνέδειξε τοὺς πλείονας καὶ σοφωτέρους τῶν ἀγιοτάτων Διδασκάλων· αὕτη μᾶλλον ἐλάμπρυνε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν Ἡρώων ἐκείνων· Ἀθανασίων, λέγω, Κυρίλλων, Βασιλείων, Γρηγορίων, Χρυσοστόμων, καὶ τοσούτων ἄλλων, οἵτινες ὅλοι ὅλως τοῦ Πνεύματος γενόμενοι, ἀφίερωσαν ἑαυτοὺς παρὰ πάντα τὸν βίον, οὐχὶ μόνον διδάσκοντες, ἀλλὰ καὶ ἐρμηνεύοντες τὸ βάθος τῶν Γραφῶν, καὶ ἀναπτύσσοντες πᾶν ὑψηλὸν καὶ δυσνόητον, ὡς ἀναγινώσκωμεν ἐν τοῖς σωζομένοις συγγράμμασιν αὐτῶν. Ποῦ ἐτόλμησεν εἰς τὴν ἑκατονταετηρίδα ἐκείνην παρρησιασθῆναι μετὰ τῶν τοιούτων ἐκχυδαίστης, ἢ ἐκχυδαίσις Γραφῶν! Οὗτοι λοιπὸν φυλάζκντες τὸν τύπον τὸν πρὸ αὐτῶν ἀκριβέστατα, καὶ τοῖς ἔχουσιν ἐκείνων ἀκολουθήσαντες, μᾶλλον δὲ καὶ πληρέστερον τύπον δόντες ἑαυτοὺς τοῖς μεταγενεστέροις, τοῖς τε δηλονότι ὑπάρξασιν ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι, ἐν τῇ ἑκτῇ, ἐβδόμῃ, καὶ ὀγδόῃ, μέχρις ἡμῶν, καὶ ἕως συντελείας, πάσῃ ἐν γένει τῇ ἀπανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, ἐπιτάττουσιν ἡμῖν καὶ λόγῳ, καὶ ἔργῳ, διὰ τῆς κατὰ συνέχειαν πράξεως αὐτῶν, (ἥτις παρέδωκεν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς πάντα τὰ μυστήρια), ἵνα μηδεὶς μηδέποτε τολμήσῃ χυδαιογλωσσίσαι τὰς ἁγίας Γραφάς, ἢ παρὰδίδεσθαι ἄλλου τινὸς χυδαιογλωττίματα κακὴ γλῶσσα.

§ 8. Καὶ βεβαίως ὥσπερ ἂν ἔλεγόν σοι οὗτοι πάντες οἱ ἅγιοι Πατέρες σου, καὶ πάντες πάντων τῶν αἰώνων οἱ εὐλαβεῖς καὶ ἐνάρτετοι Χριστιανοί, ἐνὶ στόματι, καὶ μιᾷ φωνῇ· Θέλεις, Χριστιανέ, ἀναγινώσκειν τὰς ἁγίας Γραφάς; ἀναγινώσκει αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ πρωτότυπα, τὰ βρύοντα πολλὴν ἡδονὴν καὶ χάριν· ὀλιγώτερον μὲν τὴν Παλαιάν, περισσότερον δὲ τὴν Νέαν, (α) τὴν πηγὴν τῆς σωτηρίας σου. Γεύου τῆς ἡδονῆς αὐτῆς, ἐντρέψα τῷ κάλλει τῆς αὐτῆς ὠραιότητος. Ἔχεις εὐκό-

(α) Τῆ αὐτῆς ἢ ἡ γνώμη τῶν πατέρων. Βασιλ. ἐπιστ. πρὸς Χιλιων.

λως ἐννοούμενα, ὅσα ἀνέχουσιν εἰς τὴν σωτηρίαν σου. Ἀποστρέφου δὲ τὰς ἀσχήμους καὶ ἀτερπεῖς χυδαίωματράσεις. (Ἄν δὲ ταῦτα καὶ παρεκθατικώτερον, ἀλλ' ὅμως παρεντιθενται εἰς βεβαίωσιν τῆς γνώμης τῶν φιλοστόργων ἡμῶν Πατέρων· καὶ ἅμα συμφώνως πρὸς τὸν σκοπὸν). Παράβαλε λοιπὸν εἰς πληροφορίαν σου περικοπὰς τινὰς ἐξ ἐκαστρας, καὶ ἴδε, ὅποια μὲν ἡ πρωτότυπος! ὅποια δὲ ἡ μεταμεμορφωμένη! « Ἐάν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. » (α) (τὸ κείμενον). Ἄν ἴσως κἄνεις δὲν γεννηθῇ ἀπὸ νερόν, καὶ πνεῦμα, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ (τοῦτο, ἢ τοιοῦτον ἢ μετάφρασις)· βλέπεις ἀηθίαν; Ἀλλὰ δὲν ἐνόησα καλῶς, λέγεις, τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοτύπου, ἐπειδὴ, φαίνεται, ἐνταῦθα περιέχεται ὑψηλὴ τις ἔννοια. Ἀλλὰ μήπως ἐνόησάς τι περισσότερον ἀπὸ τῆς κακοζήλου ταύτης μεταφράσεως; Οὐχί· μάλιστα δ' ἐγὼ νομίζω, ὅτι καὶ μᾶλλον ἐσκοτίσθης ὑπ' αὐτῆς. Διὸ καὶ ἐάν χρήζης ἐννοῆσαι τελειώτερον, ἀνάγκη, ἵνα καταφύγῃς εἰς τὴν ἐρμηνείαν.

§ 9. Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Κύριος, λέγων περὶ τοῦ βαπτίσματος, θ' διέταξεν αὐτὸς εἰς τοὺς μαθητάς, ὅτε αὐτοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὸ κήρυγμα (β), διορίζει εἰς αὐτὸ ὁρατὸν μὲν σημεῖον, τὸ προκείμενον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ ὕδωρ· ἀοράτως δὲ χαρίζει τὴν ἐν τούτῳ διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ ἱερέως ἐπιφοιτῶσαν χάριν τοῦ Παναγίου Πνεύματος· καὶ τελεῖται διὰ τῆς ἐπικλήσεως τῶν τριῶν προσώπων τῆς Παναγίας Τριάδος, Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν τρισὶ καταδύσεσι καὶ ἀναδύσεσιν, ἐπιλεγομένου τοῦ ὀνόματος ἐκάστου τῶν προσώπων ἐν ἐκάστῃ καταδύσει καὶ ἀναδύσει, ἵνα ὅλον μὲν τὸν ἄνθρωπον ἀνακαίνισῃ (ἐπειδὴ ἐστὶ σύνθετος ἐκ σώματος ὑλικοῦ, καὶ ψυχῆς ἀβίου),

(α) Ἰωάνν. γ. 5.

(β) « Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. » Ματθ. κβ'. 19. Καὶ, « ὁ πιστεύσας, καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται. Μάρκ. 16. 16.

φέρη δὲ ἀναλογίαν ἐξαίρετον, τὸ μὲν ὕδωρ πρὸς τὸ σῶμα, τὸ δὲ πνεῦμα πρὸς τὸ πνεῦμα· τούτέστι ἡ ἐπιφοιτῶσα χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος πρὸς τὴν αὐλὸν ψυχὴν. Βλέπεις, Χριστιανέ, πύσης διερμηνεύσεως ἐγένετό σοι χρεῖα, ἵνα καλῶς πληροφορηθῇς τὴν ἔννοιαν; ἄρα γε ἡ ἀχαρις μετὰφρασις ἐδυνήθη ἐμπνεῦσαι σοι αὐτήν; Οὐχί. Εἰς τι λοιπὸν ἡ χρεῖα αὐτῆς ἐν τοῖς ταιούτοις; (διότι τὰ ἐκτὸς τούτων, εἵπομεν, ὅτι ἐστὶ κηχαληπτὰ καὶ χωρὶς μεταφράσεως). Ἐγὼ δὲ νομίζω, ὅτι πλεῖον τι ἄφησεν αὐτὸ τὸ κείμενον εἰς τὸν νοῦν σου αὐτολεξεῖ, ἢ ἡ ἐκκεχυδαῖσμένη φράσις. ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἐστερήθης τῆς ἡδονῆς τῆς πνευματικῆς, τῆς βρώσεως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθὼς προηνέχθη ἀπὸ τῶν ἱερῶν στομάτων τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν ὁργάνων τοῦ Πνεύματος.

§ 10. Παράβαλε ἔτι (λέγουσί σοι οἱ Πατέρες σου), καὶ ἄλλην περικοπὴν τοῦ κειμένου, εἰς πλεῖονα πληροφορίαν σου, (καὶ ὅσας ἂν θέλῃς) μετὰ τῆς δυσμήφου χυδαίας. « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. » (α) (τὸ κείμενον). Εἰς τὴν ἀρχὴν ἦτο ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦτο εἰς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦτο ὁ λόγος· (ἰδοὺ καὶ ὁ χυδαῖσμός! ἢ κατὰ τινα λεξιν ἴσως διάφορος. Σὺ δὲ σημείωσον, ὅτι ἐνταῦθα, καὶ εἰς πολλὰ παρόμοια, ὁ πανάθλιος χυδαῖσμός καθίσταται καὶ ἐπικίνδυνος.) Ἀλλὰ σὺ τί κατενόησας ἀπὸ τῆς ἀπλῶς μεταβολῆς λεξεῶν τινων ἐν ταύτῃ τῇ περικοπῇ; Οὐδὲν ἀναμφιδόλως· διότι αὐτὴ ἀπαιτεῖ ἀναγκαίως πλατυτάτην ἐρμηνείαν, ἵνα ἐννοήσῃς ὁπωσοῦν. Πρόσχευς λοιπὸν· διότι διὰ τοῦ συντόμου τούτου λόγου, ὁ Θεὸς Εὐαγγελιστῆς Θεολογῶν, διδάσκει τὰ τρία ταῦτα. Ἐν μὲν τῷ « ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος » ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ ἦν αἰδῖος, τούτέστι γεγεννημένος προανάρχως ὑπὸ τοῦ Πατρὸς· διότι οὐκ ἦν καιρὸς, ὅτε οὐκ ἦν Υἱός, καθὼς οὐκ ἦν καιρὸς, ὅτε οὐκ ἦν Ποτὴρ, ἀλλ' ἅμα Πατὴρ, καὶ ἅμα Υἱός. ὅτι ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς, κατὰ

τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (α). Καὶ ἀρχὴν μὲν (τουτέστιν αἰτίαν) ὁ Υἱὸς ἔχει τὸν Πατέρα, ὡς τὸ ἀπαύγασμα τὸν ἥλιον· χρονικὴν δὲ (ἀρχὴν) οὐκ ἔχει· διότι ἀναρχος (εἴτουν ἄχρονος· ὁ Πατὴρ, ἀναρχος (ὡσαύτως ἄχρονος) καὶ ὁ Υἱός· διότι συνἀναρχος τῷ Πατρὶ, ἐπειδὴ ὡς εἵπομεν, ἅμα Πατὴρ, καὶ ἅμα Υἱός.

§. 11. Ἐν δὲ τῷ, « καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν » διδάσκει ὡσαύτως, ἀλλὰ σαφέστερον, ὅτι ὁ Υἱὸς ἐστὶ συναϊδὺς τῷ Πατρὶ, ἡνωμένος δὲ αὐτῷ, καὶ αἰωνίως ἀχώριστος ἀπ' αὐτοῦ· διότι Πατὴρ, καὶ Υἱὸς (καὶ Πνεῦματος ἁγίου) μία ἡ Θεότης,

§. 12. Ἐν δὲ τῷ, « καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος » διδάσκει, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει τέλειος Θεός, ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ αὐτοῦ· διότι ἐγεννήθη ἀνάρχως (τουτέστιν ἀχρόνως, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω) ἀπὸ τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως. Δύνασαι ἄρα ἐννοῆσαι, Χριστιανέ, ὅπως οὖν τὴν τοιαύτην ὑψηλὴν περὶ τοῦ Υἱοῦ Θεολογίαν ἀπὸ τῆς πτωχοτάτης ἐκείνης φράσεως, καὶ ξηρᾶς μεταβολῆς λεξιδίων τινῶν; Καὶ τίς ἐξέπτυσεν ἅπαντα τὸν ἐγκέφαλον, ὥστε τολμῆσαι εἰπεῖν τοιοῦτόν τι; Καὶ ὅταν πρὸς τὰ τοιαῦτα (τὰ οὐδὲ ὀλίγα ὄντα ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς) ἀδυνατῶσιν ὅπως αἱ πτωχαὶ χυδαιομεταφράσεις, τὰ δ' ἄλλα (τὰ ἐκτὸς τούτων) ὑπάρχωσιν εὐκατάληπτα, καὶ ἐὰν μείνωσιν ἀμετάφραστα, καὶ μάλιστα ὅσα συντείνουσιν εἰς τὴν σωτηρίαν σου, εἰς τί σοι χρησιμεύουσιν οἱ ἐκφυλοὶ χυδαισμοί;

§. 13. Σκέψαι ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων, ὡς φρόνιμος καὶ συνετός, ὅτι οὐδεὶς σοι καρπὸς ἐκ τούτων τῶν χυδαρισμῶν, μάταιος ὁ πόνος, εἰς μάτην ὁ δαπανώμενος εἰς τὴν τούτων ἀνάγνωσιν χρόνος, ἵνα μὴ εἴπω καὶ βλαπτικὸς κατὰ πολὺ μέρος. Μάθε, ὅτι τὴν μετὰφρασιν εἰς τὴν χυδαίαν γλῶσσαν πρῶτοι ἐπενόησαν ἐχθροὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας ἄνθρωποι, οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Καλδίνου, ἀφ' οὗ ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ

(α) Παῦλ. Ἐβρ. β. 3.

της Παπικῆς ἐκκλησίας, εἰς ὠφελειαν δῆθεν (ἥς ὠφελείας, ὑποκρινόμενοι φιλανθρωπίαν, ἐρχονται ἀπρόσκλητοι, ἵνα μεταδώσωσι καὶ εἰς ἡμᾶς). Ἀλλὰ στρέψατε τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἴδετε ἐνὶ βλέμματι, τίς ὠφελεια ἐγένετο αὐτοῖς ἀπὸ τούτου. Πλεῖστα παρ' αὐτοῖς τὰ κόμματα τῶν Χριστιανῶν· εἰς πολλὰ εἶδη διηρημένη ἡ θρησκεία αὐτῶν μάχονται πρὸς ἀλλήλα, καὶ δισπαράττονται ὑπ' ἀλλήλων· οὐδὲν ἄλλο παρ' αὐτοῖς καινοτομεῖται εὐκολώτερον, ἢ ἡ θρησκεία· ἀρκεῖ, ἵνα τις θέλῃ, καὶ εὐθὺς ἐκαινοτομήσῃ, καὶ οὔτε κώλυμα, οὔτε ποινή, οὔτε αἰσχύνῃ. Ἐρευνήσατε καὶ μάθετε. Ἀλλὰ τίς Ὀρθόδοξος δὲν φρίττει εἰς τὰ τοιαῦτα; Εἰς τοιαύτην σύγχυσιν περὶ τὴν θρησκείαν καταβάλλουσιν ὅλους τοὺς ἀγῶνας, ἵνα ρίψωσι καὶ ἡμᾶς, «τὸ μικρὸν μὲν ποίμνιον» (α), ἀλλ' ἐκλεκτὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ (ἴσως ἵνα μὴ αἰσχύνωνται, ὡς ἡ ἀλώπηξ, ἥς ἀπεκόπη ἡ οὐρά). Πιστεύσατε, ἀδελφοί, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ σκοπὸς αὐτῶν, καὶ οὐχὶ ἡ καθ' ὑπόκρισιν φιλανθρωπία· πιστεύσατε τοῖς λόγοις ἡμῶν, οἵτινες κηδόμεθα ἐν ἀδελφικῇ κατὰ Χριστὸν ἀγάπῃ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν ὑμῶν. ρίψατε ἀπὸ τῶν χειρῶν ὑμῶν τὰς τοιαύτας δι' ἄλλον σκοπὸν σκευωρουμένας χυδαιομεταφράσεις, ὡς ἀπαραδέκτους ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἵνα ρίψῃτε συνάμα, καὶ ἀπομακρύνῃτε ἀφ' ὑμῶν καὶ τὰς ἀπ' αὐτῶν προερχομένας ὀλεθριωτάτας βλάβας. Δότε ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν τῶν πρωτοτύπων, καὶ ζητήσατε ἐν τοῖς ἀπορουμένοις τὰς ἐρμηνείας τῶν ἀγίων ἡμῶν Πατέρων, τῶν ἀξιοπίστων διερμηνευτῶν, ὡς δοχείων τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Βασιλείου, λέγω, Γρηγορίου, Χρυσοστόμου, Θεοφιλάκτου καὶ ἄλλων, καὶ οὐχὶ τὰς φλυαρώδεις ἐξηγήσεις, τῶν Γραφῶν, μᾶλλον δὲ, τὰς φρικτοτάτας κατὰ Θεοῦ καὶ τῶν θείων Μυστηρίων βλασφημίας, (ὅσαι περιέχονται ἐν πλείστοις βιβλίοις αὐτῶν, ἐκδεδομένοις ἐν Μελίτῃ καὶ ἄλλοι, κατὰ τὸ 1825 καὶ πρὸ τοῦ, καὶ ἔπειτα, σκευωρουμένοις κατὰ τῆς ἀμωμότητος ἡμῶν Πίστεως,

καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ 1836 (α) ὃν ἔχω εἰς χεῖρας ἱκανὸν κατάλογον, καὶ τῶν ἐν τούτοις βλασφημιῶν) καὶ τὰς ἀσεβείας βεβήλων ἀνθρώπων.

§. 14 Οἶδα δέ, ὅτι αἱ τῶν εἰρημένων Διδασκάλων ἐρμηνεῖαι δυσνόητοι ὑπάρχουσιν εἰς πολλοὺς, ὅσοι μὴ καλῶς γινώσκουσι τὴν Ἑλληνίδα γλῶσσαν. Ἄλλ' « αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρησεται· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. » (β. Τίς πιστὸς ὢν, δύναται ἀμφιβάλλειν εἰς ταύτην τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Σωτῆρος; ζήτησον, καὶ εὕρησεις ἀναμφιβόλως ἐξηγητὴν τῆς ἀπορίας σου, ἐάν ἀληθῶς εἰς σωτηρίαν σου ζητῇς. Ἄν εἰς τὸν Αἰθίοπα, δυνάστην Κανδάκης τῆς βασιλείσης Αἰθιοπῶν, (διότι ἐζήτει τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῦ) εὐθὺς ὁ Θεὸς ἔπεμψεν εἰς αὐτὸν (καὶ τοι μὴ ζητήσαντα,) ἐρμηνευτὴν τὸν Ἀπόστολον Φίλιππον, ὅστις « ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γραφῆς, ἣν ἀνεγίνωσκεν, εὐηγγελίσατο τὸν Ἰησοῦν. » (γ). σὲ τὸν Ὀρθόδοξον, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος.) « οὐκ ἐπαισχύνεται ἀδελφοὺς αὐτοὺς καλεῖν, λέγων· ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου. » (δ). ἐάν ἀναγινώσκων, ζητῇς ἐρμηνευτὴν τῶν Γραφῶν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας σου, παραβλέψει ἀσπλάγχχνως ὁ φιланθρωπάτατος, καὶ ψεύσεται τῆς ὑποσχέσεως ἡ αὐτοαλήθεια; Καὶ τίς Ὀρθόδοξος δύναται ἀπιστεῖν, καὶ προσάψαι ταῦτα τῷ Θεῷ; Ἀναγίνωσκε λοιπὸν, ἀδελφέ μου Χριστιανέ, καὶ ζήτη, καὶ εὕρησεις.

(α) 1 Παλαιονομία* συγγραφείσα παρὰ Τιμοθέου Κληροφίλου* ἐν Μελίτῃ 1828. (περὶ ἧς λέγομεν ἐξῆς πλατύτερον).

2. Ἡ τῆς μητρὸς κατήχησις πρὸς τὸ τέκνον τῆς* ἐν Μελίτῃ, ἀπὸ τὴν ἐξ Ἀμερικῆς τυπογραφίαν 1825.

3. Μεγάλα ἀποτελέσματα ἀπὸ μικρὰς αἰτίας* ἐν Μελίτῃ ἀπὸ τὴν ἐξ Ἀμερικῆς τυπογραφίαν 1825.

4. Ἡ τῶν παιδῶν Γεωγραφία ὑπὸ Πέτρου τοῦ ὁμιλητοῦ* ἐν Σμόρνῃ ἐκ τῆς Ἀμερικανῆς τυπογραφίας, διευθυνομένης παρὰ τοῦ αἰδεσίμου Δανιὴλ Τέμπλου. 1835.

5. Ἱστορίκ Ἀνδρέου Δούνου, ἐν Μελίτῃ ἀπὸ τὴν ἐξ Ἀμερικανῆς τυπογραφίαν 1827, καὶ ἄλλα πλείστα, ὡς ὁ Ὁδηγὸς τοῦ Κλήρου τῆς Ἑλλάδος, κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

(β) Ματθ. ζ. 7.

(γ) Πράξ. ν. 27. 35.

(δ) Ἑβρ. β. 11. 12.

ς. 15 Ἐπειτα, μὴ δὲν ἐχάρισεν ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ ἄλλους ἐρμηνευ-
 τὰς τῶν ἱερῶν Γραφῶν, οἵτινες ἔχουσι τὴν φράσιν ἀπλουστέραν, τὰ
 Κυριακοδρόμια τοῦ αἰοδίου Θεοτόκου εἰς τὰς περικοπὰς, τὰς κατὰ
 πᾶσαν Κυριακὴν ἀναγιγνωσκομένας, καὶ ἐκ τῶν Ἐπιστολῶν, καὶ ἐκ
 τῶν ἱερῶν Εὐαγγελίων, ταῦτα, ἐν ᾧ φυλάττουσι τὴν τάξιν τῆς ἐρμη-
 νείας, κατὰ μίμησιν τῶν ἁγίων Πατέρων, (ἐξ ὧν καὶ ἐφιλολόγησεν
 αὐτὰ), εἰς καὶ εἰς τὴν φράσιν εὐληπτότερα μετὰ χάριτος πολλῆς.
 Ἐὰν δὲ ζητῆς καὶ ὅλων τῶν Εὐαγγελίων πάντων τῶν ἁγίων Εὐαγγε-
 λιστῶν κατὰ συνέχειαν τὴν ἐρμηνείαν, εὐρίσκεις καὶ αὐτὴν μετενηγε-
 μένην ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Θεοφυλάκτου, εἰς τὴν ἔτι ἀπλουστέραν καθ' ἡμᾶς
 διάλεκτον· οὐχὶ δηλαδὴ χυδαιομετάφρασιν τοῦ κειμένου· τῆς Γραφῆς
 κατὰ λέξιν πτωχὴν, ἀνικμον, ἄκαρπον, ἀτελεσφόρητον, ἀλλ' εἰ καὶ
 χυδαίαν, πλουσιωτάτην ὅμως, καὶ πλατυτάτην ἐρμηνείαν τῶν διανοι-
 ῶν, καὶ καρποφορωτάτην, καὶ ἐντρύφα εἰς αὐτήν· διότι συναθροίσεις
 βέβαια καρπὸν πολύν. (α).

§ 16. Ἔχεις δὲ ἔτι, ἐὰν θέλῃς, καὶ τοὺς πλείστους πόνους τοῦ
 ἀκαμάτου ἐκείνου Νικοδήμου τοῦ ἁγιορείτου, τὰς ἐρμηνείας, λέγω εἰς
 τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀπλουστάτα, ἀλλ' ἐρμηνευτικώτατα, καὶ εἰς τὰς
 δεκατέσσαρας ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, καὶ εἰς τὰς ἑπτὰ
 Καθολικὰς τῶν Ἀποστόλων, Ἰακώβου, Πέτρου, Ἰωάννου καὶ Ἰούδα.
 Τοῦτου ἐρμηνεία μετὰ σχολίων ἐστὶν εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσ-
 σαν, καὶ ὅλος ὁ ἱερός Ψαλτὴρ, τὸ ταμεῖον τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς,
 ἀπὸ Εὐθυμίου ἐκείνου τοῦ Ζυγαδηνοῦ, καὶ ποιήσεις καὶ ἐκ τούτων,
 ἔσο βέβαιος, ἀφθονωτάτην τὴν συγκομιδὴν τῶν σωτηρίων καρπῶν.
 Ἀποστρέφου λοιπὸν τὰ νόθα ἐκεῖνα ἀποκυήματα· «Ἐκβάλε τὴν παι-
 δίσκην ταύτην!» (β) φεῦγε μακρὰν τῶν τοιούτων τερατιῶδων ἐκτρω-

(α) Αὕτη ἐξεδόθη ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξωνίας τῷ 1761. δαπάνη μὲν Κωνσταντίνου τοῦ
 Τζελεχούρι ἐκ πόλεως Πρεμετῆς τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐπαρχίας, ἐπιμελεία δὲ καὶ διορθώσεις τοῦ
 ἐν Ἱερομονάχους Γεδεών Ἱεροσολυμίτου τοῦ Κυρίου

(β) Γένεσ. κ' 10.

μάτων, τῶν κεχυδαϊσμένων Γραφῶν, κατὰ νέαν τοῦ διαβόλου ἐφεύρεσιν, ἵνα βλάβῃ, ἀλλ' οὐχὶ ὅπως ἵνα ὠφελήσῃ.

§ 17. Ταῦτα νόμιζε, Ὁρθόδοξε ἀναγνώστα, ὡς λεγόμενα (εἰ καὶ σύντομα) ὑπὸ τῶν φιλοστοργωτάτων, ἀγιωτάτων καὶ θεοσόφων ἐκείνων Πατέρων σου, οἵτινες πραγματικῶς ἐβυσαν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ ἀπάντων τῶν Ὁρθόδοξων, δι' ὧν ὑπέμειναν παντοίων ἀγώνων, εἰς στερέωσιν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, καὶ πάσης σὺν αὐτῇ παραδεδεγμένης παραδόσεως, ἐν αἷς δὲν πρέπει, ἵνα τις ἀμφιβάλλῃ, ὅτι περιέχεται καὶ ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διασάφῃς τῶν ἱερῶν Γραφῶν.

Ἐγένετο δὲ ἐν ὀλίγοις αὕτη ἡ παρέκθασις συμφώνως καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν, ἵνα βεβαιωθῇ ἐκ μὲν τῆς συγκρίσεως τοῦ κειμένου πρὸς τὴν χυδαιομετάφρασιν, ὅτι οὐδεμίαν ἀπὸ τῆς δυστυχοῦς ἐκχυδαίσεως ἀπολαμβάνεις τὴν ὠφέλειαν· ἐκ δὲ τῆς ἐξ ὀνόματος ἀπαριθμήσεώς τινων βιβλίων, ἅτινα περιέχουσιν ἐρμηνείας θυμησιαίας ἐν τῇ καθομιλουμένη γλώσσῃ, ὅτι ἔχεις πάντα, ὅσων χρήξεις εἰς τὴν σωτηρίαν σου, καὶ ἔτι πολλῷ πλείονα. Ἄλλως δὲ ἄλλου ἔργον ἐστὶ, καὶ οὐχὶ ἡμέτερον ἢ τῶν λόγων ἀπάντων ἐκθεσις, καθ' οὗς δὲν συνεχωρήθη ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἢ εἰς τὸ χυδαῖον ἰδίωμα μετάφρασις τῶν ἱερῶν Γραφῶν. Ἐκτίθησι δὲ τινας τούτων καὶ ὁ αἰδιδίμος συντάκτης τῆς ἐπομένης ἀντιρρήσεως.

§ 18. Ἐγὼ δὲ ἐπανέρχομαι εἰς τὸν σκοπὸν, ὅτι οὐδέποτε ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀπεδέεχτο τοιαύτας κεχυδαϊσμένας μεταφράσεις τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ὁποῖαι περιφέρονται τὴν σήμερον, ἐκδοθεῖσαι καὶ ἐκδιδόμεναι ἀκαταπαύστως ὑπὸ τῶν Λουθηροκαλθινικῶν ἐταιριῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε, οὐδὲ ἐποίησεν, οὐδὲ ἐνέδωκεν, οὐδὲ ἐδέεχτο ἄλλου τινὸς μετάφρασιν τοιαύτην, πότε αἱ περιφερόμεναι ἔλαβον τὴν ἀρχὴν, καὶ ὑπὸ τίνων; Εὐθύς ὁ λόγος δεῖξει καὶ τὰ δύο ταῦτα, καὶ μάλιστα, ὅτι οὐδὲ ἐξ ὅτου ἐφάνησαν ἀπεδέεχτο αὐτάς, οὐδὲ μέχρι τῆς σήμερον ἀποδέχεται, καθὼς οὐδ' ἀποδέχεται μέχρι συντελείας.

§ 19. Ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, καὶ τοὶ σφοδρῶς κατ' ἄλ-

λα ἐξ ἀρχῆς ἀκαταπαύστως πολέμουμένη, ἀλλὰ κατὰ γε τοῦτο διή-
γεν ἐν ἡσυχίᾳ. Πρόδρομος δὲ τούτου ὀλέθριος, ὡς φαίνεται, ἐφάνη τῷ
1511 Μαρτίνος, ὁ Λουθῆρος ἐπονομαζόμενος, Σάξων τὸ γένος, κατὰ
τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ δεκάτου δῆθεν κατὰ πρῶτον ἀντιφερόμενος.
Ἀλλ' ὅμως δὲν ἐστάθη μέχρις αὐτοῦ, ἀλλ' ἤρξατο ἔπειτα, ἵνα ἀπορ-
ρίπτῃ πάσης ἐν γένει τὰς παραδόσεις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ
διδάσκῃ δόγματα πάντα ἀλλότρια αὐτῆς, λυσσῶν κατὰ τῶν Θεῶν
Μυστηρίων, τῆς τιμῆς τῶν Ἁγίων, τῆς προσκυνήσεως τῶν ἁγίων Εἰκό-
νων, ἐν γένει κατὰ πάντας (α). Τῷ δὲ 1538 ἐφάνη ἄλλος τις, Ἰωάννης
Καλθίνος ἐπονομαζόμενος, ὅστις τοῦ Λουθήρου παραλαβὼν τὰ δόγματα
καὶ πλεῖστα ἄλλα συμφορήσας τῶν ἀπὸ τοῦ αἰῶνος αἵρεσεων (κατὰ
τὸν ἀοίδιμον Δοσίθεον¹), παμμικτὴν τινα συνέστησεν αἵρεσιν, καὶ πολλοὺς
ἀπὸ τῆς Δύσεως καὶ τῶν Βορείων μερῶν ἐποίησεν ὀπαδοὺς αὐτοῦ, καὶ
οἱ τούτου ὀπαδοί. Ἐλπίσαντες δὲ, ὅτι δύνανται φερμακεῦσαι καὶ τὸν
Ὁρθόδοξον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας λαόν, τί σκευωροῦνται; Ἐξάι-
φνης φαίνεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῆς Πατρι-
αρχείας Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως (1621—1638) βιβλιδάριόν τι, Ἑλ-
ληνιστὶ μὲν συγγεγραμμένον (β) ἐν Γενεύῃ δὲ τῷ 1633 ἐκδεδομέ-
νον (γ), περιέχον δεκαοκτὼ κεφάλαια, καὶ τέσσαρας ἐρωταποκρίσεις·
ὅλον πλήρες πάσης Καλθινικῆς φρενοβλαθείας, ἐπιγεγραμμένον ὅμως
ἐπ' ὀνόματι τοῦ εἰρημένου Κυρίλλου Πατριάρχου οὕτως· « Ἀνατολικὴ
ὁμολογία τῆς Χριστιανικῆς πίστεως » καὶ διεσχορπίσθη διὰ κρυφίου
τρόπου πανταχοῦ (καθὼς καὶ τὴν σήμεριν οἱ αὐτοὶ κατεπλημύρισαν
πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν γῆν, καὶ ἀπὸ τῶν τοιούτων χυδαιομεταφράσεων
τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ ἄλλων ἀναριθμητῶν χυδαιοφράσεων φυλλαδίων

(α) Δοσίθεος Πατριάρχης Ἱεροσ. τοῖς ἐντευξομένοις, ἐν τῇ ἀντιρρήσει κατὰ τῶν Καλ-
βινικῶν κεφαλαίων, καὶ ἐρωταποκρίσεων Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, ἐκδεδομένη ἐν Βου-
κουρεσίᾳ τῷ 1690.

(β) Δοσίθ. τοῖς ἐντευξομένοις ἐν τῇ ῥηθείᾳ ἀντιρρήσει Μελατ. τοῦ Συρ.

(γ) Εὑρεται τὸ βιβλιδάριον τοῦτο ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἐπικρῆνῃ (Κουρουτζεσμέ)
Ἑλληνικῆς Σχολῆς, ἐκδεδομένον ἐν Γενεύῃ τῷ 1633.

τῆς Καλδαικῆς δυσσεθείας, ἐξ ὧν καίτινα παρ' ἐμοί, ὡς προεῖπον). Ἐκ τῶν τεσσάρων δὲ ἐν τούτῳ περιεχομένων ἐρωταποκρίσεων, ἡ μὲν πρώτη ἰδίως γνωμοδοτεῖ, ὅτι πρέπον ἐστὶ πάντως, ἵνα ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν ἀναγινώσκηται ἡ ἀγία Γραφή, καὶ μηδὲς κωλύηται τῶν δυναμένων ἀναγινώσκειν. Ἀλλὰ πῶς εἰς πάντας τοῦτο δυνατόν; Ἐννοεῖ βέβαια ὁ σπορευὺς τῶν ζιζανίων Καλδίνος ἐν τῇ ἐρωταποκρίσει ταύτῃ (καθὼς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ, καὶ ἐν τρίτῃ), ἵνα ἡ Γραφή ἀναγινώσκηται μεταβεβλημένη εἰς τὸ χυδαῖον τῶν Ἑλλήνων ἰδίωμα (ὅπερ καὶ μετ' ὀλίγον εἰθὺς ἐχάλκευσαν διὰ Μαξίμου τοῦ Καλλιπολίτου, ὡς ὁ λόγος δηλώσει ἐν τοῖς ἐφεξῆς). Ἡ δὲ δευτέρα ἐρωταπόκρισις ἀποφαίνεται ὅτι, ἂν καὶ πολλὰς δυσκολίας περιέχῃ ἡ ἀγία Γραφή, πᾶσα ὅμως εἰς πάντας τοὺς βεβαπτισμένους ἐστὶ καταληπτῇ, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὑψηλὰ καὶ δυσκατάληπτα αὐτῆς μυστήρια (ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος φανερώτατον, ἐκτὸς εἰμὴ διὰ τῆς ἐρμηνείας τῶν ἁγίων Διδασκάλων)· ἀλλὰ τοῦ ἐχθροῦ ὁ σκοπὸς ἐστίν, ἵνα ἐκβάλῃ τὰς ἐρμηνείας, καὶ ἀναγινώσκηται ἡ Γραφή ὑπὸ πάντων κεχυδαῖσμένη. Εἰς τοῦτο ἀπέβλεπεν ἅπασα ἡ περὶ τὰς ἁγίας Γραφὰς σκευωρία τῶν Καλδίνων, καὶ οὗτοί εἰσιν, οἵτινες πρῶτοι, ἀφ' οὗ ἀπεσχίσθησαν τοῦ Πάπα (ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν), ἔρριψαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ τὸν πονηρὸν τοῦτον σπόρον, ἐλπίζοντες οἱ δύστηνοί! ὅτι τελεσφορήσει. Ἡ δὲ τρίτη ἐρωταπόκρισις ἀριθμεῖ δὴθεν τὰ κανονικὰ τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Νέας ἁγίας Γραφῆς βιβλία, ἵνα ἐκβάλῃ τὰ παρ' αὐτοῖς ἀπόκρυφα λεγόμενα, καὶ μὴ ἐξελέγχωνται εἰς τὰς κακοφροσύνας αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς τοῖς περιεχομένων, καὶ ἐκχυδαῖζωσιν εἰς ἀνάγνωσιν τῶν Χριστιανῶν μόνα τὰ ἀριθμηθέντα ἐν τῇ τρίτῃ ταύτῃ ἐρωταποκρίσει.

§ 20. Καὶ ὅτι μὲν τὸ δυσσεβέστατον τοῦτο βιβλίον, ἅμα ἐφάνη ἐν Κωνσταντινουπόλει, εὐθὺς ἐτάραξε τοὺς ἐν αὐτῇ Ὀρθοδόξους, τοῦτο εἰς πάντας φανερόν· τί δὲ ἐπραξεν ἡ Ὀρθόδοξος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἵνα ἡσυχάσῃ τὴν ταραχὴν τῶν Ὀρθοδόξων, καὶ ἀπαλλάξῃ ἐαυτὴν ἀπὸ τῆς διὰ τῶν κεφαλαίων ἐκείνων τοξευθείσης ἀδικωτάτης καὶ ψευδεστατης συκοφαντίας τῶν ἐπιβούλων Καλδίνων, ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐφρόνησε τὰ τῶν Καλδίων, καὶ μάλιστα ἵνα τα-

πεινώσῃ τὴν ὀφρὺν τῶν ἐχθρῶν, δεικνύουσα, ὅτι ἐστὶ διὰ παντός καθαρωτάτη καὶ ἀμώμητος νύμφη τοῦ Ἰησοῦ, διαμένει δὲ αἰωνίως σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος, εἰς ὅσα παρέδωκεν αὐτῇ ὁ οὐράνιος αὐτῆς νυμφίος διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Ἀποστόλων, καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν, Σύνοδον ἁγίαν συγκροτεῖ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Κυρίλλου τοῦ β'. τοῦ ἀπὸ Βερρόιας τῷ 1638 (α) ἐν ᾗ συνεδριάζοντες ἦσαν ἅμα τῷ Κυρίλλῳ τούτῳ καὶ οἱ ἀγιώτατοι Πατριάρχαι, ὅτε Μητροφάνης Ἀλεξανδρείας, καὶ Θεοφάνης ὁ Ἱεροσολύμων, καὶ πολλοὶ τῶν ἁγίων Ἀρχιερέων, καὶ ἄλλων λογίων κληρικῶν, καὶ κοινῇ ζήλῳ ὑπὲρ τῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δογμάτων, καὶ πάσης παραδόσεως, καὶ γνώμῃ ὁμοψήφῳ αὐτὴ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀνεθεμάτισε τὸν Κύριλλον Λούκαριν, ὡς νουσήσαντα ἀσεβῆ καὶ ἄθεσμα Καλβινικὰ φρονήματα, ὅποια περιέχονται ἐν τοῖς 18 κεφαλαίοις, καὶ ταῖς τέσσαρσιν ἐρωταποκρίσεσιν, ὑποκρινόμενον κακούργως, ὅτι φρονεῖ τὰ ὀρθὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δόγματα. Ὡσαύτως ἀνεθεμάτισε καὶ τοὺς ἀναγινώσκοντας ταῦτα, ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἀπιστοῦντας τῇ νομίμῳ καὶ ἐνθέσμῳ ἀποφάσει τῆς ἁγίας ταύτης Συνόδου, καὶ λέγοντας, ἡ φρονοῦντας τὸν μὲν Λούκαριν εὐσεβῆ, τὴν δὲ Σύνοδον ψεύδεσθαι κατ' αὐτοῦ. Καὶ οὕτω συνάμα κατέκρινε καὶ πᾶσαν σκευωρουμένην χυδαιομετάφρασιν, ὡς αἱ πράξεις αἱ μετὰ ταῦτα ἐπομένως βεβαιώσουσιν, ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἀπεδέξατο χυδαιομετάφρασιν.

§ 21. Τὰ δὲ τῆς Συνόδου ταύτης πρακτικὰ κατεστρώθησαν, ὡς ἔθος, ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας (β). Καὶ οὕτως οἱ μὲν ἐχθροὶ κατησχύνθησαν, ἡ δὲ Ἐκκλησία τοῦ

(α) Κατὰ τὸν ἀορίσμον Δοσίθεον ἐν τῷ ἐγχειρίδιῳ αὐτοῦ σελ. 23 τῷ μετὰ τῆς Ἀντιρρήσεως Μελ. τοῦ Συρ. ἐκδομένου. Καὶ φαίνεται, ὅτι ἐν τῇ τρίτῃ τοῦ Κυρίλλου τούτου Πατριαρχείᾳ συνεκροτήθη. Ὁ δὲ Ἀρχιεπίσκοπος Κ. Ζαχαρίας Μαθᾶς ἐν τῷ αὐτοῦ καταλόγῳ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχευσάντων σελ. 202 λέγει, ὅτι ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίλλου ἐγένετο Πατριαρχεῖα τῷ 1635.

(β) Ταῦτα εὐρήσκει ὁ φιλαναγνώστης (ὡς ἐστὶν ἐπιφώνημα ἀνωτέρω) ἐν τῷ ὑπὸ Δοσιθ. ἐγ-

Χριστοῦ ἀνέλαβεν ὁπωσοῦν τὴν προτέραν ἡσυχίαν· ἐδειξε δὲ τοῖς πᾶσιν, ὅτι, πιστῇ διατελοῦσα εἰς τὸν οὐράνιον αὐτῆς νυμφίον, οὐδέποτε δέχεται Καλδινικόν τι φρόνημα, οὐδ' αὐτὴν τὴν ἐκχυδαΐσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἵνα ὑπάρχη δῆθεν τοῖς πᾶσιν εὐχρηστος, ὡς οἱ ἐχθροὶ προφασιζονται. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ταύτης πρακτικᾶ. (α).

§ 22 Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἰησουῖται ἐτάραττον τοὺς εἰς τὰ μέρη τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀρχτοῦ Ὁρθοδόξους λαοὺς ἀγωνιζόμενοι, ἵνα εἰσάξωσιν εἰς αὐτοὺς τὰς Παπικὰς καινοτομίας, προβάλλοντες ὡς εὐλογον αἰτίαν, ὅτι ὁ τούτων Πατριάρχης ἦν Καλδῖνος, (τὸν Λούκαριν ἐννοοῦντες), Βασίλειος Λούπουλος, ὁ τῆς Μολδοβλαχίας Δουξ, ἀνὴρ Ὁρθόδοξος, καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας ζηλωτὴς καὶ προστάτης, γράφας μετὰ πέμπεται ἄνδρας ἀξιόους ἀπὸ τε τῆς Λεχίας, καὶ ἀπὸ τῆς σεβαστῆς

χειριδὶ τῶ μετὰ τῆς ἀντιρρήσεως, ὡς αὐτὰ μετέγραψεν οὗτος ὁ αἰδίδιμος ἀπὸ τοῦ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις Κώδικος καθὼς αὐτὸς οὗτος μαρτυρεῖ.

(α) Τινὲς ζητοῦσιν ὑπερασπίζεσθαι τὸν Λούκαριν, ὡς μὴ φρονήσαντά ποτε τοιαῦτα διότι ταῦτα μὲν ἀναθεμάτιζεν, ἰδιδασκε δὲ τὰ ὀρθὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας δόγματα, ὡς ἂν μὴ ἥνδυνάτων, ἵνα ἄλλα τις φρονῇ, ἄλλα δὲ λέγῃ· ἄλλ' ἔστω. Τί δὲ τὸ αἷτιον ἵνα ἀναθεματισθῇ; Τοῦτο ὑπῆρξε (λέγουσιν), ὅτι ἐπικήσας ὁκτὼ ἔτη (ὁ Δοξ. λέγει 23) μετὰ τὴν τοῦ βιβλίου κοινοποίησιν, ἐσιώπησε μὴδὲν γράφας πρὸς ἀναίρεσιν (Μικρὴν λαίπν τοῦτο); διότι (λέγουσιν) εἶχεν ὑπερασπιστὰς φίλους ἰσχυροὺς, « καὶ αὐτοὶ ἔτυχον ὄντες Λουθηροκαλβίνοι: » (Κατάλογος Πατριαρχ. Ζαχ. Μαθ. σελ. 202, 203, 204,) ἢ τέκνον Ὁρθόδοξον! ποῦν σε ἔπος εὖγεν ἔρκος ὁδόντων! Ἐσιώπησε διὰ τοὺς φίλους, καὶ τούτους Λουθηροκαλβίνους; Ναί. Ἀλλὰ ποῦ ἀφώμεν τὸ, « ὅστις ἂν ἐπαισχυνθῇ με . . . ἐπαισχυνθήσομαι καὶ γὰρ αὐτὸν, ὅταν . . . Ματθ. γ. 38 Λουκ. θ. 26. Ἐτι τὸ « μὴ γὰρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φρονεῦς . . . ἢ ὡς ἁλλοτριεπίσκοπος » εἰ δὲ ὡς Χριστιανὸς, μὴ αἰτνησθῆναι; » Πέτρ. 1 ἐπιστ. β. 15, 16. ἔτι τὸ, « μὴ οὖν ἐπαισχυνθῆς τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, μηδὲ ἐμέ. . . ἀλλὰ συγκακοπάθῃσιν τῷ Εὐαγγελίῳ. » Παῦλ. 1 πρὸς Τιμόθ. α. 8. Καὶ ἄλλα γὰρ. Ἡ, τέλος, τὸ τοῦ Κυρίου « μὴ φοβῆσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα . . . ; Ματθ. ι. 28. Διὰ κοσμικὰ τέλη, διὰ πρόσωπα ἀνθρώπων καὶ τοιούτων! διὰ πρόσκαιρον ζωὴν, προδόμεν τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως; τὴν κίωνιν ζωὴν γινώμεθα σκάνδαλον τοσούτων; καὶ μάλιστα Πατριάρχης Οἰκουμενικός; Ἐπὶ ταῦται ταῖς βλάβαις δικαίως ὁ Λούκαρις ἀνεθεματίσθη ὑπὸ τῆς ἁγίας Συνόδου, καὶ παυσάσθωσαν τῶν προφασιζομένων. Καὶ εἴθε μὴ ἐγράψοντο καὶ ἐν βιβλίοις!

μητρὸς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπὶ Παρθενίου τοῦ γέροντος, καὶ συγκρατεῖ ἐν Ἱερίῳ Σύνοδον τῷ 1642. Ἐν ταύτῃ δὲ παρὴν καὶ ὁ Κιόδου σοφὸς καὶ εὐσεβέστατος Μητροπολίτης, Πέτρος ἐκεῖνος ὁ Μορίλας μετὰ καὶ ἄλλων Ἀρχιερέων καὶ διαφύρων Κληρικῶν. Κατὰ τὴν γενομένην πάλιν λοιπὸν ἐπὶ τοῦ Παρθενίου τούτου τῆς Ἐκκλησίας Συνοδικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει δι-
 ἀγνωσιν τῶν αὐτῶν 18 κεφαλαίων, καὶ τεσσάρων ἐρωταποκρίσεων, ὅτι εἰσὶν αὐτόχρομα Καλθινικῆς αἱρέσεως, ξένα πάντῃ καὶ ἀλλότρια τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ κατὰ τὴν παντελεῖ ἀπο-
 βολὴν καὶ ἐκκοπὴν, καὶ μετὰ ἀναθέματος ἀφορισμὸν τοῦ Καλθι-
 νικοῦ τούτου βιβλίου, καὶ τοῦ συγγράψαντος αὐτό, καὶ παντὸς ἄλλου, ὡς εὐσεβὲς αὐτὸ ἀναγινώσκοντος, ἢ ὑπερμαχοῦντος διὰ λόγων, ἢ διὰ συγγραμμάτων, ὡς συμφρονούντος καὶ συγκαινωνούντος ταῖς τοῦ Καλθίνου αἱρέσεσι κατὰ ταῦτα, λέγω, τὰ κοινῇ γνώμῃ ἀπο-
 φασισθέντα ὑπὸ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, κατέκρινε καὶ ἀ-
 νεθεμάτισε καὶ ἡ ἐν Ἱερίῳ αὕτῃ τοπικὴ Σύνοδος, καὶ τὸ βιβλίον τῆς
 Καλθινικῆς αἱρέσεως, καὶ τὸν συγγραφέα, καὶ πάντ' ἄλλον συμφρονούν-
 τα, καὶ πᾶσαν σκευωρίαν περὶ τῶν Γραφῶν, παρόντων καὶ ἀπὸ Ῥωσ-
 σίας ἐκείσε ἀποσταλέντων, καὶ τῶν Πατριαρχικῶν ἐξάρχων τῆς Με-
 γάλης Ἐκκλησίας, τούτεστι τοῦ πρώην Νικαίας Πορφυρίου, καὶ Μελε-
 τίου τοῦ Συρίγου καὶ κήρυκος τοῦ Εὐαγγελίου.

§. 23 Ἀλλὰ τί ἐγένετο διὰ τῆς Συνόδου ταύτης τῆς ἐν Ἱερίῳ; μᾶλλον δεῖξειν, τί ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια ἠδούκησεν, ἢ διὰ τῶν ἐναν-
 τίων μέσων πολλάκις πανσόφως τὰ συμφέροντα οἰκονομοῦσαι. Καλὸν
 ἵνα προσέξῃ ὁ Ὁ θιδοῖς, καὶ δοξάσῃ τὸν Θεόν. Πρῶτον ἀπέβη τοῦτο·
 ἐν ᾧ οἱ Λουθηροκαλθίνοι, (ἐπεὶ δὲ ἀπέτυχον τῆς πρώτης ἐν Κωνσταν-
 τινουπόλει ἐπιχειρήσεως διὰ τῆς τοῦ βιβλιδιάρχου πλάσεως) ἡλπίζον,
 ὅτι δυνήσονται κατορθώσαι τι δι' ἐκχυδαίσεως Γραφῶν, ἐβεβαιώθησαν
 διὰ τῆς πείρας, ὅτι ὑπάρχει ἀδύνατον τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ,
 καὶ συνήρησαν, ἵνα μᾶλλον κατασχυνθῶσι. Δεύτερον, ἡ Ἀνατολικὴ
 Ἐκκλησία ἐπανέλαβε τὴν στερέωσιν τῶν ἱερῶν αὐτῆς δογμάτων, καὶ

ἐκήρυξεν αὐτὰ πάλιν εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης, ἐπικυρώσασα διὰ τῆς ἐν Ἰκσίων τοπικῆς Συνόδου καὶ τὴν πρώτην τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τοῦ β'. Κυρίλλου, τὴν κατακρίναςα καὶ τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως κεφάλαια, πάσης ἀπόζοντα Καλβινικῆς αἵρέσεως, καὶ τὴν ἐκχυδάσιν, καὶ ἔδειξε διὰ δύο ἐπαλλήλων Συνόδων μεταξὺ τεσσάρων ἐτῶν, ἀπὸ τοῦ 1638, ἕως τοῦ 1642 πόσον ἰσχυρῶς ἀντέχεται τῶν πατροπαράδοτων αὐτῆς δογμάτων, καὶ ζήλω θεῷ, ἀντιστρατεύεται κατὰ τῶν ἐαυτῆς πολυμίων. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπράχθησαν καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ ἱερᾷ Συνόδῳ, καὶ κατηργήθη πᾶμπαν ἡ σκευωρία τῶν Λουθηροκαλβινίων, καὶ ἡ διὰ τοῦ βιβλιδαρίου, καὶ ἡ διὰ τῆς τῶν Γραφῶν ἐκχυδαίσεως.

§ 24. Ἐπειδὴ δὲ περὶ πράξεων Συνοδικῶν ὁ λόγος, προστεθείσθω ἔτι καὶ ἡ τρίτη ἐπὶ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Λοσιθέου Σύνοδος, ἥτις καὶ αὕτη συγκροτηθεῖσα ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1672, κατέκρινε τὰ αὐτὰ Καλβινικά, ἀπερ καὶ αἱ δύο προῤῥηθεῖσαι (α). Ἀλλ' ἄρα γε μετὰ τοσαύτην ἀντίστασιν τῆς Ἐκκλησίας ἡσύχασαν οἱ Καλβῖνοι, καὶ ἔπαυσαν τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν; οὐδόλως· ἀλλὰ μάλιστα ἐνόμισαν ἴσως, ὅτι τὸ μόνον μέσον, δι' οὗ εὐκολώτερον δύνανται ὑποσκελίσαι τοὺς Ὀρθοδόξους εἰς τὰς Λουθηροκαλβινικὰς αὐτῶν δυσσεβείας, ὑπάρχει ἡ εἰς τὴν χυδαίαν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν μετάφρασις τῶν ἱερῶν Γραφῶν. Καὶ πολλὴν ἔχει τὸ πρᾶγμα πιθανότητα, ὅτι τὴν δολιωτάτην ταύτην συμβουλὴν ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ὁ αἰρεσιάρχης αὐτῶν Λοιθέρος, ἢ ὁ Καλβῖνος, (διὸ καὶ τοσαύτην ἔχουσιν ἐπιμονήν, καὶ τοσαῦτα δαπανῶσι χρήματα! εἰς μάτην!) διότι ἅμα φανέν, ἐμχταιώθη τὸ ἐπ' ὀνόματι Κυρίλλου Πατριάρχου (τοῦ Λουκάρεως) « Ἀνατολικὴ ὁμολογία τῆς Χριστιανικῆς πίστεως » βιβλίον τῷ 1633, εὐθὺς κατέφυγον εἰς τὸν αὐτὸν μὲν σκοπὸν, δι'

(α) Αὕτη ἐξέθετο καὶ Κεφ. Εἴς. ἔργος δικαιοσύνης, καὶ ἐρωτήσεις τέσσαρας μετὰ τῶν λύσεων αὐτῶν, τὰ πάντα κατὰ τῶν Καλβινίων. Μελετ. Ἐκκλησιαστικ. Ἱστορ. Τόμος γ'. σελ. 169.

ἄλλου ὅμως μέσου. Μισθοῦσι τὸν Μάξιμον Ἱερομόναχον, τὸν Καλλι-
πολίτην, ἄνδρα φίλον τῶν Καλβινοφρόνων, καὶ μαθητὴν Κυρίλλου
τοῦ Λουκάρεως (α), περίεργον! εἰς τῆς μεταφράσεως τὸ ἔργον· καὶ
οὗτος εἰς οὐδὲν λογισάμενος τὸν τῆς Ἱερωσύνης ἑαυτοῦ βαθμὸν, (ὡς
καὶ ἄλλοι ὅμοιοι ἐξῆς) οὐδὲ τὴν πίστιν, ἣν ὤφειλεν, ἵνα φυλάξῃ ἐν
πάσαις ταῖς παραδόσεσι τῆς ἀγιωτάτης αὐτοῦ θρησκείας, ἔρχεται
πρόθυμος εἰς τὸ ἔργον, καὶ (κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀοιδίου Δοσι-
θείου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἀνδρὸς σχεδὸν συγχρόνου), μεταφράζει
εἰς τὴν ἀπλὴν φράσιν ἅπασαν τὴν Νέαν ἀγίαν Γραφήν. Καὶ εὐθὺς
οἱ Καλθεῖνοι ἐκδίδουσιν αὐτὴν διὰ τοῦ τύπου μετὰ τοῦ κειμένου εἰς
δύο τόμους ἐν Γενεύῃ τῷ 1638, ὅτε δηλαδὴ συνεκροτεῖτο ἐν Κων-
σταντινουπόλει ἡ πρώτη ἐπὶ τοῦ β'. Κυρίλλου Σύνοδος, κατὰ τῶν Καλ-
θινικῶν κεφαλαίων ἐπ' ὀνόματι Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. Καὶ μετέφε-
ρον μὲν οἱ Καλθεῖνοι ἐκ ταύτης τῆς μεταφράσεως εἰς τὸ Βυζάντιον
πολλὰς χιλιάδας ἀντιτύπων, καὶ Παρθένιος ὁ β'. ὁ τότε Πατριάρχης,
ἀνὴρ βίαιος ὑπάρχων (κατὰ τὸν Δοσθ.) πείθεται, ἵνα διανεμῇ ταῦ-
τα ταῖς Ἐκκλησίαις· ἀλλ' ὁ ἀείμνηστος Μελέτιος ὁ Συρίγου, Ἱεροκή-
ρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀπεκήρυξεν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἁμβωνος τὴν
μετάφρασιν, ἀποδείξας, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐστὶ πρᾶγμα ἀνόσιον, καὶ τῇ
Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἄνωθεν ἀπαράδεκτον· καὶ κατὰ τὸν ἀοιδίμον
Δοσίθεον. «Τοῦτο τὸ ἔργον ἀποτρόπαιον ἔχει ἡ Ἐκκλησία»· διὸ καὶ
ὁ Παρθένιος συσταλεῖς κατεσίγησεν. Ἀναλαβοῦσα δὲ ἡ Ἐκκλησία τὴν
ἀνήκουσαν πρόνοιαν, κατεδίκασε τὴν μετάφρασιν, συνοδικῇ πράξει
καὶ διαγνώσει. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἵνα καὶ πάντῃ ἐκβάλῃ αὐτὴν, καὶ
μηδεμίᾳ προξενηθῇ βλάβῃ τοῖς Ὁρθοδόξοις, καὶ διὰ γραμμάτων Πα-
τριρχικῶν καὶ Συνοδικῶν ἀπηγόρευσε καὶ τὴν ταύτης ἀνάγνωσιν·
ὅθεν καὶ τὰ βιβλία κοινῶς ἅπαντες ἀπέρριψαν, καὶ ἐξηφανίσθησαν·
Τοιαῦτα ἔπαθεν ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἡ διὰ τοῦ
Μαξίμου χαλκευθεῖσα μετάφρασις.

§ 25. Ἄλλ' ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος τῶν ἀκαμάτων Λουθηρο-καθόλων εὐκόλως εὐρίσκουσι καὶ ἄλλους, (ἂν καὶ εἰς μάτην) τοὺς διὰ τούτων αἰσχυρῶς πωλοῦντας ἑαυτοὺς. Τοιοῦτον ἀργυρώνητον, καὶ πιστότερον πρὸς αὐτοὺς (φνίσκεται) καὶ θερμότερον εὖρον τὸν ὁμότροπον τοῦ ῥηθέντος Μαξίμου, καὶ ὁμοταγῇ αὐτοῦ, τὸν Μιτυληναῖον Σεαφεῖμ Ἱερομόναχον. Οὗτος διέτριβεν ἐν Λονδίῳ, αὐτὸς ἐπισκευάσας τὴν αὐτὴν τοῦ Μαξίμου χυδαριομετάφρασιν, ἐξέδωκε χωρὶς τοῦ θείου πρωτοτύπου τῷ 1703. ἔχει δὲ ὁμοῦς αὐτὸς ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκδόσει τάχτη καὶ τι περιεργότερον τῆς τοῦ Μαξίμου· ὁ θρασὺς οὗτος Ἱερομόναχος προτεταγμένον ἔχων ἐν τῇ ἐκδόσει καὶ πρόλογον παραινετικόν, ἐπιλαθόμενος ἑαυτοῦ, καὶ τοῦ « ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς » (α)· καὶ τοῦ « πείθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπαίκετε » (β)· (ἐν τίσι δὲ μᾶλλον ὀφείλεται τὸ πείθεσθαι, εἰμὴ ἐν τοῖς πνευματικοῖς πράγμασι, τοῖς ἰδίως τοῖς Ἀρχιερεῦσι δεδομένοις ὑπὸ τοῦ Κυρίου;) παρῶρσιάζεται ἐλεγκτῆς, ἐπιπλήττων Πατριάρχην καὶ Ἀρχιερεῖς (ταῦτόν εἰπεῖν τὴν Ἐκκλησίαν,) ὡς μὴ δυνηθέντας εἰσέτι κατανοῆσαι, ὅποιον θεῖόν ἐστὶ τὸ ἔργον τῆς χυδαριομεταφράσεως. Καὶ εἶχεν ἂν συγγνώμην, εἰ ἐκινεῖτο κατὰ τῶν τοιούτων προσώπων ὑπὸ ἀληθείας, βαινούσης ἐπὶ τῇ ἀρχαίᾳ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας παραδόσει καὶ παραδοχῇ· διότι ὁ ὑπὲρ τῆς θρησκείας ζῆλος ἐστὶ κοινὸν τοῖς πᾶσι χρέος. Ὅτε δὲ τὸ ἔργον ἀλλότριον, ὅπως ἄνωθεν ἀπαράδεκτον τῇ Ἐκκλησίᾳ, (ὡς ἔδειξαν τὰ εἰρημένα τῶν ἁγίων Συνόδων πρακτικᾶ, καὶ δεῖξουσιν στερότερον τὰ ἐπόμενα) ὁποίας καταδίκης ἄξιος ὑπ' αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας πᾶς ὁ τοιοῦτος (ἂν σκληρυνόμενος διαμένῃ ἀμετανόητος) τολμῶν ἔργον, ὅπερ αὐτὴ ἀποῦάλλει; Τοῦτον, φαίνεται, ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα καὶ Ἱερομόναχοι καὶ Διάκονοι. Ἀλλ' ἔστω· ἐτύπωσαν αὐτήν· τί ὁμοῦς ἔπαθεν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἅμα ἐφάνη; Ὅσον ὁ τοῦ Σεαφεῖμ ζῆλος ὑπῆρξε θερμότερος;

(α) Πράξ. κγ. στιχ. 5.

(β) Παῦλ. πρὸς Ἑβρ. ιγ. στιχ. 17.

τόσον ἀντικρούσθαι ὑπὸ θερμότερου· διότι ἡ μὲν Ἐκκλησία ἀπεκήρυξε καὶ αὐτὴν πανδημῶς ἐπὶ τοῦ αἰοδίου Πατριάρχου Γαβριήλ, τοῦ ἀπὸ Χαλκηδόνος τῷ 1704· τινὲς δὲ τῷ θερμότερῳ τοῦ Σεραφεῖμ ζήλω κατέκαυσαν καὶ τὰ βιβλία ἐν μέσῳ τοῦ Πατριαρχείου· διότι (ὡς εἴπομεν). ἦσαν ἐκδεδομένα χωρὶς τοῦ ἱεροῦ κειμένου. Σὺ δὲ σημαίωσον, ἀναγνώστα, ὅποιος ὁ ζήλος τῶν Ὁρθοδόξων, καὶ τὸ ὅλως ἀπαράδεκτον πάντων, τῶν ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ ἑθνους· τῷ 1703 εἶδον τὸ φῶς, καὶ τῷ 1704 κατετάφησαν εἰς τὸ σκότος. Οἱ δὲ ἀκαμάτως ἐπιμένοντες Λουθηροκαλθίνου εὐθὺς τῷ ἐπημένῳ ἔτει τῷ 1705, μετετύπωσαν πάλιν τὴν αὐτὴν, καὶ ἤλπιζον, ὅτι κατορθώσουσι τὴν εἰσχώρησιν αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφαιρέσαντες τὰ κατὰ τῶν Ἀρχιερατικῶν προσώπων· ἀλλ' εἰς μάτην ἐκοπίσαν οἱ τάλανες· διότι «ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει, εἶπεν ὁ Κύριος» (α). Ταῦτά καὶ τὰ τέλη τῆς ὑπὸ τοῦ Σεραφεῖμ ἐπισκευασθείσης.

§ 26. Ἀλλ' ἡ φιλανθρωπία τῶν Λουθηροκαλθίνων ἀπεριόριστος· ὁ ζήλος ἐνθερμος· ἡ προθυμία ἀκοινότης· διὸ καὶ ἀναζητούντες εὗρον πάλιν μετὰ τοῖς εἰρημίνους καὶ ἄλλον πρόθυμον εἰς τὴν μετάδοσιν τῶν φιλανθρωπῶν ἔργων. Ὑπῆρξε δὲ αὗτος Ἀναστάσιος τις Μιχαήλου Ναουσσιῶς, ὅστις ἐξέδωκεν ἐν Ἄλλῃ τῆς Σαζωνίας τῷ 1710 τὴν τοῦ Μαξίμου μετάφρασιν μετ' ἐπιδιωρθώσεως, ὡς ἐνόμισε. Πάλιν δὲ μετὰ ἑκατὸν ἔτι ἐξέδωκεν ἐν Λονδίῳ τῷ 1810 ἡ Ἱερογραφικὴ ἐταιρεία τὴν αὐτὴν τοῦ Ἀναστασίου μετὰ τοῦ θεοῦ πρωτοτύπου, καὶ διεσκόρπισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ ἀντίτυπα ταύτης τῆς ἐκδόσεως. Ἀλλὰ καὶ ταῦτα περιφέρονται ματαίως· καθ' ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἰσὶ, (καὶ ἀληθέστατα!) εἰμὴ αὐτὴ ἐκείνη ἡ ὑπὸ τῶν ἱερῶν Συνόδων ἀφωρισμένη, φυλάττουσα τὴν συνέχειαν, ἵνα κηρύττῃ ἀφ' ἑαυτῆς τὸ πάθος τοῦ ἀφορισμοῦ, ὅπερ ἔπαθεν ἡ δυστυχὴς τοσάκις! Διὸ καὶ καλὸν, εἰ ἔπαυε τοῦ ἐκδίδοσθαι· διότι ὅσα πλέον ἐκδίδονται, τοσούτῳ μᾶλλον διακηρύσσεται καὶ στιγματίζεται· «ἡ ἀφωρισμένη!» Ταῦτά εἰσὶ

τὰ κατὰ τῆς ἐκχυδαίσεως τῶν ἱερῶν Γραφῶν πρακτικὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως οὖν πλατύτερον, μέχρι τοῦ 1810.

§ 27. Ἐπαναλαμβάνει λοιπὸν τὰ εἰρημένα κεφαλαιωδῶς, εἰς εὐκόλῳ μνήμην παντὶ εὐσεβοῦντι. Ἀφ' οὗ εἶδομεν, ὅτι ἀπ' αὐτῶν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν, μέχρι τῆς Πατριαρχείας Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, οὐδέποτε οὐδαμῶς ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, οὔτε γνώμην τοιαύτην προέπεινεν, οὔτε τινὶ προτείναντι ἐνέδωκεν, οὔτε ἄλλου ποιήσαντος, ἀπεδέξατο, ἀλλ' ἡρμήνευε τὰς Γραφὰς τοῖς ὀρθοδόξοις καὶ ἐπ' Ἐκκλησίαις, καὶ διὰ συγγραμμάτων, ἰδοὺ ἀπὸ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, (ὅτε πρῶτον ἐφάνη ἐκδεδωμένον τῷ 1633 τὸ Καλβινικὸν βιβλίον) ἐδείκνυεν, πῶς προσηνέχθη εἰς τὴν περὶ ἐκχυδαίσεως τῶν Γραφῶν ὑπόθεσιν, δηλαδὴ, ὅτι,

α. Ἡ ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ β', ἐν Κωνσταντινουπόλει συστάσα τῷ 1638 ἁγία Σύνοδος, κατέκρινεν ἅμα τοῖς κεφαλαίοις ἐκείνοις καὶ ταῖς ἐρωταποκρίσεσι, τοῖς ὅλοις Καλβινικοῖς, καὶ τὴν εἰς τὸ χυδαῖον τῶν ἁγίων Γραφῶν μεταποίησιν.

β'. Ἡ ἐπὶ Παρθενίου τοῦ γέροντος, (ἧτις καὶ τὴν α. ἐκύρωσεν ἐν Ἰασίῳ) συστάσα τῷ 1642 κατέκρινε πάλιν ὁμοίως καὶ κείνας, καὶ κείνην.

γ'. Ἡ ἐπὶ τοῦ αἰοιδίμου Δοσιθέου ἐν ἱεροσολύμοις συστάσα τῷ 1672 κατέκρινεν ὡσαύτως ἀμφότερα· διότι « τοῦτο τὸ ἔργον ἀποτρόπαιον ἔχει ἡ Ἐκκλησία. » (Δοσ.)

δ'. Βί καὶ ὁ β'. Παρθένιος ἐπέισθη, ἵνα διανεμηθῶσι ταῖς Ἐκκλησίαις τὰ ἀντίτυπα, τὰ ἐκ τῆς πρώτης φανείσης τοῦ Μαξίμου Καλλιπολίτου, ἀλλ' ἀπακηρύξαντος τοῦ Μακαρίτου Μελετίου τοῦ Συρίγου ἐπ' ἁμβωνος, ὡς ἀνόσιον τὴν μετάφρασιν, ὁ Παρθένιος ἐσίγησε, καὶ ἡ Σύνοδος κοινῇ πράξει καὶ διαγνώσει ταύτην κατεδίκασε, καὶ Πατριαρχικοῖς καὶ Συνοδικοῖς γράμμασι τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς ἀπηγόρευσε.

ε. Καὶ τὴν τοῦ Σεραφεῖμ Μιτυληναίου δευτέραν ἀκολουθήσαν, ἐκδεδωμένην τῷ 1703, καὶ αὐτὴν ἡ Ἐκκλησία ἐπὶ Πατριάρχου Γαβριὴλ τοῦ ἀπὸ Χαλκηδόνος πανδήμως ἀπεκήρυξε, καὶ τινες τὰ ἀντίτυπα αὐτῆς, χωρὶς τοῦ θείου κειμένου ὄντα, ἐν μέσῳ τοῦ Πατριαρχείου τῷ 1701 κατέκριναν.

ς'. Ἡ δὲ τρίτη, ἡ ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Νκουσσίου ἀπὸ τῆς Μαξίμου ἐπισκευασθεῖσα, καὶ ἐκδοθεῖσα τῷ 1710, καὶ ὑστερον τῷ 1810, καὶ περιφερομένη, ὡς πλυνήτις, περιφέρεται, ἵνα κηρύττῃ τὴν αὐτῆς καταδίκην, ὡς ἀποκύημα τῆς καταδικασθείσης μητρὸς, τῆς τοῦ Μαξίμου, λέγω ἀφωρισμένης.

Ἐχεις λοιπόν, ἀναγνώστα εὐσεβέστατε, ἐν συνόψει ἐνταῦθα τὰς περὶ τὴν τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐκχυδαΐσιν πράξεις τῆς ἀγιοτάτης σου μητρὸς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τούτων λοιπόν πληροφορεῖσαι, ὅτι καταδίκης μὲν παραδείγματα τῆς χυδαίας κατὰ λέξιν μεταφράσεως ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔχομεν πολλά· ἀποδοχῆς δὲ ταύτης παράδειγμα, οὐδὲ ἐν, Συνοδικῆς λέγω, κατὰ τὸ ἔθος τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ μονοπροσώπου, ὡς ἐξῆς περὶ τούτου ἐξετάσομεν. Καὶ εὐχῆς ἔργον ἦν, ἂν ἐξήρουν ταῦτα, ὡς παραδείγματα, εἰς τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ μηδὲς ἄλλος ἐπεχειρεῖ τοιοῦτόν τι ἀτόπημα, καὶ σκανδάλου πολλοῦ μάλιστα πα αἰτίον.

§. 28 Ἀλλὰ τίς ἂν ἤλπισεν, ὅτι μετὰ τοσαύτην γενναίαν ἀντίστασιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοσαύτης ἀποδοκίμασιν, ἔμελλον πάλιν ἐκ τῶν τέκνων αὐτῆς τοιμήσειν τὴν εἰς τὸ Χυδαῖον ἰδίωμα μετάφρασιν τῶν Γραφῶν, καὶ μάλιστα ἄνδρες πεπαιδευμένοι, καὶ ἐν ὑπολήψει μεταξὺ τοῦ κλήρου, καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας εἰδήμονες; Τῷ 1818, μετὰ ἑκατὸν ὀκτὼ περίπου ἔτη, τῆς τελευταῖον κατὰ τὸ 1710· ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου ἐκδοθείσης, καὶ ἐσχάτως κατὰ τὸ 1810 ὑπὸ τῆς ἱερογραφικῆς Ἐταιρείας ἐν Λονδίνῳ πάλιν τυπωθείσης (ὡς εἵπομεν ἂνωτέρῳ,) ἀναλαμβάνει τοῦτον τὸν ἀγῶνα ὁ ἄλλως μὲν, παιδείᾳ συγκεκροτημένος, καὶ σεβαστὸς ἀνὴρ Ἀρχιμανδρίτης Συναῖτης, ὁ Ἰλαρίων (ὁ ὕστερον Μητροπολίτης γενόμενος Τορνόβου), ἀλλ' ἀπατηθεὶς, ὡς ἄνθρωπος. Μὴ δὲν ἐδειξαν οἱ αἰῶνες σοφωτέρους αὐτοῦ, καὶ κατὰ πολλὰ ἄλλα τούτου ἀνωτέρους, ἐξαπατηθέντας; Καὶ αὐτὸς μὲν, ἐπραξε νέαν δῆθεν μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐπεὶ δὴ ἐφθασεν ὑποσχεθείς· « παγίς γὰρ ἰσχυρὰ ἀνδρὶ τὰ ἴδια χεῖλη. » (α).

Οἱ δὲ ἀπατήσαντες τὸν ἄνδρα, νομίσαντες, ὅτι κατώρθωσαν μέγα τι, ἐξέδωκαν αὐτὴν μετὰ τοῦ πρωτοτύπου ἐν Λονδίῳ τῷ 1828. μετὰ λαμπρᾶς ἐπιγραφῆς, (ψευδῶς εἰς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων) « Ἀδεία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας » διὰ τὴν τοῦ αἰοιδίμου Γρηγορίου δῆθεν ὑπογραφὴν, (περὶ ἧς λέγομεν ἐξῆς) ὡς ἂν μὴ ἦν τοῖς πᾶσι γνωστὸν, ὅτι ἀπηρτεῖτο κοινὴ προσυπογραφὴ τῶν Συνοδικῶν, καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας προσεπικύρωσις, ἅτινα εἰσὶν ἀναγκαῖοι χαρακτῆρες τῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀποφάνσεων, ἢ ὡς ἂν μὴ εἶχεν αὐτὴν ἀποδεδοκιμασμένην ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ἀποθεσπίσασα Συνοδικῶς ἐπὶ τοῦ Παναγιωτάτου πρώην Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κ. Κ. Ἀνθίμου τῷ 1823. Ὁ δὲ Κ. Ἰλαρίων ἐπὶ τίνι βίβσει ἐπερειδόμενος ἐθάρσυνε; Τοῦτο ἀνάγκη ἤδη, ἵνα θεωρήσωμεν, ἵνα μὴ νομίζωσι τινες τῶν ἀπλουστέρων, ὅτι ἐστὶ κοινὴ τῆς Ἐκκλησίας γνώμη, ἀπατώμενοι ὑπὸ τῶν σοφίζομένων, ἵνα συγκρούσῃ τὸν δόλον, ἢ τὴν ἐαυτῶν ἀπάτην.

§ 29. Ὁ Κ. Νεόφυτος Βάμβας ἐν τῇ αὐτοῦ ἀντεπικρίσει σελ. 33 λέγει, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1818. ὁ Κ. Βιλιαμσὼν Ἀγγλος Ἱερεὺς, κατοικῶν ἐν Σμύρῃ, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ συνεφώνησε μετὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἰλαρίωνος ἐκ μέρους τῆς Βρετανικῆς Ἱερογραφικῆς ἐταιρείας, ἵνα ἐργολαβήσῃ τὴν μετάφρασιν τῆς Νέας Διαθήκης εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν γλῶσσαν· λοιπὸν οὐχὶ ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ Λουθηροκαλθεῖναι ἐζήτησαν τὴν μετάφρασιν. Πρῶτος λόγος οὗτος, ἵνα προσεῖξῃ ὁ Ὁρθόδοξος, ὑπὸ ποίῳν δηλαδὴ ἀνθρώπων ζητεῖται ἡ μετάφρασις; ὑπὸ ἐχθρῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Δεύτερον, διότι συνεφώνησεν ὁ Κ. Ἰλαρίων, ἡδύνατο, ἵνα καὶ ἐπιχειρισθῇ αὐτήν; Δὲν ἔπρεπεν, ἵνα προβληθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Συνοδικῶς; Ἀναντιρρόητως· διότι τὸ πρᾶγμα ἦν οὐσικωδέστατον, καὶ ἀπηρτεῖτο κοινὴ καὶ βαθεῖα σκέψις, καθ' ὅσον μάλιστα προσβάλλετο καὶ ἐσπουδάζετο ὑπὸ ἑτεροδόξων· καὶ διότι ὁ Κ. Ἰλαρίων ὑπῆρχε τέκνον γνήσιον αὐτῆς, καὶ ἐτι μᾶλλον ἐκ τοῦ ἱεροῦ Κλήρου. Ἀλλὰ « κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1819, (προστίθουσιν αὐτόθι ὁ Κ. Βάμβας) ὁ Κ. Πιγκερέτων, ἐπίτροπος τῆς

Ἱερογραφικῆς ἑτερείας, ἤλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν φέρων συστατικὰ τοῦ Πρίγκιπος Γαλιτζίη πρὸς τὸν Πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας, καὶ τοὺς Πατριάρχας τῶν Ἑλλήνων. » Ἀρὰ γε τὰ συστατικὰ διελάμβανον περὶ τῆς μεταφράσεως; Πιθανώτατον, ὅτι τὸ οὐσιωδέστατον τῶν περιεχομένων ἦν τοῦτο. Ἀλλὰ τί ταῦτα! Γράμματα συστατικὰ πρὸς Πρέσβυν καὶ Πατριάρχας! Τί τοσοῦτον ἐπισπεύδεται ἡ ὑπόθεσις αὕτη; Τίς ἡ χρεῖα συστατικῶν ἀπὸ ἰσχυρῶν πρὸς ἰσχυροὺς, ἂν τὸ πρᾶγμα ὑπῆρχεν εὐκόλῳ καὶ εὐλόγῳ! Δὲν ἐννοεῖται ἐνταῦθα, πρὸς τῆς ἀληθείας! ὅτι ἡ Ἱερογραφικὴ ἐταιρεία ἐνόησε τοῦ πρίγκματος τὴν δυσχεραίνειν; ἢ λαβοῦσα πρότερον πείραν ἐματαιώθη; ἢ καὶ ἐνθυμουμένη τὰς προτέρας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας κατακρίσεις τῆς τοιαύτης ἐκχυδαίσεως, διὰ τοῦτο ἤδη σκευωρεῖται, ἵνα κατορθώσῃ τοῦτο διὰ μέσων ἰσχυρῶν; Ἀλλ' ἡ σύστασις δὲν ὑπῆρχε περὶ τούτου. Ἴσως· ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα συμβάντα, αἱ περιστάσεις ἅπασαι, καὶ ὁ τρόπος τῆς συγκαταθέσεως, τοῦτο μαρτυροῦσιν, ὡς διὰ μιᾶς φωνῆς. Οὐδὲν ὅμως ἐκερδήθη· διότι ἡ πρώτη τῆς ἐπιχειρήσεως κρηπίς κατεβλήθη σαθρά, ἐπεὶδὴ ἡ συγκατάθεσις ἐγένετο διὰ μεσιτειῶν καὶ πειθανάγκης.

§ 30. Ἀλλ' ἔδωκε γνώμην (λέγει ὁ Κ. Βάμβας, καὶ ὅστις ἄλλος τοῦ αὐτοῦ ἀθλίου κόμματος) καὶ ὁ αἰδίδιμος Πατριάρχης Κύριλλος, Πατριάρχης ὢν, ἀνὴρ σοφός, καὶ ἐντριβὴς τὰ ἐκκλησιαστικά· ἐβεβαίωσε τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ἐνυπογράφου ιδίας ἀποδείξεως. Ἀλλ' ἐγὼ ἐπεθύμουν, ἵνα ἔχω εἰς χεῖρας καὶ ἐκεῖνου τοῦ αἰοιδίμου τὴν ἔγγραφον· διότι ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ γραφομένων, συνεπαίρανε ἂν τις ἴσως ἀκριβέστερον. Ὅμως δὲ ἐκ τῆς τοῦ αἰοιδίμου Γρηγορίου, ἣν ἔχομεν εἰς χεῖρας (ὡς ἐξῆς καταγράφομεν αὐτοεξεί,) συμπεραίνομεν, ὅτι ἄδειαν ἔγγραφον ἔδωκε μὲν, ἀλλ' ἵνα ἀναγινώσκηται ἡ τῷ 1810 ἔτει τυπωθεῖσα μετάφρασις τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ πωλῆται καὶ εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα, (α) ἵνα ὅμως ὁ Κ. Ἰλαρίων μεταφράσῃ ἄλλην, ἔδωκεν ὁ αἰοιδίμος ἀπόδειξιν; « Καὶ συγχωρήσαντος αὐτοῦ (τοῦ αἰοι-

(α) Ἀντίφθεσις Ματθ. Κυλ. § 9.

δίδμου Κυρίλλου, λέγει ὁ Κ. Ἰλαρίων ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς πρὸς τὸν ἀοιδίμον Μιχαὶον Κυζίκου ἐπιστολῆς αὐτοῦ) τὴν ἐκ νέου μετάφρασιν, καθὼς συ ἐχώρησε καὶ τὴν ἀνά νωστιν τῆς παλαιᾶς μεταφράσεως. Ἐγγράφως συνεχώρησε τὴν μετάφρασιν; Παράσῃται, δεῖξον τὴν ἔγγραφον· καὶ βεβαίως ἂν ἔδειξες, εἰ εἶχες· ἀλλ' οὐκ ἔστιν, οὐκ ἔστι· διότι καλῶς ἐγίνωσκεν ὁ ἀοιδίμος, ὅτι ἡ τῶν Γραφῶν ἐκχυδαΐσις ὑπῆρχε πρᾶγμα ἄνωθεν πάντῃ ἀπαράδεκτον τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ οὐδὲ ἐκείνην ἂν ἔδωκεν, εἰ τὸν δόλον προϋπόπτευσ, καὶ ὅτι αὐτὴ ἐμελλε γενέσθαι πρόσφασις εἰς τὴν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Γρηγορίου. Ἀλλ' ἔστω· δεδόσθω· ἀλλ' ὅποια τις καὶ αὕτη; ἄρα γε κανονικῇ; οὐδαμῶς· διότι ὅλως ἐλλειπῆς τῶν οὐσιωδῶν, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτουμένων χαρακτηριστῶν· οὔτε δηλονότι μετὰ κοινῆς καὶ Συνοδικῆς συνδιασκεψέως καὶ γνώμης, οὔτε ὑπὸ πάντων ὑπογεγραμμένη τῶν τῆς Συνόδου, οὔτε εἰς τὸν ἱερόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Κώδικα κατεστρωμένη, ἀλλὰ μονομερῆς καὶ μονοπρόσωπος· πρᾶγμα πάντῃ ἀσύνηθες καὶ ἀπαράδεκτον αὐτῇ καὶ περὶ μικρῶν πραγμάτων, πολλῷ μᾶλλον περὶ τηλικούτων καὶ πνευματικῶν. Τοὺς τοιούτους χαρακτηριστῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀποφάνσεων ἀπαιτεῖ καὶ ὁ ἀοιδίμος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος ἐν τῷ ἑαυτοῦ ἐγχειριδίῳ, ὅπου ἀναιρεῖ τὴν μοιοπρόσωπον ὑπὸ Κυρίλλου δῆθεν τοῦ Λουκάρεως ὁμολογίαν τῆς Πίστεως τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Καὶ αὐτὸς οὗτος λοιπὸν ὁ ἀοιδίμος Κύριλλος (οὐχὶ ὁ Λούκαρις) ἐγνώριζεν ὅποιαν ἰσχὺν εἶχεν ἡ τοιαύτη ἀπόδειξις, καὶ πᾶς τις ἄλλος συμπεραίνει, ὅτι οὐδεμίαν ἰσχὺν ἔχει, οὐδὲ παραδοχὴν ἔδωκε δὲ αὐτὴν, φαίνεται, παραβεβισμένος, ἴσως δὲ καὶ ἀπατηθεὶς, ἀποβλέπων εἰς τῆς φιλανθρωπίας τὸ κωδωνίζονον ὄνομα, καὶ μάλιστα τότε, ὅτε οὐδεὶς εἶχεν ὑποπτεῦσιν τοὺς δολίους τῶν ἐτεροδόξων σκοποὺς.

§ 31. Ναὶ λέγουσιν, ἀλλ' ἐνέδωκε· καὶ ἰδοὺ συμφώνως τούτῳ ἀπελύθη τὸ ἐνδεικτικὸν γράμμα καὶ ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου· διότι ἐνέκρινε τὸ πρᾶγμα· καὶ ἰδοὺ γίνονται δύο Πατρί-
 ἀρχαι σύμφωνοι. Ναὶ, ἐνέδωκεν ὁ ἀοιδίμος Κύριλλος, ἀλλ' ἐνέδωκεν ἐπὶ τῷ ἀναγινώσκασθαι, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῷ μεταφράσαι· πολὺ δὲ

διαφέρει ἡ ἐκδοσις τῆς ἀναγνώσεως τῆς ἐνδόσεως τῆς μεταφράσεως. Μένει λοιπὸν εἰς τὴν ἐνδοσιν τῆς μεταφράσεως μόνος ὁ ἀοιδίμος Γρηγόριος, καὶ ἐνέκριε τοῦτο οὗτος μόνος, πρόφασιν προσβάλλόμενος τὴν ἐνδοσιν τοῦ Κυρίλλου εἰς τὸ ἀναγινώσκεισθαι, ὡς παραβεβηκυμένος. Δὴ καὶ οὐδὲ δύο Ηγumenοὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπ' ἀκριβὲς σύμφωνοι· ἐὰν δὲ καὶ κατὰ τι σύμφωνοι, ἀλλ' οὔτε ὁμοῦ, οὔτε ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ, οὔτε Συνοδικῶς, ἀλλ' εἰς καθ' ἓνα κατὰ μέρος, καὶ ἐν ἄλλῳ καὶ ἄλλῳ καιρῷ· καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον δύναται τις ἀριθμῆσαι πολλοὺς, οὐδ' ὅμως δυναμένους πλέον τοῦ ενός· διότι οὐ κατὰ κοινὴν καὶ Συνοδικὴν διάγνωσιν, ὡς ἡ τάξις ἀπήτει. Ἢ μήπως ὁ ἀοιδίμος Γρηγόριος εἶχεν ἄγνοιαν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων; οὐχί· ἀλλ' ἐνέδωκεν, ὡς φαίνεται, καὶ οὗτος παραβίασθε, ἢ τυχόν καὶ ἀπατηθεὶς ἐπὶ τῇ μελλούσῃ δῆθεν ὠφελείᾳ, καὶ ἀπροβλεψίᾳ τοῦ μέλλοντος κακοῦ. Ἀλλ' ὅπως ποτὲ καὶ ἐνέδωκεν, ὀφείλει ἄρα ἡ Ἐκκλησία ἡ Ἀνατολικὴ ἀκολουθεῖν καὶ πείθεσθαι τῷ ἐνὶ καθ' ὅ,τι ἂν βέλῃ; Τοῦτό ἐστι τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας.

§ 32. Δίκαιον ὅμως (εἰς ἀπόφωσιν τῆς θείας ἐκείνης καὶ μακαρίας ψυχῆς!) ἐγκαταγράψαι ἐνταῦθα τὸ ἐνδεικτικὸν αὐτολεξεῖ, καὶ ἐξετάσαι, ὅσον ἐνεστίν, ὅποιον ὑπάρχει τὴν φύσιν, ἵνα ἐκ τῆς ἐξετάσεως τούτου γνῶμεν καλῶς, ὅποιαν γνώμην ἐξέδωκεν. ἔχομεν δὲ εἰς χεῖρας, κατὰ θείαν εὐδοκίαν, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἰδίᾳ τοῦ ἀοιδίου χεῖρι ὑπογεγραμμένον, εὐρόντες αὐτὸ ἐν τοῖς τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος Τορνόβου.

(Ἀντίγραφον τοῦ ἐνδεικτικοῦ.)

« Ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις τῆς ἱερᾶς Γραφῆς, Παλαιᾶς τε καὶ Νέας,
 « εἰς τὸ καθ' ἡμᾶς ἀπλοῦν, καὶ εὐληπτον ὕψος ἐγκέκριται καὶ παρὰ
 « τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Σεβασμιωτάτου προκατόχου ἡμῶν, ὡς ἔστι
 « καταμαθεῖν καὶ ἐκ τῆς συγχωρηθείσης ἀναγνώσεως τοῦ εἰς αὐτὸ
 « τὸ καθομιλημένον ὕψος μετενεχθέντος, καὶ τύποις ἐκδοθέντος ἱεροῦ
 « Εὐαγγελίου, τούτου χάριν καὶ ἡ μετρητὴς ἡμῶν, πρὸς ψυχικὴν
 « τῶν ὁμογενῶν ὠφέλειαν, καὶ τὸν καταρτισμὸν τῆς ἀμωμότητος Πί-

- στεως ἡμῶν ἀφορώσῃ, ἐνδίδωσιν, ὅπως, εἴ τις τῶν εὐσεβοῦντων,
- θείᾳ χάριτι ἐμφορούμενός τε καὶ ὁδηγούμενος, ἄξιός ἐστι πρὸς τὴν
- εὖστοχον, καὶ ὑγιᾶ τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Νέας μετάφρασιν, ἔχῃ ἐπ'
- ἀδ'ίας ποιῆσθαι αὐτὴν, μεταφέρον τὸ κείμενον ἀκαινοτόμητον καὶ
- ἀδικνόθευτον εἰς τὴν ἐν χρήσει διάλεκτον, πρὸς εὐχερστεράν κατὰ-
- ληψιν τῶν ἀναγινωσκόντων ὁμογενῶν, καὶ ψυχικὴν ὠφελεῖν, ὅπερ
- καὶ τύποις ἐκδοθήσεται, ὑποβλήθην πρότερον τῇ Ἐκκλησιαστικῇ θε-
- ωρίᾳ καὶ ἐπεξεργασθῇ, καὶ ἐγκριθέν· ἐπὶ τούτῳ ἀπελύθη καὶ τὸ
- παρὸν ἡμέτερον ἐνδεικτικὸν γράμμα· κατὰ τὸ αὐκ'. ἔτος, ἐν μηνὶ
- Ἀπριλλίῳ. *

(Ὑπογραφή.)

Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως βεβαίωι.

§ 33. Ἐν γένει φαίνεται ὁ ἀνὴρ ὅλος τεταραμένος, καὶ ὡς ἐν ἀπορίᾳ τοῦ ποιητέου, καὶ ζητῶν, πῶς αἰτιολογήσῃ καὶ περιορίσῃ τὸ ἀπαράδεκτον! καὶ ὥσπερ εἰ εὔρεν ἱκανὴν τῆς ἀπορίας λύσιν, σημειοῖ καὶ προσδιορίζει τέσσαρα τινά.

α'. Ἐπιρρίπτει τὴν αἰτίαν τῆς ἑαυτοῦ ἐνδόσεως ἐπὶ τὸν αἰοίδιμον Κύριλλον.

β'. Ἐνδίδωσιν ἕνεκα ψυχικῆς ὠφελείας, καὶ εἰς καταρτισμὸν τῆς Πίστεως.

γ'. Ἀπαιτεῖ τὸν μεταφραστὴν ἐμφορούμενον καὶ ὁδηγούμενον ὑπὸ τῆς θείας χάριτος.

δ'. Καθυποβάλλει τὴν μετάφρασιν ὑπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν θεωρίαν, ἐπεξεργασίαν καὶ ἐγκρίσιν.

Λέγομεν περὶ τοῦ α'. ὅτι πολλὴν ἐν τῷ γράμματι ἐμφαίνει τὴν δυσαρέσκειαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὁ αἰοίδιμος. Διὰ τί, πάτερ προσκυνητέ! ἐπιρρίπτεις τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὸν προκατόχόν σου, ἐὰν βλέπῃς τὸ πρᾶγμα ἀπαράδεκτον; μὴ οὐ δύνασαι καὶ ἀπὸ σαυτοῦ ἐννοῆσαι; τί τοσάυτῃ ἀγωνία τῆς ψυχῆς σου, καὶ τοῦ λόγου σου τροπολογία; Ἐμοὶ δοκεῖ ὥσπερ ἂν εἰ ἔλεγεν· Ἐπίσταμαι καλῶς, ὅτι ἀπαράδεκτον τοῦτο

τῇ ὀρθοδόξῳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ· ἀποδοκιμάζω τὴν μετάφρασιν· ἀνένυσ-
σα πολλάκις· ἀλλὰ τί ποιήσω! Καὶ ἡ Συνοδικὴ τοῦτου συνδιάσκεψις
διεκωλύθη· καὶ βλέπω μὲν τὸ πρᾶγμα, ὁποῖόν ἐστιν· ἀλλὰ τίς ὑπό-
θεσις τοιούτῳ τρόπῳ ἀποφασισθεῖσα ἐτελεσφόρησε; Μάλιστα δὲ τίς
Ἐκκλησιαστικὴ ὑπόθεσις, ἀπαιτοῦσα ἐξ αὐτῆς φύσεως Συνοδικὴν συν-
διάσκεψιν, καὶ κοινὴν γνώμην καὶ ἀπόφασιν, ὡς αὕτη, μονοπροσώπως
ἀποφασισθεῖσα, ἔλαβεν εὐτυχῆς πέρας; Ἢ μήπως μικρά; μάλιστα μεγί-
στη. Διὰ τί λοιπὸν οὐχὶ Συνοδική; μὴ δὲν φωνάζει τὸ μονοπρόσωπον
τῆς ὑπογραφῆς μου, τὸ πῶς ἐγένετο, καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς; Ταῦτα
καὶ τὰ τοιαῦτα περὶ τοῦ α'.

Περὶ δὲ τοῦ β' λέγομεν, ὅτι ὁ αἰόδιμος σημεῖω, φαίνεται, ἐπίτηδες
ἐν τῷ γράμματι τὴν ψυχικὴν ὠφέλειαν, καὶ τὸν κατάρτισμόν τῆς Πί-
στεως, τροπολογῶν τὴν ἐνδοξιν, ἵνα θεραπεύσῃ τὸ ἀπαράδεκτον. Ἄλλος
δὲ τις ἂν εἶπε καὶ τοῦτο, ὅτι ζηλωτὴς ὢν, ἐνέδωκεν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς
μελλούσης κοινῆς τῶν ὁμογενῶν ὠφελείας· διότι ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τοῦ
κοινοῦ πολλοὶ πολὺ εὐκόλως ἀπκτῶνται· καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ, ὅτε δυ-
σκόλως τις ἠδύνατο προῖδειν τῶν Δουθηροκακλῶν τὴν δολιωτάτην μη-
χανορραφίαν, ἣτις ἀπέβλεπεν εἰς μέγαν ὄλεθρον, τὸν καὶ εἰς ἔτι σκευ-
ωρούμενον μέχρι τῆς σήμερον· ἀλλ' ἐγὼ νυμίζω, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἐγέν-
ετο μᾶλλον παραξέδοισμένον, δι' ἣν προεῖπομεν (§ 29) μεσολάβη-
σιν τῶν δυνατῶν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Κ. Ν. Βάμβας (Ἀντεπικ. 33).

Περὶ δὲ τοῦ γ' λέγομεν, ὅτι εἰς τοῦτο ὁ αἰόδιμος, βλέπων, ὅτι θεῖον
καὶ μέγα ὄντως ἔργον τὸ τῆς μεταφράσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἀπή-
τησε (τῷ ὄντι πνευματεμφόρως!) ἵνα ἀναγκασθῇ ὁ τοιοῦτος ὑπάρχη
πνευματέμφορος· ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· ἐνδίδωμι καὶ συγκατατίθεμαι, ἐάν
ὁ μεταφραστὴς ὑπάρχη Θεόπνευστος. Ἰδοὺ τί λέγει αὐτολεξεί· « Εἵτις
» τῶν εὐσεβούντων, θείᾳ χάριτι ἐμπορούμενός τε καὶ ὀδηγούμενος, ἁ-
» ξιός ἐστι πρὸς τὴν εὐστοχον, καὶ ὑγιᾶ τῆς τε Παλαιᾶς, καὶ Νέας
» μετάφρασιν (ὅπως) ἔχη ἐπ' ἀδείας ποιῆσθαι αὐτήν. » φαίνεται ἰσχυ-
ρῶς περιορίζων τὸν μεταφραστὴν· διότι οὐ τοῦ τυχόντος, ἀλλ' ἐκεί-
νων, οἵτινες ἔχουσι κεκαθαρμένην τὴν διάνοιαν, καὶ πεφωτισμένην
τὴν καρδίαν, κατὰ τὸν Θεὸν Κύριλλον, διὰ τῆς ἐν μυστηρίῳ (κατὰ

τὸν μέγαν Ἀπόστολον, ἐπιστολῇ α΄ πρὸς Κορ. κεφ. β΄ 7) ἀποκεκρυμμένης σοφίας. Διὰ τοῦτο λέγει καὶ ὁ ἱερός Θεοδώρητος Ψαλ. ριή. « οὐ γὰρ ἅπαντες οἱ τοῖς θείοις ἐντυγχάνοντες λογίοις τὰ τούτου κατανοοῦσι θαυμάσια· ἀλλ' οἱ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύοντες αἴγλης. » Καθάπερ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος (εἰς τὸν Ἡσαΐαν τομ. α΄. Σελ. 378-382), « ὅτι μέγα χάρισμα, οὐδὲ μικρᾶς, οὐδὲ τῆς τυχούσης ἐπιμελείας δεόμενον, τὸ κατακούειν τοῦ βουλήματος τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, καὶ μὴ παραστοχάζεσθαι τῆς διανοίας, ἀλλ' εὐθυβόλως ἐπ' αὐτὴν ὁδηγεῖσθαι ὑπὸ τοῦ οἰκονομήσαντος Πνεύματος γραφῆναι τὴν Προφητείαν· καὶ ὅτι χρεῖα ἐν τῷ βίῳ καθαρότητος, ὥστε καὶ πρὸς τὴν τῆς ἡθικῆς ἀρετῆς ἐπιτήδευσιν τὸ ἐν ταῖς Γραφαῖς κεκαλυμμένον διαγνωσθῆναι. » Ὅθεν καὶ δύναται τις νομίσαι εὐλόγως, ὅτι ἀπαιτεῖ αὐτὸν ὁ αἰδίδμος Γρηγόριος ἐν τῷ ἐνδεικτικῷ ἄλλον μέγαν Βασίλειον, ἢ Θεολόγον Γρηγόριον, ἢ Θεῖον Χρυσόστομον, καὶ ὅπερ ὑπονοῶν ὑπαινίττεται, ἐστίν, ἵνα ὁ μεταφραστὴς, ἀκολουθῶν τοῖς ἔχνεσι τῶν θεῶν Πατέρων αὐτοῦ, μιμηθῇ ἐν τῇ μεταφράσει, οὐχὶ τὴν κατὰ λέξιν ἐκχυδαῖσιν, ἀλλὰ τὸν ἐρμηνευτικὸν τρόπον ἐκείνων, ὑπ' αὐτῶν ὁδηγούμενος. Διὰ ταῦτα νομίζω μᾶλλον, ὅτι οὐχὶ ἀπατηθεὶς ἐνέδωκεν ὁ αἰδίδμος, ἀλλὰ διὰ τὰς περιστάσεις, ἔθετο τοιοῦτον δυσυπέρβατον ὅριον. Ἄρά γε οὐκ εἰσιν ὀρθαὶ αἱ σκέψεις αὐταί; ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τούτων ἔχομεν ἀπὸ τοῦ ἐνδεικτικοῦ γράμματος, καὶ αὕτη ἐστίν ἀριδηλοτάτη. « Εἴτις τῶν εὐσεβούντων, θεία χάριτι ἐμφορούμενός τε καὶ ὁδηγούμενος. . . »

§ 34. Καὶ ὁ Κ. Ν. Βάμβας λοιπὸν, καὶ ὅστις ἄλλος, ὁ συνιστῶν τὴν μετάφρασιν ἀπὸ τοῦ ἐνδεικτικοῦ τοῦ αἰδίδμου Γρηγορίου, λέγων, « ὁ μὲν Ἰλαρίων διωρίσθη ἐπισήμως μεταφραστὴς » οὗτος, θεία χάριτι ἐμπεφορημένος (ἐπειδὴ ἀποδέχεται τὴν ἔνδοσιν τοῦ Γρηγορίου) ἐπεχειρίσθη τὴν μετάφρασιν, ἐπόμενος τοῖς ἔχνεσι τῶν Πατέρων αὐτοῦ. Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα καὶ οὗτος, καὶ ἐκεῖνος, καὶ πᾶς τις καθυποβάλλεται εἰς ἀνώτερον κριτήριον, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν Σύνοδον (ὅπερ ἐστὶ τὸ δ΄.) Καὶ τοῦτο προνοήσας ἐχάραξεν ὁ πατήρ ἐν τῷ ἐνδεικτικῷ· « ὑποβλήθην πρότερον τῇ Ἐκκλησιαστικῇ θεωρίᾳ,

καὶ ἐπεξεργασία, καὶ ἐγκριθέν. « Ἀκούετε μεταφρασταί; ὑποβλήθην (τὸ τῆς μεταφράσεως ὑμῶν βιβλίον) τίνι; τῇ Ἐκκλησιαστικῇ θεωρίᾳ καὶ (οὐχὶ ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ) ἐπεξεργασίᾳ; διότι οὐκ ἔστιν ἄλλως ἔθος τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ δεκτὸν, εἰμὴ οὕτω γένηται. Καὶ μετὰ ταῦτα θωρηθὲν, καὶ ἐπεξεργασθὲν (ὡς κορωνίς ἐπιτίθεται) « Ἐγκριθέν! » ἐὰν ἐγκριθῇ λέγει. Εἰ δὲ μὴ ἐγκριθῇ, τί τότε ἔσεται; ἐξέλθῃ, καὶ ἔστιν οὐδέν.

§ 35. Τίς ταῦτα ἀδιαφόρῳ καὶ ἀπαθεστάτῳ νοὶ σκεπτόμενος, οὐχ ὁμολογεῖ, ὅτι φωτισθεὶς ὑπὸ Θεοῦ ὁ αἰοῖδιμος, περιόρισε τὸν μεταφραστὴν τοσοῦτον αὐστηρῶς; Ἀλλ' ἔστω· μετέφρασαν οἱ μεταφρασταί· Εἰς τίνα Ἐκκλησίαν καθυπέβαλον τὴν μετάφρασιν; τίς θεωρία, ἢ ἐπεξεργασία Ἐκκλησιαστικῇ ἐγένετο, καὶ μάλιστα ἐγκρίσις; ποῦ; πότε; τίς οἶδε; τίς μαρτυρεῖ; οὐδεὶς, οὐδέποτε, οὐδαμοῦ· ὅλως ἐστερημένη ἡ ἐκδοσις τῆς ἀναγκαίας προμετωπίου ἐγκρίσεως, καὶ μαρτυρίας τῆς Ἐκκλησίας· διότι οὔτε ἡ μετάφρασις τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας (κατὰ τὸ προβαλλόμενον ὡς ἰσχυρὸν τοῦ Θεοφωτίστου Γρηγορίου γράμμα) ἐθεωρήθη, ἐπεξεργάσθη, ἢ ἐνεκρίθη, οὔτε ἡ τοῦ Κ. Ν. Βάμβα. Ἐκτὸς ἐὰν εἴπη τις, ὅτι ἡ τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος μετάφρασις ἐπεθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Παναγιωτάτου καὶ προσκυνητοῦ ἡμῶν Δεσπότου Κ. Κ. Κωνσταντίου τοῦ Α. ὅστις, ἂν καὶ ἀνὴρ ὄντως ἄξιος, ἀλλὰ καὶ μόνος, καὶ ἀπὸ τῆς ἀδείας τῆς μονοπροσώπου τοῦ αἰοδίου, λέγω, Γρηγορίου, ὥσπερ μονοπρόσωπος καὶ ἡ ἔγγραφος ἐνδοσις ἡ ὑπὲρ τῆς μεταφράσεως, καθὼς κατεστρώθη ἔμπροσθεν αὐτολεξεί. (§ 32) Λοιπὸν περιφέρονται ἀμφότεραι ἀθεώρητοι, ἀνεπεξέργαστοι, ἀνέγκριτοι· λοιπὸν εἰσιν ἀπαράδεκτοι· διότι οὐδὲ ἐνεκρίθη ἡ γνησιότης αὐτῶν. Ἡ Λυδία λίθος δοκιμάζει τὸν χρυσόν, καὶ βεβαιοῖ τὴν καθαρότητα αὐτοῦ· καὶ ἰδοὺ πλεῖον νομισμάτων ὥδε καὶ χρυσῶν, καὶ ἀργυρῶν, καὶ παντὸς πλούτου!

§ 36. Ἐπειτα ὁ Κ. Βάμβας περιπλέκει καὶ τὸν Πατριάρχην τῶν ἱεροσολύμων, τὸν αἰοῖδιμον Πολύκαρπον, ὅτι καὶ οὗτος ἐνέδωκε. Τίς οἶδε; πόθεν βέβαιον; ποῦ ἡ ἀπόδειξις, ἢ ὑπογραφή τοῦ ἀνδρός; εἰς

ποιῶν Σύνοδον; πότε γενομένην; Εἰς τὸν Γρηγόριον προβάλλουσιν ἔγγραφον ἀπόδειξιν, καὶ τοὶ καὶ αὕτη, εἶδοναι, ὅτι οὐδὲν ἰσχύει, ὡς μονομερὲς· ἀλλ' εἰς τοῦτον τὴν αἰδιδίμον, οὐτινος οὐδὲ ταύτην ἔχουσιν οἱ λέγοντες, διὰ τὴν συκοφαντοῦντες, προσάπτουσιν ἀνύπαρκτα εἰς τοιοῦτον σεβαστὸν ἄνδρα; Ἀλλ' ἐὰν καὶ αὐτὸς ὑποτιθῇ, ὅτι ἐνέδωκεν, οὐδεὶς ἄλλος ὁ λόγος, εἰμὴ, διότι ἐνέδωκε καὶ ὁ Γρηγόριος, ἐκάτεροι κατὰ μέρος, καὶ ἐν τῷ αὐτῶν δωματίῳ. Ἐπαρρησιάσθη, φαίνεται, αὐτῷ ὑφ' ἑνὸς τινος καὶ μόνου προσώπου τὸ μονοπρόσωπον ἐνδεικτικὸν τοῦ Γρηγορίου· ἐκεῖνος ἰδὼν τοῦ Γρηγορίου τὴν ὑπογραφὴν, συνεφώνησε διὰ τοῦ στόματος· ὅποια περίεργος ἐνδοσις καὶ συμφωνία! Συνοδικὴ δὲ συνδιάσκεψις, συζήτησις, ἔγκρισις, οὐτ' ἐγένετο, οὐτε ὑπῆρξεν, ἀλλὰ κατ' ἰδίαν, καὶ ἐν παραβύστῳ. Ἡ σκηνὴ τοῦ πράγματος τούτου, ἐὰν τις ἐξετάζῃ τὰς περιστάσεις ἀπαθῶς, ὅλη ἐσκευερήθη ἐν παραβύστῳ καὶ ἐν γωνίᾳ. Δολιότης καὶ τοῦτο Λουθηροκαλθινική· διότι ἄλλως, ἀδύνατον ἦν γενέσθαι οὐδ' ὅσον ἐγένετο, καὶ τοὶ καὶ αὐτὸ μηδέν. Τίς νοῦν ἔχων, καὶ γινῶσκων τῶν ἐθίμων καὶ παραδόσεων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, εἶπεν ἄν ποτε, ὅτι τὰ οὕτω γινόμενα τῆς Ἐκκλησίας ἔργα ἔχουσι δυνάμιν τινα, ἢ παραδοχὴν; διὰ τοῦτο καὶ κατηγορήθη Συνοδικῶς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ Παναγιωτάτου πρώην Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κ. Κ. Ἀνθίμου, καθὼς ὁ λόγος ἐπομένως δείξει.

§ 37. Ὁ δὲ ἅγιος Σιναίου (ὁ προσκυνητὸς ἡμῖν Δεσπότης πρώην Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κ. Κ. Κωνσταντῖος ὁ Α.) καὶ οὗτος ὁ σοφώτατος, ὁ ἀκριβῶς γινώσκων καὶ ἀποστρέφόμενος τὸν ἀθέμιτον τῶν τοιούτων μεταφράσεων σκοπὸν, συκοφαντεῖται καὶ ἡ αὐτοῦ Παναγιότης. Ὅποια ἀθλιότης τῶν ἀνθρώπων! Ἀλλὰ χάριτι θεῷ περιέστικεν ἐν τῷ βίῳ. Καὶ ἡμεῖς μὲν ἔχομεν ἱκανὴν βεβαιότητα παρὰ τῆς αὐτοῦ Παναγιότητος, ὅτι οὐδέποτε ἐνέδωκεν, οὔτε λόγῳ, οὔτε κατὰ ψυχῆς διάθεσιν, οὐδὲ τὸ ἐπιθεωρεῖν δύναται λέγεσθαι ποτε ψυχῆς διάθεσις καὶ ἔγκρισις, ὡς τινες σοφίζοντι. Ἀπόδειξις δὲ ὅμως βεβαία, καὶ σιωπᾶν αὐτοῦς προτρέπουσα, ἔστω αὐτοῖς ἡ πάντη ἐλευ-

θέρα καὶ ἀπαρθείαστος ἔγγραφος τῆς αὐτοῦ Παναγιότητος γνώμη, καὶ πληρεστάτη συγκατάθεσις εἰς τὴν ἀποσκοράκισιν πασῶν τῶν τοιούτων χυδαιολεκτικῶν μεταγλωττίσεων, ἣτις ἐγένετο κατὰ τὸ 1836 ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· διότι οὐδὲν ξένον, οὐδὲ ἀπεικός, ἂν τὸ κατὰ πρώτην ἐποψιν ὡς καλὸν παραστάν, ἔπειτα ἐξελεγχθὲν, ἀπερρίφθη· καὶ τοὶ συκοφαντοῦντες λέγουσιν, ὅτι παρεδιάσθη, ἀνὴρ τοιοῦτος! καὶ ἐπὶ τοιούτων πραγμάτων! τίς σώας ἔχων τὰς φρένας προφασιολογεῖται παραθείασιν; Πλὴν ἀλλὰ τίς ἡ χρεία πολλῶν περὶ τῆς αὐτοῦ Παναγιότητος λόγων; Ἰδοὺ ἐλέει θεῷ ἔχει τὸ ζῆν, καὶ δύναιται τῇ περιούσῃ αὐτῷ ἐν λόγῳ δυνάμει ἀποστομίσαι τοὺς κατ' αὐτοῦ λέγοντας καὶ γράφοντας.

§ 38. Ἐπέρχεται δὲ εἰς τινὰς ὥστε καὶ θαυμάσαι, ὅτι καὶ ἄνδρας πολιτικούς συναριθμεῖ, τοὺς μὲν ἐξ ὀνόματος, τοὺς δὲ ἀνωνύμως· ὅτι δῆθεν συνεφωνήθη μετ' αὐτῶν ἡ εἰς τὴν χυδαίαν γλῶσσαν μετάφρασις, ὡς συγκατατεθέντων καὶ τούτων. Τί, ἀδελφοί! περιπλέκεις τὰ πολιτικὰ μετὰ τῶν πνευματικῶν; τίς κοινωνία τούτων πρὸς ἐκεῖνα; Ἀληθῶς ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἐκεῖνοι ἔχουσι τὴν πᾶσαν ἰσχύν· καὶ τίς ἀντιλέγει; Ἀλλ' ἄλλο μὲν ἡ Ἐκκλησία, ἄλλο δὲ ἡ πορφύρα· ἄλλο τὸ ἱερὸν βῆμα, καὶ ἄλλο ὁ θρόνος τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας· διέστησεν αὐτὰ ἀπ' ἀλλήλων αὐτὸς ὁ Θεός· καλῶς οἶδας, ὃ λέγω. Ὁ Προφῆτης Μωϋσῆς ἦν ἐκλελεγμένος ὑπὸ Θεοῦ· «οἶδά σε, λέγει παρὰ πάντας» (α) καὶ «ἐλάλει πρὸς αὐτόν, ὡς εἴ τις λαλήσαι πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φίλον» (β) ἀλλ' ἦν μόνον πολιτικός· ἔκρινε πᾶσαν ἡμέραν τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐτιμῶρει τὸν πταιστέην· οὐδεμίαν δὲ εἶχε μετοχὴν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ἱεροῦ, ἣν ὑπηρετεῖ ὁ Ἀαρὼν· οὔτε εἰσῆρχετο εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, εἰμὴ ὁ Ἀρχιερεὺς· δὲν ἐτέλει, ἐνὶ λόγῳ, οὐδὲν πνευματικόν· διότι τὰ πνευματικὰ προσέταζεν ὁ Θεὸς τὸν Μωϋσῆν καὶ παρε-

(α) Ἐξοδ. λγ. 12.

(β) Λευτ. 11.

δόθησαν τῷ Ἀαρὼν ὁ Ἀαρὼν ἦν Ἀρχιερεὺς, οὐχὶ ὁ Μωϋσῆς (α). Ἀπαρallάκτως ὑπάρχουσι καὶ τὴν σήμερον τὰ πνευματικὰ ἀνακρίνονται καὶ ἐνεργοῦνται ὑπὸ τῶν πνευματικῶν, καθὼς τὰ πολιτικὰ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν. Μήπως ἐμπεσοῦσης συζητήσεως πνευματικῶν καὶ ὀρησκευτικῶν, συγκροτεῖται Σύνοδος ὑπὸ πολιτικῶν, καὶ ἐκεῖνοι ἐρευνῶσι, κρίνουσιν, ἀποφασίζουσι, θεσπίζουσι, γράφουσι κανόνας, καὶ καταγράφουσι τὰ πρακτικὰ εἰς Ἐκκλησιαστικοὺς κώδικας; Τοιοῦτον παράδειγμα ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μέχρι τῆς σήμερον οὐδὲν βλέπομεν· μὴτις φαίνεται σπανιώτατα παρουσία λαϊκῶν τινων, ὡς λογίων, ἀλλ' ἐπικρατεῖ ἀπανταχοῦ ἡ κρίσις, ἡ ψῆφος καὶ ἡ ἀπόφασις τῶν τοῦ κλήρου· καὶ ἀκολουθεῖ αὕτη πάντοτε, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς τοιούτοις τὸ παράδειγμα τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπερ παρέδωκαν, ὅτε συναθροισθέντες εἰς ἐν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι συνεσκέφθησαν καὶ ἀπεφάσισαν κοινῇ γνώμῃ, ὅτι οὐ δεῖ περιτέμεσθαι, «ἐδόξεν (εἰπόντες) τῷ ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν κ.τ.λ.» (β). Λοιπὸν ἀνάγκη προσοχῆς, ἵνα μὴ συγχέωνται τὰ ἀσύγχυτα. Ἐνθυμήθητι τί ἐπαθον ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ὁ Κορὲ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, οἱ λαβόντες τὰ πυρεῖα, καὶ τολμήσαντες θυμιάσαι ἐνώπιον τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου· μόνον ἡ μνήμη τοῦ ὀλέθρου ἐκείνων ποιεῖ τρέμειν πάντα ἄνθρωπον, ἀλλ' οὐχὶ ἐπιτηδᾶν τοῖς ἱεροῖς (γ).

§ 39. Ἐπειτα ὁποῖους πολιτικοὺς λέγεις, ὅτι ἐψηφίσαντο διὰ τὴν πνευματικὴν ταύτην ὑπόθεσιν; Τοὺς εὐσεβεστέρους καὶ εὐλαβεστέρους ἀπάντων Πρίγκιπας Καλλιμάχας, αὐτοὺς λέγεις, ὅτι ἐβίβασαν τὴν Ἐκκλησίαν; διότι τί ἄλλο, εἰμὴ βία, ἵνα ἐπιτάξωσι τὴν ἀπαράδεκτον ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὸ χυδαῖον μετάρρασιν;

(α) Ἐχρῖτε καὶ τὸν Ἀαρὼν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἦν καὶ ὁ Μωϋσῆς κεχρισμένος εἰς Προφήτην, ὡς καὶ ὁ Σαμουὴλ τὸν Δαβὶδ, ἀλλὰ καὶ οὗτος κεχρισμένος εἰς Προφήτην· τῶν δὲ καὶ ἡμᾶς πολιτικῶν οὐδεὶς τοιούτος.

(β) Πράξ. ιε'. 28.

(γ) Ἀριθ. ιστ'.

Μήπως οἱ ἄνδρες οὗτοι ἦσαν ἀμαθεῖς, μὴ γινώσκοντες καλῶς, ὅτι τὸ τοιοῦτον ἦν ἀπαράδεκτον τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ μεγάλως ἀμαρτάνει ὁ ὑποκινῶν αὐτό; Αὐτοὶ, τόσον ὁ γέρων ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος, ὅσον καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀείμνηστος Σκαρλάτος, ἔτρεμον μὴ προσκρούσωσιν εἰς τὸ ἐλάχιστον ἔθιμον τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ εἰς τοσοῦτον μέγα!

§ 40. Ἐγὼ, εἰ καὶ ἐλάχιστος, ἀλλ' ὅμως συσταθεὶς τῇ ἐκείνων μάλιστα γνώμῃ διδάσκαλος ἐν τῇ τοῦ Γένους Σχολῇ, καὶ προστάτας αὐτοὺς γνωρίσας τῆς Σχολῆς, καὶ ζηλωτὰς τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον αὐτῆς βελτιώσεως, ἔντε τοῖς μαθήμασι καὶ τῇ τῶν ἡθῶν χρηστότητι, κατ' ἐπιταγὴν αὐτῶν τούτων ἤμην συχνὸς εἰς τὴν λαμπρὰν αὐτῶν οἰκίαν, καὶ πολλάκις ἦλθον μετ' αὐτῶν εἰς διαφόρους ὁμιλίαις· ἔτι δὲ πλέον μετὰ τοῦ αἰοιδίου Ἀδριανουπόλεως Δωροθέου τοῦ Πρωτοῦ, τοῦ τὰ μέγιστα πρὸς ἐκείνους σχετικοῦ, ὅστις πλησιέστατα τῆς Σχολῆς τότε κατοικῶν, καθ' ἐκάστην σχεδὸν ἦν ἐν τῇ Σχολῇ, πολλάκις παρακαθήμενος καὶ ἐν ταῖς παραδόσεσι, καὶ γὰρ συχνότατος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μυκαρίτου, (ἐξ ἀνάγκης ἐκφέρω τὴν τοιαύτην περιζυτολογίαν, συνειδὼς, ὅτι οὐ ψεύδομαι*) οὐδέποτε δὲ οἱ ἀείμνηστοι, οὔτε ὁ Πρωῖος, οὔτε οἱ Πρίγκιπες, οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἀνέφερον εἰς ἐμέ περὶ τοιαύτης ὑποθέσεως, καὶ τοὶ διήρκεσαν κατοικοῦντες τὰς οἰκίας αὐτῶν ἐν ἡσυχίᾳ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβ. τοῦ 1820, τῆς συστάσεώς μου ἐν τῇ Σχολῇ, μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν συμβάντων αὐτοῖς, ἐπὶ μῆνας ἱκανοὺς. Δὲν ὑπῆρχεν ἄρα πιθανώτατον, ἵνα ὑπεδῆλουν καὶ μικρόν τι καὶ εἰς ἐμέ, ἐάν εἶχεν ὑπαρξῆν τὸ πρᾶγμα; Ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια (ἀπερ παραλείπω) πείθουσί με, ἵνα πιστεύω, ὅτι οὐδὲ μίαν μετοχὴν τῆς ὑποθέσεως ταύτης οἱ εὐσεβέστατοι οὗτοι ἄνδρες ἔλαβον, οὐδὲ συγκατετέθησαν ποτέ· ἢ, οὐκ ἔχω τί εἶπω! Ἐκτὸς ἐάν εἴπῃ τις καὶ περὶ τούτων, ὅτι ὑπὸ τοῦ πολλοῦ ζήλου τῆς εὐσεβείας καὶ οὗτοι ἠπατήθησαν. Ἀλλ' εἰ καὶ τοῦτο ὑποτεθῇ, ἔπρεπεν ἄρα, ἵνα τοσοῦτον συγκρούηται; τίνας ἔνεκεν; ὅτι οὐ καλόν; Ἐπειτα τὸ κρυπτόμενον πολλάκις παρέχει μεγάλας καὶ τὰς ὑπονοίας, ὅτι οὐκ ἐπὶ ἀγαθῷ σκοπῷ· τοίτους ὅμως τοὺς αἰοιδίμους οὐδέποτε δυνάμεθα

ὑποπεύσαι, ὅτι συνέκρυπτον τοιούτους σκοπούς ἐπὶ ἀνατροπῇ Ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων.

§ 41. Ταῦτα λοιπὸν διὰ βραχέων περὶ τῶν προσώπων, ὅσα ὀνομάζονται ἐν τῇ ἀντεπικρίσει, ἢ καὶ ἐν ἄλλῳ τινὶ βιβλίῳ, ὅτι συγκατετέθησαν εἰς τὴν χυδαιομετάφρασιν τοῦ Ἰλαρίωνος, ἅτινα νομίζεται ὡς κοινὴ γνώμη τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους ὅλου, ἵνα συσταθῇ δῆθεν ἡ μετάφρασις καὶ τοῦτο εἰς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων. Ἀλλ' οἱ πολιτικοὶ δὲν ἀποφασίζουσι ποτὲ περὶ πνευματικῶν πραγμάτων. Μὴ γένοιτο τοιοῦτον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν! Ἀποφασίζουσι δὲ οἱ Πατριάρχαι καὶ Ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ Κλήρου. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν εἰς μίαν Σύνοδον, ἐν κοινῇ βουλῇ, συνδιασκέψει, γνώμῃ, ἀποφάσει ἐνυπογράφως, καὶ ἐν Κώδιξι καταγεγραμμένου, ὡς ἔθος, παντὸς τοῦ ἐγκριθέντος. Ἄλλως δὲ, εἰς μόνος, ἢ καὶ δύο, καὶ τρεῖς, καὶ οὗτοι κατὰ μέρος, ἄνευ Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας, οὐδὲ μίαν ἔχουσιν ἰσχὺν καθ' ὅ,τι ἀποφασίσῃ τις, ἔστω καὶ Πατριάρχης. Λοιπὸν ὅπως ἂν καὶ ἐνέδωκαν εἰς τὴν μετάφρασιν οἱ δύο Πατριάρχαι, ἡ τούτων μονοπρόσωπος γνώμη, ποτὲ δὲν δύνανται, ἵνα ὀνομασθῇ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γνώμη.

§ 42. Ἡ δὲ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἡ πανσόφως, ὡς οἶδε, διατάττουσα τὰ πάντα, ἀναβιβάζει ἀπὸ Χαλκηδόνος εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῷ 1822 τὸν ἀγαθὸν καὶ εὐσεβέστατον Κ.Κ. Ἄνθιμον· τῷ δὲ 1823 ἐπὶ τῆς αὐτοῦ Πατριαρχείας ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν προβάλλεται Συνοδικῶς ἡ περὶ τῆς μεταφράσεως τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος ὑπόθεσις. Καὶ τότε ἦν ἰδεῖν, ὅσῳ καὶ εἴῳ ζήλῳ ἐκινήθησαν ἅπαντες, καὶ ἐκ τῶν σεβασμιωτάτων ἁγίων Γερόντων, καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν ἁγίων Ἀρχιερέων, ὅσοι τότε συνεπλήρουν τὴν ἱεράν ἐκείνην Σύνοδον, καὶ μιᾷ φωνῇ ἀπεδοκίμαζον τὴν μετάφρασιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ αὐτὴν ἰδίως τὴν τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος, καὶ πᾶσαν ἄλλην, ἢ προγενομένην καὶ οὔσαν, ἢ μετὰ ταῦτα γενεσσομένην· οὐκ ἔστι, λέγοντες, πατροπαράδοτον τῇ ἀγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, οὐδὲ ἔθος ἀρχαῖον αὐτῇ ἐγνωσμένον, ἵνα τις ἐκχυδαῖ τὰς ἀγίας Γραφάς· Γραφάς, αἵτινες περιέχουσι τοσαῦ-

τα ὑψηλὰ νοήματα! τοιαῦτα ἀκατάληπτα μυστήρια! καὶ μεταβάλλων μὲν κατὰ λέξιν μόνον τὸ ἱερὸν κείμενον (ὡς ἐν ταύτῃ ὀρώμεν αὐτὸ,) παραιτούμενος δὲ τὴν κατὰ πλάτος τῶν κεκρυμμένων ἐννοιῶν ἐρμηνείαν, ἀποκαθιστᾷ αὐτὴν οὐ μόνον ἱκανῶς ἀληθῆ εἰς τὴν ἀκοήν, καὶ ἐκπεπτωκυῖαν τοῦ ὕψους ἐκείνου καὶ φυσικοῦ κάλλους, καὶ μηδὲ τὴν τιμὴν καὶ σέβας τὸ πρότερον ἀπολαμβάνουσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς χωρίοις αὐτῆς τὸ τοιοῦτον ὕψος, τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἀπλουστέρους καὶ ἀμυήτους ὄντας, εἰς βάρβαρον ψυχικῆς ἀπωλείας ἀπωθῶσαν. Οὐδόλως (ἔλεγον ἅπαντες μιᾷ φωνῇ) δεχόμεθα τὸ τοιοῦτον· διότι πρὸς τί παράδειγμα τῶν παρελθόντων αἰώνων τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν ἀποδιδέσμεν; εἰς τίνα κανόνα, ἢ πράξιν συνοδικὴν καταφύγωμεν; ἢ οὐχὶ πάντα τὰ τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῶν ἱερῶν κανόνων μέχρι τῆς σήμερον χάριτι θεῆς διεφυλάχθησαν; Καὶ, ὡς ἐν συνασπισμῷ πνευματικῷ, ὁμοθυμαδὸν πάντες πρὸς τὴν μετὰφρασιν ἀντιταττόμενοι, ὡς πρὸς πολεμίους, ἀπώθουν, ἀπέβαλλον πάσῃ ἰσχύϊ, λέγοντες, ὁ μὲν, ὅτι τὸ τοιοῦτον ὅλως Λουθηροκαλιδνικὸν ὑπάρχει μηχανήμα· ὁ δὲ, ὅτι τὰ τοιαῦτα σκοπὸν ἔχουσιν, ἵνα φλόγας οἱ ἔχθροί εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀνάψωσι. Καὶ ὁ μὲν, οὐκ ἐνθυμούμεθα τὰς ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως σκευωρίας τῶν ἐχθρῶν τῆς ἡμετέρας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἵτινες πρὸς οὐδὲν ἄλλο ἀπέβλεπον, εἰμὴ, ἵνα εἰσάγαγωσιν εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν τὴν τῶν Γραφῶν εἰς τὸ ἀπλοῦν μεταβολήν; ὁ δὲ, οὐδ' ἀναμνησκόμεθα τὴν καταδίκην τῆς Ἐκκλησίας, ἣν κατὰ τῆς μεταφράσεως τῆς ὑπὸ Μαξίμου τοῦ Καλλιπολίτου πρῶτον ἐποιήσατο, εἶτα καὶ τὴν ἐπὶ Πατριάρχου Γαβριὴλ τοῦ ἀπὸ Καλκηδόνος, ἐν ᾗ καὶ πολλὰ ἀντίτυπα, ἀνευ τοῦ κειμένου ὄντα, τινὲς τῶν μᾶλλον ζηλωτῶν ἐν μέσῳ τοῦ Πατριαρχείου κατέκαυσαν; Καὶ ἄλλος μὲν τοῦτον ἔφερεν εἰς μνήμην, ἄλλος δὲ ἐκεῖνον, ὅσοι ὑπὲρ τοῦ μὴ μεταφράζεσθαι τὰς Γραφὰς οὕτω κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους γνώμην ἀπέφηναν. Ποία Σύνοδος (ἔλεγον) περὶ τούτου συνεκροτήθη; ποῦ; πότε ἐγένετο συνδιάσκεψις, ἐγκρισίς, κοινὴ ἀπόφασις, ὑπογεγραμμένη ὑπὸ πάντων τῶν συμπληρούντων τὴν

Σύνοδον, κατὰ τὸ ἔθος; εἰς ποῖον Κώδικα κατεστρώθη; τὶς δὲ ὁ τὴν πράξιν ταύτην γράψας, ὡς βλέπομεν καὶ πάσας τὰς ἄλλας; Καὶ ἡ Σύνοδος ἦν πλήρης θείου ἐνθουσιασμοῦ, ὡς εἰκὸς, ἐν τοῖς τοιοῦτοις κατὰ τὴν ἐκχυδαίσεως, καὶ ὑπὲρ τοῦ διχμεῖναι τὸ κείμενον, ὡς ἔστιν, ἀνέπαφον.

§ 43. Ἀλλὰ τίς δύναται ἀπομνημονεύσαι μετὰ δέκα καὶ ἑπτὰ σχεδὸν ἔτη, ὅσα τότε ἔλεγεν ἕκαστος; Καὶ ἐγὼ αὐτοῖς μὲν ὡσὶν οὐκ ἤκουσα ταῦτα τὰ ἐν τῇ Συνόδῳ ὑπὸ θεοῦ ζήλου λεγόμενα, ὡς μὴ παρὼν ἐν αὐτῇ* διδάσκαλος δὲ διατελὼν τῆς τοῦ Γένους ἐν Κουρουτζεσμὲ Σχολῆς, πολλὰ ἀνθρώπων, ὡς εἰκὸς, καὶ συγνάκις εἰς τὸ Φαναρίον κατερχόμενος πολλῶν ἔνεκα, παρὰ τε τοῖς ἐφόροις τῆς Σχολῆς, καὶ παρὰ διαφόροις φίλοις, ἀνηρεύνων, καὶ πάντα σχεδὸν ἐμμέσως ἐμάνθανον, ὡς συνέβησαν· διότι τότε πανταχοῦ τοῦ Φαναρίου περιήχει ἡ ὑπόθεσις. Μόλις ἤκούετό τις ὑποκρῶζων ἐν γωνίᾳ πρὸς τῶν τάναντία φρονούντων ἐξ ἀγνοίας, ἢ καὶ τῶν ἐμμίσθων, καὶ ἀπαρρήσι-στος προφέρειν ῥήματά τινα. Ἐμάνθανον δὲ ταῦτα ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐν τῇ Συνόδῳ παρόντων, καὶ ἀπ' ἄλλων ἔτι ἀνδρῶν ἐπισήμων, πε-καιδευμένων καὶ ἀξιοπίστων.

§ 44. Ἐπληροφορούμην δὲ, ὅτι καὶ τινες τῶν Μοναχῶν Ἀγιορειτῶν (ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κ. Ἰλαρίων μαρτυρεῖ ἐν τῇ πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον αὐτοῦ ἐπιστολῇ*) ἀντέλεγον ἐν πολλαῖς πολλῶν συνδιαλέξεσι πολὺ, ἐν τε τῷ ἁγίῳ Ὄρει, ὡς οἱ μακαρίται Ἰωσήφ Βατοπεδινὸς Πελοποννήσιος, καὶ Ὀνούφριος Ἰεηρίτης, ἄνδρες εὖ ἤκοντες παιδείας, καὶ ἐν Φαναρίῳ, ἐν οἷς θερμότερῳ τῷ ζήλῳ ἐφέρετο Νεόφυτός τις Σμυρναῖος Λαυριώτης, ἀνὴρ ἱκανῆς παιδείας μέτοχος, καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἱκανῶς εἰδήμων. Τῶν δὲ Συνοδικῶν ἐξ ὀνόματος ἀναφέρω ἀντιστάντα τῇ καινοτομίᾳ ἰσχυρῶς, τὸν ἤδη εὐτυχῶς Πατριαρχεύοντα τῆς Ἀλεξανδρείας Κ. Ἰερόθεον, τότε σεβασμιώτατον Γέροντα Νικαίης ὑπάρχοντα. Ἔτι καὶ τὸν σεβασμιώτατον ἁγίον Δέσκιον, τὸν αἰοίδιμον Ἱερεμίαν, καὶ ἄλλους σὺν αὐτοῖς.

§ 45. Ζήλῳ δὲ πολλῷ, καὶ φρονήματι σταθερῷ, καὶ λόγοις ἰσ-

χυροῖς καὶ πειστικοῖς, καὶ ἤθει ταπεινῷ, καὶ ὄντως σεβασμίῳ, ὥσπερ ἐξάρχων πάσης τῆς ἱερᾶς ταύτης Συνόδου, μελιρρύτως ὠμίλησε, καὶ γενναίως ἀντέστη κατὰ τῆς μεταφράσεως ὁ ἀοιδίμος Ματθαῖος ὁ Κυζίκου, ὁ ἐμοὶ σεβαστὸς καὶ πολλῆς τιμῆς ἄξιος, οὐ πολλαῖς πολλάκις ἐνετρύφησα ὁμιλίαις, ἐφόρου τῆς Σχολῆς ἱκανὸν χρόνον χρηματίσαντος· καὶ μάλιστα, ὅτε, δημευθείσης τῆς ἐν Κουρουτζεσμὲ Σχολῆς τῷ 1825, συνεστήθη ἐν τῇ κατὰ τὸ Φανάριον. Διότι τότε ἐπειδὴ ἡ Σχολὴ ἐπλησίαζε τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἀοιδίου, πολλή μοι πρὸς αὐτὸν ἡ οἰκειότης, καὶ πολλὴν ἀπελάμβανον αὐτοῦ ἀγάπην ἐπὶ πέντε ὅλα ἔτη. Ἐμὲ δὲ οὐδὲν ἄλλο τῶν αὐτοῦ ἤδυνε, καὶ ἦν μοι ἐντρύφημα, εἰμὴ, τὸ ἐμβριθὲς τῆς μνήμης τοῦ μάκαρος, τῶν ἰδεῶν ἡ ἀνάλυσις, καὶ τοῦ λόγου τοῦ μετὰ σπανίας ἀφελείας ἡ γλυκυτης, « οὐ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκιῶν ῥέεν αὐδὴ » εἶπεν ἄντις δικαίως καθ' Ὁμηρον. Οὗτος ὁ ἀνὴρ, ὁ τοιοῦτος! ἀλλ' ἐν ταπεινώσει μεγάλῃ (α), ὡς ταπεινώσεως ὄντως ἄγαλμα! πλεον πάντων ὑπερασπίσατο τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἔθος, καὶ ἔδειξεν, ὅσον ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει ἀποσκορακίσαι τὴν μεταφρασιν, καὶ ἐμμένειν τοῖς ἄνωθεν παραδεδομένοις, καὶ μὴ καينوτομεῖν τινα ἐν τοῖς ἀκαينوτομήτοις, « μηδὲ μεταίρειν ὄρια αἰώνια » πειθόμενον τοῖς ἐπιβούλοις Λουθηρανοῖς, ἢ πτοούμενον τῷ ἀργύρῳ αἰτῶν καὶ τῷ χρυσῷ πωλεῖν τὰ ἀτίμητα, καὶ . . . πόσα ἐνθυμηθῶ, ὅσα μάλιστα πολλάκις κατ' ἰδίαν μοι ἔλεγεν ὁ ἀείμνηστος περὶ τούτου! Αἰωνία σου ἡ μνήμη, ἄνερ ἀξιωμακχίριστε! Καὶ δὴ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ μεγάλως ἐκόσμησε τὴν Σύνοδον, ὡς ποτε τὴν α'. ἐν Νικαίᾳ Ἀθανάσιος ὁ μέγας, καὶ πραγματικῶς ἐβεβαίωσεν, ὅτι « οὐκ ἐπιλείψουσι στρατιῶται τῷ Θεῷ. » Ὁμοφρονοῦντος δὲ καὶ συμφάσκοντος τοῖς λεγομένοις καὶ τοῦ τότε Παναγιωτάτου Πατριάρχου Κ.Κ. Ἀνθίμου, καὶ τῶν λοιπῶν πάντων τῆς Συνόδου προσώπων, ἡ Ἐκκλησία κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῷ 1823 Συνοδικῶς ἀπεψήφισε τὴν χυδαίαν μεταφρασιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος, καὶ

(*) Ἰδὲ ἀντιρρ. § α'.

πάσαν ἄλλην, ἐμμένουσα σταθερὰ ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἔθεσι, καὶ ἐν ταῖς προτέραις περὶ τούτου Συνοδικαῖς ἀποφάσεσι.

§ 46. Ἐπειδὴ δὲ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐπαρρήσιασθη ἐπιστολή τις τοῦ μεταφραστοῦ Κ. Ἰλαρίωνος, πρὸς τὴν Σύνοδον ἀποτεινομένη (α), οὐσα δὲ ἐκτεταμένη, δὲν ἐπέτρεπεν ὁ καιρὸς τὴν τότε αὐτῆς Συνοδικὴν ἀνάγνωσιν, ἐδόθη τῷ αἰδίδιμῳ Κυζίκου, ἵνα ἐπέλθῃ αὐτὴν κατ' ἰδίαν, ἀπελθὼν εἰς τὸ αὐτοῦ κατάλυμα (β). (Καὶ ἐκ τούτου δύναιται πᾶς τις βεβαιωθῆναι τὴν τῶν ἐμῶν λόγων ἀλήθειαν· οὐδενὶ ἄλλῳ ἐδόθη, εἰμὴ τῷ αἰδίδιμῳ τούτῳ!) Ἀνένω αὐτὴν, καὶ καταγινούς ἐδάκρυσεν ἐπὶ τοῖς παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ὑπὸ τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐπιστολῇ γεγραμμένοις. Ἀλλ' ἐσιώπησε πρὸς καιρὸν, καὶ τυγχύσης περιστάσεως, ἐδήλωσε τῷ Κ. Ἰλαρίωνι τὰ συνοδικῶς λαληθέντα, καὶ ἅμα συνεβούλευεν αὐτῷ ἀδελφικῶς, ἵνα παύσῃται ἀντιβαίνων εἰς Συνοδικὰς ἀποφάσεις. Ὁ δὲ παροξυνθεὶς ἔγραψεν ἀπολογίαν τῇ 1824 Μαρτίου 5 πρὸς τὸν αἰδίδιμον Κυζίκου, οἷον εἰ ὑπεραπολογούμενος· καὶ ἔμενεν ἂν ἀνεξέλεγκτος, εἴπερ σιωπήσας ἡσύχαζε· διότι ἔμελλε μόνος ὁ Κυζίκου πρὸς μόνον τὸν Ἰλαρίωνα ἀπαντήσαι, ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀπολογία πρὸς μόνον τὸν Κυζίκου ἀπεστίνετο. Ἀλλ' ὁ Κ. Ἰλαρίων (οὐκ οἶδα πῶς διατεθείς) γράφει μετ' ὀλίγον πρὸς τὸν Πατριάρχην Κ. Ἀθιμον, ἐγκαλὼν εἰς τὴν Σύνοδον τὸν Κυζίκου. Ἐκ τούτου καὶ ὁ Πατριάρχης κινηθεὶς ἐπέταξε τὸν Κυζίκου, ἵνα ἀπαντήσῃ ἐγγράφως· ὃ καὶ ἐποίησεν, ὑπακούσας τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐξέθετο τὴν ἐπομένην Ἀντιρρήσιν τῷ αὐτῷ ἔτι κατὰ τῆς πρὸς τὴν Σύνοδον ἐπιστολῆς τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος, καὶ κατὰ τῆς ἀπολογίας, συμφώνως τοῖς Συνοδικῶς πρότερον ἀποφασισθείσιν. Ἀναγνωσθείσης δὲ αὐτῆς, ἀνεκνήρυχθη, τέλος πάντων, ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πᾶσα τοιαύτη τῶν Γραφῶν μετάφρασις ματαία, καὶ πολλὰ τοῖς Ὁρθοδόξοις ἐπι-

(α) Πρώτη καὶ Συνοδικὴ αὕτη, γεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος τῇ 1822 Ἀυγούστου 20.

(β) Ἰδὲ Ἀντιρρῆσις. § β.

Ελαβής, καί τῃ ἔθει τῆς Ἐκκλησίας ἀντιβαίνουσα. Ὅθεν καί δι' Ἐκκλησιαστικῆς Συνοδικῆς ἐπιστολῆς ἐκωλύθη πᾶσα εἰς τὸ ἐξῆς περὶ τούτου πρότασις καὶ συζήτησις, ἵνα μὴ σκληρυνθῇ μᾶλλον ὁ ἀνὴρ, (ὁ Κ. Ἰλαρίων) ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς καὶ ματαίας ὁρμώμενος, καὶ ἐκ τούτου ἀναγκασθῇ ἡ Ἐκκλησία, ἐν ἐκείναις μάλιστα ταῖς περιστάσεσιν, ἵνα προσενεχθῇ κατὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀποτομώτερον. Φαίνεται δὲ κατεστρωμένη ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐν τῇ ἱερῇ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Κώδικι.

§ 47. Ἐκδίδομεν δὲ τὴν τοῦ αἰοιδίου Κυζίκου Ματθαίου ταύτην Ἀντίρρῃσιν, οὐχ ὥς περιέχουσιν ὅλους ἀκριβῶς τοὺς ἐλέγχους τῆς ἐκχυδαίσεως τῶν Γραφῶν, (οὓς συνοῖδε καὶ ἐπίσταται ἡ Ἐκκλησία, θεωρήσασα πάντων τῶν ἐκ τῆς Γραφικῆς χυδαιωλογίας προκυπόντων ἀτοπημάτων τὸ συμπλήρωμα·) ἀλλὰ μόνον εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι περὶ τῆς τοῦ Ἰλαρίωνος (ὡς οὐδὲ περὶ ἄλλης τινός) λεγομένης μεταφράσεως οὐδὲ ποτε συνήνεσεν (ὡς ἐκαυχῆσατο ψευδῶς!) ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ Συνοδικῶς τοὺς κατ' αὐτῆς ἐλέγχους ἀναθεωρήσασα ἀπεδέξατο.

Ἄλλ' ἐνταῦθα εὖλογον ἅμα καὶ δίκαιον μοὶ φαίνεται, ἵνα ἐπισυνάψω βιογραφίαν τινὰ τοῦ αἰοιδίου Ματθαίου σύντομον, καὶ τοι οὐδὲ πάντα, ὅσα αὐτὸς οὗτος κατὰ περιστάσεις διηγήσατό μοι, φέρω εἰς μνήμην, καὶ ὅσα παρ' ἄλλων κατὰ καιροὺς ἡδυνήθην μαθεῖν.

§ 48 Οὗτος ὁ αἰοιδίμος Αἰνήτης ἦν τὴν πατρίδα, Κωμοπόλιν περιφανοῦς, φιλομούσου καὶ εὐγενοῦς, καὶ γονέων εὐσεβεστάτων γόνος. ὧν ἡ οἰκογένεια εἰσέτι καὶ νῦν ἐπ' εὐσεβείᾳ διακρίνεται, καὶ πολλοῖς ἐνταῦθα ὑπάρχει γνωστῇ. Ἀνατραφεὶς λοιπὸν εὐσεβῶς ὑπὸ τοιούτων, καὶ κατὰ τὴν παιδείαν ὅπως οὖν ἐν τῇ πατρίδι στοιχειωθείς, καὶ τῆς ἡδονῆς ταύτης γευσάμενος, ὥ μνησεν, ὡς διψῶσα ἔλαφος, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καλῶς τὰ γραμματικὰ διδασκόμενος, φέρων ἔδωκεν ἑαυτὸν εἰς τὴν τοῦ μακκρίτου Σεργίου τοῦ Μακκαρίου Σχολῆν, ὅστις ἐδίδασκε τότε εὐδοκίμως Ῥητορικὴν, Λογικὴν καὶ τὴν ἱερὰν Θεολογίαν. Εὐφυῆς δὲ φύσει πεπλουτισμένος, καὶ ἐπιμέλειαν

ἔχων λιπαράν, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐξεπαιδεύθη ἄριστα, τῆς τε Ῥητορικῆς, Λογικῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Θεολογίας ἐγκρατῆς ἐγένετο. Ἐν τούτῳ καὶ τὸν τῆς Ἱεροδιακονίας λαμβάνει βαθμὸν πρῶτον, καὶ μετὰ τινα καιρὸν τὸν τῆς Ἱερωσύνης· μετὰ δὲ τὸ διδάσχει ἐν Ἐπιθάταις χρόνον ἱκανὸν τὰ Ἑλληνικὰ, μετεκλήθη, ἵνα διδάσκη αὐτὰ εἰς τὴν ἐν Φαναρίῳ τοῦ Γένους Σχολήν. Εἴτα, τῆς ἐν Κουρουτζεσμὲ συσταθείσης τότε νεωστὶ, κατέστη ἐκεῖ πάλιν τῶν γραμματικῶν διδασκαλός, καὶ πολὺν ἐποιεῖτο τὸν καρπὸν, ζῶν ἐν σεμνότητι βίου, καὶ παράδειγμα τοῖς διδασκομένοις γινόμενος, ὃν ἕνεκα καὶ πολλὴν εἶχε τὴν ὑπόληψιν παρὰ πᾶσι τοῖς τότε τοῦ Γένους πρῶτοις, μάλιστα δὲ, τοῖς εὐσεβεστάτοις καὶ Χριστιανικωτάτοις Καλλιμάχαις. Ἀνθ' ὅτου πρῶτον μὲν ἔλαβον αὐτὸν διδασκαλὸν ἐφ' ἱκανοῦ ἐν τῇ λαμπρᾷ τῆς Μαυρογενέσης οἰκίᾳ, εἴτα καὶ αὐτοὶ οἱ Πρίγκιπες Καλλιμάχαι. Τοιαύτης δὲ εὐμμερῶν ὑπολήψεως καὶ φήμης διὰ τε τὴν παιδείαν καὶ ἀρετὴν, δημαγῆτος Αἰνίου Μητροπολίτης κανονικῶς χειροτονεῖται τῷ 1809, ἀποθανόντος τοῦ προκατόχου. Καὶ ἀπήλυσεν τότε ἡ πατρίς ἐν χαρᾷ τὸ αὐτῆς βλάστημα καὶ Ποιμένα Πνευματικόν, κατὰ τὴν αὐτῆς αἵτησιν, ὥστε διδάσκειν τὸ Θεῖον αὐτῷ ἐμπιστευθὲν λογικὸν ποίμνιον καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ· ἃ γὰρ ἐδίδασκε, ταῦτα καὶ πράττειν ὥρατο· καὶ ἃ ἔπραττε, ταῦτα καὶ διδάσκειν οὐδέποτε ἔπαυε, πρῶτον καὶ ἀναγκαιότατον χρέος Ποιμένος τοῦτο ἡγούμενος. Οὕτω δὲ ἔζη, ὥστε καὶ εἰμὴ ἐδίδασκεν, ἦν σιωπῶσα διδασκαλία τῆς ἀρετῆς. Μετεκλήθη δέποτε ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς τοιοῦτος, καὶ πολλὰς αὐτῆς ὑποθέσεις, ἐν αἷς διατάχθη, εὐτυχῶς διεπέρασεν. Ὅτε δὲ, ἀναβαίνων ἀπὸ Σμύρνης, ὅπου ἦν ἀπισταλμένος, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἦλθε καὶ εἰς τὴν τῶν Κυδωνιῶν Σχολήν, τότε πρῶτον αὐτὸν εἶδον καὶ γὰρ μαθητῶν ἐκεῖ, καὶ ἐπέγνω τὸν Ματθαῖον ἄνδρα τῷ ὄντι ἀξιοσέβαστον. Ἀναβὰς οὖν, ἐτρέπη πάλιν εἰς τὸ ποίμνιον, καὶ διέμεινε διακυβερῶν αὐτὸ θεοφιλῶς μέχρι τοῦ 1816, ὅτε ἡβουλίσθη μὲν ἡ Ἐκκλησία προεμβάσαι εἰς μεῖζονα Ἐπαρχίαν· ἀλλ' ὁ αἰδῆμος εὐχαριστούμενος ἐν τῇ πατρίδι μένειν, παρητήσατο τοῦ προεμβασμοῦ διὰ ταραχλήσεως. Καὶ τοίνυν διέμεινε μέχρι τοῦ 1820. Ἐκρῶχεῖσθαι δὲ

τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, προσεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ προεβιβάσθης εἰς τὸν θρόνον τῆς Θεσσαλονίκης, ἐφυλακίσθη ἐπὶ μῆνας εἴκοσιν ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ Μποσταντζήπαση, κατὰ τὴν τότε τῆς ἐξουσίας ἀπόφασιν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκβλήθης, προεβιβάσθη, ἀνευ τοῦ ἀπελθεῖν εἰς τὴν τῆς Θεσσαλονίκης Ἐπαρχίαν, εἰς τὴν τῆς Κυζίκου τῷ 1823, κατὰ μῆνα Αὐγούστον. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ ἔτει συνέστη καὶ ἡ κατὰ τῆς μεταφράσεως Σύνοδος κατὰ μῆνα Ὀκτώβριον, (ἢ Νοέμβριον.) Τῷ δὲ 1824, κατὰ μῆνα Ἀπρίλλιον, ἡ καὶ Μάιον συντάξας τὴν Ἀντιρρήσιν, κατέβη εἰς Κυζικόν, ἐν ᾗ ἔτη ἐπτὰ Θεοφιλῶς ποιμάνας τὸν Ὀρθόδοξον λαόν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀριθμούμενος μετὰξὺ τῆς Συνόδου εἰς τῶν πρώτων ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ, ζηλωτῆς ὑπάρχων τῆς ἱερᾶς Ὁρθοκείας θερμότητος, ἐγκρατῆς ἀκριβέστατος, πάντα τὸν βίον προσαφιερωμένος τῇ προσευχῇ, μετὰ πολλὰς τοῦ βίου περιστάσεις συνθήεις, ἃς φρονίμως ὠκονόμει, καὶ μακροθύμως ὑπέμενεν, ἐκοιμήθη ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς λαχούσης ταύτης, ὅπου ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος μετακληθεὶς ἀπὸ τῆς Προικοννήσου, ἐκήδευσα τὸν αἰδιμον τῷ 1830, κατὰ μῆνα Ἰούλιον. Καὶ ἐκλαυσα μὲν ἐγὼ, ὅτι ἐστερήθη ἡ Ἐκκλησία ἄνδρα τοιοῦτον, καὶ αὐτοῖς δὲ ὀφθαλμοῖς καὶ ὠσὶν εἶδον καὶ ἤκουσα τοὺς ὀδυρμοὺς καὶ τὰ δάκρυα τῶν τέκνων αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ στερήσει τοῦ φιλοσιόργου αὐτῶν πατρός· ὃν ἀναπαύσαι Κύριος! καὶ κατατάξαι ἐν τῷ χορῷ τῶν ἀγίων ἐνδόξων Ἱεραρχῶν! Ἀμήν! Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ ἀείμνηστος Ματθαῖος ὁ Κυζίκου.

§ 49. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Κ. Βάμβας ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Ἀντεπίκρισιν αὐτοῦ (σελ. 35-37) μίαν παρὰ τοῦ Κ.Κ. Οἰκονόμου ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κ. Ἰλαρίωνα, σταλείσαν τῷ 1818, Δεκεμβρίου 18, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Κ. Λεῖδς, ἐνὸς τῶν ἐξαποστόλων, καθὼς καὶ τινὰ ἀποσπάσματα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος πρὸς αὐτὸν τὸν Κ. Λεῖδς (Ἀντεπίκρ. 37-39), ὡς αὐτὸς ὁ Κ. Βάμβας ὁμολογεῖ (Ἀντεπ. σελ. 33), διὰ τοῦτο κρίνομεν ἐπάναγκες, ἵνα προσθέσωμεν καὶ τὴν διασάφησιν αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κ. Οἰκονόμου τῆς πρὸς τὸν Κ. Ἰλαρίωνα, ἐξ ὧν ἀπ' ἀρχῆς ἔχομεν ἐνταῦθα πληροφοριῶν, διχλευκαίνον-

τες τὴν ἀλήθειαν, ἵνα ἐξελεγχθῶσι καὶ ὅσα ἐκ τούτου πορίζεται ὁ Κ. Βάμβας, συκοφαντῶν τὴν ἀλήθειαν.

§ 50 Ἀφ' οὗ ὁ Κ. Ἰλαρίων, κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς πρὸς τὸν Κ. Οἰκονόμον ἐπιστολῆς αὐτοῦ (ἥς τὸ ἀντίγραφον εὑρεθὲν ἐν τοῖς αὐτοῦ χειρογράφοις μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, προστίθεται κατωτέρω*) συμφωνήσας ἰδίᾳ κατὰ τὸ 1818 ἔτος μετὰ τινος Ἀγγλοῦ ἐξαποστόλου τῆς Βρετανικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας, Βιλλιαμσὼν ἐπονομαζομένου, ἵνα μεταφράσῃ πᾶσαν τὴν Νέαν ἀγίαν Γραφὴν εἰς τὴν καθομιλουμένην ἱμῶν διάλεκτον, ἤρξατο τῆς μεταφράσεως τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, προχωρήσας μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ θείου Λουκᾶ, μετὰ τέσσαρας μῆνας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἔργου, ἐζητήθη παρὰ τοῦ αὐτοῦ Κ. Βιλλιαμσὼν διατρίβοντος ἐν Σμύρνῃ, ἵνα ἀποστείλῃ πρὸς αὐτὸν πάντα τὰ ἕως τότε γεγεννημένα τῆς μεταφράσεως ἀντίγραφα, ἕως πρὸς δοκιμασίαν. Ὁ δὲ Κ. Ἰλαρίων διὰ τὸ δυσχερὲς, ὡς λέγει, τῆς ὅλης ἀντιγραφῆς, μὴ εὐκολυνθεὶς, ἵνα ἀποστείλῃ τοὺς ἕως τότε μεταφρασθέντας τρεῖς Εὐαγγελιστάς, Ματθαῖον, Μάρκον καὶ Λουκᾶν, ἀπέστειλε τῷ Κ. Βιλλιαμσὼν μόνα δύο τετράδια, ἐν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ματθαίου, καὶ ἕτερον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Λουκᾶ, ὑγράψας συγχρόνως καὶ πρὸς τὸν Κ. Οἰκονόμον τὴν ἐφεξῆς ἐπιστολήν.

(Ἰσον ἀπαράλλακτον τῆς τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος ἐπιστολῆς.)

Τὴν Σοφολογιότητά της ἀδελφικῶς ἀσπα-
ζόμενος προσκυνῶ.

Μετὰ τὴν ἀκριβεστάτην ἔρευναν τῆς ποθεινοτάτης μοι ἀγαθῆς υγιείας της, δηλοποιῶ τῇ Σοφολογιότητί της, ὅτι, καὶ τοι μηδεμίαν ἔχων πρὸς αὐτὴν γνωριμίαν πρότερον μῆτε ἀμέσως, μῆτε ἐμμέσως, αἰείποτε τὴν ἐσεσθόμην, ἀπὸ τῶν καρπῶν τὸ δένδρον τεκμαιρόμενος, καὶ οὐ μόνον ἀντεῖπον ὅλαις δυνάμεσι κατὰ τῶν λαλησάντων ποτὲ, ἀλλὰ καὶ τῶν καρπῶν αὐτῶν τοῖς ἄλλοις μετέδωκα, πρῶτος παραδοὺς ἐνταῦθα τὴν τε Ῥητορικὴν καὶ τὴν ἱερὰν Κατήχησίν της τοῖς φιλάτοις

τοῦ ἐνδοξοτάτου πρόην διερμηνευτοῦ Κυρίου Ἰακωβᾶκη· καὶ ἐπεθύμουν νὰ τῇ γράψω πολλάκις, ἀλλὰ μέχρι τούτου οὐδεμίᾳ παρενέπεν ἀφορμὴ, ὥστε νὰ λάβῃ ἀρχὴν ἢ πρὸς ἀλλήλους ἀνταπόκρισις. Ἡ ἐξῆς ὑπόθεσις μοι ἐφάνη αἰτία πρόσφορος τοῦ νὰ τῇ ἀποδώσω τὰς ἀδελφικὰς μου προσκυνήσεις, καὶ νὰ ὑποκινήσω διὰ τοῦτο τὴν ἐπιθυμητὴν μοι ταύτην ἀλληλογραφίαν. Ὁ κοινὸς ἡμῶν φίλος Κύριος Charles Williamson, διατρίβων ἐνταῦθα, μὲ ὑπεχρέωσε νὰ μεταφράσω πᾶσιν τὴν Νέαν Γραφὴν εἰς τὴν καθομιλουμένην ἡμῶν διάλεκτον. Ὁθεν καὶ ἠρξάμην τῆς μεταφράσεως πρὸ τεσσάρων σχεδὸν μηνῶν, καὶ μ' ὕλον τὸ, ὅτι αἱ μοναστηριακαὶ ὑποθέσεις μὲ ἀπασχολοῦσι, καὶ τινὰ ἄλλα παρεμπύπτοντα μὲ καταναγκάζουσι νὰ διακόπτω τὴν συνέχειαν τοῦ ἔργου, καὶ οὕτω, Θεοῦ συναιρουμένου, μετέφρασα μέχρι τοῦ νῦν τοὺς τρεῖς Εὐαγγελιστάς, Ματθαῖον, Μάρκον καὶ Λουκᾶν. Εἰς τὴν μετάφρασιν αὐτὴν μετεχειρίσθην ὕψος οὔτε ὑψηλὸν καὶ περιεβέβλημένον, ὥστε νὰ ᾔηται δυσνόητον τοῖς πολλοῖς, οὔτε πάλιν χαμαιζήλον καὶ χυδαῖκόν, ὥστε νὰ παραλλήλίζεται μὲ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἔκδοσιν, ἀλλὰ μέτριν καὶ σαφές. Οἶδεν ἡ Σοφολογότης τῆς, ὅτι πολλαχοῦ τῶν τοιούτων ἱερῶν Γραφῶν συσκιάζεται ἡ ἐννοια, καὶ φυσικῶς διὰ τὸ οἰκτιρὸν ὕψος, καὶ ἄλλως πως διὰ τὸ κεινοπρεπές ὕψος, καὶ τοὺς πολλαχοῦ ἐνεσπαρμένους ἀλλογλώσσους ιδιωτισμούς. Ὁθεν καὶ τὸ νὰ διαλευκανθῇ, ὡς δεῖ, εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης εἶναι δυσχερὲς εἰς τὸν κατὰ λέξιν μεταφράζοντα· ἡ δὲ πρόθεσις τῆς ἱερογραφικῆς Ἑταιρείας εἶναι νὰ μεταφρασθῇ ἀπαράλλακτον τὸ κείμενον. Πόσον εἶναι τοῦτο δυσκατέργαστον, τὸ ἐννοεῖ· μ' ὅλον τοῦτο χρησάμενος τῇ ἐνδεχομένη οἰκονομίᾳ, συνεβίβασα ἐκάτερα, ὅπως ἡδυνήθην, ὥστε καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας νὰ φυλαχθῇ, καὶ ἐγὼ νὰ μὴ προσκρούσω εἰς τοὺς ἡμετέρους, ἀτέλειαν ἢ ἀσάφειαν κατηγορούντων τοῦ ἔργου, ἐν ᾧ μάλιστα ἡ τοιαύτη μετάφρασις δημοσιευθήσεται ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς ἰδίους ἡμῶν ὁμογενεῖς. Οἱ μεταφρασθέντες τρεῖς Εὐαγγελισταὶ ἐνεφανίσθησαν τῷ Παναγιωτάτῳ καὶ σεβαστῷ ἡμῶν Δεσπότη τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ, καὶ

ἐνεκρίθησαν* ἀλλὰ καὶ τὰ παραλειπόμενα μεταφρασθέντα, ἐμφανισθήσονται τῇ αὐτοῦ Παναγιότητι ὁμοίως· ὁ Κύριος Williamson μοι γράφει νὰ τῷ στείλω ἐν ἀντίγραφον· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο εἶναι δυσχερές εἰς ἐμὲ διὰ τὸν ὄγκον, εἶναι δὲ καὶ ἐξ ἀρχῆς λόγος, ὅτι θέλουν τυπωθῇ εἰς τὴν ἐδῶ Πατριαρχικὴν τυπογραφίαν, τῷ στέλλω μόνον δύο τετράδια, ἐν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ματθαίου, καὶ ἕτερον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Λουκᾶ· ἕως θέλει νὰ δακιμάσῃ τὸ ὕψος. Γράφω τῷ ἰδίῳ νὰ τὰ ἐμφανίσῃ τῇ Σοφολογιότητί της, καὶ νὰ ἐπιχειρητονήσῃ τὴν ψῆφόν της, ἣν καὶ ἀποδέχομαι ὅποια πότε ἂν ᾔ. Τοῦτο τὸ ἔργον, εἰ καὶ ὑπομίσθιον, μὲ κατευφράνει, ὡς κοινωφελές, καὶ ἔτι μᾶλλον, ὡς παρασχόν μοι αἰτίαν τοῦ νὰ τῇ γράψω, πολλῶν δὲ μᾶλλον κατευφρανεῖ με, ὅταν ἀξιωθῶ ἀποκρισεῖς της, δι' ἧς καὶ γινώσκω, ὅτι μοι ἐπιτρέπει νὰ τῇ γράψω καὶ πάλιν, καὶ πάλιν· σκιρτήσω δὲ ἀπὸ τῆς χαρᾶς, ἐάν με κρίνῃ καὶ ἱκανὸν τελεστήν τῶν ἐπ' ἐμοὶ ἐπιταγμάτων της, ἧς καὶ μένω ἐστ' ἂν ζῶ.

αἰνῆ. Νο:μβρ. κς'.

ὡς ἀδελφὸς προθυμότητος
καὶ δοῦλος

Ἰλαρίων Συναίτης.

§ 51 Ἐκ τῆς τῆς ἐπιστολῆς βλέπομεν ἃ. ὅτι ὁ Κ. Ἰλαρίων παριστᾷ πρὸς τὸν Κ. Οἰκονόμον δύο μόνον τετράδια ἐκ τῆς ὅλης μεταφράσεως. β'. ὅτι καὶ ταῦτα παριστᾷ ὡς ἡδὴ μετὰ τῆς ἄλλης μεταφράσεως τεθεωρημένα καὶ ἐγκεκριμένα ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου (ἂν δ' ἀληθῶς ἔγραψεν, ἢ ψευδῶς αὐτὸς ᾔδει.) γ'. ὅτι ὁμολογεῖ χρησάμενος τῇ ἐνδεχομένῃ οἰκονομίᾳ, συμβιβάσας δηλονότι τὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν, ἣν ἐζήτουν οἱ ἐντολεῖς αὐτοῦ, πρὸς τὴν ἐνδεχομένην σαφήνειαν, (διὰ παραφράσεων δηλονότι, ὅποια ἀπέμειναν συχναὶ καὶ εἰς τὴν ἐκδοθεῖσαν αὐτοῦ μετάφρασιν,) καὶ τὸ χυδαῖον τῆς φράσεως ὕψος (ὅπερ ἐζήτουν οἱ ἐντολεῖς) συγκεράσας (ὡς ἐνόμιζε) πρὸς τὸ ὕψος τοῦ θείου ἀρχετύπου. δ'. ὅτι ἐποιεῖ ἔργον κοινωφελές, (ὡς ὑπελάμβανεν) ἀλλ' ὁμως ὑπόμισθον. Ταῦτα φαίνονται ἐν τῇ ἐπιστολῇ

τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἐγγχειρισθείσαν, φαίνεται τῷ Κ. Οἰκονόμῳ παρὰ τοῦ Κ. Βιλλιαμσὼν μετὰ τῶν ῥηθέντων δύο τετραδίων, ἀπεκρίθη καὶ ὁ Κ. Οἰκονόμος τὴν ἐν τῇ Ἀντεπικρίσει δημοσιευθεῖσαν ἀπόκρισιν.

§ 52 Ἐκ δὲ ταύτης βλέπομεν σαφῶς, ὅτι ἁ. ὁ Οἰκονόμος χεῖρα διορθώσεως οὐδόλως ἐπέβαλε, μηδεμίαν παρατήρησιν ἐν τοῖς δύο τετραδίοις ποιήσας, ὑποδηλῶν διὰ τούτου, νομίζω, ὅτι οὐδεμίαν εἵχεν εὐχαρίστησιν εἰς τὴν τοιαύτην κατὰ λέξιν μετάφρασιν, διὸ καὶ οὐδὲ ἠθέλησεν, ἵνα λάβῃ οὐδὲ τὴν παραμικρὰν εἰς ταύτην μετοχὴν. παρητήσατο δὲ εὐφρόνως, ἵνα κρίνῃ τοὺς κόπους τῶν σοφωτέρων καὶ τὴν μετάφρασιν εἶπε κοινωφελῇ, ὡς δεδοκιμασμένην ἤδη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος. Καὶ ὅμως β'. λέγει, ὅτι « ὁ σκοπὸς τῶν ἐννοιῶν σας ὁ κυριώτατος εἶναι τὸ ἀκήρατον ὕψος τῶν Θεῶν λογίων » (ἵνα δηλονότι μὴ, χυδαίζωνται εἰς φράσιν πεπατημένην) ἢ πῶς ἄλλως ἡδύνατο ὁ Κ. Οἰκονόμος, ἵνα ἐκφράσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην εἰς ἄνδρα πεπαιδευμένον, καὶ εὐκόλως νοοῦντα τὸ λεγόμενον; γ'. προστίθησι λέγων « τὸ κεῖμενον διαλευκαίνεται μὲ εὐκλείους παραφράσεις. » Καὶ τὰ δύο λοιπὸν τετραδία, ἃ εἶδεν ὁ Κ. Οἰκονόμος ὑπῆρχον παράφρασις μᾶλλον, ἢ κατὰ λέξιν μεταβολή· διότι, ἐὰν δὲν ἐπλεόναζε τὸ κατὰ παράφρασιν, περιττὸν ἦν, ἵνα λέγῃ· « τὸ κεῖμενον διαλευκαίνεται μὲ παραφράσεις. » δ'. ἐπαινεῖ τὸν τοῦ λόγου χαρακτῆρα κατὰ τὰς ὁρχὰς τῆς παρὰ τοῖς Βυζαντίοις διαλέκτου, ἥτις ἔτεινε πρὸς τὸ Ἑλληνικώτερον, καὶ ἐπομένως καὶ Εὐαγγελικαὶ λέξεις εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν δύο τετραδίων ἐτηρυῦντο καὶ αὐταί, ὥστε μόλις ὑπῆρχον αὐτὰ κατ' ἐλάχιστον μέρος μετάφρασις. ε'. ἀποδοκιμάζει ῥητῶς τὸ κοινὸν ὕψος, ὅπερ ἐξήτει ὁ Κ. Βιλλιαμσὼν, (καὶ πρὸς ὃ ἀπέκλινεν ὕστερον καὶ αὐτὸς ὁ Κ. Ἰλαρίων ἐν πολλοῖς.) ς'. προκηρύττει καὶ διαμαρτύρεται πλῆγίως, ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸς τριῶν ἐτῶν κόπους εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον (καὶ τούτους βλέπομεν ἐφεξῆς,) οὓς τινες καὶ μετριοφρόνως ἐκφραζόμενος λέγει, ὅτι φανήσονται ἴσως πάντῃ περιττοί, ἀφ' οὗ φανῇ ἡ

τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος μετάφρασις, ἢ παράφρασις. Ζ'. τὸ μέγιστον, ὀνομάζει ταύτην « σαφεστάτην ἐρμηνείαν » ὁποῖαν εἰσέχει δηλαδή ἔκτοτε ὁ Κ. Οἰκονόμος, οὐχὶ κατὰ λέξιν χυδαίαν μεταβολὴν τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ· ἢ τάχα ὑπῆρχεν ἄλλη φράσις σαφεστέρα, δι' ἧς ἡδύνατο ἐκφρασθῆναι, ὅτι εἰσέχει ἐρμηνείαν, καὶ οὐχὶ κατὰ λέξιν μετάφρασιν; ἐάν ἀπαθῶς σκεπτάμεθα, τοῦτο ἀναγκάζομεθα, ἵνα ἐννοήσωμεν. Καὶ ταῦτα μὲν βλέπομεν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κ. Οἰκονόμου· ποιοὶ δὲ ἦσαν οἱ τριῶν ἐτῶν εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον κόποι τοῦ ἀνδρός; Ἰδοὺ ἐκτιθέμεθα τούτους κατὰ συνέπειαν, ἐξ ὧν ἰδίους ὥσιν ἠκούσαμεν, καὶ ἰδίους ὀφθαλμοῖς εἶδομεν, πρὸς πλήρη τῶν πολλῶν γνῶσιν, ἵνα μὴ πλανῶνται, ἀπατώμενοι δι' ἄγνοίαν ὑπὸ τῆς διαβολῆς καὶ συκοφαντίας.

§ 53 Κατὰ τὸ 1820 Πατριαρχεύοντος τοῦ αἰοδίδμου Γρηγορίου, ἀνελθὼν ὁ Κ. Κ. Οἰκονόμος εἰς Κωνσταντινούπολιν, παρέστησε τῷ Πατριάρχῃ σχόλια εἰς τὴν Νέαν Διαθήκην χειρόγραφα ἱκανά. Ταῦτα τὰ σχόλια, κάτωθεν τοῦ θεῖου κειμένου σεσημειωμένα, ἦσαν ἐξηγητικὰ αὐτοῦ, γλωσσηματικά, γραμματικά, γεωγραφικά, ἱστορικά, δογματικά (κατὰ τῶν ἐπεροδόξων διδασκαλιῶν) ἐκ μαρτυρίας τῶν θεῶν Πατέρων, ἃς ἐκ τριῶν ἐτῶν ἤδη συνῆγεν, Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν· τότε δὲ συνάψας καὶ ἐπαυξήσας συνέταξεν ὑπὸ τὸ θεῖον κείμενον. Τοῦτο συνετῶς ἔκρινεν ἀντιτάξαι πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν ξένων ἤδη γινομένην ἀπλήν μετάφρασιν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Εἰς δὲ τὸ τέλος ἐκάστου κεφαλαίου τῆς Νέας Διαθήκης εἶχε σύντομον ἐρμηνείαν πρὸς τοὺς πρωτοπείρους Ἱεροκλήρυκας, ποῖον ἐδάφιον τοῦ κεφαλαίου λαβόντες, πρὸς ποίαν ὑπόθεσιν λόγου ἐφῆρμίσουσιν. Ἔτι δὲ καὶ πῶς διαιρετέον τὸν λόγον, καὶ τίσιν ἐπιχειρήμασι ποιητέον τὰς ἀποδείξεις κ. τ. λ. συντομώτατα καὶ σαφέστατα φιλοτεχνῶν. Τούτους τοὺς κόπους εἰς τὸ θεῖον Εὐαγγέλιον ἐννοῶν ὁ Κ. Οἰκονόμος, ἀναφέρει ἐν τῇ πρὸς τὸν Κ. Ἰλαρίωνα ἐπιστολῇ αὐτοῦ, οὕς κακῶς ἐννόησας ὁ Κ. Βάμβας ὀνομάζει « μετάφρασιν » (σελ. 34 τῆς Ἀντεπικρ.) Συμπεραίνεται τάχα ὀρθῶς καὶ εἰλικρινῶς, ὅτι οἱ κόποι τοῦ Κ. Οἰκονόμου εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον εἰσὶ μετάφρασις αὐ-

τοῦ, ὡς γράφει ὁ Κ. Βάμβας, διότι ὁ Κ. Οἰκονόμος γράφει ἐν τῇ πρὸς τὸν Κ. Ἰλαρίωνα ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ὅτι ἔχει καὶ αὐτὸς τριῶν ἐ-
τῶν κόπους εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον; πάντες δηλαδὴ οἱ καταβάλ-
λοντες κόπους εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἅπαντες οὗτοι μεταφράζουσι;
δὲν συνάγεται ὁρθὸν συμπέρασμα· διότι πάντες μὲν οἱ μεταφράζοντες
αὐτὸ, ἔχουσι κόπους εἰς τοῦτο, οὐ πάντες δὲ οἱ κοπιᾶζοντες εἰς αὐ-
τὸ, οὗτοι πάντες καὶ μεταφράζουσι πολλοῦ γε καὶ δεῖ. Ἐπειδὴ καὶ
ὁ θεὸς Χρυσόστομος καὶ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος κατέδωκαν μὲν κόπους
εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἀλλ' οὐ μετέφρασαν οὗτοι, ἀλλ' ἡρμήνευσαν
αὐτό· διότι πᾶσα μὲν ἑρμηνεία, αὕτη καὶ μετάφρασις, οὐχὶ δὲ πᾶσα
μετάφρασις, ἥδη καὶ ἑρμηνεία (ὡς καὶ ἡ τοῦ Κ. Βάμβας μετάφρασις
μὲν, οὐχὶ δὲ ἑρμηνεία.) Καὶ ὁ Κ. Οἰκονόμος λοιπὸν εἶχε κόπους ἐ-
ξηγήσας, σχολιάσας κ.τ.λ. τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ἀλλ' οὐχὶ μεταφρά-
σας. καθὼς ἡμεῖς γινώσκομεν περὶ τούτου κάλλιον. Ὅθεν ἐκ τούτων
ἀποδείκνυται συκοφαντία τὸ ὑπὸ τοῦ Κ. Βάμβας περὶ μεταφράσεως
Οἰκονόμου λεγόμενον.

§ 54. Ἐν ᾧ δὲ διέτριβεν ὁ Κ. Οἰκονόμος ἐν Κωνσταντινουπόλει
ιδὼν καὶ αἰθὺς μεταφράσεις τινὰς τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος, εὗρηκεν αὐτάς
πάντη διαφόρους τῶν δύο τετραδίων, καὶ ἐν φράσει πεπατημένη,
καὶ τὸ πλεῖον κατὰ λέξιν μετὰ ἐνίων παραφράσεων. Ὅθεν καὶ τὴν
μετάφρασιν ἐκάκισε καὶ ἐψέξε δημοσίως. Ὁ δὲ Κ. Ἰλαρίων ἀγανα-
κτήσας, ὠργίζετο κατὰ τοῦ Κ. Οἰκονόμου, πειθόμενος μᾶλλον εἰς τὴν
θέλησιν τῶν ἐντολέων αὐτοῦ. Τὸ πόνημα τοῦ Κ. Οἰκονόμου γνωστὸν
οὐ μόνον εἰς τὸν Πατριάρχην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰοίδιμον Ἐφέσου Διο-
νύσιον, καὶ εἰς τὸν αἰοίδιμον Δέρκων Γρηγόριον, καὶ εἰς ἄλλους τῶν
ἁγίων Γερόντων τῆς ἱερᾶς Συνόδου, καὶ εἰς πολλοὺς τῶν τοῦ Γένους
ἐπιφανῶν, τοὺς Καλλιμάχας (οὓς συκοφαντεῖ ὁ Κ. Βάμβας) καὶ
Μουρούζας, καὶ εἰς ἄλλους λογίους Ἐκκλησιαστικούς τε καὶ πολιτι-
κοὺς, ἐμελλεν ἐκδοθῆσθαι ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Τυπογραφίᾳ. Ἐν δὲ
τούτοις ἐξεβράβη καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καὶ ὁ Κ. Οἰκονόμος
μόλις διέφυγε τὸν κίνδυνον, διασωθεὶς αὐτῷ τῷ σώματι εἰς Ὁδησ-

σόν, δημευθέντων ὅλων τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, ἐν οἷς ἦσαν καὶ τὰ διαληφθέντα χειρόγραφα αὐτοῦ.

§ 55 Ὅτι δὲ καὶ ἐν Πετροπόλει ὁ Κ. Οἰκονόμος διατρίβων κατεδίκαζε τὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν τοῦ Κ. Ἰλαρίωνος, τοῦτο ἦν ἐπόμενον ἐκ τοῦ, ὅτι ἐψέγεν αὐτὴν καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὅθεν καὶ ὁ ἐν Πετροπόλει διατρίβων ἐξαπόστολος Κ. Πιγκερτὼν ἐγραψε πρὸς τὸν Κ. Λεῖβς, καὶ οὗτος πρὸς τὸν Κ. Ἰλαρίων, ὅτι κατέκρινεν ἐν Πετροπόλει τὴν μετάφρασιν ὁ Οἰκονόμος· ὁ δὲ Κ. Ἰλαρίων πρὸς δικαιολογίαν δῆθεν ἑαυτοῦ ἀπέστειλε, φαίνεται, πρὸς τὴν Κ. Λεῖβς τὴν τοῦ Κ. Οἰκονόμου ἐπιστολὴν· καὶ οὗτος κρατήσας αὐτῆς ἀντίγραφον, (ὅπερ ἔκτοτε ταριχεύσας ἐπροικοδόμησεν ἤδη εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ Κ. Βάμβαν. Παράδοξος πρόβλεψις διὰ τὸ ἑαυτῶν συμφέρον ἢ πρόβλεψις τῶν Κυρίων ἐξαποστόλων! Τριάκοντα ἐτῶν ἐπιστολὴν ἐκράτουν τεθησαυρισμένην πρὸς δῆθεν δικαιολογίαν πάσης ἀντιλογίας, ἂν ποτε φανῇ! Ἐντεῦθεν φαίνονται, πόσον εἰλικρινεῖς καὶ ἀνύποπτοι ἦσαν οἱ σκοποὶ αὐτῶν!) ὁ δὲ Κ. Λεῖβς ἀπέστειλεν εἰς Πετρούπολιν πρὸς τὸν Κ. Πιγκερτὼν τὴν ἐπιστολὴν, ἵνα παραστήσῃ πρὸς τὴν ἐκεῖ ἐταιρείαν ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ φίλου αὐτοῦ Κ. Ἰλαρίωνος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον (καθὼς ἐμάθομεν) ἡ ἐταιρεία διελύθη, γνωσθείσης, καὶ στηλιτευθείσης τῆς ῥαδιουργίας καὶ τοῦ πονηροῦ σκοποῦ τῶν ἀλλοφύλων, ἐμπερευομένων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ βλάβῃ τῶν Ὀρθοδόξων.

§ 56. Ὁ δὲ Κ. Κ. Οἰκονόμος, ἐξ ὧν ἀνωτέρω διεσαφῆσαμεν, οὐδὲν φέρεται μετασχὼν ποτε τῆς τῶν Γραφῶν μεταφράσεως, πρὸς ἣν μάλιστα εἶχεν ἀντιτεταγμένον τὸ κοινωφελὲς αὐτοῦ πόνημα, οὕτως τὴν ἀπώλειαν ἐθρήνησεν ἡ Ἐκκλησιαστικὴ φιλολογία. Ἀλλὰ τίς ἡ χρεῖα τῶν ἐπιστολῶν; μυρίας ἐπιστολάς διδασκάλων ἰδιαίτερων, μυρίας ἐνδόσεις Πατριαρχικὰς ἂν καὶ προφέρωσιν εἰς τὸ μέσον, οὐδὲν ποιῶσιν. Ὅσοι δὲ ἐνέδωκαν κατ' ἀρχάς, ἠπατήθησαν, φαίνεται, ὡς εἰς ἔργον φιλόφρονον· ἀλλὰ τίς ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων ἔσπεργεν, ἵνα ἐνδύσῃ, ἂν προέβλεπε τοὺς πονηροὺς σκοποὺς τῶν εἰσαγόντων τὴν μετάφρασιν τῶν Θεῶν Γραφῶν ἀσχολίαστον, ἵνα δικαιώσωσι τὸν Χριστιανισμόν;

νισμὸν τῶν Ὁρθοδόξων εἰς Γραφικόν, καὶ Ἐκκλησιαστικόν; Ἀλλὰ καὶ ὁ Κ. Ἰλαρίων ὁ Τορνόβου μετὰ τὴν ἀποφατικὴν διάγνωσιν τῆς Συνόδου, ὡς εἶρηται ἔμπροσθεν παραγρ. 42, 43, 44, 45, καὶ 46, ἀπέβαλε τὰ καταγνωσθέντα αὐτοῦ φρονήματα περὶ μεταφράσεως, εἰς ἃ κατ' ἀπάτην ὑπέπεσε καὶ συνηρπάγη· καὶ διετέλεσε τὸν βίον ὁμόφρων καὶ κατὰ τοῦτο τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἔμελλεν, ἂν ἔζη, ἀποδοκιμάσειν πᾶσαν τῆς Γραφῆς ἐκχυδαΐσιν. Εἰς δὲ τοῦ λόγου βεβαιώσιν δίκαιον νομίζω, ἵνα ἀναφέρω τὸν ζῆλον, μεθ' οὗ ἐσχάτως ἐφέρετο κατὰ τῶν Λουθηροκαλθινικῶν δόλων, καὶ πάσης τῆς δυσσεβείας αὐτῶν.

§ 57. Ἔστι τι βιβλίον Λουθηροκαλθινικὸν μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων, πλήρες πάσης Λουθηροκαλθινικῆς αἵρέσεως, Παλαιονομία ἐπιγραφόμενον. Τοῦτο ὑπὸ Τιμοθέου τινὸς Κληροφίλου ἐπικαλουμένου συντεταγμένον Λουθηροκαλθίνου, Συναίτης τις Καλλίστρατος Ἱερομόναχος, καὶ Δικαῖος τῆς ἐν τῷ Συναίῳ ὄρει μονῆς ἐκ τῆς νήσου Λήμνου, ζήλω κινηθεὶς, ἀνέλαβεν ἐξελέγξαι τὰς ἐν αὐτῷ βλασφημίας, καὶ εἶπεν ὁ ἀνὴρ ὅτι ἠδυνήθη. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Παναγιώτατος πρῶν Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κ. Κωνσταντῖος ὁ α'. δὲν εἶδεν ἐν τοῖς λόγοις ἰσχὺν, ἔκρινεν ἄξιον ἀναιρέτην τὸν Κ. Ἰλαρίωνα Τορνόβου, καὶ ἐπέταξεν αὐτῷ Πατριαρχεύων, ἵνα ἀναλάβῃ ἢ αὐτοῦ Πανισρότης τὴν ἀναίρεσιν. Ὑπήκουσε λοιπὸν τῇ αὐτοῦ Παναγιότητι, καὶ ἐπεχείρησε τῇ ἀναιρέσει μετὰ προθυμίας. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀπελάμβανεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἧς ἐχρηζεν εὐκαιρίας, ἀπὸ τῆς φροντίδος τῆς τοῦ ποιμνίου διακυβερνήσεως, βραδέως μὲν προὔβαινεν· ὅμως δὲ προὔχωρησε μέχρι τοῦ ἡμίσεως, συγγράψας τετράδια πεντεκαίδεκα ἀνά φύλλα ὁκτὼ εἰς τέταρτον, ἃ καὶ ἀπέστειλεν αὐθορμήτως πρὸ ἐνὸς καὶ ἐπέκεινα ἔτους τοῦ θανάτου αὐτοῦ τῷ πρῶν Παναγιωτάτῳ Πατριάρχῃ, Πανσεβάστῳ καὶ προσκυνητῷ ἡμῖν Δεσπότη Κυρίῳ Κ. Γρηγορίῳ τῷ 5'. ἵνα θεωρήσῃ αὐτά, καὶ εἰ ἐγκριθῶσιν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκδοθῶσι διὰ τοῦ τύπου. (Σὺ δὲ ἀναγνώστα, πρόσχες ἐνταῦθα τῇ τοῦ ἀνδρὸς μεταμελείᾳ, ὅστις πρὸ τοῦ μὲν, ἐπεχείρησεν ἔργῳ ἐναντίῳ τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἥδη δὲ γράφει, ἐὰν ἐγκριθῶσιν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ πρὸ τοῦ μὲν,

ἔργῳ ἀρέσκοντι Λουθηροκαλβίνους· ἤδη δὲ, ἔργῳ ἐναντίῳ αὐτοῖς.) Ἐπειδὴ δὲ τότε ἡσθένει, ἐξητεῖτο τῆς αὐτοῦ Παναγιότητος τὰς εὐχάς, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ὑγείαν, καὶ ἐξακολουθήσῃ τὸ λοιπὸν, καὶ ἀποπερατώσῃ. Ἀναγνοῦσα λοιπὸν ταῦτα ἡ αὐτοῦ Παναγιότης, καὶ τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἐπιτροπῇ παραδοῦσα ἐπέταξεν, ἵνα καὶ αὐτὴ διέλθῃ μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς. Μετῆλθε λοιπὸν καὶ ἡ ἐπιτροπὴ, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐνεκρίθη, καὶ ἀπεφασίσθη, ἵνα ὅσον τάχιον συμπληρωθῇ, καὶ ἀναθεωρηθὲν ἐκδοθῇ. Διὸ καὶ γράψασα ἡ αὐτοῦ Παναγιότης, καὶ ἤρχετο ἀπὸ ψυχῆς ὑπὲρ τῆς ὑγείας, καὶ προὔτρεπετο, ἵνα σπεύσῃ ἐπιθεῖναι τὸ τέλος, ὅπως ἐκδοθῇ. Ἀλλὰ (μετὰ λύπης τῆς Ἐκκλησίας!) δὲν ἀνέλαβεν ὁ αἰσίδιμος, καὶ τοι ἀπήντησεν, ὅτι προθυμοποιηθήσεται, ὅσον δυνατόν· ἀλλὰ μᾶλλον ἐπὶ τὸ χειρὸν προβαίνων, ἐπλήρωσε τὸ κοινὸν χρέος, καὶ ἔμεινεν ἀτελής ἡ ὠφέλιμος τούτου τοῦ ὀλεθρίου βιβλίου ἀναιρέσεις. Αἰωνία σου ἡ μνήμη ἀξιωμακκάριστε! Ταῦτα ἐκτίθημι, πληροφορίαν ἔχων μεγίστην.

§ 58. Τίς λοιπὸν ταῦτα πληροφορούμενος παρ' εἰδότος, καὶ ἐν τοίτοις τοῖς πράγμασιν ὄντος, ἐν συνειδήσει τε ταῦτα γράφοντος, καὶ τοσούτους μάλιστα καὶ τοιούτους ἔχοντος μάρτυρας, δὲν πιστεύει, ὅτι ὁ μακαρίτης ἀπέβαλε τὰ πρότερα καταγνωσθέντα αὐτοῦ φρονήματα περὶ μεταφράσεως (ὡς εἵπομεν,) καὶ διετέλεσεν ὁμόφων τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ κατὰ τοῦτο, ἀποστραφεῖς πᾶσαν φιλίαν καὶ συνέργειαν πρὸς τοὺς Λουθηροκαλβινικοὺς σκοποὺς, καὶ ἀναλαβὼν μάλιστα καὶ τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον, ὡς ἀριδηλότερον ἀπὸ τῆς ἀναιρέσεως τοῦ ὀλεθρίου τούτου Λουθηροκαλβινικοῦ βιβλίου;

§ 59. Ἐκ πάντων τοίνυν τῶν εἰρημένων, ὅσα ἐξιστορήθησαν, ὅτι ἔπραξεν ἡ Ἐκκλησία Συνοδικῶς, καὶ πρότερον, (α) καὶ ἐπὶ τοῦ Κ. Ἀνθί-

(α) ἵνα μᾶλλον βεβαιώσωμεν τοὺς μὴ εἰδότας, ἢ ἀμφιβάλλοντας περὶ τῆς ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς γνώμης τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν τῶν Γραφῶν χυδαίαν μετάφρασιν, καταχωρηθεῖν ἐνταῦθα ἀντίγραφον ἐγκυκλίου Συνοδικῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀπὸ Χαλκηδόνος αἰσίδιμου Πατριάρχου Γαβριὴλ, ἐν ᾗ ἐμφαίνεται, ὅτι τότε ἡ Ἐκκλησία, ἅμα ἐφάνη ἐκδεδομένη πάλιν τῷ 1703 ἔτει ἡ ὑπὸ τοῦ Σαραφείμ Μιτυληναίου ἀπὸ τῆς τοῦ Μαξίμου

μου Πατριάρχου, καὶ περὶ πάσης ἄλλης, καὶ περὶ τῆς τοῦ Ἰλαρίωνος λεγούνης μεταφράσεως, συμπεραίνεται ἀναντιρρήτως, ὅτι ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἀπεδέξατο, οὐδὲ ἀποδέχεται τὴν καινοτομίαν ταύτην τῆς εἰς τὸ χυδαῖον μεταφράσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐμμένει σταθερῶς καὶ ἀμετατρέπτως,

τοῦ Καλλιστοπλίτου ἐπισκευασθεῖσα ἄνευ τοῦ ἱεροῦ κειμένου, εὐθὺς τῷ ἐπομένῳ ἔτει, κατεδίωξεν, ὡς μίαν ἀμφοτέρως θεωρουσα, διὰ τῆς κατωτέρω ἐγκυκλίου, καὶ ἐξηφάνισεν αὐτήν, καθυποβαλοῦσα ὑπὸ βάρος αὐτοῦ ἀφορισμοῦ πάντας τοὺς μὴ παραδιδόντας αὐτὴν εἰς ἀρκανισμόν.

(Ἀντίγραφον)

Ἱερώτατε μητροπολίτα Σμύρνης, ὑπέρτιμῃ καὶ ἑσχαρῇ Ἀσίᾳ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὴ ἀδελφεὲ καὶ συλλειτουργί, καὶ ἐντιμώτατε Κληρικοί, καὶ εὐλαβίστατοι Ἱερεῖς, καὶ χρήσιμοι ἄρχοντες τῆς αὐτῆς πολιτείας, καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι Χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μαριότητος. χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη καὶ εὖλος παρὰ Θεοῦ Παντοκράτορος, καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Τὸ ζητεῖν ἐπαγορεύειν τὰ ἀρχθὲν διαταχθέντα ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἐκκλησίας καταστήματι, καλῶς τε ἐπικριθέντα τοῖς κατὰ διαφόρους καιροὺς χρηματίσασι Θεοφόροις Πατράσι, καὶ μέχρι τῆς δευτέρου παραδεχθέντα, τοιμυρὸν ἐστὶ λίαν, καὶ εἰς ἐσχάτην ἀναιδέειαν ἐξηγγελημένον. Ἀν' οὗτο ὑπεύλομεν πάντες οἱ εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι, μετὰ πάσης προσυχῆς καὶ εὐλαβείας, ἀπαρτρέπτους φυλάττειν τὰς Ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις καὶ τάξεις, καὶ μηδαμῶς παρασχεύειν αὐτάς, μήτε μὴ ὕλως νεωτερίζειν ἐν τοῖς ἀρχαιοπαραδότοις, καὶ παρακρούειν ἀναιδῶς τὸ. « μὴ μέταιρε ὕρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ Πατέρες σου. » Ταύτη τοι καὶ ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία τὰ ἀρχαιοπαραδότα ἐθα κράτυνουσα, πρόβριζον ἀποσπᾷ πᾶσαν καινοφανῆ περιττότητα, τοῖς ἐξ ἀρχῆς τελεῖται καὶ παραδοθείσιν ἐμμένουσα. Ἐπειδὴ τοιγαροῦν καὶ τὰ ἐπιτετραμμένα κανονικῶς ἀναγινώσκεισθαι τοῖς ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς ἱερὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας, τὰ τε τῆς Παλαιᾶς, φημί, Διαθήκης καὶ τὰ τῆς Καινῆς, ἀνωθὲν καὶ ἐξ ἀρχῆς εἰς Ἑλληνικὴν φράσιν καὶ διάλεκτον ἐξειδούθησαν παρὰ τῶν συγγραφέων αὐτὰ ἱερῶν ἀνδρῶν· καὶ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἐκ τοῦ καιροῦ ὁμιλοῦντι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, μέχρι τοῦ νῦν, οὕτως ἀναγινώσκονται τῇ Ἑλληνικῇ διαλεκτῇ, καθὰ συνεγράφησαν καὶ ἐξειδούθησαν ἐν ταῖς κατὰ τὰ ἡμέτερα κλίματα ἀπανταχοῦ ἁγίαις Ἐκκλησίαις. πρὸ δὲ ἰσχυρῶν χρόνων ὑπὸ τινος Ἱερομονάχου Μαξίμου Καλλιστοπλίτου τοιμυρῶς κατ' ἰδίαν δόξαν μετεφράσθησαν εἰς κοινὴν καὶ πεζὴν διάλεκτον, τῷ τε ἱερῷ Εὐαγγελίῳ καὶ ὁ Ἀπόστολος, καὶ ὁ Ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἥτις μετὰ φρασὶς τῶν ἱερῶν τούτων βιβλίων εἰς τὴν πεζὴν διάλεκτον ἀπηνεγρεύθη τότε παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ Πατριαρχικῶν Συνοδικῶν

καὶ διακρατεῖ ἰσχυρῶς, οὐχὶ μόνον πάντα τὰ ἱερὰ δόγματα, ἀλλὰ καὶ πάσας ἐν γένει τὰς παραδόσεις, καὶ πάντα τὰ ἔθνη αὐτῆς μέχρι καὶ τοῦ ἐλαχίστου, ἵνα παραδῶ τὴν ἱερὰν ταύτην, ἣν ἔλαβε, παρακαταθήκην ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως, ἀκαινοτόμητον πάντη, ὡς αὐτὴν παρέλαβε. Ἀλλὰ μετὰ τοσαύτην τῆς Ἐκκλησίας ἐπίμονον

γραμματίων τοῦ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Πατριάρχου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου αἰδίου Κυρίου Κυρίλλου, ἐκωλύθησαν ἀναγινώσκειν τὰ οὕτω μεταφρασθέντα βιβλία, ὡς περιττῆς καὶ ἀνωφελοῦς οὐσης τῆς ταύτης μεταφράσεως· ἡ γὰρ ἐννοια καὶ τὸ βάθος τῶν νοημάτων τῶν ἱερῶν Γραφῶν, χωρὶς ἐξηγητῶν θείων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, οὐδὲ αὐτοῖς τοῖς ἐπισταμένοις τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον πρόχειρός ἐστι καὶ εὐκατάληπτος, πολλοὺ γὰρ δὲ τῷ ἀπλῷ λαῷ τοῖς δὲ γε βουλευμένοις ἀναγινώσκειν τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἱερὰ βιβλία, ἢ ἀνάγνωσις τούτων, καίπερ Ἑλληνιστὶ ἐκτεθειμένων, εἰ μετ' εὐλαβείας γίγνοιτο, διὰ τῶν ἐξηγητῶν θείων Πατέρων, ἀγιασμοῦ καὶ ἱερᾶς χάριτος πρόξενος καθίσταται τοῖς ἀναγινώσκουσι κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν, καὶ διάταξιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας. Πρόδηλον οὖν, ὅτι περιττὴ καὶ ἀνωφελὴς ἐστὶν ἡ εἰς κοινὴν διάλεκτον κατὰ λέξιν μετάφρασις τῶν ἱερῶν Γραφῶν· ἄλλως τε οὐδὲ ἐξίστι τῷ τυχόντι νεωτερίζειν. Ἡδὲ δὲ πάλιν κατὰ τὸν παρόντα χρόνον Ἱερομόναχος τις, Σεραφεῖμα ὀνόματι· ἐκ Μιτυλήνης ὁρμώμενος, φρονηματοειδὲς ἐτολμῆσεν ἐξ ἀφρόνων φρενῶν, ἰδίᾳ αὐτονομίᾳ ἐκδούκῃ αὐθὺς ἐκείνῃ τὴν εἰς κοινὴν διάλεκτον μετάφρασιν τοῦ Μαξίμου, τὴν κατὰ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, καὶ τὸν Ἀπόστολον, καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου· καὶ μετατυπώσας εἰς μικρότερον μῆκος διὰ λεπτῆς καὶ μικρᾶς στάμπας τὸ βιβλίον χωρὶς τοῦ κειμένου, μόνον τὴν ἐξήγησιν ἐξέδωκε, διασπείρας τοῖς βουλευμένοις ἀγοράζειν τὰ βιβλία.

Ἀλλὰ καὶ τις ἄλλος πρὸ καιροῦ ἱκανοῦ τῶν τὰ πάντα ἀναισχύντων Ἀπείων Ἱησοῦιτών, Φραγκίσκος τοῦνομα, καθολισθεὶς κατὰ τῆς κατ' ἡμᾶς ἁγίας καὶ ὀρθοδόξου Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, εἰσέφρησε φρενοβλαβῶς ὁ διεσθαυμένος, ὡς ὄφει δολιχῆρος ἐξεμέσαι τὸν ἰὸν πειρασθεὶς, καὶ δὴ βιβλιαρίῳ τι συγγραψάμενος παρερμηνείας ταῖς συνήθεσιν αὐτῷ, καὶ ὅπως ἀντιστρόφους ἐξηγήσεις τῶν Προφητικῶν ἀπάντων, Γραφικῶν τε καὶ Πατρικῶν, καὶ διδασκαλικῶν ῥήσεων, τὸ περὶ τοῦ ἀνυποστάτου πυρός, καὶ παρ' αὐτοῖς φρονουμένου ἐπισφαλῶς καθαρτηρίου, ὑφάσμασι τῆς ἀράχης μεταστοργῶν συνίστησι δόγμα. Πολλὰ δὲ τούτων τυπωσάμενος τεύχη, πανταχοῦ ἐν τοῖς κατ' ἡμᾶς μέρεσι διέσπειρεν, εἰς ἀπάτην καὶ ὑποσκελισμὸν τῶν ἀπλουστέρων θρηματιῶν τῆς Ἀνατολικῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας· ὅπερ βιβλίον ἰδόντες καὶ ἀναγνόντες, συνοδικῇ ἐπικρίσει κατεγνώμην τε καὶ ἐβδελυζόμεθα, ὡς ἐμπλεον ἀδολεσχίας, φλυαρίας τε καὶ ψεύδους, καὶ ἐννοιῶν ἀντεστραμμένων, μηδαμῶς ἔχον ὀρθήν τινα καὶ ὑγιή ἐννοιαν, οὔτε γὰρ ἔχοντες καὶ σκιάν ἀληθείας. Τούτου χάριν θείῳ ἔλεει καὶ χάριτι τὴν προστασίαν τῆς Πατριαρχικῆς περιουσίας τοῦ Ἀποστολικοῦ, Πατριαρχικοῦ τε καὶ Οἰκουμενικοῦ θρόνου,

καὶ παντελῇ ἀποδοκίμασιν καὶ ἀποσκοράκισιν τῶν τοιούτων κακο-
ζήλων μεταφράσεων τῆς Γραφῆς, οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Λουθήρου καὶ Καλ-
θίνου (κατ' ἐξοχὴν μετὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος,) φροντίζοντες
δῆθεν καὶ εὐεργετοῦντες (εὐεργεσίαν ἄχρηστον καὶ βλαβερὰν) τὸν Ὀρ-
θόδοξον λαόν, ἐξέδωκαν καὶ ἐξεκένωσαν ἐκ πολλῶν τῆς Εὐρώπης με-
ρῶν εἰς τὴν ἑλλάδα, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ὀρθοδόξους τόπους καὶ χώ-
ρας, χιλιάδας χιλιάδων, καὶ μυριάδας μυριάδων ἐκ τῶν ἀντιτύπων
τῶν χυδαῖκων τούτων μεταφράσεων. Συνάμα δὲ τούτοις διεσκορπί-
ζοντο πανταχοῦ καὶ πλῆθος ἀναρίθμητον βιβλιδαρίων, ἅτινα περιεῖ-

καὶ τὴν Πνευματικὴν πομπαντορίαν τοῦ Χριστιανύμου πληρώματος ἐμπιστευθέντες, καὶ
χρεὸς ἔχοντες ἀπαράιτητον φυλάττειν ἀπαρασάλευτον τὴν ἀρχαιοπαράδοτον τῆς Ἐκκλη-
σίας κατάστασιν, ἀπαγορεύομεν τοῖς ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς γενομέ-
νης ὑπὸ τοῦ διαληφθέντος Ἱερομονάχου Μαξίμου Καλλιουπολίτου κατ' ἰδίαν τολμῆν, καὶ
δοκοφροσύνην μεταφράσεως εἰς τὴν κοινὴν καὶ περὶν διήλεκτον τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου,
καὶ τοῦ Ἀποστόλου, καὶ τῆς ἱερᾶς Ἀποκαλύψεως τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, καὶ
ὑπὸ τοῦ Σεραφεῖμ Μιτυληναίου ἄρτι ἐκδοθείσης, τοῖς ἔχουσι στοιχοῦντες τῶν προγενε-
στέρων ἁγίων ἀνδρῶν, τῶν ἡγητῶν τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες οὐκ ἐτόλμησάν ποτε ποιῆ-
σαι τὴν τοιαύτην μετάφρασιν. Ὡσαύτως καὶ διὰ τὸ βιβλίον τὸ περὶ τοῦ καθαρτηρίου
πυρὸς, τὸ αὐτὸ λέγουμεν ἀπαγορεύοντες τοῖς Χριστιανοῖς τὴν ἀνάγνωσιν αὐτοῦ, καὶ ἐ-
πιτάττοντες ἀποστρέφειν αὐτὸ, καὶ μακρὰν ἀποβάλλειν, ὡς ἀκάθαρτον βδέλυγμα, καὶ
θανατηφόρον δηλητήριον. Καὶ δὴ γράφοντες κοινῇ γνώμῃ Συνοδικῇ, καὶ τῶν περὶ ἡμᾶς
ἱερωτάτων Ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν
καὶ συλλειτουργῶν, ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν πᾶσιν ὑμῖν τοῖς φιλευσεβέσι καὶ ὀρθο-
δόξοις Χριστιανοῖς τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μηδεὶς τῶν
Ἱερομένων, ἢ λαϊκῶν τολμήσῃ ἀγροῦσαι, καὶ παραλαβεῖν εἰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἀναγινώ-
σκειν τὰ εἰρημένα ἀπόβλητα καὶ ἀπηγορευμένα βιβλία, ἧγουν τοῦ Μαξίμου τοῦ Καλλιουπο-
λίτου, τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Σεραφεῖμ Μιτυληναίου Ἱερομονάχου, ὡς ἄκαρπον καὶ ἀνω-
φελές· ὁμοίως καὶ τὸ περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς διεξερχόμενον μιᾶν πόννημα, ὡς
ἀπᾶλλον, καὶ ὅλως ἐναντίον τοῖς ὀρθοῖς καὶ καθαρωτάτοις τῆς ἡμετέρας ἁγίας καὶ ὀρθο-
δόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς ἱεροῖς δόγμασιν· ἀλλὰ καὶ ὁ ἔχων, ἢ εὗρισκων πού τὰ
τοιαῦτα βιβλία, ἀφανισμῷ παραδόντω ἐν βάρει ἁγίας ἀσυγγνώστου, καὶ αὐτοῦ ἀφορισμοῦ
τοῦ ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος. Οὕτω ποιήσατε ἐξ ἀποφάσεως εὐλογημένοι Χριστιανοί, ὡς
τέκνα εὐπειθῆ τῆς Ἐκκλησίας· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ ἡ εὐχὴ καὶ εὐλογία τῆς ἡμῶν
Μετριάτης εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ἐν ἔτει Σωτηρίῳ α᾿ψδ.

χον πᾶσαν δυσσέβειαν, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν Λουθηροκαλβινικὴν, ὡς πολλὰ τούτων ἀνέγνωμεν, κίνδυνον ἐπαπειλούντων μέγιστον εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

§ 60. Ἄλλ' ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ναὶ! καὶ ἔπεμψεν ἐξ ὕψους βοήθειαν· διότι κατὰ τὰ 1836 ἔτος Πατριαρχεύοντος ἐλέει Θεῷ τοῦ Παναγιωτάτου, πανσεβάστου καὶ προσκυνητοῦ ἡμῖν Δεσπότη τοῦ πρώην Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου Γρηγορίου τοῦ 5'. (τοῦ ὄντως Ὁσθέν τετηρημένου εἰς τοιοῦτους καιροὺς! Καὶ βλασφημείτω ὁ Ὁρθόδοξος Θεολόγος καυχώμενος κατὰ τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ· τὰ χεῖλη αὐτοῦ παρ' αὐτῷ ἐστίν· ἀλλ' ὄψεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως· ὄψεται βεβαίως, ἐὰν μὴ μετανόησῃ νῦν ἐν τῷ καιρῷ τῆς μετανοίας, καὶ μαστιγωθήσεται, ὅσῳ πλέον ἀθέσμως μαστιγοῖ·) ἐπειδὴ εἶδεν ἡ Ἐκκλησία, πόσαι φλόγες τῆς αἱρέσεως περιεχύθησαν πανταχοῦ τῶν Ὁρθοδόξων ἐκ τῶν λεγομένων μεταφράσεων, καὶ τῶν ἄλλων κακοδόξων βιβλιαρίων, παναληθέστατα, καὶ οὐδόλως κατὰ πλάσμα, ὡς συκοφαντεῖται, θεῷ ζήλῳ κινηθεῖσα ὑπὲρ τῆς τῶν εὐσεβῶν σωτηρίας, κοινῇ βουλῇ, γνώμῃ Συνοδικῇ, δημοφώνῳ ἐγκρίσει καὶ ἀποφάσει τῶν εὐσεβεστάτων τεσσάρων Πατριαρχῶν, γνησίων αὐτῆς μελῶν, καὶ τῶν θεῖα χάριτι ἐτι περιόντων ἐν τῷ βίῳ προκατόχων αὐτῶν, καὶ τοῦ ἤδη εὐκλεῶς τὰς ἡνίας τοῦ παγκοίνου σκάφους τῆς Ἐκκλησίας κατέχοντος, καὶ ἄριστα διακυβερονῶντος Παναγιωτάτου καὶ προσκυνητοῦ ἡμῖν Δεσπότη Κυρίου Κυρίου Ἀνθίμου, Νικομηδείας τότε ὄντος, (ὅστις καὶ ζῆλον τότε μέγαν ἐπεδείξατο, καὶ τῷ αὐτῷ ζήλῳ κινηθεὶς καὶ τὴν Ἀντίρρῳσιν τοῦ Κυζίκου ἐκδίδει, καὶ τὴν ἀνὰ χεῖρας εἰσαγωγὴν μοι ἐπέταξεν ἵνα συντάξω·) αὕτη ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, μετ' ὑψηλοῦ τοῦ κηρύγματος βροντήσασα εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης, ἐστηλίτευσε δι' ἐγκυκλίων ἐν τύποις ἐπιστολῶν τὰ κακῶδοξα φρονήματα τῶν ἑτεροδόξων, ὅσοι ἐπὶ προφάσει φιλανθρωπίας ἐπέβησαν εἰς τὴν γῆν τῆς Ὁρθοδόξιας· τούτων τοὺς κεκρυμμένους ψυχωλέθρους σκοποὺς ἀνεκάλυψεν ἐνώπιον πάντων τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν· τὰς εἰς τὴν χυδαίαν γλῶσσαν Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης μεταφράσεις, δι' ὧν κακοτέχνως

ἐνέργουν τοὺς δολίους αὐτῶν σκοποὺς, ἀπάσας, ἐνθέσμως καὶ ὁσίως ἐξεκλήρυξε, καὶ τὴν τούτων χρῆσιν αὐστηρῶς ἀπηγόρευσεν· ὦν ἐνεκα ἔτι μᾶλλον ἤδη φρυάττουσιν οἱ τάναντία τούτων ἐπιθυμοῦντες, καὶ τὴν ἐκείνων πρόδον, ὡς αὐτὰ μαρτυροῦσι τὰ πράγματα.

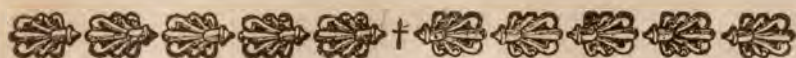
§ 61. Ἐννοησάτωσαν τοίνυν οἱ ἐπίβουλοι τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, οἱ ἑτερόδοξοι οὗτοι ἐχθροὶ, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς μάτην κοπιᾶζουσι, καὶ θησαυροὺς ἀνελίσκουσιν εἰς ἔκδοσιν τοιούτων ἐκκεχυδαῖσμένων Γραφῶν, καὶ τῶν ἄλλων κακοδόξων βιβλιδαρίων· διότι πάντες οἱ Ὀρθόδοξοι ἐβεβαιώθησαν τῆς Ἐκκλησίας τὴν γνώμην, καὶ ὅτι οὐδὲ ἐδέξατό ποτε εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας, οὐδὲ δέξεται ποτε τοιαῦτα ἐναντία εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἁγίας Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐθιμα. Πausάσθωσαν δὲ καὶ ὅσα ἐκ τῶν τέκνων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐξαπατηθέντα, συνήργησαν εἰς τὴν τῶν Γραφῶν ἀπασάδεκτον ἐκχυδαΐσιν, συμπράτταντα τοῖς ἐχθροῖς, καὶ συνεργοῦντα τοῖς ὀλεθρίοις αὐτῶν σκοποῖς· εἰς δὲ τὸ ἐξῆς μεταμεληθέντα, συμφρονήτωσαν μετὰ τῆς γνησίας καὶ φιλοστόργου μητρὸς αὐτῶν ἁγίας Ἐκκλησίας, πειθόμενοι τοῖς αὐτῆς ἐντάλμασί τε καὶ σωτηριώδεσιν ἀποφάσεσιν, ἵνα μὴ ἀνηκούας καὶ ἀπειθείας δίκην δῶσιν, αὐτοὶ ἑαυτοὺς διὰ τῆς ἀκρίτου ἑαυτῶν ὁρμῆς εἰς κρίμα καθυποβάλλοντες, ὡς τοῖς ἰδίους λόγοις λογισμοῖς ἀρεσκόμενοι· «τὸ γὰρ πατράσι μὴ ἀκολουθεῖν, (κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον ἐπιστ. νβ'.) καὶ τὴν ἐκείνων φωνὴν ἀνωτέραν τίθεσθαι τῆς ἑαυτῶν γνώμης, ἐγκλήματος ἄξιον, καὶ αὐθαδεΐας γέμον.» Καὶ οὕτω λήψονται τὴν συγχώρησιν, ὡς συναρπαγέντα ὅπως δήποτε, καὶ τὴν εὐλογίαν αὐτῆς. (Ναὶ, ἀγαπητοὶ μοι ἀδελφοί, παρακαλῶ ὑμᾶς, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ!) Εἰ δὲ μὴ, ἐπέρχεται καὶ κατ' αὐτῶν ἡ ἀνήκουστα παιδεία αὐτῆς, ὡς ἐπῆλθε κατὰ πάντων τῶν σκληρυνθέντων, ἵνα μὴ τολμῶσιν ἄλλοι εἰς τὸ ἔπειτα, ἢ ἵνα στιγματιζόμενοι διακρίνονται, ὅτι οὐκ εἰσι γνήσια αὐτῆς τέκνα, ἀλλὰ νόθοι, ἀνάρταί, καὶ τῶν ἀπλουστέρων ὀλετῆρες. Ἐπιγινώμεν, ἀδελφοί, τὴν μητέρα· μὴ λακτίζωμεν αὐτήν· «σκληρὸν πρὸς κέντρα λακτίζειν»· μὴ ἐναντιώμεθα εἰς τὰς Συνοδικὰς αὐτῆς

ἀποφάσεις, ὅτι οὐδὲν κατορθοῦμεν· « πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς » ἢ τί ὠφελοῦμεθα, ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδίσωμεν, ζημιωθῶμεν δὲ τὴν ψυχὴν! Τὰ τοῦ κόσμου πάντα μάταια· μάταιος ὁ πλοῦτος, μάταια ἡ δοξα, μάταια ἡ ὀφρὺς· πάντα ἐνταῦθα καταλείπομεν, καὶ γυμνοὶ τούτων ἐνταῦθεν ἀναχωροῦμεν· ὅθεν οὐδεμία ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια, εἰ μὴ, τὸ ὑπακούειν τῇ μητρὶ, τὸ ὑποτάσσεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοῦτο εἰσάγει ἡμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· ἧς γένοιτο πάντας ἀξιωθῆναι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν. Ἀμήν.

Ἐν τῇ Σχολῇ αὐμ'. Νοεμβρ. κβ'.

Ὁ Ἐκδότης

Σαμουήλ Π. Μ. Διδ. τῆς τοῦ Γένους ἐν Κουρουτζεσμὲ
Ἑλληνικῆς Σχολῆς, ὁ Κύπριος.

ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΚΥΖΙΚΟΥ
(τοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης) ΚΥΡΙΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΝ ΕΙΔΕΙ ΑΠΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙΣΤΑΛΕΙΣΑΝ ΗΜΙΝ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΟΥ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ
ΓΡΑΦΩΝ, ΚΥΡΙΟΥ ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ.

Προσεφωνήθη εἰς τὴν ἱερὰν Σύνοδον, προκαθημέρου τοῦ
Παραγιωτάτου Πατριάρχου Κυρίου Κ. Ἀρθίου
ἐν ἔτει 1824 κατὰ μῆνα Μαΐου.

§ Α. ΔΕΝ ἔβαλόν ποτε σκοπὸν, Παναγιώτατε Δέσποτα, Σεβασμιώ-
τατοι Γέροντες, καὶ πάντες οἱ συγκροτοῦντες τὴν ἱερὰν Σύνοδον, οὗτ'
ἐφαντάσθην νὰ ἔμβω εἰς ἀγῶνας τοιούτους, εἰς οἷους μὲ ἀναγκάζει
τώρα ὁ νέος οὗτος τῶν ἱερῶν Γραφῶν μεταφραστὴς νὰ ἀποδυθῶ· διό-
τι γνωρίζω τὰ μέτρα τῆς μαθήσεώς μου, καὶ αἰσθάνομαι καλῶς τὴν
ἀδυναμίαν μου· ἐδιδάχθην δὲ καὶ ἐκ νεαρᾶς μου ἡλικίας νὰ ἀποφεύ-
γω τὰς φιλονεικίας, καὶ ἐριστικὰς λογομαχίας, αἱ ὅποιαι γεννῶσι,
καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος, μάχας· καὶ μάλιστα πρὸς ἐκείνους, οἵτι-
νες μεγάλα περὶ αὐτῶν φρονοῦντες, καὶ νομίζοντες, ὅτι συλλαβόντες
ἔχουσιν ὅλην τὴν σοφίαν, καὶ τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν θύραθεν, περι-
φρονοῦντες τοὺς ἄλλους, ὡς ἀπαιδεύτους, καὶ πολυειδῶς διαχλευά-
ζουσιν. Ὅθεν καὶ ὅταν προεβλήθη Συνοδικῶς περὶ τῆς νεωστὶ γεγε-
νημένης εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν μεταφράσεως τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου
λόγος, ἐνθυμείσθε πάντες μὲ πόσῃ ἐλάλῃσα ταπεινώσιν, καὶ οὔτε

κατὰ τῆς μεταφράσεως εἶπον, οὔτε κατὰ τοῦ μεταφραστοῦ ψυχρὸν τινα λόγον, ἀλλ' οὐδὲ κατηγόρησα, ἢ κατέκρινά τινα πολιτικόν, ἢ ἐκκλησιαστικόν, ζῶντα, ἢ τεθνεῶτα, ὡς δῆθεν ἔνοχον εἰς ταύτην τὴν περὶ τῆς μεταφράσεως ὑπόθεσιν, ἀλλ' ὡς μέλος ὢν κἀγὼ τῆς Συνόδου, ἐφανέρωσα τὴν γνώμην μου ἐν ἀπλότῃ καὶ εἰλικρινείᾳ, ὅτι οὔτε πολιτικῶς, οὔτε ἐκκλησιαστικῶς συμφέρει νὰ δεχθῇ ἡ Ἐκκλησία τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς τῆς μεταφράσεως ἐν τῷ Πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ, ἀλλ' οὐδὲ γράμμα Συνδικὸν νὰ ἐκδώσῃ διὰ νὰ τυπωθῇ ἀλλαχοῦ, ἐπιφέρων ἅμα καὶ τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας ἔκρινα τοῦτο οὕτως ἀσύμφορον.

§ Β'. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἐπαρρήσιάσθη μία ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ μεταφραστοῦ, ἀποτελειομένη πρὸς ὅλην τὴν Σύνοδον, (διὰ τῆς ὁποίας λύων, ὡς ἐνόμιζεν, ὅλα τὰ ἀντιπίπτοντα, παρεκλίνει τὴν Σύνοδον νὰ δεχθῇ τὴν μετάφρασιν, καὶ τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς, ὡς κοινωφελεστάτην, συστατικὴν δὲ προσέτι καὶ αὐτοῦ τοῦ τυπογραφείου.) Οὐσα δὲ ἐκτεταμένῃ, δὲν ἐπιτρεπεν ὁ καιρὸς νὰ ἀναγνωσθῇ τότε Συνδικῶς, ἐδόθη μοι νὰ ἐπέλθω αὐτὴν κατ' ἐμαυτὸν, ὅταν εἰς τὸ κατ' αὐτόν μου ἀπέλθω. Ἀναγνοὺς λοιπὸν αὐτὴν μετὰ προσοχῆς εἶδον παρὰ πᾶσιν ἐλπίδα φρονήματα διεφθαρμένα. Καὶ αἱ μὲν ἀντιθέσεις, κατὰ τῶν ὁποίων ἐπαποδύεται, οὐτιδαναί, καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπινενοημένοι· διότι δὲν μοι φαίνεται, ὅτι εὐρίσκεται κἄνεις, καὶ ὀλίγης μέτοχος πικιδείας, ὅστις καταδέχεται νὰ κἀμῃ τοιαύτας ἐνστάσεις. τὰ δὲ δόγματα, τὰ ὁποῖα ἀγωνίζεται νὰ συστήσῃ, ξένα καὶ ἀλλότρια τοῦ Ὀρθοδόξου φρονήματος, (καὶ παντάπασιν ἀπαράδεκτα ὑπὸ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, κατὰ τῆς ὁποίας καὶ πολλὴν καταχέει, δι' ὧν λέγει, τὴν ὕβριν. Ταῦτα ἰδὼν, θλίψιν μὲν μεγάλην ἔλαβον εἰς τὴν καρδίαν μου· διότι μεγάλην ἀγάπην καὶ ὑπόληψιν λαμπρὰν εἶχον εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἐφύλαξα ὅμως τὸ πρᾶγμα μυστικόν, καὶ οὐ μόνον δὲν ἤνοιξα τὸ στόμα μου νὰ εἶπω εἰς κανένα τι περὶ τούτων, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν πρὸς ὥραν ἔκρυψα τὴν ἐπιστολήν, μὴ ἐπιστρέψας αὐτὴν εὐθὺς εἰς τοὺς ἐγγειωθέντας, ἔνθεν μὲν φειδόμενος τῆς

ὑπολήψεως τοῦ ἀνδρός, ἔνθεν δὲ φυλαττόμενος τὸ σκάνδαλον, τὸ ὁποῖον πολυτρόπως συμβαίνει ἐκ τῶν τοιούτων πραγμάτων. Δὲν ἀδιαφόρησα ὅμως, ἀλλ' ἠθέλησα (εἴτ' ἀπὸ εὐλαθείας μου, εἴτ' ἀπὸ εὐηθείας μου, δὲν ἤξεύρω) νὰ δεῖξω τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν γνησίαν ἀγάπην μου. Ὅθεν, ἐπειδὴ εἶχον κατ' ἐκείνας ἡμέρας νὰ ἀποκριθῶ εἰς ἓν τοῦ γράμματος, δι' εὖ μὲ παρεκάλει πάλιν νὰ δεχθῶ τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς μεταφράσεώς του, περὶ τῆς ὁποίας καὶ πρότερον παρὼν, εἶχε μὲ παρακάλῃ, ἀνέφερον εἰς αὐτὸ τὸ ἀποκριτικὸν καὶ περὶ τῶν Συνοδικῶς λαληθέντων, ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς ἐπιστολῆς, φιλικῶς λέγων, ὅτι ἐθαύμασα, πῶς δὲν συνηρίθμησε μὲ τὰ ἀντιπίπτοντα καὶ τὰ πρὸ 150 χρόνων παραθέντα, κατὰ τῆς γενομένης τότε ὁμοίας μεταφράσεως παρὰ τινος Μαξίμου Καλλιουπολίτου, τὸ ὁποῖον ἦτον τὸ μεγαλύτερον σχεδὸν ἀντιπίπτον. Καθίτι ἡ ἱερὰ Σύνοδος τότε τὴν κατέκρινε, καὶ δι' ἐγκυκλίων γραμμάτων ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν αὐτῆς, ἐξ ὧν καὶ αὐτολεξεῖ ἐστμείωσα πρὸς πλείονα πληροφορίαν. Τελευταῖον δὲ συνεβούλευον ἀδελφικῶς ἐν εὐλικρινείᾳ, νὰ μὴ διδῇ τοιαύτας ἀφορμὰς, μήτε ν' ἀντιβαίνει εἰς Συνοδικὰς ἀποφάσεις, προστιθεὶς καὶ ἐκεῖνο τὸ κοινόν· « δίδου σοφῶ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται. » ἐκεῖνος ὅμως ἔχων ἐπιθυμίαν, ὡς φαίνεται, νὰ κοινολογήσῃ τὰ μέχρι τοῦ δε, καὶ ὅσον ἐγὼ δύναμαι νὰ ἤξεύρω, κεκρυμμένα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ φρονήματα, καὶ ἢ νὰ ἐλύσῃ καὶ ἄλλους εἰς τὸ μέρος τοῦ, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἐκφοβίσῃ, διὰ νὰ μὴ τολμήσῃ καὶ ἄλλος νὰ ἀντείπῃ εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἡ ἀγιοσύνη του ἔκρινεν ὀρθὰ καὶ συμφέροντα, δραζάμενος ἐκεῖνου τοῦ γράμματος, ὡς ἀφορμῆς εὐαφόρμου, ἔγραψε, καὶ ἀπέστειλεν, ὅσα εἶδετε, καὶ ἀνεγνώσατε. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἀποκριτικόν μου ἐκεῖνο δὲν ἔδιδε καμμίαν τοιαύτην λαβὴν, διὰ νὰ φανῇ πιθανός, καὶ σύμφωνος πρὸς ἑαυτὸν τοὺς ἀκούοντας, τί σοφίζεται; Ἀκούσατε ψευδὸς φανερώτατον καὶ ἀναιδέστατον. Πλάττει πρῶτον, ὅτι ἐγὼ ἐζήτησα νὰ μοὶ γράψῃ τὰς ἀπολογίας του. Ἐπειτα, ὅτι ἐγὼ κατέκρινα τοὺς αἰοδιμούς, δύο Πατριάρχας (τὸν Κύριλλον ἐνοῶ καὶ Γρηγόριον) καὶ ὅλους τοὺς προκατόχους ἡμῶν ἁγίους Ἀρχιερεῖς, καὶ τοὺς ἀει-

μνήστους Αὐθέντας, καὶ Ἄρχοντας (α) ὡς παρὰ νόμους καὶ ἀσθεῖς, καὶ ἀπέπεμψα αὐτοὺς εἰς τὴν γέεναν, ὡς δῆθεν καὶ ἐγκρίναντας καὶ ἐπιτρέψαντας αὐτῷ τὴν τοιαύτην μετάφρασιν, τοὺς ὑποίους μὴ ἀνεχόμενος ἢ ἀγίως ὑπὸ τὴν νὰ παραβλέψῃ, καὶ ὡς συγκατηγορούμενος καὶ αὐτὸς ἐπαποδύεται καὶ ἄκων αὐτὸν τὸν ἀγῶνα, σχηματίζων εἰς εἶδος ἀπολογίας τὸν λόγον του.

§ Γ'. Φαίνεται ὅμως ἐξ ὧν λέγει ἐν ἐδ'. ιη. ὅτι ἐρεθίσθη εἰς τοῦτο διὰ γραμμάτων καὶ ἀπὸ τινος Λουθήρου παπᾶ, τοῦ οὐοίου σιωπῶ τὸ ὄνομα, ὡς εἰς πάντας σχεδὸν γνωστοῦ ὄντος* ἐπειδὴ περιέρχεται τὰ ὁσπῆτια τῶν Ὁρθοδόξων φιλίαν ὑποκρινόμενος, ὁ δὲ σκοπὸς του ἀποβλέπει, εἰς τὸ νὰ ἐνσπείρῃ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀφελεστέρων καὶ ἀπλουστέρων τὰ πονηρὰ τῆς ἰδίας αἰρέσεως σπέρματα. Αὐτὸς ἤρχετο καὶ πρὸς ἐμὲ πρὸς καιρὸν μὲ μεγάλην πολιτικὴν, ὑπολαμβάνων, ὅτι θέλει δυνηθῇ νὰ μὲ ἐλκύσῃ εἰς τὰ φρονήματά του. Ἰδὼν ὅμως, ὅτι μάτην κοπιᾷ, εἰς Οὐρανὸν τοξεύων, κατὰ τὴν παρομίαν, ἐλεγχθεὶς καὶ παρ' ἐμοῦ περὶ τινων Γραφικῶν ῥητῶν, τὰ ὁ-

(α) Οὕτως ἔγραψεν ὁ Κύρ 'Ιλαρίων εἰς τὴν πρὸς τὸν συγγραφεὰ τῆς Ἀντιρρήσεως ἐπιστολὴν του, καυχώμενος ὅτι ὁ Κ. Πιγκερτὼν ὁ τῆς ἐν Βρεττανίᾳ βιβλικῆς Ἑταιρείας ἐξαπόστολος, ὅτι συνεφώνησε μετὰ τοῦ 'Ιλαρίωνος τὴν μετάφρασιν, συνωμίλησε οὐ μόνον μετὰ τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἀνω ἀριθμουμένων Λογάρχων τοῦ Γένους, καθὼς καὶ τὸ ὄντι συνωμίλησε μετὰ τινων* ἀλλ' εὐτοὶ πάντες ἀπέστειλαν αὐτὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Βλέπε ἐφεξῆς τὸν συγγραφεὰ τῆς Ἀντιρρήσεως πῶς διαλύει τούτο τὸ σόφισμα (§ θ. καὶ ι. καὶ κδ.) ταύτης τῆς πρὸς τὸν συγγραφεὰ ἐπιστολῆς του ὁ Κ. 'Ιλαρίων ἔδωκεν ἀντίγραφον καὶ πρὸς τὸν τοῦ Πιγκερτὼν διάδοχον καὶ φίλον του Κύριον Λεῖβε (τὸν ὑποῖον ἢ ἐφεξῆς ἀντιρρήσις ἀνωνόμως ἀποκαλεῖ Λουθηροπαπᾶν)* καὶ ἐκ τούτου τοῦ ἀντιγράφου ὁ Κύριος Λεῖβε ὑπεγράφησε καὶ αὐτὸς τὸν φίλον του Κύρ Βάμβαν, καὶ ἔγραψεν εἰς τὴν Ἀντεπίκρισίν του τὰς αὐτὰς φράσεις ὁ Κ. Βάμβας (σελ. 33 34, 35.) δικαιολογῶν ψευδῶς τὴν εἰς τὸ προμετώπιον τῆς ἐν Λόνδρᾳ τυπωθείσης μεταφράσεως τοῦ 'Ιλαρίωνος ἐπιγραφείσαν ψευδοστάτην ἐπιγραφὴν « Ἀδεία τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. » Ὁ Κ. 'Ιλαρίων εἶχε γράψῃ καὶ πρὸς τὴν Σύνοδον ἐπιστολὴν τῇ 1822 δικαιολογῶν ἐπὶ τότε ἀποβαλλομένην τὴν μετάφρασίν του, καὶ ταύτης δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἔδωκεν ἀντίγραφον τῷ Κ. Λεῖβε, καὶ μεταφρασθεὶς Ἀγγλιστί, ἐξεδόθη τῇ 1827 εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τῆς Βρεττανικῆς βιβλικῆς ἑταιρείας. Σ. ἐκδ.

ποῖα ἡρμήνευε κατὰ τὴν θελησίν του, ὅτι δὲν ἐννοεῖ παντελῶς τὰς
 θείας Γραφάς, ἀνεχώρησε τεταραγμένος. Καὶ εἰς ἐμὲ μὲν δὲν ἐπλη-
 σίασε πλέον, ὦν δὲ τοῦ μεταφραστοῦ φίλος ἄκρος, ἔγραψε κατ' ἐμοῦ,
 καθὼς ἐκ τῶν γραμμάτων ἐφάνη, ὅσα ἡ πολλή του σοφία τῷ ὑπη-
 γόρευσε, ἐρεθίζων τὴν ἀγιωσύνην του εἰς τὸ νὰ γράψῃ κατ' ἐμοῦ. Ὁ
 δὲ, εὐκολος ὢν, καὶ διὰ τὴν εὐχαριστήσῃ τὸν φίλον του, νὰ ἀναπαύσῃ
 καὶ τὸν πόθον του, ἐκίνησε τὴν γραφίδα, μὴ εἰδώς, μήτε τι λέγει,
 μήτε περὶ τίνων διαβιβάζοιτο. Γίνεται δὲ τοῦτο φανερόν, ἐξ ὧν ἐν
 τῷ ῥηθέντι ἐδαφίῳ πικρῶς μ' ἐλέγχει, ὅτι ἐτόλμησα, λέγει, νὰ εἶπω
 εἰς τὸν δικληφθέντα Λουθηροπαπᾶν, ὃν καὶ ὡς σοφώτατον ἐκθειάζει,
 ὅτι οὔτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐννόουν ποτὲ τὸν Δημοσθένην, οὔτε οἱ Χριστια-
 νοὶ τὰς ἀγίας Γραφάς. Ὅθεν καὶ ἀγωνίζεται αὐτόθι νὰ μοὶ ἀποδείξῃ,
 πόσῃν μεγάλῃν ἀμαρτίαν ἔκαμα, εἰπὼν πρὸς οὕτω σοφώτατον ἄνδρα,
 « ὅς καὶ τὴν γῆν ἔχει μὲ τὴν σπιθαμὴν του μεμετρημένην, » ἕνα τό-
 σον ἀμαθέστατον λόγον.

§ Δ'. Ἀλλ' ἐγὼ περὶ μὲν τοῦ καταγελάστου τούτου ψεύδους καὶ
 πλατῶν γέλωτα ἐγέλασα, περὶ δὲ τῶν στρεβλῶν φρονημάτων, καὶ
 τῶν ἄλλων πικρολογισμῶν καὶ βλασφημιῶν ἔγεινα, ὁμολογῶ τὴν ἀ-
 λήθειαν, ὡς ἐκστατικός. Καὶ πρῶτον μὲν ἐξηπόρησα, πῶς τοιοῦτος
 ἄνθρωπος, λόγου καὶ παιδείας μέτοχος, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἤλπιζεν ἡ
 Ἐκκλησία καρποὺς ὠφελίμους καὶ σωτηρίους, τόσον παρεξστράπη,
 ὥστε καὶ νὰ φρονῇ, καὶ νὰ γράφῃ τοιαῦτα, οἷα οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀμύητοι
 τῶν Ὀρθοδόξων δογμάτων τολμῶσι νὰ ἐκφωνήσωσι καὶ ἀντι νὰ εἶναι
 θερμὸς ὑπερασπιστὴς τῆς μητρὸς του, καὶ εὐεργέτιδος ἀγίας τοῦ Χρι-
 στοῦ Ἐκκλησίας, νὰ γίνηται, φεῦ! διώκτης, καὶ τῶν ἀντικειμένων
 αὐτῇ βοηθός, καὶ νὰ καταχέρῃ τόσῃν κατ' αὐτῆς ὕβριν, ὅσην μέχρι
 τοῦδε φανερός ἐχθρὸς ἐτόλμησεν· ἔπειτα ἐθαύμασα, παρατηρήσας
 εἰς ὅσα ἐν τῷ παρόντι γράφει, πόσῃν ἄνοιαν ἔχει τῶν ἱερῶν Γρα-
 φῶν, εἰς τὰς ὁποίας κυυχᾷται καὶ ἐξ ἐπαγγέλματος μεγαλοῤῥημονεῖ,
 ὅτι θέλει τὰς κῆρυ καὶ εἰς τοὺς πλέον χυδαίους καταληπτὰς, καὶ
 πόσῃν ἀμάθειαν εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς ἱερούς ὅρους καὶ κανόνας, καὶ

παράδοσεις τῆς Ὀρθοδόξου διδασκαλίας, καὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς εὐρυθμίας. Ἐπὶ πᾶσιν ἐθρήνησα, ὅση βλάβη ἐκ τῶν τοιούτων ἀκολουθεῖ εἰς τοὺς ἀφελεστεροὺς καὶ ἀπλουστεροὺς, τὴν ὁποίαν οὐδὲ ὅλα τὰ στόμχτα τῶν προφανῶς ἡλλοτριωμένων τῆς ἡμετέρας Ὀρθοδόξου αὐλῆς δὲν δύνανται νὰ προξενήσωσι· μ' ὅλα ταῦτα προέκρινα πάλιν τὴν σιωπὴν. Ὅθεν οὐδὲ εἰς τὴν Ἱμετέραν Παναγιότητα, οὐδὲ εἰς καὶ νένα τῶν ἁγίων Γερόντων, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἄλλον τινὰ περὶ τῶν τοιούτων ἀνέφερον· ἔκαμον δὲ τοῦτο, καὶ δι' ἣν εἶπον ἀνωτέρω αἰτίαν, ὅτι δὲν εἶμαι εὐκολος εἰς τὸ κατηγορεῖν, μάλιστα δὲ διὰ τὴν ἐξῆς τὴν δε.

§ Ε'. Ἐπειδὴ εἰς ἐμὲ μόνον ἀτομικῶς ὅλος αὐτὸς ὁ λόγος ἀπετείνετο, πρέπον ἐφάνη μοι, καὶ μόνος ἐγὼ νὰ κάμω τὴν ἀπάντησιν πρὸς μόνον ἐκεῖνον, χωρὶς ἄλλο πρόσωπον νὰ μεσολαβήσῃ, καὶ τὸ πρᾶγμα νὰ κοινολογηθῇ· διότι εὐκολώτερον οὕτως οἰκονομοῦνται τὰ τοιαῦτα, παρὰ ἀφ' οὗ ἐμβῶσιν εἰς πολλὰς ἀκοάς. Ὅθεν, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς ἐντολὴν δίδωσι τὴν παραγγελίαν ταύτην· « ἔλεξον τὸν ἀδελφὸν μετὰ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. » Τοιαύτην λοιπὸν ἀπόφασιν ποιήσας κατ' ἐμαυτὸν, ἤθελον καὶ τὸ ἔργον νὰ ἐπιχειρήσω· ἀλλ' ἐπειδὴ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἰς τὴν ἐτοιμασίαν ἐνησχολούμην, καθὼς εἰς ὅλους εἶναι γνωστὸν, διὰ νὰ ἀπέλθω εἰς τὴν ἐπαρχίαν μου, δὲν ἐπέτρεπεν ὁ καιρὸς, καὶ ὁ τρόπος, μήτε νὰ ἐπιχειρήσω τοιοῦτον ἔργον, μήτε νὰ ἀναβάλω τὴν ὑποδημίαν. Διὰ τοῦτο ἤμην εἰς ἀνάγκην νὰ ἀναβάλω τὴν ἀπόφασίν μου, ἀλλ' ὁ θερμοὺργὸς μεταφραστῆς δὲν ἔλαβεν ὑπομονήν, οὔτ' εὐχαριστήθη εἰς ὅσον ἔκαμεν, ἀλλ' ἰδὼν, ὅτι δὲν ἐφάνη, οὔτε ἠκούσθη που καμμίαν μου ἀπάντησις, καὶ ὑποπτεύσας ὅτι ἐκθαμβηθεὶς ἐγὼ ἐκ τῆς δεινότητος τῶν ἐπιχειρημάτων του, καὶ τοῦ βάρους τῶν νοημάτων του, ἔτι δὲ καὶ τῆς εὐγλωττίας του, ἀναπολόγητος ἔμεινα, θάρσους καὶ φρονήματος, οἷα δὴ συμβαίνει εἰς τοὺς τοιούτους, ἐμπλησθεὶς, ἔγραψεν εἰς τὴν Ἱμετέραν Παναγιότητα, ἐγκαλῶν με εἰς τὴν ἱεράν Σύνοδον, καὶ εἰς ἀπολογία καταναγκάζων με, καθὼς μαρτυρεῖ τὸ ἀνά χεῖράς της γράμμα, τὸ ὁποῖον, ἄς προστάξῃ, ἂν ἀγαπᾷ, νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ τῶρα, διὰ νὰ τὸ ἀκούσωσιν ἅπαντες.

Ἐξ αὐτοῦ λοιπὸν τοῦ γράμματος ἀφορμὴν λαβοῦσα ἡ Ὑμετέρα Παναγιότης, καὶ τὸν λόγον ἐθεώρησε, καὶ εἰς ἐμὲ προσταγὴν ἔδωκε νὰ ἀναβάλω μὲν τὴν ἀποδημίαν, νὰ δώσω δὲ τὴν ἀπάντησιν ἔγγραφον. Ὅθεν καὶ γὰρ πειθήνιος εἰς τὰς Παναγιότης προσταγὰς, καὶ ἐπεριδόμενος εἰς τὰς θεοπεθεῖς εὐχὰς, τῆς τε Ὑμετέρας, καὶ τῆς περὶ αὐτὴν σεβασμίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, ἰδοὺ ἐμβαίνω εἰς τὸν ἀγῶνα, χωρὶς τινος προλήψεως ἢ πάθους, πρὸς μάνην ἀποσκοπὼν τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων σαφέστερον θέλετε πληροφορηθῆ.

§ 5°. Δὲν ἔχει λοιπὸν ὁ μεταφραστὴς κἀνὲν δίκαιον νὰ παραπονῆται εἰς ἐμὲ, διότι παρρησίᾳ ἐξελέγχω τὴν παρεκτροπὴν τῆς διανοίας του, καὶ ἀνακαλύπτω τὰ μέχρι τοῦδε κεκρυμμένα φρονήματά του, καὶ φανερόνως τὰς παραλογίας καὶ βλασφημίας, ὅσας ἐν τῷ παρόντι λόγῳ ἐτόλμησε, καὶ κατὰ τῶν Θεοπνεύστων Γραφῶν, καὶ κατὰ τῶν Θεοφόρων Πατέρων, καὶ ὅπως κατὰ πάσης τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ Πολιτικῆς ὁμηγύρεως τῶν Ὁρθοδόξων. Ἀλλ' ἐὰν θέλῃ, ἕς παραπονηθῇ εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ὅστις καὶ ταῦτα ἐτόλμησε, καὶ ἐμὲ ἠνάγκασε, θέλοντα, καὶ μὴ θέλοντα νὰ τὰ δημοσιεύσω. Παρακαλῶ δὲ καὶ τοὺς νῦν ἀκούοντες, ἢ ἀναγινώσκοντας, καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα τῷ παρόντι ἐντευξομένους, νὰ μὴν ἀποδβλέψωσιν εἰς τὴν ἄτεχνον τοῦ λόγου διάθεσιν, καὶ τὸ ἀκαλλώπιστον τῆς συνθήκης, καὶ φράσεως* διότι ἐγὼ οὔτε ῥητορικὴν ἐπαγγέλλομαι, οὔτε φιλοσοφικὴν ἐπιστήμην, ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ἐπίδειξιν ἐκινήθην εἰς τοῦτο τὸ ἔργον· ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἠναγκασμένος, καθὼς εἶπον, ὑπὸ τοῦ Παναγιωτάτου Δεσπότη καὶ αὐτοῦ τοῦ μεταφραστοῦ. Εἴτα δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, ὡς μὴ ἀνεχόμενος τὴν ὕβριν καὶ ἐξουθενώσιν, τὰ ὅποια ἡ ἀγνισύνη του, εἴτε χαριζόμενος εἰς τοὺς φρονούντας τὰ τοῦ Λουθήρου, εἴτε συνεργῶν καὶ συμπράττων εἰς τοὺς κεκρυμμένους σκοποὺς αὐτῶν, ἢ καὶ ἐξαπατηθεὶς ὑπ' αὐτῶν, τὸ μετριώτερον, κατασχεδάζει καὶ καθ' ὅλης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ κατὰ τῶν Θεοπνεύστων Γραφῶν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, εἰς βοήθειαν τῶν ἀρελεστέριον καὶ ἀπλουστέριον, ἵνα μὴ, δυσωπούμενοι ἀπὸ τὴν ὑπόληψιν τοῦ λέγοντος ἐκείνου, συναρ-

πασθῶσι νὰ δεχθῶσι τὰ ἀπαράδεκτα, καὶ ἀλλότρια, καὶ τῆς Ὁρθοδόξου ἀπομακρύνοντα.

§ Ζ'. « Ὃς ἐρείδεται ἐπὶ ψεύδεσιν, οὗτος ποιμαίνει ἀνέμους. » λέγει που τῶν Παροιμιῶν τοῦ ὁ Σοφὸς Σολομόν· διότι ὅστις εἰς ψεῦδος ἐπιστηρίζεται, δὲν δύναται ποτε νὰ σταθῇ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος, ἀλλὰ περιφέρεται τρόπον τινα, μεταβάλλων τοὺς λόγους του διαφόρως. Ὅθεν καὶ περιπίπτει αὐτὸς ἑαυτῷ, καὶ ἀλίσκεται πολλάκις ἐκ τῶν ιδίων χειλέων του· τοῦτο βλέπομεν σαφῶς εἰς τὴν παροῦσαν ἀπολογίαν τοῦ σοφοῦ μεταφραστοῦ μας, ὅστις δὲν ἤξεύρω πῶς ἠξίωσε, νὰ δεχθῇ τὸ ψεῦδος, καὶ ὡς βάσιν νὰ τὸ μεταχειρισθῇ· ἐξ αὐτῆς ὁμῶς βαλβίδος ἀλίσκεται· διότι λέγει εἰς τὸ προοίμιόν του, ὅτι διὰ τοῦτο ἀνέλαβε τὸν κόπον νὰ γράψῃ τὴν ἀπολογίαν ταύτην, ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποφέρῃ νὰ κατακρίνωνται ὑπὲρ ἐμοῦ δύο αἰσιδίμοι Πατριάρχαι, καὶ τοσοῦτοι Ἀρχιερεῖς, καὶ Αὐθένται, καὶ Ἄρχοντες, διότι ἐνέκριναν, καὶ ἀπεφάσισαν τὴν εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν τῶν ἁγίων Γραφῶν μετάφρασιν, μὲ τοὺς ὁποίους, ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος λέγει, εἶναι συγκατηγορούμενος, ἀπεφάσισε νὰ γένη ἡδὴ καὶ συνήγορος. Ὅτι δὲ αὕτη ἡ αἰτία εἶναι γέννημα τῆς ἰδίας του κοιλίας, καὶ ψεῦδος αὐτόχρημα, δὲν εἶναι δύσκολον καὶ ὁ καθείς νὰ τὸ καταλάβῃ, καὶ ἡμεῖς νὰ τὸ ἀποδείξωμεν. Δὲν ἔχομεν χρεῖαν εἰς τοῦτο, μήτε μάρτυρας ἄλλους νὰ ζητήσωμεν, μήτε τὸν ἐγκαλοῦντα νὰ ἐνοχλήσωμεν δια νὰ μᾶς παραστήσῃ εἰς τίνα κκίρον, καὶ τόπον, ἢ εἰς ποῖα πρόσωπα εἴπομεν αὐτὰς τὰς κατακρίσεις, τὰς ὁποίας προβάλλει, μήτε ἄλλο τι νὰ ἀπαιτήσωμεν ἀπὸ ὅσα εἶναι ὑπόχρεως ὁ ἐγκαλῶν νὰ φέρῃ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἐγκλήματος. Ἀρκετὴ εἰς ἡμᾶς ἀπόδειξις εἶναι τὰ ἰδιά του λόγια, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ἐγκαλῶν ἐπιφέρει εὐθὺς μετὰ τὰ προοίμιά του. Αὐτὰ εἶναι ἱκανώτατα νὰ παραστήσωσιν ὅλον τὸ ψεῦδος τῆς κατηγορίας του. Ὅταν ὁ ἀντικείμενος μαρτυρῇ, περιττὴ εἶναι πᾶσα ἄλλη μαρτυρία. Τί λέγει λοιπὸν ὁ ἴδιος; λέγει, καὶ ὁμολογεῖ, ὅτι ἐγὼ δὲν εἶχον καμμίαν ιδεάν περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ἂν ἐνέχωνται ὅλως εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. Ἀλλ' ἐτόλμησα, λέγει, νὰ

γράψω πρὸς τὴν ἀγιωσύνην του, καὶ νὰ τῇ συμβουλεύσω τὰ ἐναντία, ἐπειδὴ ὑπολαμβάνω, ὅτι τὸ ἐγγείρημα εἶναι ιδιωτικὸν, καὶ αὐτοῦ μόνου ἐγγείρημα. Ὅθεν καὶ εὐθύς εἰς τὴν ἀρχὴν λαμβάνει τὸν κόπον, νὰ μὲ διδάξῃ, πῶς ἠκολούθησεν αὕτη ἡ περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Γραφῶν ὑπόθεσις, καὶ νὰ μὲ πληροφορήσῃ, ὅτι δὲν ἐπεχείρησεν ἀφ' ἑαυτοῦ, καθὼς ἐγὼ ὑπολαμβάνω, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων ἀνδρῶν παρακινήσεις. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τὴν μαρτυρίαν ταύτην ἐγὼ δὲν εἶχον παντελῶς ιδέαν, ὅτι οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἐνέκριναν, καὶ ἀπεφάσισαν αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, συνομολογεῖ ἄρα, ὅτι οὐδὲ κατηγορίαν εἶπον κατ' αὐτῶν. Πῶς γὰρ ἦν δυνατόν, καθὼς ἤξεύρει, ὅτι κατηγορία λέγεται τὸ εἰπεῖν τι κατὰ τινος, ἂν ἀορίστως ἤθελεν εἶπῃ, ὅτι ἐγὼ κατηγορήσα τούς ἀοιδίμους ἐκείνους ἄνδρας, ἴσως ἤμπορούσε κανεὶς νὰ στοχασθῇ, ὅτι ἄλλα τινὰ ἐγκλήματα ἤθελῃσα νὰ προσάψω εἰς αὐτούς. Ἐπειδὴ δὲ ὠρισμένως λέγει, ὅτι τοῦτο αὐτὸ ἐποίησα ἐγκλημα, τὸ ὅτι ἐνέκριναν τὴν μετάφρασιν, οὐδεὶς δύναται πλέον νὰ στοχασθῇ ἄλλο τι· ἀλλὰ τὸ ἐγκλημα τοῦτο ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ, ὅτι ἐγὼ δὲν τὸ ἤξευρα, ἄρα μαρτυρεῖ, καὶ τὸ, ὅτι δὲν κατηγορήσα διότι κατηγορία ἄνευ ἐγκλήματος οὐ μόνον δὲν συνίσταται, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ὑπονοηθῇ δύναται. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς μαρτυρία, τὴν ὁποίαν ἡ γλῶσσά του λανθάνουσα, κατὰ τὸν Σοφὸν, ὡμολόγησεν· ἐκ τῆς ὁποίας εὐλόγως συμπεραίνεται, ὅτι, ἅπερ εἶπεν εἰς τὸ προοίμιόν του, εἶναι γεννήματα τῆς κοιλίας του, καὶ τῆς διανοίας του ἀναπλάσματα, τὰ ὁποῖα ἐφεῖρε ἐπίτηδες διὰ νὰ ἀπατήσῃ, καθὼς καὶ ἐν προοιμίαις εἴρηται, τοὺς ἀκούοντας.

§ Π. Δὲν ἐστοχάσθη ὁμοίως, ταῦτα γράφων, ὅτι προφανῶς ἐλέγχεται τὸ ψευδὲς του οὐ μόνον καὶ τῆς ἡδὴ εἰρημένης φανερᾶς ἀντιφάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν ἐτόλμησε νὰ γράψῃ πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον, τὰ ὁποῖα καὶ πρῶτην ἐκθεσιν ὀνομαζέει, ἐνθα φανερώς καὶ ἀνυποστόλως ἐξουθενεῖ, καὶ ἐξυθρίζει, οὐ μόνον τὸν συνοδικὸν καὶ Πολιτικὸν κατάλογον, τὸν ὁποῖον προσποιεῖται ἐνταῦθα, ὅτι ὑπερασπίζεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ παλαιότερους, ἐξ ὅτου ἤρχισαν οἱ χυδαῖοι νὰ μὴ

καταλαμβάνωσι τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐκεῖ ἀνευθριάστως ἀποφασίζει, ὅτι πάντες οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ καὶ ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ εὐρίσκονται εἰς τὸν ἔσχατον τῆς ἀμαθείας βαθμὸν, καὶ ὅτι ἔξω ἀπὸ πολλὰ ὀλίγους, οἵτινες δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀμυδράν τινα γνῶσιν τῶν ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς ἐμπεριεχομένων· οἱ δὲ ἄλλοι πάντες, οὔτε γνῶσιν ἔχουσιν, οὔτε πίστιν, ἀλλ' εἶναι σχεδὸν ἄπιστοι. Ἐκεῖ πικρῶς ἐξονειδίζει ἅπαντας τοὺς κατὰ διαδοχὴν διὰ πολλῶν αἰώνων μέχρις ἡμῶν χρηματίσαντας προστάτας τοῦ Γένους, καὶ Ἐκκλησιαστικούς καὶ Πολιτικούς, ἀποκαλῶν αὐτοὺς ἀσυνέτους, καὶ κμελεῖς, καὶ ἀφιλοκάλους· διότι μῆτε τὴν ἐκ τῶν ἱερῶν Γραφῶν προερχομένην ὠφέλειαν ἠδυνήθησαν νὰ γνωρίσωσι, μῆτε καμμίαν ἐδειξάν ἐπιμελειαν, διὰ νὰ τὰς χυδαίολο ἤσωσιν· διὰ τὰ ὅποια ὅλα, ὅστις ἀγαπᾷ νὰ λάβῃ πληροφορίαν ἐντελεστέραν, ἢ ἀναγνώσῃ ἐκεῖνην τὴν ἐκθεσιν, τοῦτέστι τὴν πρὸς τὴν ἱεράν Σύνοδον ἐπιστολὴν του, εἰς τὴν ὁποίαν θέλει ἰδῇ καὶ ἄλλην ὕβριν, ὑπερβαίνουσαν καὶ τὰς εἰρημένους· διότι ὅσον καταβιάζεται καὶ ἐξουθενεῖ τὰ ἡμέτερα, τόσον ὑπερψοῖ καὶ θαυμάζει τὰ τῶν Λουθήρων, λέγων, ὅτι ἐκεῖ οἱ μῖνοι κατενόησαν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον οἱ ἡμέτεροι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κατανοήσωσι, καὶ ὑπὸ θεοῦ κινούμενοι ζήλου, αὐθαίρετον ἔλαβον φροντίδα, διὰ νὰ εὐεργετήσωσι καὶ τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ὑποτίθουσιν ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, καθὼς καὶ δι' ὅλης τῆς πεπλάσμενης ταύτης ἀπολογίας του φανερώνει, ἐστερημένην καὶ γυμνὴν, οὐαί! ἀπὸ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ ψυχοφελῆ βιβλία, ὁ ὄντως ἐστερημένος καὶ γυμνὸς πάσης ὀρθῆς κρίσεως καὶ ψυχωφελοῦς γνώσεως. Ἰδοὺ ποῖος εἶναι ὁ κατήγορος τῶν αἰοδιμῶν ἀνδρῶν, ποῖος εἶναι ὁ συκοφάντης καὶ ὑβριστὴς, οὐ μόνον τῶν δύο Πατριάρχων, καὶ τῶν μακαρίων Ἀρχιερέων, καὶ Ἀυθεντῶν, καὶ Ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ παντὸς τοῦ Γένους καὶ ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας. Αὐτὰ δὲν εἶναι λόγοι ἀδέσποτοι καὶ ἀμάρτυροι, ἢ ὑπ' ἐμοῦ πεπλασμένοι διὰ τινὰ σκοπὸν, ἢ ἀπὸ στόματος αἰρετικοῦ τινος ἀντιπαθῶς καὶ συκοφαντικῶς ἐκφωνηθέντες, καθὼς, ἅπερ ἔγραψεν ἐκεῖνος κατ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὕβρεις φανεραὶ καὶ ἀ-

λαθείς, τὰς ὁποίας ἡ ἀγιωσύνη του καὶ ἐρένησεν, καὶ ἐλάλησεν, καὶ ἔγραψεν οὐ πρὸς τοῦτον, ἢ ἐκείνον, ἀλλὰ πρὸς αὐτὴν τὴν ἱεράν Σύνοδον ἀμέσως διὰ ἰδιοχειροῦ ἐπιστολῆς του, ἡ ὁποία καὶ εὑρίσκεται ἤδη εἰς χεῖρας τοῦ Σεβασμίου ἐφόρου του. Ὅθεν καὶ εἶναι μεγάλη ἀπορία, πῶς ὕστερον ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐτάληκε νὰ ἐφεύρη μίαν τοιοῦτην πρόφασιν, καὶ νὰ κάμῃ κατ' ἐμοῦ τοιαύτην σικυφικὴν ἀν, τῆς ὁποίας τὸ ψεῦδος ἐλέγχεται οὕτω φανερώς ἀπὸ τὴν ἰδίαν του γλῶσσαν καὶ χεῖλην. « Ὅντως παγίς ἰσχυρά, καθὼς λέγει ἡ σοφία, τὰ ἴδια χεῖλη, ἀλίσκεται δὲ ῥήμασιν ἰδίου στόματος. » Ἐπὶ αὐτῆς τῆς παγίδος ἀπὸ τὴν μεγάλην ὁρμὴν, καὶ ἐπιθυμίαν διὰ νὰ κατὰκρίνῃ μὲν ἐμὲ, ὅτι δὲν ἀνθίσταμαι ἐκ γνώσεώς τινος καὶ διακρίσεως, ἀλλ' ἐξ ἀλόγου, καὶ ἀδιακρίτου, καὶ ὅλως ἀπαιδεύτου προλήψεως, δεῖξῃ δὲ τὸ ἐγγχείρημά του, ὅτι εἶναι Συνοδικὸν καὶ Ἐκκλησιαστικόν. Ἀλλ' ἡμεῖς ἅς παραβλέψωμεν κατὰ τὸ παρὸν τὸ φανερόν τοῦτο ψεῦδος, ἅς ἐξετάσωμεν δὲ τοὺς λόγους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀγωνίζεται νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐγγχείρημά του τοιοῦτον.

§ Θ'. Πρῶτον μὲν λέγει, ὅτι ἡ ἱερογραφικὴ ἀδελφότης ἐζήτει μεταφραστὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ ὁ ἐπὶ τούτῳ σταλθεὶς, ὁδηγηθεὶς (οὐκ οἶδα ὑφ' ὅτου) ἐπῆγεν εἰς τὴν ἀγιωσύνην του· δεύτερον, ὅτι ἀνέφερε τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν αἰδιδυμὸν Πατριάρχην Κύριλλον, καὶ λαβὼν ἄδειαν, ἐπεχείρησε. Τρίτον, ὅτι ἔκαμεν ἔγγραφον συνθήκην μετὰ τοῦ ἐξάρχου τῆς ῥηθείσης ἀδελφότητος, ἐλθόντος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ μακαρίτου Κὺρ Γρηγορίου, καὶ συνομιλήσαντος μετὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Πολιτικῶν· τέταρτον, ὅτι ἐξεδόθησαν ἀποδείξεις Πατριαρχικαί, συγχωροῦσαι τὴν μετάφρασιν, καὶ ἀπεφασίσθη ἡ ὑπὸ δύο Ἀρχιερέων ἐπιθεώρησις, καὶ ἡ ἐν τῷ Πατριαρχικῷ τυπογραφείῳ ἑκδοσις. Εἰς τὰ ὁποῖα ὅλα φέρει μάρτυρα τὸν ἴδιον αὐτόν του. Ἐπειδὴ μὲ στέλλει, καθὼς εἶπον, νὰ τὰ μάθω ἀπὸ τὸ ἴδιόν του γράμμα, ὅπερ ἐπιστέλλει πρὸς τὸν Πανιερώτατον ἅγιον Σεβέρων, πρὸς ὃν ἀποστέλλει καὶ τὰ ἴσα τῆς τε μετὰ τοῦ Λουθήρου συνθήκης, καὶ τῆς Πατριαρχικῆς ἀποδείξεως. Μετὰ ταῦτα ἐπι-

φέρει, ὅτι ἡ ἱερογραφικὴ ἀδελφότης ἔστειλεν ἀπὸ μὲν Λόνδρας τὸν χάρτην, ἀπὸ δὲ Παρισίων τὰ στοιχεῖα. Τώρα παρακαλῶ, ὑμεῖς κρίνατε, καὶ κατὰ Θεὸν ἀφιλοπροσώπως ἀποφασίσατε· οὗτοι οἱ λόγοι, ὅποιον ἀποδεικνύουσι τὸ ἐγγεῖρημα τοῦ μεταφραστοῦ, Ἐκκλησιαστικόν, ἢ μᾶλλον Λουθηρικόν; Ὅτι μὲν οὖν τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ νὰ εἶναι, ἢ νὰ ὀνομασθῇ παντελῶς Ἐκκλησιαστικόν, ὅσον καὶ αἱ κατὰ καιροὺς μερικῶς τε καὶ ἀτομικῶς γινόμεναι καταχρήσεις, καὶ τῷ μικρὸν ἐπιστήσαντι φανερόν· διότι Ἐκκλησιαστικόν λέγεται ἐκείνο, τὸ ὅποιον ἀφ' οὗ προβλήθῃ Συνοδικῶς, καὶ ἀκριβῶς ἐξετασθῇ, καὶ συνᾶδον, ἢ τοῦλάχιστον μὴ ἀπᾶδον τοῖς ἱεροῖς καὶ ὁσὶ καὶ Θεοπνεύστοις ἀποφάσσει τῶν Θεοφόρων Πατέρων, καὶ τοῖς ἐθίμοις, ἅπερ ἀλληλοδιαδόχως ἡ ἀγία Ἐκκλησία παραλαβοῦσα φυλάττει, δοκιμασθῇ, συμφώνως ἀποφασίζεται, καὶ καταγράφεται, καὶ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἐκκλησίας κώδικι καταστρώννεται, καὶ ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν συγκροτούντων τὴν Σύνοδον ἐπικυροῦται. Ἡ περὶ τῆς τῶν ἱερῶν Γραφῶν εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν μεταμορφώσεως ὑπόθεσις, δὲν εἶναι ὑπόθεσις παραμικρά, ὥστε νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν κρίσιν δύο, ἢ πέντε ἀνθρώπων· εἶναι ὑπόθεσις, ἣτις, ἐπειδὴ ἐγγίζει εἰς τὰ οὐσιωδέστερα καὶ βασιμώτερα τῆς θρησκείας, δέεται καὶ σκέψεως βαθυτέρας, καὶ ἐξετάσεως ἀκριβεστέρας, καὶ προσοχῆς ἀτενεστέρας, καὶ τοσοῦτω περισσότερον, ὅσω καὶ ἀπὸ ἐτεροδόξων καὶ προσβάλλεται, καὶ σπουδάζεται. Ἐὰν οὖν ἡ ἱερά Σύνοδος ᾔθελε συγκατανεύσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, ᾔθελε γένῃ ἡ ἀπόφασις διὰ Συνοδικοῦ γράμματος, ἐπιβεβαιωμένου μὲ τὰς ὑπογραφὰς τῶν Πατριάρχων, καὶ τῶν Ἀρχιερέων, καὶ κατεστρωμένου εἰς τὸν ἱερὸν τῆς Ἐκκλησίας κώδικα· Ποῖον τοιοῦτον γράμμα ἔχει νὰ δείξῃ ὁ σοφὸς μεταφραστὴς; ποίαν ἀπόφασιν Συνοδικήν; ποίας ὑπογραφάς; Λέγει ὅτι λαβὼν τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ μακαρίτου Κυρίλλου, ἐπεχείρησε τὸ ἔργον, ἀλλὰ ποῦ ἡ ἀπόδειξις τούτου; μίαν μόνην ἀπόδειξιν βλέπομεν τοῦ Κυρίλλου, τὴν ὁποίαν οἱ Λούθηροι περιφέρουσιν ὡς μέγα τι σύμβολον, καὶ ἐτύπωσαν μὲ χαρακτῆρας ἀπραχλάκτως τῷ χειρογράφῳ, καὶ εἰς τὰ βιβλία των τὴν συνέδεσαν, ἢ

ὅποια δὲν διαλαμβάνει, παρὰ ὅτι θεωρήσῃ τὴν παλαιὰν ἐκείνην μεταφράσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχει τι περιττόν, δίδει ἄδειαν νὰ ἀναγινώσκηται, καὶ εἰς τὰ ἐργαστήρια νὰ πωλῇται. Ἀὐτὸ φαίνεται ὅμως εἰς κἀνὲν μέρος, οὔτε ὁ Κύριλλος, οὔτε ἄλλοις εἰς ἐκ τοῦ τάγματος, ἢ τῶν Ἀρχιερέων, ἢ τῶν Ἰγυμένων, ἢ τῶν Ἀρχόντων, οὔτε δίδει ἄδειαν εἰς τὴν ἀγισμένην του νὰ μεταφράσῃ τὰς Γραφὰς ἐκ νέου. Μένει μόνον μὲ τὴν ἀπόδειξιν τοῦ μακαρίτου Κυρίου Γρηγορίου, ἡ ὅποια ἐκ τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἐννοίας τῆς φαίνεται ὅτι ἐδόθη μὲ δυσἀρέσκειάν του. Ἐπειδὴ ὅλον τὸ νόημα αὐτῆς εἶναι τοῦτο· « Ἐπειδὴ ὁ προκατόχος του Κύριλλος ἔδωκεν ἄδειαν νὰ ᾔναι εἰς χρῆσιν ἡ προλαβοῦσα μετάφρασις τῆς Καινῆς Διαθήκης, συγχωρεῖ καὶ ἡ Παναγιώτης του νὰ μεταφράσῃ τὰς Γραφὰς » οὕτω λέγουσα αὐτολεξεί· « Ἐνδίδωσιν, ὅπως, εἴ τις τῶν εὐσεβούντων, θεῖα χάριτι ἐμπορούμενός τε καὶ ὁδηγούμενος, ἄξιός ἐστι πρὸς τὴν εὐστοχον, καὶ ὑγιᾶ τῆς τε Παλαιᾶς, καὶ Νέας μετάφρασιν, ἔχῃ ἐπ' ἀδείας ποιεῖσθαι αὐτὴν, μεταφέρον τὸ κείμενον ἀκαινοτόμητον, καὶ ἀδιανοήτουτον εἰς τὴν ἐν χρήσει διάλεκτον, ὑποβλήθην πρότερον τῇ Ἐκκλησιαστικῇ θεωρίᾳ, καὶ ἐπεξεργασίᾳ, καὶ ἐγκριθέν. » Δὲν εἶναι λοιπὸν παράξενον, ἂν καὶ αὐτὸς ἔκαμεν αὐτὸ τὸ λάθος, τὸ ὅποιον, ὅτι τῷ ὄντι εἶναι λάθος, μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν. Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο δὲν τὸ παραδέχεται ὁ μεταφραστής, ἐγὼ ὁμολογῶ διὰ χάριν του, τὸ, ὅτι καὶ οἰκειοθελῶς, καὶ αὐτοπροαιρέτως ἔδωκεν αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν· τί ἐκ τούτου; Τάχα ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὑποχρεωὴ νὰ συγκατανεύῃ ἀκρίτως καὶ ἀνεξέταστως εἰς ὅλας τὰς κρίσεις καὶ ἀποφάσεις, ὅσας καθ' ἑαυτὸν ἓνας Πατριάρχης ἤθελε κάμει; Τοῦτο οὔτε εἰς τὰς κοινὰς καὶ χρηματικὰς ὑποθέσεις δὲν γίνεται, πολλοῦ γε καὶ δεῖ εἰς τὰς Πνευματικὰς καὶ Θρησκευτικὰς. Πολλοὶ κατὰ καιροὺς Πατριάρχαι, καὶ Ἀρχιερεῖς, καὶ διαδολοὶς ἔγραψαν ἀποφάσεις, καὶ προστάγας, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία καθυπέβαλεν ὅλας ὑπὸ τὴν στάθμην τῆς δοκιμασίας τῆς, καὶ ὅσας εὗρεν μὴ στοιχοῦσας τῷ κανόνι αὐτῆς, οὐ μόνον αὐτὰς ἀπεδοκίμασεν, ἀλλὰ πολλὰκις καὶ

αὐτὸν τὸν γράψαντα κατεδίκασεν. Οὕτω διετηρήθησαν μέχρις ἡμῶν καθαρὰ καὶ ἀνύθευτα τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Πιστεως τὰ Ὁρθόδοξα Δόγματα.

§ 1. Γίνεται λοιπὸν καὶ ἡλίου φανερώτερον, ὅτι ὁ μεταφραστὴς ἀγωνιζόμενος νὰ δεῖξῃ τὸ ἐγγεῖρημά του Ἐκκλησιαστικόν, τὸ ἀπέδειξεν αὐτόγραφον Λουθηρικόν· διότι ἐκτὸς τῆς ἀποδείξεως τοῦ Γρηγορίου, ὅλοι οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους φέρει εἰς ἀποδείξιν τῆς προτάσεώς του, αὐτὸ μαρτυροῦσι, καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ πρῶτοι, οἵτινες ἐπεννόησαν, καὶ ἐθέσπισαν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, εἶναι οἱ Λαῖοι· αὐτοὶ ἐζήτησαν τὸν μεταφραστὴν, αὐτοὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν ἀγινωσύνην του, μὲ αὐτοὺς ἔκαμε τὴν ἐγγράφον συνθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν φαίνεται καμμία ἄλλη ὑπογραφή, οὔτε Πατριάρχου, οὔτε Ἀρχιερέως, οὔτε Ἡγεμόνος, οὔτε Ἄρχοντος, εἰ μὴ μόνον ἡ τοῦ Λουθήρου· αὐτοὶ ἐστεῖλαν καὶ τὸ χαρτί ἀπὸ Λόνδρας, καὶ τὰ στοιχεῖα ἀπὸ Παρισίων. Ποία λοιπὸν ἀμφιβολία μένει, ὅτι τὸ ἐγγεῖρημα ὅλως δι' ὅλου εἶναι Λουθηρικόν. Ἀλλὰ συνωμίλησε, λέγει, ὁ ἑξάρχος τῆς Ἱερογραφικῆς ἀδελφότητος μετὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ Πολιτικῶν. Τί τὸ ἐκ τούτου; Μὲ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς καὶ Πολιτικοὺς συνομιλοῦσι πάντοτε διάφοροι ἐτερόθρησκοι, καὶ παντὸς ἔθνους καὶ γένους καὶ τάξεως ἄνθρωποι, ἀλλ' αἱ τοιαῦται συνομιλίαι δὲν γίνονται θεσμός καὶ κανὼν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, οὔτε λέγονται Συνοδικαὶ ἀποφάσεις καὶ Ἐκκλησιαστικά. Ἀλλ' ὁ χάρις καὶ τὰ στοιχεῖα, ἅπερ ἀπὸ Λόνδρας καὶ Παρισίων ἐστάλησαν, εἰσῆχθησαν εἰς τὴν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τυπογραφίαν, μηδενὸς ἀντιλέγοντος. Εἶναι δι' ἀγάπην Θεοῦ αὐτοὶ λόγοι διὰ νὰ ἀποδείξωσιν ἐν ἐγγεῖρημα, τὸ ὁποῖον ἀρχὴν καὶ μέσσην καὶ τέλος ἔχει προφανῶς τοὺς Λουθήρους, ὅτι εἶναι τῆς Ἐκκλησίας ἐγγεῖρημα; εἰς ἐκείνον τὸν καιρὸν ἔφορος τῆς Πατριαρχικῆς τυπογραφίας ἦτον ὁ μεταφραστὴς· τί παράξενον λοιπὸν, ἂν εἰσῆγαγε καὶ τὸν χάρτην καὶ τὰ στοιχεῖα, καὶ ἐπὶ τὰ ἐδάφια προητοιμάσε διὰ τὰ πιστήρια; ἔχει γράμμα Συνοδικὴν νὰ δεῖξῃ, ὅτι κατὰ κοινὴν τῆς Ἐκκλησίας ψῆφον ἀνετέθη εἰς τὴν ἀγινωσύνην του αὐτὸ τὸ

ἐγκείμενα; Φαίνεται εἰς τὸν ἱερὸν τῆς Ἐκκλησίας κώδικα κάμμία ταιαύτη πράξις; Οὐδὲν ἀπὸ αὐτά. Πρόδηλον λοιπὸν, ὅτι εἶναι Λουθηρικὸν καὶ οὐκ Ἐκκλησιαστικόν. Δὲν ἔχει ἄρα κἀνὲν δίκαιον νὰ μὲ κατηγορῇ, διότι μὲ τοὺς Λουθήρους δὲν συνεφρόνησα.

§ 1Α. Μετὰ τοὺς γενναίους αὐτοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους εἶδομεν, ἐπιχειρεῖ τώρα νὰ λύσῃ, ὅπερ ἐγὼ προέγραφον εἰς τὴν ἀγωνίστην του, ὑπομνηστικὴν τὴν περὶ τὰ μέσα τῆς 15. ἑκατονταετηρίδος γενομένην Σύνοδον, ἣτις καὶ τὴν τότε μετὰφρασιν κατεδίδασκε, καὶ δι' ἐγκυκλίων ἐπιστολῶν τὴν ἀνάγνωσιν καὶ χρῆσιν αὐτῆς ἀπηγόρευσε. Λέγει, λοιπὸν, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀμφίβολον. Ἐγὼ θαυμάζω (καὶ παρακαλῶ νὰ ἔχω συγγνώμην, ἃν φαίνωμαι ὀλίγον τραχύς.) Θαυμάζω, λέγω, πῶς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, πεπαιδευμένος ὢν καὶ σοφός, καὶ πολλῶν πραγμάτων ιδέας ἔχων, ἐτι δὲ καὶ φύσει εὐφυής καὶ ἀγγίλους, εἰς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν τόσον ἐσκοτίσθη, ὥστε, ὅσα εἶπεν ἀνωτέρω, νὰ τὰ ἀναίρη ὁ ἴδιος κατωτέρω. Εἰς τὸν β'. ἀριθμὸν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου λόγου ὁμολογεῖ, ὅτι ἤξεύρει μὲ ἀκριβεῖαν, ὅσα περὶ τῆς μεταφράσεως ἐκείνης ἔγιναν, λέγων οὕτω ῥητῶς· « Ἐγὼ δὲ καὶ τοὶ ἀναθεζήμενος τὸ περὶ τῆς μεταφράσεως πρόβλημα, δὲν ἐπεχειρίσθην, ἀλλ' εἰδὼς ἐπ' ἀκριβὲς τὰ γενόμενά ποτε περὶ τῆς ἀρχαίας μεταφράσεως, ἀνέφερον τὸ πρᾶγμα τῷ αἰοδίμῳ, καὶ κατὰ πάντα σοφῷ Πατριάρχῃ Κυρίῳ Κυρίλλῳ. » Ἐπειδὴ ὁμολογεῖ, ὅτι ἤξεύρει ὅλα τὰ συμβάντα τότε, καὶ ὅχι ἐπιπολαιῶς, ἀλλ' ἐπ' ἀκριβὲς, διατὶ τώρα ἀμφισβᾷ; Εἰ δὲ τῷ ὄντι ἀμφισβᾷ, διατὶ ὀλίγον ἀνωτέρω εἶπεν, ὅτι ἤξεύρει ὅλα ἐπ' ἀκριβὲς; Φανερόν λοιπὸν, ὅτι ἐκὼν ὑποκρίνεται, καὶ σοφίζεται, πρὸς ἓν μόνον ἀφορῶν, νὰ κατωρθώσῃ τὸν σκοπὸν του. Ἀλλ' ἃς ἴδωμεν καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἀγωνίζεται νὰ τὸ ἀποδείξῃ ἀμφίβολον. Τρία ἐπιχειρήματα φέρει εἰς τοῦτο· Α'. ὅτι οὐδεὶς τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, οὔτε τῶν ὁμογενῶν, οὔτε τῶν ἑτερογενῶν ἀναφέρει τοιοῦτόν τι. Β'. τὴν συμβᾶσαν ἐξορίαν τοῦ σοφωτάτου διδ. Κυρίου Μελετίου Σιρίνου. Καὶ Γ'. ὅτι ἡ μετὰφρασις ἐκείνη εὐρίσκειται εἰς ὅλας τὰς παλαιὰς βιβλιοθήκας. Εἶναι ὅμως καὶ τὰ τρία

τόσον ἀσθενῇ, ὥστε καὶ αἰσχύνῃν φέρει εἰς ἓνα πολυμαθῇ ἄνδρα τὸ νὰ ἐπιστήριζται εἰς τοιούτους λόγους. Ἡ Βυζαντικὴ ἱστορία τε-
λειώνει μὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ μετάφρασις,
καὶ ἡ ταύτης κατάκρισις ἐγινε μετὰ διακοσίους χρόνους ἀπὸ τῆς
ἀλώσεως. Πῶς λοιπὸν ἤμπορεῖ εἰς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν νὰ περιέχ-
ται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ γένη μετὰ τοσούτους χρόνους; Τάχα
δὲν εἶναι ἀρκετοὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας κώδικες νὰ μᾶς πληροφορήσωσι;
τάχα ὅσα διηγεῖται ἡ Βυζαντικὴ ἱστορία περὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν,
δὲν τὰ ἔχει ὅλα ἀπὸ τοὺς κώδικας; Ἐγὼ στοχάζομαι, καὶ πᾶς τις
ἄλλος, φαίνεται μοι, τῶν ὀρθῶς φρονούντων, ὅτι ἐξ ὧν οἱ Ἱστορικοὶ
διηγοῦνται περὶ τῶν τῆς Ἐκκλησίας πρακτικῶν, ἐκεῖνα μόνον εἶναι
τὰ βεβαιότερα, ὅσα ἔχουσι συμμαρτυροῦντας τοὺς κώδικας. Ἄν εἰς
τὸν ἐπὶ Κυρίλλου τοῦ ἐσχάτου συμβάντα ἐμπρησμὸν τοῦ Κοινοῦ, δὲν
κατεκρή ὁ πρὸ ἑκατὸν πενήκοντα χρόνων κώδιξ τῆς Ἐκκλησίας,
ἐκεῖ θέλετε ἴδῃ τὰ τὴν μετάφρασιν ἐκείνην ἀπαγορεύοντα τῆς Συνό-
δου γράμματα. Εἶδ' ὁ κώδιξ ἐκεῖνος διεφθάρη, φαίνεται μοι ὅτι σώ-
ζεται ὁ πρὸ ἑκατὸν εἴκοσι χρόνων κώδιξ, εἰς ὃν εὐρίσκεται γράμμα
Συνοδικὸν ἐγκύκλιον, ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας τοῦ Κύρ Γαβριήλ, τοῦ
ἀπὸ Χαλκηδόνος Πατριαρχεύσαντος, ἀπαγορεύων ἐκ νέου τὴν αὐτὴν
μετάφρασιν, ἐκδοθεῖσαν ἐν τῷ τότε καιρῷ εἰς δεῦτερον τύπον παρὰ
τινος Σεραφεῖμ Ἱερομονάχου Μιτυληναίου, μετὰ τῆς ὁποίας ἀπεκηρύ-
χθη καὶ ἕτερόν τι βιβλίον Φραγγίσκου τινὸς Ἰησοῦτου, ὅπερ πρὸς
ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐκδοὺς, διε-
σκορπίσε. Τὸ αὐτὸ Συνοδικὸν ἐγκύκλιον γράμμα εὐρίσκεται κατεστρω-
μένον καὶ εἰς ἕτερον κώδικα τοῦ ἱεροῦ Μετοχείου τοῦ ἀγίου Τάφου,
ἐξ οὗ καὶ πολλοὶ τὸ ἀντέγραψαν, καὶ εἰς τὸν Παναγιώτατον Δεσπότην
αὐτὸ ἐνεφάνισαν. Αὐτὸ τὸ ἴδιον Συνοδικὸν γράμμα γίνεται μάρτυς ἀ-
ξιώχρεως, καὶ περὶ τῆς προγενομένης ἀποκηρύξεως τῆς αὐτῆς μεταφρά-
σεως, διαλαμβάνον οὕτω ῥητῶς « ἥτις μετάφρασις τῶν ἱερῶν τού-
των βιβλίων εἰς τὴν πεζὴν φράσιν ἀπηγορεύθη τότε παρὰ τῆς Ἐκ-
κλησίας καὶ διὰ Πατριαρχικῶν Συνοδικῶν γραμμάτων τοῦ κατ' ἐκεῖνο

καιροῦ Πατριαρχεύσαντος γέροντος Κυρίλλου, ἐκωλύθησαν ἀναγινώσκεισθαι τὰ οὕτω μεταφρασθέντα βιβλία, ὡς περιττῆς καὶ ἀνωφελοῦς οὔσης τῆς τοιαύτης μεταφράσεως. » Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἴδιον γράμμα ἔλαβον καὶ ἐγὼ τὴν μαρτυρίαν, ἣν ἔγραψα πρὸς τὸν σεφὸν μεταφραστὴν ἔχουσιν οὕτως* « Ἡ γὰρ ἔννοια καὶ τὸ βάθος τῶν νοημάτων » κ.τ.λ. τὴν ὁποίαν κωμωδεῖ ἡ ἀγιοσύνη του, καὶ περιπαίζει, ποτὲ μὲν λέγων ὅτι τὴν ἐκλαμβάνω ὡς ἀποδεικτικὸν κεφάλαιον, τοῦ ὁποίου ἐλλείπουσι τὰ ἐπιχειρήματα, καὶ αἱ ἐργασίαι, καὶ ποτε, ὡς ἀξίωμα αὐτόπιστον, δι' ὧν θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι ἡξεύρει καὶ τὸν Ἑρμογένην, καὶ τὴν Λογικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους. Τοιοῦτον εἶναι τὸ πρῶτον δικαίωμα, τὸ ὁποῖον φέρει εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀμφιβολίας. Ἄς ἴδωμεν τώρα καὶ τὸ δεῦτερον.

§ IB'. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἐξορία τοῦ σοφοῦ Ἱεροκλήρυκος Μελετίου Συρίγου, ὅστις ἐπ' ἀμβωνος κατέκρινεν ἐκείνην τὴν μετάφρασιν, καὶ τοὺς δεχομένους αὐτήν, διὰ τὸ ὁποῖον ἔργον ὀνομάζει αὐτὸν ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, ἄνθρωπον προληπτικὸν, καὶ ὀρμητικὸν καὶ θρασύτομον. Πρὶν νὰ ἐμβῶ εἰς τὴν ἐξέτασιν αὐτοῦ τοῦ δευτέρου δικαιώματος, παρακαλῶ νὰ μοι δώσητε τὴν ἄδειαν νὰ ἐρωτήσω τὴν ἀγιοσύνην του, πόθεν ἔλαβεν αὐτὴν τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Συρίγος ἦτον προληπτικὸς, καὶ ὀρμητικὸς, καὶ θρασύτομος; ἀπὸ κανένα ἱστορικόν, ὅστις ἐκ δοκιμασίας ἐγνώρισε τὴν ποιότητα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἱστορῶν τὰ κατ' αὐτόν, τὸν ὀνομάζει μὲ αὐτὰ τὰ ὀνόματα; Εἰς τοῦτο τὸν παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἀποκριθῇ. Ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος, ὅστις σὺ χρόνος ὦν, καὶ συνανεστράφη μὲ τὸν ἄνδρα, καὶ τὰ κατ' αὐτόν ἀκριβῶς ἤξευρε, καὶ τὸν βίον του συνέγραψε, καὶ ἐκδέδωκεν, αὐτὸς τὸν ὀνομάζει σοφώτατον, γραφικώτατον, Θεολόγον δόκιμον τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καὶ Ὁρθοδόξωτατον. Περὶ τῆς πολιτείας αὐτοῦ λέγει οὕτω ῥητῶς* « Εἴτις δὲ βούλεται καὶ τὴν ζωὴν αὐτοῦ γινῶναι, ὁποῖα τις ἦν, συγκρίνας αὐτήν, μεθ' οὗτου ἂν βούλοιτο τῶν ἀγίων Ἱεραρχῶν, ἴσῃν αὐτήν, καὶ εἰς οὐδὲν ἐλαττον γεγεννημένην εὐρήσει. » Τοιοῦτον ὄντως δεικνύουσιν αὐτόν καὶ τὰ συγγράμματά του,

οἷον ὁ αἰδῖμος ἐκεῖνος σύγχρονος αὐτῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων αὐτὸν περιγράφει. Τόσον δὲ σεβάσμιος ἦτον καὶ διὰ τὴν παιδείαν του, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν του παρὰ πᾶσιν ὁ ἀνὴρ, καὶ τόσον ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐν Ἰακίῳ ἀθροισθείσης Συνόδου κοινῇ ψήφῳ πάντων ἀπεστάλη. Πόθεν οὖν ἔμαθεν ὁ μεταφραστής, ὅτι προληπτικὸς ἦν, καὶ ὀρμητικὸς, καὶ θρασύς; οὐκ ἄλλοθεν πάντως, παρὰ διότι κατέκρινε πικρότατα τὴν εἰς τὸ ἀπλοῦν μετάφρασιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν. Ὅστις ἄρα ἀνθίσταται εἰς τὸ φρόνημά του καὶ θρασύς, καὶ προληπτικὸς, καὶ ὀρμητικὸς εἶναι. Ὅστις δὲ ἀλόγιως καὶ ἀκρίτως συμφωνεῖ, γίνεται εὐθύς, καὶ σοφός, καὶ ἐνάρετος. Ἀλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὴν ὑπόθεσίν μας. Δὲν κατεκρίθη, λέγει, ἡ μετάφρασις ὑπὸ τῆς Συνόδου, διότι ὁ κατακρίνας αὐτὴν ἐπ' ἁμβωνος Μελέτιος Συρίγου ἐξωρίσθη. Μ' ὅλον ὅτι ὁ διαληφθεὶς Πατριάρχης λέγει ῥητῶς, ὅτι δὲν ἐξωρίσθη ὁ Μελέτιος δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν (ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Πατριαρχευσάντων, καὶ ἐν τῇ βιογραφίᾳ αὐτοῦ) « ἀλλ' ὅτι μὴ λέγων τὰ ἀρέσκοντα τῷ τότε Κωνσταντινουπόλεως Παρ' ἐνίῳ τῷ δευτέρῳ, ἀλλὰ τὰ δοκοῦντα τῇ ἀληθείᾳ, φυγαδεύεται εἰς Ἰάσιον. » μ' ὅλον τοῦτο ἐγὼ δέχομαι καὶ ὁμολογῶ ὅτι ἐξωρίσθη δι' αὐτὴν τὴν αἰτίαν· διότι δηλαδὴ κατέκρινε τὴν μετάφρασιν. Ἄρα ἔπεται, ἐκ τούτου, ὅτι ἡ μετάφρασις ἐνεκρίθη, ἢ ὅτι δὲν κατεκρίθη; Ἄν εἴπωμεν οὕτως, ἀναγκαζόμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι καὶ ἡ τοῦ Ἀρείου αἵρεσις ἐνεκρίθη, ἢ δὲν κατεκρίθη· διότι ὁ μέγας Ἀθανάσιος, Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, καὶ ὁ μέγας Εὐστάθιος Πατριάρχης Ἀντιοχείας ἐξωρίσθησαν, διότι γενναίως ἀντίστησαν, καὶ κατέκριναν τὰ βλάστημα δόγματα τοῦ Ἀρείου. Καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ Θεοφόροι Πατέρες κατὰ καιροὺς καὶ ἐξορίκας ὑπέμειναν, καὶ φυλακὰς, καὶ ὄνειδισμοὺς, τοὺς ὁποίους ἂν θελήσω νὰ διηγηθῶ, ἐπιλαίψει με ὁ χρόνος διηγουμένον, διότι ἀντίστησαν γενναίως εἰς τὰς αἵρέσεις, καὶ ἐξήλεγξαν μετὰ παρρησίας ἀνυποστόλως τοὺς τὰ διεφθαρμένα δόγματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν παρεισάγοντας, καὶ τῆς κληνοτομίας ἐφευρετάς. Ἀλλ' ἐκ τούτου δὲν ἐνεκρίθησαν αἵρέσεις, μᾶλλον δὲ τούναντίον κα-

πεκρίθησαν τε καὶ κατηργήθησαν. Εἰ δὲ λέγει, ὅτι τὸν Μελέτιον κατεδίκασε Πατριάρχης καὶ Σύνοδος, ἃς ἀναγνώσῃ τὰς ἱστορίας καὶ θελεῖ ἰδῆναι, ὅτι καὶ τοὺς διακληφθέντας δύο Θεῖους Πατέρας, καὶ ἄλλους πολλοὺς πρὸς τοῦτοις Ἀρχιερεῖς καὶ Σύνοδοι κατεδίκαζον. Ἀλλ' ὁ Μελέτιος, λέγει, κατεδικάσθη ἐξορίαν ἰσόβιον. Τίς λέγει τοῦτο; οὐδείς ἄλλος, πλὴν τῆς ἀγνοσύνης του. Ἡ ἱστορία μάλιστα λέγει, ὅτι, ἔτι τοῦ ἐξορίσαντος Πατριάρχου Πατριαρχεύοντος, ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὅτι, ἀφ' οὗ διέτριψε μερικὸν καιρὸν εἰς ἄλλα τινὰ μέρη πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἰωαννικίου, ἐπανήλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἐφ' ἱκανὸν διατρίψας, μετέβη εἰς τὰς αἰωνίους μονάς. ἰσόβιον ἐξορίαν κατεδικάσθη ὁ μέγας Εὐσταθίος, Πατριάρχης Ἀντιοχείας. Ἀλλὰ μὴ ὅλον τοῦτο ὁ μὲν δοξάζεται καὶ ἐν γῇ καὶ ἐν Οὐρανῷ, ὡς ἀθλητὴς τῆς ἀληθείας· ἡ δὲ Ἀρειανικὴ φρενοβλαβία μέχρι τοῦ δε ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καταναθεματίζεται.

§ II'. Ἀλλ' ἃς ἴδωμεν καὶ τὸ τρίτον δικαίωμα· τοῦτο δ' ἔστιν, ὅτι ἡ μετάφρασις ἐκείνη εὐρίσκεται εἰς ὅλας τὰς παλαιὰς βιβλιοθήκας. Ἐγὼ ἐδῶ δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω, ἂν τοῦτο ᾖ ἀληθές, λέγω ὅμως, ὅτι, ἂν ἐκ τούτου ἡμπορῇ νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ μετάφρασις ἐκείνη ἐνεκρίθη, πρέπει νὰ δεχθῶμεν καὶ τοῦ Βολταίρου τὰς βλασφημίας, καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων αἰρετικῶν τὰς φρενοβλαβείας· διότι τὰ συγγράμματα αὐτῶν εὐρίσκονται εἰς τὰς βιβλιοθήκας. Ἀλλ' ἱκανὰ εἶναι, ὅσα εἶπομεν περὶ τούτων· διότι ὅχι μόνον ὁ καθείς εὐκόλως δύναται νὰ γνωρίσῃ αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν, ἀφ' ἑαυτοῦ οὖσαν φανεράν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ εὐρετὴς τούτων τὰ κατεφρόνησεν, ὡς ἀδύνατον διῶ, εἰ καὶ ὑποθετικῶς, ὅμως ὁμολογεῖ, ὅτι κατεκρίθη συνοδικῶς ἡ μετάφρασις, καὶ δίδει καὶ λόγους, μὲ τοὺς ὁποίους δικαιοῖ τὴν Σύνοδον, ὅτι καλῶς καὶ δικαίως ἐποίησε· » διότι, λέγει, ὑποπτος ὁ μεταφραστὴς, ὡς ἑτερόφρων· διότι ἡ μετάφρασις ἔγινεν ἄνευ τῆς εἰδήσεως τῆς Ἐκκλησίας· διότι ἐξεδόθη μὴ πρότερον θεωρηθεῖσα ὑπὸ τῆς Συνόδου. » Καὶ αὐτὰ τὰ τρία δικαιώματα κρίνει τόσοσιν ἰσχυρὰ,

ὥστε, ἂν καὶ ἡ μετάφρασις, λέγει, ὅτι ἦτον ὀρθή, καὶ ἡ Σύνοδος εἵ-
 χε διάθεσιν νὰ τὴν δεχθῇ, εἶναι ἱκανὰ νὰ πείσωσιν αὐτὴν νὰ τὴν
 καταδικάσῃ. Τοῦτο τὸ ἐπιχείρημα εἶναι θαυμάσιον· διότι μᾶς ἐλευ-
 θερώνει ἀπὸ πολλοὺς κόπους. Λέγω ὁμῶς πρῶτον, ὅτι, ἂν ἡ μετάφρα-
 σις ἦτον ὀρθή, καὶ ἡ Σύνοδος εἵχε διάθεσιν νὰ τὴν δεχθῇ, τὰ εἰρη-
 μένα τρία αἴτια δὲν ἦσαν παντελῶς ἱκανὰ νὰ κατακρίνωσι τὴν μετά-
 φρασιν, ἀλλὰ τὸν μεταφραστὴν, διότι τί πταίνει ἡ μετάφρασις, ἂν ὁ
 μεταφραστὴς εἶναι ὑποπτος, ὅταν αὐτὴ φανερωθῇ ἀνόπτος, ἢ ἂν
 ἐκεῖνος ἀνευ ἀδείας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἔκαμε, καὶ εἰς τύπον τὴν
 ἔδωκεν; Ἡ Ἐκκλησία δέχεται ὅσα συγγράμματα εἶναι ὀρθά, καὶ σύμ-
 μορφα τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ψυχωφελῇ, καὶ ὑφ' αἰρετικοῦ συνεγράφησαν.
 Καὶ τὸν μὲν αἰρετικὸν ἀποβάλλει, καὶ ἀναθεματίζει μαζὶ μετὰ τὰ αἰ-
 ρετικά του διδάγματα, τὰ δὲ ὀρθὰ καὶ ἀνόθευτα συγγράμματα πε-
 ριποιεῖται καὶ ἀποδέχεται. Οὕτω βλέπομεν τὰ τοῦ Ὁριγένους, οὕτω
 τὰ τοῦ Ἀπολλιναρίου καὶ ἄλλων. Εἰ δὲ διςχυρίζεται ὁ μεταφραστὴς,
 ὅτι αὐτὰ τὰ τρία αἴτια εἶναι ἱκανὰ νὰ καταδικάσωσι καὶ τὴν μετά-
 φρασιν, ἅς μὴ παραπονῇται λοιπὸν, ἂν ἡμεῖς δὲν δεχώμεθα τὴν με-
 τάφρασίν του· διότι καὶ ἡμεῖς εὐρίσκομεν ἐν αὐτῇ ἀπαραλλάκτως τὰ
 αὐτὰ αἴτια. Καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ ταραχθῇ τις, πρὶν ἀκούσῃ τὰ δι-
 καιώματα. Ἐρωτῶ τὸν σοφὸν μεταφραστὴν νὰ μοὶ εἴπῃ, πόθεν ἐκεῖ-
 νος ὁ μεταφραστὴς ἐγένετο ὑποπτος; Αὐτὸς ἦτον Καλλιουπολίτης,
 γεγεννημένος ἀπὸ γονεῖς Ὁρθοδόξους, ἀνατεθραμμένος μετὰ τὰ δόγματα
 τῆς Ἀνατολικῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, πεπαιδευμένος τὴν
 θύραθεν καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, τετιμημένος καὶ μετὰ τὸ τῆς
 Ἱερωσύνης ἀξίωμα, καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν Μοναχῶν συγκατηριθμη-
 μένος, καὶ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἀναδεδεγμένος· πόθεν οὖν ἐγέν-
 ετο ὑποπτος; ἐφάνη κανὲν ἄλλο τοῦ σύγγραμματος, πλὴν τῆς μετα-
 φράσεως ταύτης, περιέχον λόγους, ὑπόνοιαν προξενούντας εἰς τὰ περὶ
 θρησκείας φρονήματά του; δὲν ἤμπορεῖ νὰ εἴπῃ τις τοῦτο· διότι μήτε
 τότε ἐφάνη τι τοιοῦτον, μήτε τώρα εὐρίσκεται. Πόθεν λοιπὸν προήλ-
 θεν ἡ εἰς αὐτὸν ὑπόψια; Ταῦτα δὲ λέγων δὲν ἀρνοῦμαι, ὅτι ἦτον

ὑποπτος· ζητῶ ὅμως τὴν αἰτίαν, διατι ἦτον ὑποπτος; ἡ αἰτία εἶναι γνωστή. Ἡ ὑπόψις ἠκολούθησεν εἰς αὐτὸν ἐξ ἐκείνου τοῦ ἔργου τῆς μεταφράσεως· διότι κατὰ προτροπὴν τῶν Λουθήρων τὴν ἔκαμεν. Ἀλλὰ δὲν ἐγένετο τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῆς παρούσης μεταφράσεως; Ἐγὼ εἰς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν δὲν ἔχω νὰ εἶπω τίποτε· αὐτὴς ὁ μεταφραστὴς ματιτυρεῖ καὶ διὰ λόγων, καὶ διὰ πραγμάτων ἐμφαντικώτατα. Περί δὲ τοῦ δευτέρου ἱκανῶς ἐδείχθη ἀνωτέρω ἐξ αὐτῶν αὐτοῦ τῶν λόγων, ὅτι τὸ ἐγγεῖρημα τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ νὰ εἶναι Ἐκκλησιαστικόν, ὥστε καὶ προφανῶς ἀποδεικνύεται ὕλως δι' ὅλου Λουθηρικόν. (ἀριθμῷ θ'. ι.) Καὶ περὶ τοῦ τρίτου δὲ εἶναι φανερόν, ὅτι ἂν οἱ Λουῖθροι δὲν ἤξευρον τὰ διατρέξαντα ἐπὶ τῆς πρώτης ἐκείνης μεταφράσεως, ἕως τῶρα ἤθελον τὴν ἔχει ἐκδεδομένην ἐπτάκις· ἀλλὰ φοβούμενοι, μήπως λάβῃ τὴν τύχην ἐκείνης, ἀγωνίζονται διὰ νὰ τὴν τυπώσωσιν εἰς τὴν Πατριαρχικὴν τυπογραφίαν μετὰ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Συνόδου. Ἐκ τῶν λόγων λοιπὸν ταύτων, τοὺς ὑποίους ὁ αὐτὸς μᾶς ἐπρόβλεπε, συμπεραίνεται εὐκόλως, ὅτι καθὼς ἡ τότε Σύνοδος λόγῳ δικαίῳ κατεδίκασεν ἐκείνην, οὕτω καὶ ἡ νῦν Σύνοδος λόγῳ δικαιωτέρῳ πρέπει νὰ καταδικάσῃ ταύτην. Τὰ γὰρ αὐτὰ αἰτια, τὰ αὐτὰ φέρουσι καὶ ἀποτελέσματα. Τὸ δὲ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον ἐπιφέρει ἡ ἀγνωσύνη του, κοντὰ τοῦ, ὅτι δὲν ἀκολουθεῖ εἰς τὰς προτάσεις του, εἶναι καὶ ἀσύστατον· διότι τὸ συνιστᾶν καὶ καθαιρεῖν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος εἶναι παντάπασιν ἀσυμβίβαστα· ὥστε, ἂν εἴπωμεν τὸ ἐν δίκαιον, τὸ ἄλλο εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν ἄδικον.

§ ΙΔ'. Ἀλλ' ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, μὴ εἰδὼς τῷ ὄντι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, μήτε τι λέγει, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιουῖται διὰ νὰ λάβῃ ὕλην, καὶ ἐμὲ νὰ ὑβρίσῃ, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νὰ εἰσαῇ δόγμα πονηρόν, καὶ διστραμμένον, ἐξ οὗ πολλὰ ἀναπηγάξουσιν τὰ ὀλέθρια, καθὼς θέλομεν τὰ ἱδρῆ, πλάττει μίαν ἐδικήν του πρότασιν, περὶ τῆς ὁποίας ἀνευθριάστως λέγει, ὅτι συνάγεται, ἐξ ὧν αὐτῷ ἔγραψα, ὅτι δηλαδὴ τὰ παλαιότερα εἶναι αἰδεσιμώτερα καὶ ἀγιώτερα

τῶν νεωτέρων. Μὲ ποίαν γνώμην πλάττει τοῦτο, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου γίνεται φανερόν, καὶ ἐξ ὧν λέγει εἰς τὴν πρὸς τὴν Σύνοδον ἐπιστολὴν του, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει καὶ προτέραν ἔκθεσιν· « Ἐνίστανται δὲ τινες φρονήματος ἵσως ἀρχαιότητι. » Τὶ θέλει νὰ δείξῃ διὰ τούτων; Ὅτι ὅσοι ἐνίστανται εἰς τὸ φρόνημά του εἶναι καθὼς συνειθίζουσι νὰ λέγωσι, τοῦ παλαιοῦ καιροῦ ἄνθρωποι, δηλαδὴ ἀμαθεῖς, δεισιδαιμόνες λαλοῦντες ἐκ μόνης ἀλόγου προληψεως. Καὶ τοιοῦτον μὲ ὑποθέττει ὁ τοῦ νεωτέρου καιροῦ ἄνθρωπος σοφολογιώτατος μεταφραστῆς. Ἀλλ' ἐγὼ, ὁποίαν μὲν ὑπόληψιν ἔχει περὶ ἐμοῦ ἡ ἀγιωσύνη του, ὀλίγον, ἢ οὐδὲν φροντίζω. Λέγω δὲ, καὶ διαμαρτύρομαι, ὅτι κακῶς συνάγει, ὅπερ ψευδῶς λέγει, ὅτι ἐκ τοῦ γράμματός μου συναγεται. Φρονῶ δὲ, ὅτι οὐδὲν παλαιότερον τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀληθείας. Ἡ κακία καὶ τὸ ψεῦδος εἶναι μόνον νεώτερα. Καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι εἰς τοῦτό μου τὸ φρόνημα συμφωνοῦσιν ἅπαντες, ὅσοι νοῦ καὶ φρενῶν εἰσιν εὐεπῆβολοι. Κρίνω δὲ τὰ πράγματα οὐκ ἐκ τῆς ὑπολήψεως τῶν ὑπερασπιζομένων αὐτὰ προσώπων, καθὼς ἡ ἀγιωσύνη του κάμνει, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν καταστάσεως ἐξακριβῶν, ὅση μοι δύναμις, εἰ ὀρθῶς ἔχουσι τὰ περὶ αὐτῶν λεγόμενα, εἰ τῷ ὀρθῷ λόγῳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ συνάδουσι, μάλιστα δὲ, ἐπὶ τῶν Πνευματικῶν καὶ Ἐκκλησιαστικῶν, τῶν ὁποίων στάθμη καὶ κανὼν ἀκριβής, καὶ γνώμων ἀστραβῆς εἶναι τὸ φρόνημα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ποτὲ δὲν δύναται νὰ σφάλῃ.

§ ΙΕ. Ἡ ἀγιωσύνη του ὁμως, ἀφ' οὗ λέγει, « ὅτι οἶδε καὶ μεμάθηκεν, ὅτι τὸ αἰδέσιμον ἀείποτε εἶναι αἰδέσιμον, καὶ παλαιὸν ᾤ, καὶ νέον, καὶ τὸ ἅγιον ἀπὸ τῶν κατ' αὐτό ἐστι, καὶ κρίνεται ἅγιον, οὐκ ἀπὸ τοῦ χρόνου. » ἀγωνίζεται νὰ δείξῃ τὰ νεώτερα κρείττονα τῶν παλαιωτέρων, καὶ αἰρετώτερα, ἀντιπεριπίπτων αὐτὸς ἑαυτῷ. Καὶ ἐδῶ χύνει (συγχωρήσατέ μοι διὰ τὴν τόλμην διότι δὲν δύναμαι νὰ σιωπήσω τὴν ἀλήθειαν.) ὅλον τὸν ἰὸν τῆς Λουθηρικῆς αἵρέσεως. Βάλετε προσοχὴν εἰς τοῦτο, καὶ παρατηρήσατε, καὶ δὲν θέλετε μὲ ἐκ-

λάβει πάντες ὡς κατήγορον, ἀλλὰ θέλετε μὲ ἐπευχηθῆ, ὡς τὴν ἀπά-
την ἀπαθῶς ἐξελέγχοντα· « οὐ γὰρ μικρὸν τὸ κινδυνευόμενον. » Εἰσάγει
δόγμα καινὸν, καὶ ξένον, καὶ πάντῃ ἀλλότριον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλη-
σίας, τὸ ὁποῖον ἀνατρέπει ὅλην τὴν εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὅλην τὴν
ἐνότητα τῆς πίστεως, ὅλην τὴν ἀλληλένδετον σειρὰν τῆς ὁμοφώνου
διαδοχῆς ἀπὸ τῶν Πνευματοφόρων Ἀποστόλων μέχρις ἡμῶν· « εἶναι
ἐλεύθεροι, λέγει, οἱ μεταγενέστεροι. » Πῶς νὰ προφέρω μίαν τοιαύτην
βλασφημίαν· φρίττει ὁ νοῦς μου, ὅταν στοχασθῶ, καὶ ἡ γλῶσσά μου
ἐξασθενεῖ, πρέπει ὅμως νὰ τὴν εἴπω. Εἶναι ἐλεύθεροι οἱ μεταγενέ-
στεροι νὰ ἀντιθεσπίσωσι, καὶ νὰ μεταρρυθμίσωσιν ὄχι μόνον τὰς
ἀποφάσεις καὶ τὰ θεσπίσματα τῶν Θεοφόρων Πατέρων, ἀλλὰ καὶ
αὐτὰ τῶν πανσέπτων Ἀποστόλων. Ἀκούσατέ το καὶ μὲ αὐτὰς τὰς
λεξεις τοῦ νεωτέρου δογματιστοῦ· « Εἰσὶ λοιπὸν καλὰ τῶν καλῶν
κρείττονα, ἅτινα δύνανται οἱ μεταγενέστεροι νὰ θεσπίσωσι, μηδὲν
κωλυόμενοι ὑπὸ τῶν προγενεστέρων θεσπισμάτων, κἄν Ἀποστολικά ᾖ. »
Τίς τῶν Ὁρθοδόξων, ἀκούσας ταῦτα, δὲν θέλει φρίξῃ; Τίς τῶν εἰδό-
των τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Πατρικῶν
θεσπισμάτων δὲν θέλει ταραχθῇ; Καὶ ποία Ὁρθόδοξος ψυχὴ ἠθέλην
εἶναι τόσον σκληρὰ, ὥστε νὰ μὴ λυπηθῇ, καὶ θρηνήσῃ, ἀκούσασα
τοιαῦτα ἀπὸ στόματος ἐνὸς Ὁρθοδόξου Ἀρχιερέως, τοῦ ὁποίου ἀπαι-
τεῖ τὸ ἐπάγγελμα νὰ εἶναι ἐκδικὸς τῶν Ἀποστολικῶν καὶ Πατρικῶν
θεσπισμάτων, καὶ θερμώτατος ὑπερασπιστής, καθ' ἃ παραδείγματα
ἐλάβομεν παρὰ τῶν Θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν. Αὐτὸ τὸ δόγμα εἶναι
ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον τῶν ὁπαδῶν τοῦ Δουθέρου, οἵτινες νομί-
σαντες, ὅτι καθὼς τὰ Πολιτικά, οὕτω καὶ τὰ Ἐκκλησιαστικά καὶ
Πνευματικά ἐξήρτηνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπίνους λογισμοὺς, καὶ ἐπιθέ-
χονται μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις, κατὰ τὰς αὐτῶν κρίσεις, δὲν ᾔθε-
λησαν νὰ ἀκολουθήσωσιν εἰς τὴν ὁδηγίαν τῶν Θεοφόρων Πατέρων,
ἀλλὰ πειθόμενοι εἰς τοὺς ἰδίους λογισμοὺς, μετεμορφώθησαν εἰς μίαν
νέαν μορφήν, πολλὰ διαφορετικὴν ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν παρέδωκαν
εἰς ἡμᾶς οἱ τῶν Ἀποστόλων διάδοχοι καὶ Πνευματοφόροι Πατέρες.

Αὐτὸ τὸ νέον δόγμα ἔφερε τὰ πράγματα ἄνω κάτω, καὶ διέσχισε τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ διέφθειρε τὴν ὁμόνοιαν, καὶ διέλυσε τὴν ἐνότητα, καὶ εἰσέγαγε πολλὰς ἀτόπους καὶ ἀλλοκότους δοξασίας, καὶ φρονήματα ἐναντία. Αὐτὸ τὸ νέον δόγμα ἀγωνίζεται νὰ διδάξῃ τώρα καὶ εἰς ἡμᾶς ὁ νέος οὗτος Θεολόγος. Ἀλλ' ἄς ἐρωτήσωμεν, πόθεν ἔλαθεν αὐτὴν τὴν καθολικὴν ἀπόφασιν; ποία Γραφὴ ἱερὰ τὴν ἐδίδάξε; ποία Σύνοδος εὐσεβῆς τὴν ἐθέσπισε; ποῖοι Πατέρες τὴν ἀπεδέχθησαν; οὐδὲν τούτων. Ἰδοὺ πόθεν συμπεραίνει « ὅσα ἐθέσπισαν, λέγει, αἱ πάνσεπτοι ἐκεῖναι Σύνοδοι, ἃς ἐτησίως ἡ ἁγία Ἐκκλησία πανηγυρίζει εὐσεβῶς, ἡμεῖς προφασιζόμενοι δικαιολογίας ἀδικοιολογήτους τὰ μεταποιούμεν, ὅπως ἂν θέλωμεν, ἵνα μὴ εἴπω τὰ παραβαίνουμεν. » Ἐκ τῆς προτάσεως ταύτης, ἂν συνάγῃται μία τοιαύτη ἔννοια, ὅτι εἶναι ἐκεῖνη, τὴν ὁποῖαν ὡς ἀναγκαῖον ἐπόμενον καὶ ἀναντίρρητον δόγμα, διδάσκει ἡμᾶς ὁ σοφὴς μεταφραστής. Τοῦτο ἄς τὸ κρίνωσιν ἄλλοι· ἐγὼ ὅμως λέγω, ὅπερ παρὰ τῶν Θεοφύρων Πατέρων ἐδιδάχθη, ὅτι ἐκεῖνον, ὅστις τολμᾷ νὰ μεταποιήσῃ καὶ νὰ μεταβάλῃ κατὰ τὴν ἐδικὴν του ιδέαν κἄνεν ἀπὸ τὰ, ὅσα ἐδίδαξαν οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ἐθέσπισαν αἱ πάνσεπτοι τῶν Θεοφύρων Πατέρων Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, τὸν τοιοῦτον φωραθέντα ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἀφορίζει, καὶ τῷ Σατανᾷ παραδίδει εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῇ. Καὶ εἰ μὲν οὕτω μετανοήσῃ, τὸν δέχεται· εἰ δ' ἐπιμένει, μὴ δεχόμενος τὴν μετάνοιαν, ὡς μέλος σεσηπὸς, καὶ μὴ ἐπιδεχόμενον θεραπείαν ἐκκόπτει αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνοντος σώματος, τῷ ἀναθέματι παραδούσα τῷ αἰωνίῳ. Ὅστις δὲ παραβάτης τῶν ἱερῶν κανόνων ἀποδειχθῇ, τοῦτον ὑπὸ ποινὴν ὑποβάλλει Ἐκκλησιαστικὴν, ἕως οὗ νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Τὰ δὲ θεσπίσματα ἔχουσι πάντοτε τὸ ἀρχαῖον, καὶ μένουσιν ἀσάλευτα. Αὕτη εἶναι ἡ τάξις τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὸ διαρρίζουσιν οἱ ἱεροὶ κανόνες, καὶ αὐτὸ φυλάττει μέχρι τῆς σήμερον· Εἰ δὲ ποτε ἀνίησι τὴν τιμωρίαν, καὶ ἐλαφροτέραν ποιῇ τὴν ποινὴν, τοῦτο γίνεται κατ' οἰκονομίαν, ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ, διὰ τὴν ἀσθενεῖαν τοῦ μετανοοῦντος, ἔχουσα καὶ τὸ ἐνδρῶσιμον καὶ τὸ παρὰ

δειγμα, ἀπ' αὐτοὺς πάλιν τοὺς Πατέρας. Δὲν λέγει ὁμῶς, οὔτε ὑποφέρει νὰ ἀκούσῃ, ὅτι ἡ μεταποίησις, ἡ παράθεσις τῶν θεσπισμάτων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶναι καλὴν, κρεῖττον αὐτῶν τῶν θεσπισμάτων ἀπαγε! οὔτε κάμνει θεσπισμα τὴν παράθεσιν· μὴ γένοιτο! Ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν προτεθεῖσαν πρότασιν τὴν εἶπε κατὰ σχῆμα ἀποσιωπήσεως, ἃς τὴν σιωπήσωμεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ἃς ἐξετάσωμεν τὸ ἐξῆς ἐπιχείρημα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον νομίζει ὅτι ἀναγκαιῶς συνάγεται τὸ προτεθὲν καθολικὸν δόγμα του.

§ 15. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (λέγει) νομοθετεῖ εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν Κεφ. Γ'. ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς πρέπει νὰ ἔχωσι γυναῖκα, φέρων καὶ τὴν ῥῆσιν· « Ἴδοὺ, λέγει, τί λέγει ὁ Ἀπόστολος. « Δεῖ τὸν Ἐπίσκοπον ἀνεπλήκτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα· τοῦ ἰδίου οἴκου καλῶς προϊστάμενον, τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ πάσης σεμνότητος. » Αὐτὴν τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀποστόλου, λέγει, Σύνοδος μεταγενεστέρᾳ, καὶ τοπικῇ, οὐχὶ Οἰκουμενικῇ, ἐπειδὴ ἐνέκρινεν ὡς ὅσιον καὶ ἱερὸν τὴν ἀγαμίαν τῶν Ἀρχιερέων, τὴν ἀνέτρεψεν ὁρροπησάσα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχωσιν. Ἐκ τούτου συμπεραίνει τὸ ἀξιόλογον ἐκεῖ· νο συμπεράσμα· εἰσὶ λοιπὸν καλὰ τῶν καλῶν κρεῖττονα. » κ. τ. λ. Εἰδετε συλλογισμόν φιλοσοφικόν, ὅστις καὶ ἐκ μερικῶν προτάσεων καθολικὸν συνάγει συμπέρασμα; Εἶδετε ἄνθρωπον γραφικόν, ὅστις οὐ μόνον ἐπαγγέλλεται νὰ μεταφράσῃ τὰς Γραφάς, ἀλλὰ καὶ καυχᾶται, ὅτι μὲ ἀκρίθειαν τὰς καταλαμβάνει, καὶ δύναται νὰ κάμῃ αὐτὰς εὐκαταληπτους ἀκόμη καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πάμπαν χυδαίους, καὶ ἀγραμμάτους; καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐτοιμάζεται καὶ νὰ τὰς διορθώσῃ, καθὼς εἰς τὴν Α. του ἔκθεσιν τὴν πρὸς τὴν Σύνοδον λέγει, καὶ περιμένει τὴν ἀδειαν; τόσον καταλαμβάνει τὰς ἀγίας Γραφάς καὶ ὁ σοφώτατος Λουθηρανὸς φίλος του, ὅστις ἤθελε νὰ μοι ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἦλθε διὰ τοὺς πλουσίους καὶ εὐγενεῖς, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς χυδαίους καὶ ἀπόρους, φέρων εἰς βεβήλωσιν τὴν ῥῆσιν ἐκείνην, ἣν ὁ Ἰσαῆς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ προεφάρτευσεν· « Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με. » χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ, τί νοεῖ τοῦ

Ἡσαίου ἡ ῥῆσις* εἰς τοιούτους βοθύνους ἐμπίπτουσιν, ὅσοι δὲν θέλουσι νὰ ὁδηγηθῶσιν ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρας. Τοῦ προτεθέντος συλλογισμοῦ ἂν καὶ εἶναι φανερά ἡ σαθρότης, καὶ αὐτοῖς ταῖς ὀλίγην ἔχουσιν ιδέαν γραφικῶν ῥήσεων, καὶ Συνοδικῶν θεσπισμάτων, ὅμως, χάριν τῶν ἀπλουστεύων, καὶ διὰ νὰ μὴ νομίσωσι, ὅτι ἀπὸ κακίαν τὸν κατακρίνομεν, ἅς κάμωμεν πλεον φανεράν τὴν σαθρότητα καὶ τὸ ψεῦδος του.

§ ΙΖ'. Δὲν τὸ ἀρνοῦμαι, ὅτι οἱ Θεῖοι καὶ ἱεροὶ Ἀπόστολοι εἰς κἀνὲν μέρος τῶν συγγραμμάτων των δὲν ἐμπόδισαν τοὺς Ἀρχιερεῖς ἀπὸ τοῦ νὰ συνοικῶσι μὲ τὰς νομίμους γυναϊκάς των, ἅς περ εἶχον καὶ πρὸ τῆς Ἀρχιερωσύνης* καθότι περιερχόμενοι εἰς τὰ ἔθνη, καὶ σπεύροντες τὸν λόγον τῆς πίστεως, ἠναγκάζοντο νὰ κάμνωσι καὶ Ἀρχιερεῖς, καὶ ἱερεῖς, καὶ Δικαίνους, ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἰδίους, οὔτινες ἐδέχοντο τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ὅσους ἐξ αὐτῶν ἤθελον δοκιμάσωσιν, ὅτι ἐδείξαν με ἀλητέρας προόδους εἰς τὴν πίστιν καὶ ἀρετὴν, καὶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ ὁδηγήσωσι καὶ ἄλλους εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Ὅθεν ἐπαραιτήρουν, ἵνα οἱ εἰς τοὺς βαθμοὺς τῆς Ἱερωσύνης προδιβαζόμενοι, ὑπάρχωσιν ἀνέγκλητοι, ὡς Θεοῦ οἰκονόμοι, νὰ μὴν εἶναι ἡγῆται, νὰ ἔχωσι τέκνα πιστὰ, ἀκατηγόρητα, εὐπειθῆ, νὰ μὴν εἶναι αὐθάδεις, ὀργίλοι, πάρονοι, πλῆκται, αἰσχροκερδεῖς, ἀλλὰ φιλόξενοι, φιλάγαθοι, σώφρονες, δίκαιοι, ὅσοι, ἐγκρατεῖς, ἀντεχόμενοι τοῦ κατὰ διδαχὴν πιστοῦ λόγου, καὶ δυνατοὶ καὶ τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως νὰ στηρίζωσιν εἰς τὴν πίστιν διὰ τῆς ὑγιαεινούςσης διδασκαλίας, καὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἐναντίους νὰ ἐλέγχωσι καὶ νὰ ἐπιστομίζωσιν. Ἐπὶ τούτοις νὰ ἔχωσι καὶ καλὴν μαρτυρίαν ἐκ τῶν ἑξωθεν, καθὼς ὁ Ἀπόστολος διδάσκει, οὐ μόνον εἰς τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πρὸς Τίτον. Αὐτὰ εἶναι τὰ προτερήματα, τὰ ὅποια οἱ Ἀπόστολοι ἐδίδαξαν, καὶ ἐθέσπισαν, καὶ ἐνομοθέτησαν νὰ ἔχωσιν, ὅσοι εἰς τὸ τῆς Ἱερωσύνης ἀξίωμα προδιβαζόνται. Περὶ δὲ γυναικὸς, καθὼς δὲν ἐμπόδισαν, τὸ νὰ ἔχωσιν, οὕτω δὲν ἐνομοθέτησαν καὶ τὸ νὰ μὴ ἔχωσιν, ἀλλὰ τὸ ἀφῆκαν εἰς τοῦ καθενὸς τὴν προαίρεσιν. Καὶ

ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, μάρτυρες αὐταὶ αἱ Ἐπιστολαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ἐν αἷς εἰς κἀνὲν μέρος δὲν φαίνεται κάμμία τοιαύτη ἐντολή, ἢ νομοθεσία, καὶ ὅλαι αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ ἱστορίαι, καὶ ὅλα τὰ συγγράμματα τῶν Θεοφόρων Πατέρων· ὁ δὲ προβάλλει ὁ μεταφραστής, καὶ αὐτόθεν γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν εἶναι νομοθεσία περὶ γάμου τῶν Ἀρχιερέων, ἀλλὰ νομοθεσία περὶ προτερημάτων, τὰ ὅποια εἶναι ἀνάγκη νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὸν ἀξιούμενον τοῦ χαρίσματος, οὐ μόνον τῆς Ἀρχιερωσύνης, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἱερωσύνης, καὶ τῆς Διακονίας. Διότι δὲν λέγει ὁ Ἀπόστολος, « Δεῖ δὲ τὸν Ἐπίσκοπον γυναῖκα ἔχειν, » ἀλλὰ « δεῖ τὸν Ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα » τούτέστι νὰ μὴν εἶναι δίγαμος. Καθότι τὸ νὰ ἔχη τις γυναῖκα δὲν εἶναι κἀνὲν προτέρημα, ἢ κάμμία ἀρετὴ, ὥστε καὶ νὰ τὸ συναριθμῇ ὁ Ἀπόστολος μετὰ τὰ ἄλλα προτερήματα, τὰ ὅποια ἀπαιτεῖται νὰ ἔχη κατ' ἐξοχὴν ὁ Ἐπίσκοπος· διότι αὐτὸ εὐρίσκεται καὶ εἰς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ εἰδωολάτρεις. Τὸ νὰ εἶναι ὅμως μιᾶς γυναικὸς ἄνθρωπος, καὶ νὰ ἔχη τέκνα ὑπήκοα, καὶ ἐνάρετα, τοῦτο εἶναι προτέρημα μέγαλον, εἰς ἐκεῖνον μάλιστα τὸν καιρὸν, καὶ διὰ τοῦτο συνηριθμήθη καὶ αὐτὸ μετὰ τὰ ἄλλα.

§ III. Ἐπειτα ἂν δώσωμεν, ὅτι ἐνταῦθα ὁ Ἀπόστολος περὶ γάμου τῶν Ἀρχιερέων νομοθετεῖ, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀντιπεριπίπτει αὐτὸς ἑαυτῷ, καὶ πάσχει τὸ αὐτὸ, ὅπερ καὶ ὁ μεταφραστής, ὅστις, ἅπερ λέγει εἰς ἓν μέρος, τὰ ἀναίρει εἰς τὸ ἄλλο. Διότι ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος ἐπαινεῖ μὲν καὶ τὸν γάμον ὡς χάρισμα Θεοῦ, ἐπαινεῖ δὲ πολὺ πλεόν τὴν ἀγαμίαν καὶ παρθενίαν, ὡς κρεῖττον καὶ τελειότερον χάρισμα· καὶ ταύτην μάλιστα ἐπαθύμει (ἂν ἦτον δυνατὸν) νὰ τὴν ἐκατόρθιοναν ὅλοι οἱ Χριστιανοί. « Καλὸν (λέγει) ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι. » καὶ θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς ἑμαυτόν. » κτλ. (ἀ. Κορ. ζ'). καὶ τοὺς λόγους ἐπιφέρει « ὅτι ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου » κ.τ.λ. (αὐτόθι). Ἐν ᾧ λοιπὸν ὁ Θεὸς Ἀπόστολος ἐγνωμοδότηι τὴν τελειότητα τῆς ἀγαμίας καὶ παρθενίας καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἰδιώτας Χριστιανούς, ὡς συμ-

φέρουσιν « πρὸς τὸ εὐσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως » (αὐτόθι.) πῶς ἠδύνατο ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος νὰ νομοθετῇ τὸν γάμον εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς, οἵτινες, ὡς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν ἐν τοῖς Πνευματικοῖς ἔχοντες, χρεωστοῦσι νὰ ὑπερέχωσι πάντων καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ τὴν ἐγκράτειαν, καὶ εἰς τὴν καταφρόνησιν τῶν γηϊνῶν, καὶ εἰς τὴν περὶ τὰ Πνευματικὰ καὶ Θεῖα σπουδὴν, καὶ νὰ εἶναι εἰκόνας ζῶσαι τοῦ ἁγίου Ἀρχιερέως Χριστοῦ; Ἄν δώσωμεν τοῦτο, πρέπει νὰ πιστεύσωμεν, ἢ ὅτι ἐλησμονήσεν ὅσα εἶπε περὶ τῆς ἀγομίας, καὶ ἡλλαξέ γνώμην, ἢ ὅτι τοὺς μὲν ἄλλους πάντας θέλει νὰ εἶναι ἀμέμυνοι τῶν τοῦ κόσμου, καὶ νὰ φροντίζωσι τὰ τοῦ Κυρίου μόνον, μόνους δὲ τοὺς Ἀρχιερεῖς ὑπὸ κοσμικὰς μερίμνας, καὶ νὰ φροντίσωσι πῶς ἀρέσωσι τῇ γυναικί· τὸ ὅποιον πόσον εἶναι ἄτοπον, εἶναι αὐτόθεν δῆλον. Ἀλλ' οὐκ ἔστι ταῦτα, οὐκ ἔστι. Μήτε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, μήτ' ἄλλος τις τῶν Ἀποστόλων ἐνομοθέτησε, νὰ ἔχωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς γυναῖκας. Ἡ ῥῆσις δὲ, τὴν ὁποίαν προβάλλει ὁ μεταφραστὴς, εἶναι νομοθεσία περὶ τοῦ, ὅποιον εἶναι δεῖ τὸν ἐπισκοπῆς ὀρεγόμενον, ποίας ἀρετὰς πρέπει νὰ ἔχη, καθὼς καὶ αὐτὰ τὰ ἴδια τοῦ Ἀποστόλου λόγια μαρτυροῦσι.

§ 10'. Εἶτα οὐδὲ περὶ Ἀρχιερέων μόνον ὁμιλεῖ ἐνταῦθα ὁ Θεὸς Ἀπόστολος, ἀλλὰ καὶ περὶ Πρεσβυτέρων· διότι εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τοὺς Πρεσβυτέρους ὠνόμαζον Ἐπισκόπους, καθὼς τὰ τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων λόγια μαρτυροῦσι, καὶ μάλιστα τὰ παρόντα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὅστις εἰπὼν περὶ τοῦ, ὁποῖους δεῖ εἶναι τοὺς Ἐπισκόπους, εὐθὺς ἐπιφέρει, Διακόνους ὡσαύτως σεμνοὺς, μὴ διλόγους κ. τ. λ. Ἄν ἐννοοῦσεν ἀνωτέρω μόνους τοὺς Ἀρχιερεῖς Ἐπισκόπους, πάντως ἤθελεν εἶπῃ ἀκολούθως καὶ περὶ Πρεσβυτέρων. Φαίνεται δὲ τοῦτο σαφέστερον καὶ εἰς τὴν πρὸς Τίτον Ἐπιστολὴν, ὅπου Κεφ. Α'. διδάσκων τὰ αὐτὰ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, λέγει· « Τούτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ ἐλλείποντα ἐπιδιορθώσης, καὶ καταστήσης κατὰ πόλιν Πρεσβυτέρους, ὡς ἐγὼ σοι διεταξάμην, εἴ τίς ἐστιν ἀνέγκλητος, μιᾶς γυναικὸς ἀνὴρ, τέκνα ἔχων πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτείας,

ἢ ἀνυπότακτα. Δεῖ γὰρ τὸν Ἐπίσκοπον ἀνέγκλητον εἶναι, * κ. τ. λ. ἀπαριθμῶν, ὅσα καὶ πρὸς τὸν Τιμόθεον ἔγραψε. Καὶ εἰς τὰς Πράξεις δὲ τῶν Ἀποστόλων διηγεῖται ὁ Λουκᾶς, ὅτι ἐν Μελίτῳ μετακαλεσάμενος ὁ Παῦλος ἐξ Ἐφέσου τοὺς Πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, εἶπεν αὐτοῖς· « Προσέχετε ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμεῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο Ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ. » Μάρτυς δὲ καὶ ὁ ἱερός Θεοδώρητος, ὅστις ἐρμηνεύων τὰς ἀνωτέρω ῥήσεις τοῦ Παύλου λέγει, « Ἐπίσκοπον δ' ἐνταῦθα τὸν Πρεσβύτερον λέγει, ὡς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴν ἐρμηνεύοντες, ἀπεδείξαμεν. Ἐνθα προστῇσι καὶ τοῦτο, ὅτι εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων Ἐπισκόπους τοὺς Πρεσβυτέρους ὠνόμαζον, τοὺς δὲ Ἀρχιερεῖς Ἀποστόλους. Οὕτω Φιλιππησίων, λέγει, Ἀπόστολος ὁ Ἐπαφρόδιτος ἦν, οὕτω Κρητῶν ὁ Τίτος, καὶ Ἀσιανῶν ὁ Τιμόθεος· Οὕτως ἀπὸ τῶν Ἱεροσολύμων τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἔγραψαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι. » Ἄν λοιπὸν, καὶ ὡς περὶ γάμου νομοθεσίας ἐλάβομεν τὴν ῥῆσιν τοῦ Θεοῦ Παύλου, οὐχ ἥττον βλέπομεν ὅτι ἔχει τὸ ἀραρὸς, καὶ φυλάττεται μέχρι τῆς σήμερον ἀπαρασάλευτος, καὶ φυλαχθήσεται ὁσίᾳ συνάρσει μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος· καθότι δίγαμον ἡ Ἐκκλησία εἰς κἀνένα βαθμὸν ἱερωσύνης δὲν παραδέχεται. Μιᾶς γυναικὸς ἄνδρας ἔχομεν οὐ μόνον Ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ Ἀρχιερεῖς. Ὁ νῦν Ποσειδῶν, καὶ ὁ νῦν Πισσιδεὶας ἦσαν μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες. Ὁ Διδυμοτείχου Μελετίος, καὶ ὁ πρῶτος Λαρίσης, καὶ αὐτοὶ ὁμοίως μιᾶς γυναικὸς ἄνδρες. Καὶ ἄλλοι οὐκ ὀλίγοι, τοὺς ὁποίους ἐγὼ δὲν γνωρίζω.

§ Κ'. Ποῖον λοιπὸν θέσπισμα Ἀποστολικὴν ἀνέτρεψε τοπικὴ Σύνοδος, καὶ ποία εἶναι αὕτη ἡ Σύνοδος, ἥτις ἔκαμε τὴν ἀνατροπὴν; Ἐπειδὴ τὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς Συνόδου εἶναι ὅλη ἡ βάσις καὶ τὸ θεμελίον τοῦ θαυμαστοῦ συμπεράσματός του, ὅτι δηλαδή οἱ μεταγενέστεροι δύνανται καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Ἀποστολικῶν θεσπισμάτων, καὶ ν' ἀντιθεσπίσωσιν· ἔπρεπε μάλιστα νὰ φανερώσῃ τὴν Σύνοδον, ποία εἶναι, καὶ εἰς ποῖον καιρὸν καὶ τόπον συγκατεστήθη, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν; τίνες δὲ οἱ ἀθροίσαντες αὐτήν; καὶ ποιοὶ ἦσαν οἱ ἐπιστάται

ταύτης καὶ ἔξαρχοι; διότι Σύνοδοι Τοπικαὶ ἔγιναν κατὰ καιροὺς πολλὰ, δὲν εἶναι ὅμως δεκταὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· Τοπικὴ Σύνοδος καθεῖλε τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, καὶ τὸν μέγαν Εὐστάθιον, καὶ ἄλλους πολλοὺς Πατέρας· ἀλλ' ἦτον ἄθροισμα αἰρετικῶν, καὶ παμπονήρων ἀνθρώπων. Ὅθεν καὶ ἀνεθεματίσθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας· Τοπικὴ Σύνοδος ἐτόλμησεν ἀκόμη νὰ κατακρίνῃ καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι θείαν καὶ ἱερὰν Δ'. Σύνοδον· ἀλλ' ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τὴν μὲν παράνομον ἐκείνην καὶ ληστρικὴν Σύνοδον ἀνεθεμάτισε καὶ εἰς αἰῶνιον καταδίκην παρέπεμψε· τὴν δὲ ἐν Χαλκηδόνι θείαν καὶ ἱερὰν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἀποδέχεται καὶ τιμᾷ, καὶ τὰ παρ' αὐτῆς ὀρισθέντα, ὡς τοῦ Παναγίου Πνεύματος θεσπίσματα ἐγκολπωσαμένη, φυλάττει. Τὴν ἐν Νικαίᾳ Α'. Οἰκουμενικὴν ἀγίαν Σύνοδον ὅλοι τῶν Ἀρειανῶν αἱ Σύνοδοι κατέκριναν· ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο λογίζεται κατακεκριμένη· τούναντίον δὲ μᾶλλον εἶναι δεδοξασμένη, καὶ ὡς κρητὶς, καὶ βάσις ὧν τῶν Ὀρθοδόξων Συνόδων τιμᾶται, καὶ πιστεύεται. Δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν καμμία ληστρικὴ Σύνοδος αὐθαδίασε καὶ κατὰ τῶν Ἀποστολικῶν διδασμάτων. Ἠκολούθησαν κατὰ καιροὺς τοιαῦτα πολλά· ἀλλὰ τί τὸ ἐκ τούτου; ὅλα τῶν τοιούτων Συνόδων αἰρετικὰ διδάγματα, λῆρος καὶ μωρολογία παρὰ τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ λογίζονται, καὶ ὡς ξένα καὶ ἀλλότρια τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως καταναθεματίζονται. Διὰ τοῦτο ἀνάγκη ἦτον νὰ παραστήσῃ ὀνομαστὶ ἡ Πανισρότης του, ποία, καὶ ποῦ, καὶ πότε συνηθροίσθῃ ἡ γενναία αὕτη Τοπικὴ Σύνοδος, ἡ κατὰ τῆς Ἀποστολικῆς διαταγῆς ἀντιθεσπίσασα, ἥ χρησάμενος εἰς παράδειγμα, προήχθῃ νὰ συμπεράνῃ τὸ καθολικόν του συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον καὶ ὡς δόγμα καινὸν εἰσάγει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὡς ἀπολογίαν προβάλλει εὐπρόσωπον. Ἀλλ' οὐκ ἔχει εἰπεῖν· διότι καθὼς καμμία νομοθεσία τοῦ Ἀποστόλου δὲν εἶναι διατάττουσα, ὅτι πρέπει νὰ ἔχωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς γυναῖκα (ὡς ἐν § ιζ'. ιθ'. μετ' ἀκριβείας ἀπάσης εἰδομεν) οὕτως οὐδὲ Σύνοδος καμμία εἶναι τὴν νομοθεσίαν ἀνατρέπουσα. Καὶ ἐπειδὴ τὰ προτιθέντα εἶναι ψευδῆ, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν συναγόμενον, ἀνάγκη νὰ εἶναι ψευδέ-

στάτον· ἐκ γὰρ τραγελάφου γίνεται τραγέλαφος· εἰς περισσοτέραν δὲ πληροφορίαν τῶν λεγομένων, καὶ διὰ νὰ μὴ νομίζῃ ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, ὅτι ἔγραψεν εἰς βρεφιλια, καὶ εἰς ἀνθρώπους, οἵτινες δὲν ἡξιοῦνσι Γραφὰς καὶ Συνόδους, ἃς προσθέσωμεν καὶ τὸ ἐξῆς.

§ ΚΑ. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἐνσάρχου Οἰκονομίας τετρακοσίους χρόνους καὶ ἐπέκεινα δὲν ἦτον κανόνας κανὼν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, οὔτε Ἀποστολικὸς, οὔτε Πατρικὸς, Συνόδου Οἰκουμενικῆς ἢ Τοπικῆς ἀπαιτουμένων ἀπὸ τοῦ νὰ συνοικῶσιν οἱ Ἀρχιερεῖς μετὰ τὰς νομίμους γυναῖκάς των, ἃς εἶχον πρὸ τῆς Ἀρχιερωσύνης, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω. ἀλλ' οὐδὲ διορίζων, ὅτι πρέπει νὰ ἔχωσι γυναῖκας. Μ' ὅλον τοῦτο οἱ πλείους εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα διέλαμψαν ἐν ἐγκρατείᾳ καὶ ἀγνείᾳ. Οἱ μὲν παντελῇ παρθενίαν φυλάζαντες, οἱ δὲ πείσαντες τὰς ἐαυτῶν γαμετάς ἐν τῇ Ἀρχιερωσύνῃ νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἀπ' αὐτῶν οἰκειοθελῶς, καθὼς αἱ ἱστορίαι μᾶς βεβαιῶσι. Πρώτη Σύνοδος, ἥτις ἐθέσπισε κανόνα, ν' ἀπέχωσιν οἱ Ἱερωμένοι παντελῶς ἀπὸ τὴν γαμικὴν συνάφειαν, εἶναι ἡ ἐν Καθαργένῃ τοπικῇ Σύνοδος, ἥτις ἐγένεν εἰς τὰ 418, ἢ 19, ἔτη ἀπὸ Χριστοῦ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ. Αὕτη ἡ Σύνοδος εἰς τὸν γ'. καὶ δ'. κανόνα, καθὼς καὶ εἰς τὸν λγ'. ἐμποδίζει τὸν γάμον, οὐ μόνον ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς Πρεσβυτέρους καὶ Διακόνους. Ὅθεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ὅταν ἐμελλε νὰ χειροτονηθῇ, ἢ Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, τὸν ὑπόχρεως νὰ δώσῃ ὑπόσχεσιν, ὅτι δὲν θέλει συνευρεθῇ πλέον μετὰ τὴν γυναῖκά του. Ἰδοὺ καὶ αὐτὰ τὰ λόγια τῆς Συνόδου. « Ἦρεσεν, ὥστε τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τούτους τοὺς συνδέσμῳ τινὶ τῆς ἀγνείας διὰ τῆς καθιερωσύνης συμπεπλεγμένους, (φημὶ δὴ Ἐπισκόπους, Πρεσβυτέρους, καὶ Διακόνους,) ὡς πρέπει ὁσίοις Ἐπισκόποις, καὶ Ἱερεῦσι Θεοῦ καὶ Λευῖταις, καὶ ὑπουργοῦσι Θεοῖς καθιερώμασιν, ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πάσιν, ὅπως δυνηθῶσιν, ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπλῶς αἰτοῦσιν, ἐπιτυχεῖν ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν Ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀρχαιότητος κρατυθὲν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάττωμεν. » Οὗτος εἶναι ὁ Γ'. κανὼν· ἰδοὺ καὶ ὁ Δ'. « Ἀρέσκει, ἵνα Ἐπίσκοπος, καὶ Πρεσβύτερος,

καὶ Διάκονος, καὶ πάντες οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες τῆς σωφροσύνης φύλακες, γυναικῶν ἀπέχωνται. » Ἄν ἡ ἀγιωσύνη του ἐννοῇ ταύτην τὴν Σύνοδον, ὡς ἀνατρέψασαν διαταγὴν Ἀποστολικήν, πλανᾶται διότι ἐὰν δὲν ἠδυνήθη νὰ γνωρίσῃ, ὅτι ὁ Ἀπόστολος τοιαύτην διαταγὴν δὲν ἔκαμεν, ἔπρεπε καὶ τοῦτο νὰ διακρίνῃ, ὅτι αὐτὴ ἡ Σύνοδος, οὐ μόνον τὴν ἀγαμίαν τῶν Ἀρχιερέων ἐγκρίνει, ὡς ὅσιον καὶ ἱερὸν, ἀλλὰ καὶ τῶν Πρεσβυτέρων καὶ Διακόνων· ἐτι δὲ καὶ αὐτῶν τῶν ὑποδιακόνων, τὸ ὅποιον οὔτε ἐφύλαξέ ποτε, οὔτε φυλάττει ἡ Ἐκκλησία. Ἐπειτα νὰ παρατηρήσῃ καλῶς καὶ ὑπερ λέγει εἰς τὸ τέλος τοῦ κανόνος· « Ἴνα καὶ τὸ διὰ τῶν Ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἀρχαιότητος κρατυθὲν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν. » Ἐκ τοῦ ὁποίου συμπεραίνεται εὐλόγως, ὅτι ἦτον παράδοσις ἄγραφος τοιαύτη τῶν Ἀποστόλων, ἡ ὁποία ἐφυλάττετο καὶ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους. Δὲν ἦτον ὅμως φαίνεται ἡ παράδοσις διὰ ὅλους τοὺς ἱερωμένους, ἀλλὰ μόνον διὰ τοὺς Ἀρχιερεῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἡ Ἐκτὴ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἥτις ἐπεκύρωσε καὶ τὰ τῆς Συνόδου ταύτης, διορθώνει καὶ αὐτὸν τὸν κανόνα, καθὼς καὶ ἄλλους τινὰς τῆς αὐτῆς Συνόδου, θεσπιζουσα κανόν. ις'. μόνον τῶν Ἀρχιερέων τὴν ἀγαμίαν, καθὼς ἕως τῆς σήμερον φυλάττεται. Ἐπὶ πᾶσιν ἔπρεπε νὰ ἀναγνώσῃ καὶ τὸν Α'. κανόνα τῆς Τοπικῆς ταύτης Συνόδου, εἰς τὸν ὅποιον λέγει ῥητῶς, ὅτι ὅσα κανονίζει, ἂν φυλάττωσι τὸν τύπον, καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἐν Νικαίᾳ α'. Συνόδου, θέλουσι μείνῃ βέβαια καὶ ἀπαρασάλευτα. » Ἦς, ἥτοι τῆς ἐν Νικαίᾳ α'. Συνόδου, τὸν τύπον φυλάττοντα τὰ ἐπόμενα, καὶ ὁρισθέντα παρ' ἡμῶν, φυλαχθήσεται βεβαιωθέντα » καὶ ἐκ τούτου νὰ κάμῃ ἕνα μικρὸν καὶ εὐκόλον συλλογισμόν, ὅτι ἂν ἡ Σύνοδος αὕτη ἔχῃ τόσην προσοχὴν διὰ νὰ μὴ ἤθελε διορίσῃ ἀπᾶθόν τι εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον, πῶς ἤθελε τολμήσῃ νὰ ἀντιθεσπίσῃ εἰς τὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διατάγματα, διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ὁποίων δεικνύει τόσην σπουδὴν;

§ KB'. Τούτων οὕτως ἐχόντων, καθὼς μέχρι τοῦδε μ' ὅλην τὴν ἀκρίβειαν καὶ καθαρότητα ἀπεδείχθη (§ ις'. ιθ'. κ'. κα.), πόθεν

ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, ὡς ἐκ τρίποδός τινος πυθικοῦ ἀποφαίνεται, ὅτι εἶναι ἐλεύθεροι οἱ μεταγενέστεροι νὰ μεταποιῶσι καὶ αὐτὰ τὰ Ἀποστολικά; ἢ δὴλον, ὅτι ἐκ τῆς ἰδίας φαντασίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἐκ τῆς γενναίας σπιθαμῆς τοῦ σφωτάτου φίλου του, μὲ τὴν ὁποίαν, καθὼς ἐμέτρησε τὴν γῆν ὅλην, οὕτως ἐμέτρησε καὶ τὰ δόγματα τῆς ὁρησκείας, καὶ αὐτοὺς φαίνεται ἐννοεῖ μεταγενεστέρους. Καθὼς οἱ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν Ἐκκλησίας Θεϊότατοι Πατέρες, εἰς τοῦτο καὶ μόνον κατέβαλον ὅλην τὴν σπουδὴν, εἰς τὸ νὰ διατηρήσωσιν ἀπαρρασάλευτους ὅλας τὰς τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων διδασκαλίας μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς κεραίας καὶ ἕνεκα τούτου ὑπέμειναν καὶ διωγμοὺς, καὶ κινδύνους, καὶ φυλακὰς, καὶ ἐξορίας, προκρίνοντες μυρίου θανάτους, παρὰ νὰ ἀθετήσωσιν, ἢ νὰ μεταποιήσωσι μίαν διαταγὴν τῶν Ἀποστόλων, ἢ τῶν προλαβόντων Ὁρθοδόξων Πατέρων τε καὶ Συνόδων. Ὅθεν καὶ εἰς τὰς κατὰ τῶν αἰρέσεων αὐτῶν ἀντιπαρατάξεις οἱ μεταγενέστεροι φέρουσιν εἰς βεβαίωσιν τοῦ λόγου τὰς τῶν προγενεστέρων μαρτυρίας, καὶ ἐν πᾶσι καὶ πανταχοῦ, ἐν τε ταῖς Συνοδικαῖς ἀποφάσεσι, καὶ ταῖς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν οἰκονομίαις, καὶ ἐπανορθώσεσι τῶν κατὰ καιροὺς συμπιπτόντων, οἱ μεταγενέστεροι ἀκολουθοῦσι πάντοτε εἰς τὰ ἔχνη τῶν προγενεστέρων. Διὸ καὶ Μίχα Ἐκκλησίᾳ καὶ εἶναι, καὶ λέγεται Καθολικὴ καὶ Ἀποστολική, ἐπωκοδομημένη ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ τοῦ Ἀσπύτου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἄν δε, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μεταφραστοῦ, ἤθελον ἀρχίσωσιν οἱ μεταγενέστεροι νὰ μεταποιῶσι, καὶ νὰ ἀνατρέπωσι τὰ τῶν προγενεστέρων, καὶ κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν κρίσεις νομίζοντες, ὅτι κáμνουσιν ἐπανόρθωσιν ἐπὶ τὸ κρεῖττον, νὰ μεταμορφώσωσιν, ἢ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἤθελεν εἶναι πλεόν Μίχα, καὶ ἀκολούθως οὔτε Ἀγία, οὔτε Καθολικὴ, οὔτε Ἀποστολική, κατὰ τὸ ἀγιώτατον τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Πίστεως Σύμβολον, ἀλλὰ κατὰ τὰ συστήματα τῶν αἰρετικῶν μεμερισμένη εἰς πολλὰ, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐγκαταλελειμμένη.

§ ΚΓ'. Καὶ ἱκανὰ μὲν εἶναι, ὅσα μέχρι τοῦδε εἵπομεν, ὥστε

νά παραστήσωσι τὴν παραλογίαν, καὶ ἀτοπίαν, καὶ τὴν ἐξερχομένην βλάβην ἐκ τοῦ κεινοῦ τούτου καὶ ὀλεθρίου δόγματος. Ἀλλ' εἰς περισσοτέραν ἐνδειξιν καὶ πληροφορίαν, ἃς διατριψόμεν εἰς αὐτὸ ἀκόμη ὀλίγον. Εἰσὶ καλὰ, λέγει, τῶν καλῶν κρείττονα. κ. τ. λ. αὐτὰ τὰ κρείττονα καλὰ εἰς ποῖα πρέπει νὰ τὰ ἐκλάβωμεν· εἰς τὰ δόγματα τὰ δογματικά, ἢ ἠθικά; ἐὰν τὰ ἐκλάβωμεν εἰς τὰ δογματικά, ἀκολουθεῖ, ὅτι εἶναι ἀτελὲς καὶ κατωτέρα ἢ Πίστις, τὴν ὁποίαν παρέδωκαν ἡμῖν οἱ Θειώτατοι Ἀπόστολοι· διότι ἰδοὺ κρείττονα δόγματα, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ δὲν τὰ ἐγνώρισαν. Ἀνοήτως λοιπὸν παραγγέλλουσι νὰ μὴ δεχώμεθα ἄλλην διδασκαλίαν ἔξω ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ παρέδωκαν. Δὲν ἔχει λοιπὸν καμμίαν ἰσχύν, ὅπερ γράφουν ὁ Παῦλος εἰς τοὺς Γαλάτας (Κεφ. α'. 8. 9.) ὡς ἐκ προσώπου ὧν τῶν Ἀποστόλων, παραγγέλλει μετὰ πολλῆς σφοδρότητος, καὶ ἀρχῆς· « Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς, ἢ Ἄγγελος ἐξ Οὐρανοῦ εὐαγγελίζεται ὑμῖν, παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. » Καὶ πάλιν (εἰς περισσοτέραν βεβαίωσιν) « ὡς προειρήκαμεν, καὶ ἄρτι πάλιν λέγω· εἴτις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται, παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω. » Οἱ Ἀπόστολοι λοιπὸν εἶναι ἐπιβουλοὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καθότι ἐμποδιζοῦσιν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ νὰ δεχθῶμεν τὰ κρείττονα θεσπίσματα τῶν μεταγενεστέρων! Ἀλλ' ἐὰν ἐκλάβωμεν τὰ τῶν καλῶν κρείττονα εἰς τὰ ἠθικά, τὰ αὐτὰ πάλιν, καὶ χεῖρονα ἔπονται ἄτοπα· διότι οἱ Ἀπόστολοι ἐκείνην τὴν ἠθικὴν ἐδίδαξαν ἡμᾶς, ἣν καὶ εἶδον, καὶ ἔμαθον ἀπὸ τὸν Οὐράνιον διδάσκαλον Χριστόν. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει εἰς τὴν πρὸς Κορινθίους Α. Ἐπιστολὴν (Κεφ. ιδ'.) ὅτι ὅσα γράφει εἶναι ἐντολαὶ τοῦ Κυρίου. « Εἴτις, λέγει, δοκεῖ Προφῆτης εἶναι, ἢ Πνευματικὸς, ἐπιγινώσκетω, ὃ γράφω ὑμῖν, ὅτι τοῦ Κυρίου εἰσὶν ἐντολαί. » Εἰς δὲ τὴν Β'. Κεφ. ιγ'. λέγει, ὅτι ὁ Χριστὸς λέγει διὰ στόματός του· « Ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἡμῖν λαλοῦντος Χριστοῦ. » Οἱ μεταγενέστεροι λοιπὸν εἶναι ἀνώτεροι καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸν Χριστόν, ὡς δυνάμενοι νὰ διδάξωσιν ἡμᾶς κρείττονα ἠθικὴν! Βλέπεις εἰς ποῖα μέγιστα ἄτοπα καταντᾷ ἡ νέη νομοθεσία; εἰς ποῖα

φοβερὰ κατακρημνίζει βάραθρα; ἡ ὁποία ἀφ' οὗ εἶναι τόσον βλάσφημος, καθὼς εἶδομεν, καὶ τόσον ἐναντία εἰς τὴν σωτήριον διδασκαλίαν τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Πίστεως, ἀντίκειται πρὸς τοὺτοις καὶ εἰς αὐτὸν τὸν νομοθετὴν, ὅστις ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι ὁμολογεῖ, ὅτι « Ἐν μόναις ταῖς Γραφαῖς εὐρίσκει ἕκαστος (τὸ λέγω μὲ τὰς ἰδίας του λέξεις) καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Πίστεως, καὶ τὴν ὑπαγόρευσιν τῶν ἐντολῶν, καὶ ὅτι μόνῃ ἡ διδασκαλία τῶν ἀγίων Γραφῶν δύναται νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπον. » (Ἐδαφ. ζ.) Διὸ καὶ ἐξωθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὅλα τῶν ἀγίων Πατέρων τὰ συγγράμματα, ὡς μηδὲν συνελοῦντα εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, μᾶλλον δὲ καὶ βλάπτοντα, ὡς κατωτέρω θέλομεν ἰδῆ. Ἐὰν οὖν ταῦτα οὕτοις ἔχωσι, πῶς τοὺν αὐτῶν καὶ λέγει, ἀντιπεριπίπτων αὐτὸς ἑαυτῷ, ὅτι εἶναι κρεῖττον καλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Ἀποστολικῶν διδασκάλων, τὰ ὁποία δύνανται νὰ θεσπίσωσιν οἱ μεταγενέστεροι; τοῦτο εἶναι φανερὰ ἀντίφασις. Εἶναι τὸ αὐτὸ, ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν, αἱ Γραφαὶ ἔχουσι τὴν τελειότητα, καὶ ἐν ταύτῃ δὲν ἔχουσι τὴν τελειότητα. Ἀλλὰ δὲν θαυμάζω εἰς τοῦτο, διότι ὅσα λέγει ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι, ταῦτα εἶναι ἀλλήλοις ἀντιμαχόμενα, καθὼς μέγρι τοῦδε πραγματικῶς εἶδομεν, καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς θέλομεν ἰδῆ.

§ ΚΔ'. Ὁ γενναῖος ὁμοῦ μεταφραστὴς παρ' ἑαυτῷ φρόνιμος ὢν, καὶ ἐνώπιον ἑαυτοῦ ἐπιστήμων, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ μεγάλην ἔχων πεποιθήσιν εἰς τὰ ἐπιχειρήματά του, ὅτι εἶναι γενναῖα καὶ ἀναντίρρητα, ὡς ἂν εἰ ἔλαβε τὸ τρόπαιον τῆς νίκης εἰς τὰς χεῖράς του, μὲ συμβουλεύει, τῶρα νὰ μὴ φοβῶμαι τὸ νὰ προσκρούω εἰς τὴν παλαιὰν ἐκείνην Σύνοδον, ἀλλὰ νὰ φοβῶμαι μὴ προσκρούσω εἰς τοὺς οὐπω πάνυ πρόην ἀπολιπόντας ἡμᾶς, καὶ μοὶ λέγει καὶ τὴν αἰτίαν* διότι, λέγει, ἐκείνων ἀγνοοῦμεν καὶ τὸν βίον, καὶ τὰς ποιότητας* τούτων ὁμοῦ καὶ τὰς ἀρετὰς οἶδαμεν, καὶ τὴν πολυμάθειαν. Ἀλλ' ὦ θαυμάσιε! συγχωρήσατέ μοι νὰ τὸ εἶπω, εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἐκκλησίας δὲν κρίνομεν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, καὶ πολυμαθείας τῶν προσώπων, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων, ἂν εἶναι σύμφωνα τῇ ὑγιαίνουσῃ διδα-

σκαλία τῆς Ἐκκλησίας τὰ λεγόμενα. Οὕτως ἐδιδάχθημεν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, οὕτως ὁδηγούμεθα καὶ ἀπὸ τὸν ὁρθὸν λόγον· ἐὰν δὲ ἀρχίσωμεν νὰ δεχόμεθα πᾶν πρόβλημα ἀνεξετάστως, ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ πολυμάθειαν τοῦ εἰπόντος, εἰς πολλὰ καὶ μεγάλα ἄτοπα θελομεν περιπέσῃ. Ἐπειτα ἐγὼ μὴ συγκατατιθέμενος εἰς τὴν νοουθεσίαν τῆς ἀγιωσύνης σου, δὲν προσκρούω μήτε εἰς τοὺς παλαιούς, μήτε εἰς τοὺς νεωτέρους· διότι ἐκεῖνοι μὲν κατέκριναν δικαίῳ λόγῳ, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἐκείνην, τὴν παλαιὰν μετάφρασιν· οὗτοι δὲ παντελῶς δὲν ἔδωκαν γνώμην, καθὼς ἀπεδείχθη σαφέστατα (θ' ἰ.) εἰς ταύτην τὴν νέαν. Ἐὰν ὅμως συγκατατεθῶ, οὐ μόνον προσκρούω καὶ εἰς τούτους, καὶ εἰς ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τὸ σύστημα.

§ ΚΕ. Σαφέστατα λοιπὸν εἶδομεν, εἰς ὅσα τῶν γραφομένων ἕως ὧδε διερευνήσαμεν, ὅτι καὶ τὸ αἷτιον, ἐξ οὗ παρακινήθεις ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, ἔγραψε πρὸς ἡμᾶς ταῦτα, δὲν εἶναι ὁρθόν, καὶ ὁ σκοπὸς ἐναντίος εἰς τὰ ὁρθὰ τῆς Ἐκκλησίας διδάγματα, καὶ τὸ ἐγχείρημα ὡς ἐξ ἀλλοτρίων ἀλλότριον, καὶ παρὰ γνώμην καὶ ἀπόφασιν Ἐκκλησιαστικὴν, ἄτοπον, οἷ τε λόγοι, εἰς τοὺς ὁποίους θεμελιούται, οὐ μόνον σαθεοί, ἀλλὰ καὶ σφαλεροί, καὶ ἀνόσιοι, καὶ εἰς τοὺς Ἀποστολικούς, καὶ Πατερικούς ταῦτόν εἰπεῖν τοῦ Παναγίου Πνεύματος θεσμούς, καὶ ὅρους παντάπασιν ἀντικείμενοι· καὶ ἐπὶ πᾶσι καθαιρούντες μᾶλλον, ἢ συνιστῶντες τὸ σπουδαζόμενον. Ὅθεν καὶ ἐπειδὴ ἐξ ὄνυχος, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἔγνωμεν τὸν λέοντα, καὶ ἐκ τοῦ κρασπέδου τὸ ὕψωμα, ἀρκετὸν ἦτον νὰ σταθῶμεν ἕως ἐδῶ, ἀφίνοντες ἕκαστον νὰ συμπεράνῃ καὶ τὰ ἐξῆς, ἐξ ὧν ἕως ἐνταῦθα παρετήρησεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀγιωσύνη του, ἡ διὰ νὰ ἐξακμίσῃ περισσότερον τὴν κατ' ἐμοῦ ὀργὴν του, καὶ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν φαρέτρان του, ἡ καὶ πρὸς ἐπίδειξιν πολυμαθείας, θέλει νὰ ἐξετάσῃ τὸ πρᾶγμα, καθὼς λέγει, καὶ ἀπὸ τῆς φύσεώς του, ποιῇ δὲ τὴν ἐξέτασιν ταύτην ἐπάνω εἰς τοὺς ἐμούς λόγους, αὐτὰς προτιθεὶς τὰς λέξεις, ἅς περ εἰλικρινῶς καὶ ἀφιλονείκως εἰς τὴν ἀγιωσύνην του προσέγραψα, ἀνάγκη εἶναι νὰ

τὸν ἀκολουθήσω καὶ γὰρ, διὰ νὰ δείχνω εἰς τὸ καθὲν τὰ λάθη, τοὺς παρалоγισμοὺς, καὶ τὰς ἀντιφάσεις, μὲ τὰ ὁποῖα φιλοτεχνεῖ τὴν σιλοσοφικὴν του ταύτην ἐξέτασιν, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐπειδὴ μεταχειρίζεται καὶ σκώμμητά τινα πρὸς κατανόησιν ἐντελεστέραν τῆς καλοκἀγαθείας τοῦ ἀνδρός, ἀνάγκη νὰ εἰπωμεν ὀλίγα περὶ τοῦ γραμματος, ὅπερ καὶ εἰς ἐξέτασιν ὑποτίθῃσιν.

§ ΚΖ'. Εἰς τὸν ἔσχατον τοῦτον καὶ ἀκούτιον ἐργασίῳ μου εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ παρεκάλεσεν ὁ νέος οὗτος μεταφραστὴς νὰ γένω ἐπιθεωρητὴς τῆς πολυκρότου μεταφράσεως τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Ἐγὼ δὲ προσβαλλόμενος τὰ περικυκλοῦντά με τότε δεινὰ, δὲν ἐδεχόμην τὴν ἀξίωσιν. Ἐπειδὴ ὅμως προσέκειτο ἀξιῶν, διὰ νὰ μὴ τὸν λυπήσω συγκατένευσα. Ἀρξάμενος οὖν, ἐπειδὴ ἀπὴντησα πολλὰς μὲν καταχρήσεις φράσεων, πολλὰς δὲ καταχρήσεις λέξεων, ἐξ ὧν ποῦ μὲν ἐσκοτίζετο ἡ ἔννοια, ποῦ δὲ καὶ διεφθείρετο, ἀποπλανῶσα τὸν ἀναγνώστην, ἐσημείουν αὐτὰ ἐν ἰδιαιτέρῳ τετραδίῳ, προστιθεὶς καὶ τοὺς ἀποχρῶντας λόγους. Ὅτε δὲ ἀποδημῶν, ἦλθε καὶ εἰς ἐμὲ πρὸς ἀποχαιρετισμὸν, ἔδειξα ὅσα μέχρι τότε εἶχον σημειωμένα. Ἡ δὲ ἀγινὴ σύνη του μετ' ὀλίγην λογοτριβὴν περὶ τούτων, ἠξίωσε νὰ ἀκολουθήσῃ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν ἐπιθεώρησιν, καὶ ἀφ' οὗ τελειῶσαι τὸν ἥδη μοι ἐγχειρισθέντα Εὐαγγελιστὴν, νὰ τὸν ἐγχειρίσω σὺν ταῖς σημειώσεσι τῷ ἁγίῳ Σιναίῳ, καὶ λαβὼν παρὰ τῆς Πανιερότητός του τὸν ἄλλον, νὰ ἀκολουθήσω μέχρι τέλους κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον. Τὰ αὐτὰ μοι ἔγραφε καὶ ἐν τῷ δηλωτικῷ τοῦ κατευοδίου του, Ἐπειδὴ δὲ αἰφνιδίως μοι συνέβη τότε ἡ γνωστὴ τοῖς πᾶσιν ἐκείνη, ἡ πολυχρόνιος κάθειρξις, τὴν μὲν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ μετάφρασιν ἔλαβεν ἀπὸ τὴν οἰκίαν μου ὁ ἅγιος Σιναίου, τὰ δὲ σημειώματα διεσκοπίσθησαν ὡς καὶ ἄλλα μου πολλὰ καὶ γράμματα καὶ πράγματα. Μετὰ δὲ τὴν σὺν Θεῷ ἀπαλλαγὴν μου εἶναι γνωστὸν, ὅτι συνοδικῶς ἠναγκάσθην νὰ ἀναδεχθῶ πάλιν τὸν κόπον τῆς αὐτῆς ἐπιθεωρήσεως, ὅπερ μαθὼν ἡ ἀγιωσύνη του, ἔγραψέ μοι, ἅμα μὲν δηλῶν τὴν ἐπὶ τούτῳ εὐχαρίστησιν τῆς καρδίας του, ἅμα δὲ καὶ δικαιολογούμενος περὶ τῆς

φραστικῆς ιδέας, τὴν ὁποίαν ἐν τῇ μεταφράσει μεταχειρίζεται. Πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενος ἐγὼ ἐν ἀπλότῃ καρδίας ἔγραφον, ὅτι ἂν καὶ ἀνῆλκασθεις τὴν ἐδέχθην, αἱ περιστοιχοῦσαι ὅμως φροντίδες δέν μοι ἐπιτρέπουσι νὰ ἐγκύψω· ὅσα δὲ εἶχον προσημειώσῃ, ἐφ' οἷς προλαβόντως ἔφθασα νὰ προβεωρῶ, ἐξ ὧν εἶδε καὶ μερικὰ ἡ ἀγιωσύνη του, ταῦτα πάντα ἀπωλέσθησαν διὰ τὸ αἰφνίδιον τῆς συμφορᾶς· ἐπομένως δ' ἔλεγον, ὅτι τὸ ζήτημα εἰς τὴν Σύνοδον δὲν ἦτον, ἂν εἶναι ὀρθή, ἢ τούναντίον, ἢ παρὰ τῆς ἀγιωσύνης του γινομένη μετάφρασις, ἀλλ' ἐὰν πρέπη νὰ προτεθῶσιν ἀδιαφόρως αἱ Γραφαὶ καὶ εἰς τοὺς χυδαίους καὶ ἀγγραμμάτους, καὶ μὴ δυναμένους ἐπιστημόνως ἐξερευνᾶν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, χωρὶς τῆς ὁδηγίας καὶ ἀπταίστου ἐρμηνείας τῶν Θεοφόρων Πατέρων. Κατὰ τούτων λοιπὸν τῶν λόγων ἐπαποδύεται ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, καὶ πρῶτον μὲν λέγει, ὅτι ἂν καὶ κατ' ἐπαρίθμῃσιν ἐλαλήθησαν, φαίνεται ὅμως, λέγει, ὅτι τοὺς ἐκλαμβάνω, ὡς ἀποδεικτικὰ κεφάλαια, τῶν ὁποίων ἐλλείπουσι τὰ ἐπιχειρήματα, καὶ αἱ ἐργασίαι, δέον (λέγει) νὰ εἶναι κατεσκευασμένοι καὶ ἐξεργασμένοι, διὰ νὰ γνωρίσῃ ἡ ἀγιωσύνη του, καὶ νὰ φέρῃ καταλλήλους τὰς λύσεις. Ἐπειτα μὲ περιπαίξει, λέγων, ὅτι συμπεραίνει, πῶς αἱ ἀποδείξεις τούτων ἦσαν τὰ ἀπολωλότα σημειώματα, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ γράφω, ὅτι τὰ εἶδεν ἡ ἀγιωσύνη του, ὅμως δὲν τὰ εἶδε παντελῶς. Μετὰ ταῦτα ὁρᾷ κατὰ τοῦ ζητήματος, λέγων, ὅτι εἶναι τόσοσιν κακὸν καὶ βλάσφημον, ὥστε καὶ ἀντίφασιν ἐπιφέρει εἰς τὴν καθ' ὑπὲρ ἡμῶν Θεῖαν Οἰκονομίαν. Διότι ἐλσεινολογεῖ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτι εἰς τόσῃν ἀθλιότητι εἰς τοὺς καιροὺς μας ἔφθασεν, ὥστε νὰ προβληθῇ εἰς τοιοῦτον ζήτημα, οἷον ἄλλοτέποτε δὲν ἐπροβλήθη εἰς κάμμιναν Σύνοδον, καὶ εἴμαρτο, λέγει, τοῦτέστι τῆς εἰμαρμένης ἔργον εἶναι ἐφ' ἡμῶν τὸ νὰ εἰσάγωνται εἰς τὴν Σύνοδον καὶ τοιαῦτα ζητήματα.

§ ΚΖ'. Περὶ μὲν οὖν τῶν σκιωμάτων δὲν εἶναι χρεῖα παντελῶς ἀπαντήσεως· αὐτὰ τὰ λόγια του ἀποχρῶσα εἶναι εἰς τὴν ἀγιωσύνην του ἀπάντησις. Περὶ ὧν δὲ λέγει κατὰ τοῦ ζητήματος, τίς νοῦ καὶ

φρενῶν μετέχων, καὶ εἰδὼς ὁπωσοῦν, τί ἐστὶ ζήτημα δὲν ἤθελε γελᾶσαι πλατύτατον γέλωτα; Ἦθελε βέβαια ἡ ἀγιοσύνη του χωρὶς ἐρευνᾶν, χωρὶς ἐξετάσιν, ἀλόγως, ἀκρίτως νὰ δεχθῇ, καὶ νὰ ἐπικυρώσῃ ἡ ἱερὰ Σύνοδος τὴν διδασκαλίαν του. Τοῦτο ἠθελὸν ποτε καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας κατελθόντες εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ διδάσκοντες τοὺς Χριστιανούς, ὅτι πρέπει νὰ περιτέμνωνται, κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον. Ἀλλ' οἱ Χριστιανοὶ ἔκαμον αὐτὸ ζήτημα, καὶ ἀπέστειλαν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν εἰς Ἱερουσαλὴμ πρὸς τὴν Σύνοδον τῶν Ἀποστόλων, καὶ Πρεσβυτέρων, διὰ νὰ ἐξετάσωσιν « Ἐτάξαν, λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων Κεφ. ιε. ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν, καὶ τινὰς ἄλλους ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς Ἀποστόλους καὶ Πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλὴμ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. » Οἱ δὲ Ἀπόστολοι, μ' ὅλον ὅτι ὡς Θεόπνευστοι καὶ Θεοῦ διδασκτοὶ ἠδύναντο νὰ ἀποφασίσωσιν εὐθὺς, ὅμως δὲν ἔκαμον οὕτως, ἀλλὰ Σύνοδον συγκροτήσαντες, μετὰ πολλὴν ζήτησιν συμφώνως ἅπαντες ἔγραψαν τὴν ἀπόφασιν. Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἄρειος ἠθέλην ἀνεξετάτως καὶ ἄνευ συζητήσεως νὰ δεχθῇ ἡ Ἐκκλησία τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλ' ὁ πρῶτος τῶν Χριστιανῶν Βασιλεὺς μετὰ τοῦ Πατριάρχου πανταχόθεν τοὺς Πνευματικούς προστατάς τῶν Ἐκκλησιῶν συναθροίσαντες, Σύνοδον Οἰκουμενικὴν συνεκρότησαν, ἐν ᾗ ἐπροβλήθη ζήτημα, ἂν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος, ἢ εἶναι κτίσμα, καθὼς ὁ Ἄρειος, ὡς ἐκ τῶν Γραφῶν διςχυριζόμενος, ἐφλυάρει. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι φορικτὸν, ὅμως οὐ μόνον ἐκ τούτου δὲν ἔπαθε βλάβην ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ὠφελήθη τὰ μέγιστα· καθότι διευκρινίσθη καὶ ἐφανερώθη σαφῶς ἡ ἀλήθεια, καὶ ἐξεδόθη τὸ ἱερὸν τῆς Πίστεως Σύμβολον, καὶ ἐπληροφορήθησαν ἅπαντες, ὅτι ὁ συγκωθεὶς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι Θεὸς ἀληθινός, ὁμοούσιος καὶ ὁμόθρονος, καὶ συναΐδιος τῷ προανάρχῳ Πατρὶ. Καὶ ἐπὶ τῆς Β'. δὲ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐγένετο συζήτησις περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἂν εἶναι Θεὸς ἀληθινός, σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, ἢ εἶναι κτίσμα τοῦ Υἱοῦ, καθὼς ἐμωρολόγει ὁ Μακεδόνιος. Καὶ ἐπὶ τῶν

ἄλλων Συνόδων, ἵνα μὴ καθ' ἕκαστα λέγων διατρίβω, τόσον Οἰκου-
μενικῶν, ὅσον καὶ Τοπικῶν ἐπροβάλλοντο ζητήματα διάφορα, καὶ
μετὰ πολλῆς ἐρεῦνης καὶ ἐξετάσεως ἀπεφασίζετο τὸ κάθε πρᾶγμα,
καὶ τίποτε δὲν ἐγίνετο ἄνευ συζητήσεως, καὶ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως.
Ὅθεν δὲν εἶναι τῆς εἰμαρμένης ἔργον Σοφιώτατε μεταφραστὰ, τὸ νὰ
προβληθῇ τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὴν Σύνοδον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας,
ἀλλ' εἶναι τῆς Ἐκκλησίας ἀρχαιοτάτη συνήθεια, τὴν ὁποίαν παρέλαβε,
καθὼς καὶ αὐτὴν τὴν Πίστιν ἀπὸ τοὺς ἀγίους Ἀποστόλους. Ἡ δὲ σὴ
εἰμαρμένη εἶναι ὕψλος Ἑλληνικὸς, τὸν ὁποῖον ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ
Ἐκκλησία μηδὲ μέχρις ἀκοῆς δέχεται τὸ ζήτημα, ἀπλῶς εἰπεῖν,
εἶναι (διὰ νὰ μὴ λέγω τὰ τῶν ἐξωτερικῶν) μία ἐξέτασις καὶ ἀκρι-
βοῦς ἐρευνα περὶ τοῦ ὀρθοῦ καὶ τῆς ἀληθείας, καὶ δὲν δύναται νὰ
γίνῃ ὑπεύθυνον, παρ' ἀφ' οὗ δι' ἀμφιλοφροῦς ἐξετάσεως φανερωθῇ ἡ ἀ-
λήθεια· ὅσοι μακρύνονται ἀπ' αὐτῆς, ἐθελοκακοῦντες, καὶ πεισματικῶς
ἐναγκαλιζονται τὸ ψεῦδος, οὗτοι εἶναι ὑπεύθυνοι καὶ κατὰρας ἄξιοι.
Ὅστις ἐπιθυμεῖ φίλε μου, τὴν ἀλήθειαν, τὴν ζητεῖ, καὶ ὁ ζητῶν εὐ-
ρίσκει, καθὼς λέγει ὁ Κύριος. Ἀλλ' ὅτι μὲν μετὰ συζητήσεως καὶ
ἐξετάσεως ἀποφασίζεται τὸ κάθε πρᾶγμα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι
φανερὸν, καὶ παρὰ πᾶσιν ὁμολογούμενον. Ἡμεῖς δὲ ἅς ἐξετάσωμεν
τὸ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τοῦτο ζήτημα, ποῖαν ἀντίφασιν φέρει εἰς
τὴν ὑπὲρ ἡμῶν Θεῖαν Οἰκονομίαν, διὰ τὸ ὁποῖον ἐσύγχυσε τόσον
τὸν σοφὸν μεταφραστὴν.

§ ΚΗ. « Ἄν πρέπη αἱ ἅγαι Γραφαὶ νὰ προτεθῶσιν ἀδιαφόρως
καὶ εἰς τοὺς πεπαιδευμένους, καὶ γυμνασμένους ἐπιστήμονας ἐξερεу-
νᾶν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τοὺς ἀγραμμάτους καὶ ἀπαιδεύτους,
ἄνευ τῆς ὁδηγίας τῶν Θεοσόφων Πατέρων. » Τοῦτο οὕτω λεγόμενον,
εἶναι ἀόριστον, διότι δὲν προσδιορίζεται ἐν αὐτῷ, μήτε τὸ ναί, μήτε τὸ
οὐ· μήτε τὸ πρέπει, μήτε τὸ δὲν πρέπει· εἰς ποῖον ἄρα μέρος εὐρί-
σκεται ἡ βλασφημία, εἰς τὸ ναί, ἢ εἰς τὸ οὐ· εἰς τὴν κατάφασιν, ἢ
εἰς τὴν ἀπόφασιν, εἰς τὸ πρέπει, ἢ εἰς τὸ δὲν πρέπει; κατὰ τοὺς
λόγους τοῦ μεταφραστοῦ, ἐπειδὴ γενικῶς κακίζει τὸ ζήτημα, ἡ βλα-

σφημιά πρέπει νὰ εὐρίσκηται καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, καὶ εἰς τὴν κατὰ-
 φασιν, καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν, καὶ εἰς τὸ πρέπει, καὶ εἰς τὸ δὲν πρέ-
 πει· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· διότι ποτὲ δὲν συναλχθεύουσι τὰ
 ἀντιφατικά. Ἀδύνατον ἄρα νὰ εἶναι τὸ ζήτημα βλάσφημον, καθὼς
 ἡ ἀγιωσύνη του τὸ κατηγορεῖ, καὶ ἡ ἀντίφασις εἰς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν
 Θεῶν Οἰκονομίαν ἀναφέρεται εἰς αὐτὴν αὐτοῦ τὴν κατηγορίαν, καὶ
 οὐχὶ εἰς τὸ ζήτημα· ἀλλ' ἡ ἀγιωσύνη του, μ' ὅλον ὅτι κατακρίνει τὸ
 ζήτημα, ἐξ ὧν ὁμως ἐπιφέρει φαίνεται, ὅτι τὸ προσδιορίζει, καὶ εἰς
 ἐμὲ μὲν ἀπονέμει τὸ δὲν πρέπει, ὑπερασπίζεται δὲ ἡ ἀγιωσύνη του
 τὸ πρέπει. Ὅθεν φαίνεται, ὅτι καὶ τὴν βλασφημίαν τὴν ἀποδίδει εἰς
 τὴν πρότασιν, ὅπου ἀπένεμμεν εἰς ἐμέ· σοφιστικῶς ἄρα ἐξυφάνει τὴν
 κατ' ἐμοῦ κατηγορίαν. Μ' ὅλον τοῦτο ἐγὼ δέχομαι τὴν ἀπονευκθεῖ-
 σάν μοι παρ' αὐτοῦ πρότασιν, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἐξετάσω, ἂν τῷ ὄντι
 προσερχεται ἐκ τούτου μία τοιαύτη φρικτὴ βλασφημία, δι' ἣν ἀγκυ-
 νακτεῖ. Ἡ πρότασις λοιπὸν εἶναι ἡ ἰδική μου, ὅτι δὲν πρέπει νὰ
 προτεθῶσιν αἱ ἅγιοι Γραφαὶ ἀδιαφόρως καὶ εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους
 καὶ ἀγραμμάτους ἄνευ τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων Πατέρων. Αὐτὴ ἡ
 πρότασις, εἶναι φανερὸν, ὅτι περιέχει δύο ἀποφάσεις, αἵτινες δηλοῦσι
 μίαν κατάρσιν. Ὅθεν ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν πρότασιν, πρέπει νὰ προ-
 τεθῶσιν αἱ ἅγιοι Γραφαὶ καὶ εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους μετὰ τῆς ὁδηγίας
 τῶν ἁγίων Πατέρων· καθὼς καὶ ἡ πρότασις ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστιν
 ἄλλος, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν πρότασιν, ὁ ἄνθρωπος ἔστιν λογικός. Καὶ
 ἡ, τὸ ζῶον οὐκ ἔστιν ἀψυχον, μὲ τὴν, τὸ ζῶον ἔστιν ἐμψυχον· ἐπειδὴ
 δὲ ἡ πρότασις, τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζεται ἡ ἀγιωσύνη του, λέγει, ὅτι
 πρέπει νὰ προτεθῶσιν αἱ ἅγιοι Γραφαὶ καὶ εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ
 ἀγραμμάτους ἄνευ τῆς ὁδηγίας τῶν Θεῶν Πατέρων, ἀναφαίνεται,
 ὅτι κατὰ τὸ ἐν μόνον μέρος τῆς προτάσεως συμφωνοῦμεν· καθότι ἐγὼ
 μὲν λέγω, μετὰ τῆς ὁδηγίας τῶν Θεῶν Πατέρων, ἡ δὲ ἀγιωσύνη
 του, ἄνευ τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων Πατέρων· Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τὸ
 ἕτερον μέρος τῆς προτάσεως συμφωνοῦμεν, τοῦτέστι κατὰ τὸ, πρέπει
 νὰ προτεθῶσιν αἱ ἅγιοι Γραφαὶ καὶ εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους, ἡ βλα-

σφημία δὲν εἶναι ἀκόλουθον νὰ εὐρίσκηται εἰς αὐτὸ τὸ μέρος· διότι οὕτως ὅ,τι ἤθελεν εἶπῃ κατ' ἐμοῦ, λέγεται καὶ κατὰ τῆς ἀγιοσύνης του, ἐξισαζούσης ἐκατέρωθεν τῆς κατηγορίας. Μένει λοιπὸν ἡ βλασφημία εἰς μόνον τὸ, μετὰ τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων Πατέρων, ὕπερ λέγω ἐγώ. Ἡ ὁδηγία ἄρα τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι, ἥτις φέρει τὴν ἀντίφασιν εἰς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν Θεῖαν Οἰκονομίαν. Κατὰ τὸν λόγον ἄρα τοῦ μεταφραστοῦ, κακῶς ὁδηγοῦσιν οἱ Θεοὶ Πατέρες. Φεῦ τῆς βλασφημίας! ἐνταῦθα γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν ἀνέγνω ποτὲ τὰ συγγράμματα τῶν Θεῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὰ τοῦτο φρονεῖ, ἡ παρ' ἐαυτοῦ, ἡ παρὰ τοῦ σοφωτάτου Λουθηροπαππᾶ διδαχθεῖς, ὅτι οἱ Θεοὶ Πατέρες ἀντιφάσκουσι πρὸς τὰς ἁγίας Γραφάς, καὶ αἱ μὲν ἱεραὶ Γραφαὶ διδάσκουσιν, ὅτι γέγονεν ἡ ὑπὲρ ἡμῶν Θεῖα Οἰκονομία, οἱ δὲ Θεοὶ Πατέρες, ὅτι οὐ γέγονε· διότι πῶς ἄλλως ἤθελε φέρει ἀντίφασιν εἰς τὴν Θεῖαν Οἰκονομίαν, ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι πρέπει νὰ προτεθῶσιν αἱ ἅγιοι Γραφαὶ εἰς τοὺς Χριστιανούς μετὰ τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων Πατέρων, ὕπερ λέγω ἐγώ, εἰ μὴ οὕτως ἐφρόνει;

§ ΚΘ'. Ἀλλὰ δὲν φρονεῖ (ἴσως εἶπη τις) οὕτως ὁ μεταφραστής· πῶς δὲ; ἡ ἀγιοσύνη του κατακρίνει μὲν τὸ ζήτημα, καὶ θέλει νὰ τὸ δεῖξῃ περιεκτικὸν βλασφημίας, τὰ ἐπιχειρήματά του ὅμως δὲν ἀποτείνονται πρὸς ὅλον τὸ ζήτημα, ἀλλ' εἰς τὸ ἐν αὐτοῦ μέρος, καθὼς εἶδομεν ἀνωτέρω· καὶ τοῦτο πάλιν οὐχ ὅλον, ἀλλ' ἀφαιρῶν καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὸν προσδιορισμὸν, δηλαδὴ τὸ, ἄνευ τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων Πατέρων, καταλείπει γυμνὸν τὸ, δὲν πρέπει νὰ προτεθῶσιν αἱ ἅγιοι Γραφαὶ, καὶ εἰς τοὺς ἀγράμματος. Καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ μέρους ἐπαποδύεται, ἀγωνιζόμενος νὰ τὸ δεῖξῃ καὶ βλάσφημον καὶ ἀνόητον· ἀλλ' αὐτὸ τώρα ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πλάττει ὁ τραγωδοποιὸς Ποιητὴς περὶ τοῦ Μαστιγοφόρου Αἰάντος, ὅστις φανταζόμενος τοὺς κριοὺς καὶ βόας τῶν Ἑλλήνων, ὅτι εἶναι αὐτοὶ οἱ ἀδικήσαντες αὐτὸν Ἕλληνες, τοὺς μὲν ἀπεκεφάλιζε, τοὺς δὲ κατερράχιζε, τοὺς δὲ ἡγματοῳτίιζε, καὶ δεσμίους ἐμαστιγῶνεν· οὕτω καὶ ὁ μεταφραστὴς πλάττει μὲ τὴν φαντασίαν του διαφοροὺς προτάσεις·

Ἐπειτα ἄλλας μὲν, ὡς βλασφήμους καταδικάζει, ἄλλας δὲ διαβάλλει, ἄλλας δὲ ἀναιρεῖ, καὶ τοι ἐκεῖνος μὲν ἐκστὰς τῶν ιδίων φρενῶν ἔκαμεν ἐκεῖνα, αὐτος δὲ σῶας ἔχων τὰς φρένας. Καὶ ὁ μὲν ἐξ ὀργῆς καὶ λύπης, δι' ἣν ἐπαθεν ἀδικίαν, ἐξετράπη· ἡ δὲ ἀγνισύνη του μηδὲν ὅλως ὑπ' ἐμοῦ παθὼν, μήτε ἐν λόγῳ, μήτε ἐν ἔργῳ, μάλιστα δὲ καὶ ἀγαπώμενος εἰλικρινῶς, καθὼς τὸ ἠξεύρει ὁ καρδιογνώστης Θεός, καὶ ὑπερτιμώμενος, ὥρμησε κατ' ἐμοῦ μὲ ξίφος γυμνόν. Ἀλλ' ἐγλάσθη, καθὼς ὁ Λῆας· διότι ᾤθησε τὸ ξίφος κατὰ τῆς ιδίας του ὑπολήψεως, ἵνα μὴ εἴπω κατὰ τῆς ψυχῆς του· διότι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν γνώσει ἁμαρτάνει· καὶ γνωρίζει μὲν, ὅτι τὸ ζήτημα εἶναι ὀρθόν, καὶ ἀνεύθυνον· ἐπειδὴ ὁμῶς ἀντίκειται εἰς τὸν σκοπὸν του, ἀναγκάζεται νὰ τὸ καταδικάσῃ ὡς βλάσφημον· διότι ἂν οἱ Χριστιανοὶ πληροφορηθῶσιν, ὅτι χωρὶς τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων Πατέρων δὲν συμφέρει εἰς τοὺς ἀμαθεῖς νὰ ἀναγινώσκωσι τὰς Θείας Γραφάς, ἐχάλασεν ὅλον τὸ σύστημα· ἔχασε καὶ τὸν σκοπὸν του, καὶ τὸ κέρδος του· καθότι μὲ τὴν ὁδηγίαν τῶν ἁγίων Πατέρων ὅλοι, καὶ εὐμαθεῖς καὶ ἀμαθεῖς ἔχουσιν εἰς τὴν ἀπλὴν καὶ καθομιλουμένην γλῶσσαν τὰς ἁγίας Γραφάς, καὶ ἀπολαμβάνουσι τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν. Ὅθεν δὲν ἔχουσι καμμίαν χρεῖαν ἀπὸ αὐτῆς τὴν ξηράν, καὶ κατὰ λέξιν τοῦ μεταφραστοῦ μετάφρασιν, ἡ ὁποία οὐ μόνον καμμίαν ὠφέλειαν δὲν δύναται νὰ προσενήσῃ εἰς τοὺς ἀμαθεῖς (καθὼς καὶ τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο Συνοδικὸν ἐγκύκλιον γράμμα μαρτυρεῖ,) ἀλλὰ καὶ βλάβην μεγίστην. Διὰ τοῦτο ὅλη ἡ ἀπολογία τοῦ μεταφραστοῦ κατὰ τοῦ ζητήματος εἶναι, καὶ ὅλον αὐτὸ κατακρίνει, καὶ τὸ λέγει, καὶ τὸ ἐξαναλέγει, καὶ ἀπορεῖ, πῶς νὰ τὸ καταργήσῃ, βλέπων αὐτό, ὡς ἓνα φοβερὸν σκόλοπα, ὁ ὁποῖος καὶ μόνος καταργεῖ καὶ ἐξουδενεῖ ὅλην του τὴν οἰκοδομήν. Διὰ τοῦτο σκοτισθεὶς τὴν διάνοιαν, αὐτὴν ἐφεῦρε τὴν κατηγορίαν νὰ τῷ προσάψῃ, ὅτι φέρει ἀντίφασιν εἰς τὴν Θεῖαν Οἰκονομίαν. Μὴ δυνάμενος δὲ νὰ τὸ ἀποδείξῃ τοιοῦτον (διότι δὲν εἶναι δυνατόν,) κατέφυγεν εἰς αὐτὰ τὰ παιδαριώδη σοφίσματα, ἅπερ εἶδομεν, ἐλπίζων, ὅτι, ἂν δὲν δυνηθῇ ἄλλους, τοῦλάχιστον

ἤμπορεῖ νὰ ἀπατήσῃ τοὺς ἀπλουστέρους. Μὲ ὅλην τοῦτο δὲν ἀφίνει ἀνυδρίστους οὔτε τοὺς Θεοφόρους Πατέρας· διότι οὐ μόνον ἐξ ὧν εἶπε κατὰ τοῦ ζητήματος συνάγεται ἐκείνη ἡ φρικτὴ βλασφημία, τὴν ὁποῖαν εἶδομεν, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν εἰς ὅλην πὴν ἀπολογίαν ταύτην λέγει· μάλιστα δὲ ἐν ἐδαφ. ιδ. καὶ ῥητῶς ἀποφασίζει, ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες ὑπομνηματίσαντες τὰς ἀγίας Γραφάς, ἐγένοντο ἀφορμὴ νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὸν κόσμον ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ θερμότης τῆς Πίστεως, καθὼς θέλομεν ἰδῆ, ὅταν φθάσωμεν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος· τώρα δὲ ἃς ἐξετάσωμεν τὰς ὕβρεις, τὰς ὁποίας κόμνει εἰς αὐτὰς τὰς ἀγίας Γραφάς, τὰς ὁποίας ποῖος δύναται νὰ ἀκούσῃ χωρὶς νὰ φρίξῃ;

§ Α'. Νομίσας, ὅτι ἀρκετὰ κατέκρινε τὸ ζήτημα, δι' ὧν ἠκούσατε σοφισμάτων, καὶ ὅτι ἀποχωρῶντως ἀπέδειξεν ὅτι πρέπει νὰ δοθῶσιν αἱ ἱεραὶ Γραφαὶ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπικιδεύτων, χωρὶς τῆς ὁδηγίας τῶν Θεοφόρων Πατέρων, ἐστοχάσθη, ὅτι ἄλλο πλέον δὲν ἀντιπίπτει εἰς τὴν πρότασίν του, παρὰ μόνον τὸ δυσκατάληπτον· διὸ καὶ ἐπιχειρεῖ τώρα νὰ δείξῃ, ὅτι αἱ ἱεραὶ Γραφαὶ εἶναι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἀγοραῖον, καὶ χυδαῖον λαὸν οὐχ ἀπλῶς καταληπταί, ἀλλ' εὐκατάληπτον· τοῦτέστιν, ὅτι εὐκόλως δύναται καὶ ὁ τυχὼν νὰ τὰς καταλάβῃ. Καὶ διὰ νὰ ἐμφῇ εἰς τὴν δεῖξιν ταύτην, κάμνει ἐνστασιν ὡς ἐκ προσώπου μου, λέγων· « ἄλλ' ὁ λαὸς, ὡς ἀμαθὴς καὶ ἀγράμματος, δὲν ἐννοεῖ τὰς Γραφάς· » ἔπειτα ἀποκρίνεται· « Εἰ μὲν τὸ πρόβλημα εἶναι, ὅτι δὲν τὰς ἐννοεῖ, διὰ τὴν λέξιν καὶ φράσιν, καὶ ἐγὼ τὸ ὁμολογῶ, καθὼς οὐδὲ ὁ Ἰταλὸς ἐννοεῖ τὸν Λατίνον, οὐδὲ ὁ Λατίνος τὸν Ἰταλόν· εἰ δὲ καὶ φρονεῖ ἡ Σεβασμιότης της (ἐννοῶν ἐμὲ,) ὅτι καὶ αἱ ἐννοιαὶ τῶν ἀγίων Γραφῶν εἶναι ἀκατανόητοι εἰς τὸν λαόν, τοῦτο (λέγει) εἶναι ἐναντίον τῇ φύσει τοῦ πράγματος, τοῦτέστιν ἀδύνατον· διότι ὅ,τι εἶναι ἐναντίον εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἐκεῖνο πάντως εἶναι ἀδύνατον. » Ποῖαν λέγει φύσιν τοῦ πράγματος; φανερόν, ὅτι αὐτὰ τὰ νοήματα τῶν ἀγίων Γραφῶν θέλει νὰ εἴπῃ λοιπὸν, ὅτι τὰ νοήματα τῶν ἀγίων Γραφῶν, εἶναι τόσον ταπεινὰ καὶ εὐτελῆ, ὥστε ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ καταλαμβάνωσιν αὐτὰ, οἱ κωπηλάται, καὶ οἱ

βάνανσοι, καὶ ἀπλῶς ὅλοι οἱ γυδαῖοι καὶ ἀγραμματοὶ· διότι περὶ τῶν τοιούτων εἶναι ὁ λόγος· καὶ μόνα τὰ λόγια ταῦτα εἶναι ἱκανὰ νὰ ἀποδείξωσι τὸν σοφὸν μεταφραστὴν μας, ποῖαν ιδέαν ἔχει περὶ τῶν ἀγίων Γραφῶν, καὶ πόσον αὐτὸς τὰς καταλαμβάνει. Μ' ὅλον τοῦτο τὸ νόστιμον εἶναι, νὰ τὸν ἐρωτήσωμεν, ἂν μεταφράσωμεν καὶ τὸν Ἀριστοτέλην, ἢ τὸν Πλάτωνα, ἢ κἀνένα ἀπὸ τοὺς νεωτέρους φιλοσόφους εἰς τὴν καθομιλουμένην γλῶσσαν, ἄρα δύνανται τότε οἱ γυδαῖοι νὰ τοὺς καταλάβωσιν; ἄρα γίνονται καὶ αὐτῶν τὰ νοήματα καὶ εἰς τοὺς ἀμυθεῖς εὐκατάληπτα; ἢ ἂν θέλῃς μίαν Ῥητορικὴν, ἢ Λογικὴν, ἢ Γραμματικὴν μεταφρασμένην, ἢ καὶ ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν κοινὴν διαλέκτον γεγραμμένην (διότι ἔχομεν καὶ τοιαῦτα βιβλία πολλὰ εἰς τὴν καθομιλουμένην.) ἄρά γε καὶ αὐτὰ δύνανται νὰ τὰ ἐννοήσωσιν οἱ ἀπαιδεῦτοι χωρὶς ὁδηγοῦ, χωρὶς διδασκάλου; Ἄν δύνωνται, ληπτὸν εὔρωμεν τὸν τρόπον διὰ νὰ κάμωμεν ἅπαντας φιλοσόφους, καὶ Ῥητορας, καὶ Γραμματικούς, καὶ Θεολόγους, κ. τ. λ. τίς ἡ χρεῖα Σχολειῶν; τίς ἡ χρεῖα Διδασκάλων; τίς ἡ χρεῖα μισθῶν καὶ κόπων, καὶ τῆς ἄλλης ἀσχολίας; Ἰδοὺ ὁ εὐκολὸς τρόπος· Ἄν δὲν δύνωνται, καθὼς αὕτη ἡ πείρα διδάσκει, τίς ἡ αἰτία; διότι βέβαια αἱ ἐν αὐταῖς περιεχόμεναι ιδέαι, ὑπερβαίνουναι τὰς ιδέας τῶν ἀπαιδευτῶν, καὶ αἱ ἐννοιαί εἶναι ὑψηλότεραι, καὶ λεπτότεραι, καὶ περιεργότεραι, εἰς τὰς ὁποίας διὰ νὰ φθάσωσι χρειάζονται ὁδηγόν, καὶ ἄλλα πολλὰ πρὸς τοιοῦτοις, καθὼς ἅπαντες οἱ ἐξω σοφοὶ διδάσκουσι, καὶ τὰ πράγματα μαρτυρεῖ. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅταν ὁ Μακεδὼν Ἀλεξάνδρος ἐπαρ-
πονέθη πρὸς αὐτόν, διατὶ ἐξέδωκε τοὺς ἀκροατικούς λόγους, ἀπεκρίθη, ὅτι πρέπει νὰ τοὺς γνωρίζῃ ὥς μὴ ἐκθεδομένους, ἂν καὶ ἐξεδόθησαν· « Μόνοις γάρ, εἶπε, ξυνετοὶ εἰσι τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. » Ἦντα τὰ μὲν τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ Πλάτωνος, καὶ τῶν τοιούτων νοήματα δὲν δύνανται νὰ γένωσι ξυνετὰ, οὐ μόνον εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους, ἀλλ' οὐδὲ εἰς αὐτοὺς τοὺς πεπαιδευμένους ἀνεὺ διδασκαλίας καὶ ὁδηγίας, τὰ δὲ τῶν ἀγίων Γραφῶν εἶναι εὐκατάληπτα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγραμμάτους; Καὶ τὰ μὲν τῆς ἐξω παιδείας

διδάγματα, ἔρουν καὶ τάξιν, καὶ μέθοδον διδασκαλίας, καὶ δεόνται καὶ εὐφυίας καὶ ἐπιμελείας, καὶ ἀσκήσεως, καὶ συγγυμνάσεως, τὰ δὲ τῆς Πνευματικῆς καὶ ὄντως σοφίας διδάγματα δὲν χρειάζονται κἀνὲν ἀπὸ αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ μόνης ἀπλῆς ἀναγνώσεως γίνονται εὐθὺς εὐκατάληπτα; Καὶ τοὶ ἐκεῖνα μὲν εἶναι ἀνθρωπίνης διανοίας ἐφευρέματα, ταῦτα δὲ ἀποκκλύψεις τοῦ παναγίου Πνεύματος· καὶ ἐκεῖνα μὲν καταγίνονται εἰς σωματικὰ, καὶ φυσικὰ πράγματα, ταῦτα δὲ εἰς ὑπερφυσικὰ, καὶ Πνευματικὰ, καὶ Οὐράνια. Αὐτὰ λοιπὸν ἤθελεν εἶναι τὰ πλέον εὐκαταφρόνητα μαθήματα· διότι πᾶν ὅ,τι προχερῶς καὶ μετὰ πολλῆς εὐκολίας ἀποκτᾶται, τοιοῦτον εἶναι. « Ὡν γὰρ βαδία ἡ κτῆσις (λέγει ὁ μέγας Βασίλειος Προοιμ. εἰς τὸν Προφήτην Ἠσαΐαν.) οὐ πε ἰσπούλαστος ἡ ἀπόλαυσις· εὐκαταφρόνητος γὰρ ἡ τῶν προχερῶν παρουσία, καὶ οὐδὲ μιᾶς φυλακῆς ἀξιουμένη τοῖς ἔχουσιν. » Ἀλλὰ πόθεν, ὦ σοφώτατε, κατέγνωσ αὐτὴν τὴν ἐντέλειαν εἰς τὰ νοήματα τῶν Θείων Γραφῶν; πόθεν ἔλαβες αὐτὴν τὴν πληροφориάν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀγράμματοι εὐκόλως καὶ ἀφ' ἑαυτῶν δύανται νὰ τὰ καταλάβωσιν; ἀκούσατε πόθεν.

§ ΛΑ. « Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, λέγει, ἐδίδασκεν οὐ μόνον ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ὅπου συνήρχοντο οἱ Γραμματεῖς, καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ οἱ Πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς πλατείαις, καὶ ἐν τοῖς ἀγροῖς, καὶ ἐν ταῖς ἐρήμοις, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, κηρύττων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἐπ' ἀκροάσει ὅλων τῶν ὄχλων, οἱ δὲ ἀκούοντες, κατελάμβανον τὰ διδασκόμενα. » Ἐκ τούτων συλλογίζεται τοιοῦτο-τρόπως· Ἐπειδὴ λέγει ὁ ἀπειθὴς καὶ σκληροκάρδιος ἐκεῖνος λαὸς ἐννοεῖ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἄρα καὶ οἱ ἀμαθεῖς Χριστιανοὶ ἐννοοῦσι τὰς ἁγίας Γραφάς· ἄρα αἱ Γραφαὶ εἰσιν εὐκατάληπτοι! Ἡμεῖς θαυμάζομεν τὸν συλλογισμόν του, εἶναι χεῖρα ὅμως νὰ ἐρωτήσωμεν· ὅτι μὲν ὁ Κύριος ἐδίδασκεν οὐ μόνον ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἀλλὰ καὶ ἀπανταχοῦ τὸ ἡξεύρομεν, καὶ τὸ ὁμολογοῦμεν· διότι τὸ μαθάνομεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου· ὅτι δὲ ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων κατελάμβανον τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, τοῦτο δὲν τὸ ἡξεύρομεν, καὶ παρακα-

λοῦμεν τὴν ἀγίωσίνην του νὰ μᾶς τὸ διδάξῃ, πόθεν ἔχει τὴν πληροφορίαν ταύτην; τοῦτο τὸ συμπεραίνει, ἐπειδὴ, λέγει, οἱ ὄχλοι σωρηδὸν ἔτρεχον, καὶ περιπατοῦντα συνεθλίβον, καὶ ἀναχωροῦντα ἐπεδίωκον· ἀλλ' οἱ αὐτοὶ ὄχλοι (ἀποκρινόμεθα εἰς τοῦτο.) « Ἐλάμβανον καὶ λίθους, ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν. » (Ἰωάνν. γ.) Καὶ ὅταν εἶπε, « τί με ζητεῖτε ἀποκτείνειν » ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ὄχλος μὲ μεγάλην αὐθάδειαν, « δαιμόνιον ἔχεις· τίς σέ ζητεῖ ἀποκτείνειν, » (Ἰωάνν. ζ.) οἱ αὐτοὶ ὄχλοι ἄλλοτε ἔλειπον, « δαιμόνιον ἔχει καὶ μκίνετα· τί αὐτοῦ ἀκούετε; (αὐτόθι.) Οἱ αὐτοὶ πάλιν ἄλλοτε « ἐξεβχλον αὐτόν ἐξω τῆς πόλεως, καὶ ἤγαγον αὐτόν ἕως τῆς ὁρύρας τοῦ ὄρους, εἰς τὸ κατακρημνίσαι αὐτόν. » (Λουκᾶς δ.) Τί λέγει πρὸς ταῦτα ὁ μεταφραστὴς; ὅτε ταῦτα ἐποιοῦν, κατελάμβανον καὶ τότε τὰ διδασκόμενα; Ἐὰν ἐξ ἐκείνων (ὅσα προεῖπε) συμπεραίνεται, ὅτι κατελάμβανον, ἐκ τούτων πάλιν ἀνάγκη εἶναι νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καὶ πολλά πολλάκις δὲν κατελάμβανον· καὶ τοῦτο λέγει σαφῶς αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, ἐξελέγων αὐτοὺς διὰ τῶν Προφητικῶν ῥητῶν « ὅτι ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε » κ. τ. λ. (Ματθ. ιγ'. 13, 14.) Πῶς λοιπὸν ὁ σκληροκάρδιος ἐκεῖνος λαὸς « οἱ σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσίν, » ἐνόουν πάντα τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Κυρίου;

ΑΒ'. Εἶτα ἡμεῖς βλέπομεν, ὅτι ὁ Κύριος δὲν ἐδίδασκε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐθχυματούργει, θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. « Καὶ ἀπῆλθε, λέγει, (Ματθ. δ.) ἡ ἀκοῇ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, ποικίλαις νόσοις, καὶ βισάνοις συνεχομένους, καὶ δαιμονιζομένους, καὶ σεληνιζομένους, καὶ παραλυτικούς, ἐθεράπευσεν αὐτούς· » ἔπειτα ἐπιφέρει· « Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ὅπὸ τῆς Γαλιλαίας, καὶ Δεκαπόλειως, καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ Ἰουδαίας, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου. » Καὶ κατωτέρω ὁ αὐτὸς Εὐαγγελιστὴς (Κεφ. ιβ'). « Καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας. » Καὶ ἐν Κεφ. ιε'. « Καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, ἔχοντες μεθ' ἐκυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς,

κωφούς, κυλλούς, καὶ ἑτέρους πολλούς, καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς, ὥστε τοὺς ὄχλους θαυμάσαι, βλέποντας κωφούς λαλοῦντας, κυλλούς ὑγιεῖς, χυλοὺς περιπατοῦντας, καὶ τυφλοὺς βλέποντας, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν Ἰσραὴλ. » Ἐκ τούτων ἀπάντων δυνάμεθα εὐλογώτερον νὰ συμπεράνουμεν, ὅτι ἔτρεχον οἱ ὄχλοι σωρηδόν, καὶ περιπατοῦντα συνέθλιβον, καὶ ἀνχωροῦντα ἐπεδίωκον, οὐ διότι κατελάμβανον τὴν διδασκαλίαν του, ἀλλὰ διότι ἀπελάμβανον τὰς εὐεργεσίας, καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν λέγοντες « οὐδέποτε οὕτως εἶδομεν. » Καὶ « Προφῆτης μέγας ἐγήγερται ἐν τῷ Ἰσραὴλ. » Οὐκ ἐπειδὴ ἐννόουν τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐβλεπον τὰ τελούμενα* διότι ἴδιον τῶν ἀπαιδευτῶν εἶναι νὰ ἄγωνται μᾶλλον ἀπὸ τὴν αἴσθησιν, παρὰ ἀπὸ τὸν λόγον. Ἀλλὰ τίς ἡ χρεία νὰ ζητῶμεν λόγους, καὶ νὰ κάμωμεν συμπεράσματα διὰ μίαν ὑπόθεσιν, τὴν ὁποῖαν ὁ ἡγαπημένος τοῦ Κυρίου μαθητῆς, καὶ φίλος, καὶ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὃς παρὼν ἤξευρε, διατί ὁ ὄχλος ἔτρεχε πολλαῖς φοραῖς κατόπιν ἀπὸ τὴν Χριστόν, σαφῶς καὶ ἐκπεφασμένως διδάσκει, καὶ φανερώνει; Τί λοιπὸν λέγει περὶ τούτου ὁ Ἰωάννης, ἄκουσον· « Καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐώραν αὐτοῦ τὰ σημεῖα, ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων. » (Ἰωάνν. Κεφ. 5'.) Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἠλεγξεν αὐτοὺς, ὅτι καὶ ποτε οὐδὲ δι' αὐτὰ τὰ σημεῖα τὸν ἠκολούθουν, ἀλλὰ διότι ἐχορτάσθησαν ἐκ τῶν ἄρτων (ζητοῦντες συνεχῶς καὶ μᾶλλον τὴν σωματικὴν, παρὰ τὴν Πνευματικὴν τροφὴν, καὶ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ) « Ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἶδατε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων, καὶ ἐχορτάσθητε. » (Ἰωάνν. 5'. 26.)

§ ΑΓ'. Ἐπὶ τούτοις μανθάνομεν ἀπὸ τοῦ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ὅτι μήτε οἱ Γραμματεῖς, μήτε οἱ Φαρισαῖοι, μήτε αὐτοὶ οἱ Νομικοί, οἵτινες ἦσαν οἱ πλέον πεπαιδευμένοι καὶ σοφοί, καὶ εἶχον ἐπάγγελμα νὰ ἐξηγήσωσι τὰς Γραφὰς εἰς τὸν λαόν, μήτε αὐτοὶ δὲν κατενόουν τὰς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου· διὸ καὶ τυφλοὺς αὐτοὺς ὀνομάζει ὁ Κύριος, καὶ τυφλῶν ὁδηγοίς. Καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν νομομαθέστατον Νικόδημον

μὴ νοῦντα τὴν περὶ τῆς ἀναγεννήσεως διδασκαλίαν, εἶπεν ὁ Κύριος· « Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; » (Ἰωάνν. γ'. 10) Ἀλλὰ τί λέγω Γραμματεῖς, καὶ Φαρισαῖους, καὶ Νομικοὺς, αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ Κυρίου δὲν κατενόουν τὰς διδασκαλίας, καθὼς οἱ αὐτοὶ τὸ ὁμολογοῦσιν· Ὅθεν καὶ συχνά, ὅταν ἔμενον κατ' ἰδίαν ἡρώτων τὸν διδάσκαλον, ἵνα ἐξηγήσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ νόημα τῆς διδασκαλίας του. Μίαν φορὰν εἶπεν εἰς τοὺς ὄχλους, « οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὴν στόμα κοινῶς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον· καὶ μήτε αὐτὸ δὲν ἡδυνήθησαν νὰ καταλάβωσιν οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλ' ἡρώτων κατ' ἰδίαν νὰ τοῖς τὸ ἐξηγήσῃ, ὅτε καὶ ἡλεγξεν αὐτοὺς ὁ Κύριος, εἰπὼν· « ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύμετοί ἐστε; οὐπω νοεῖτε; » Καὶ πάλιν, « οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ συνίετε; » καὶ πάλιν, « πῶς οὐ συνίετε; » Καί, « οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις. » κ. τ. λ. (Μάρκ. ζ'. 18. ἡ. 17, 21. ς'. 52.) Τὴν περὶ τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρὸν διδασκαλίαν, ἀφ' οὗ πολλάκις τὴν ἔκκευεν εἰς αὐτοὺς, καὶ καθ' ἡν ἡμέραν πάλιν ἀνάβαινεν εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπ' αὐτῷ τούτῳ, ἐπῆρεν αὐτοὺς κατ' ἰδίαν, καὶ ἔν καθ' ἔν εἶπε τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν· Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἡδυνήθησαν νὰ τὰ καταλάβωσιν· τὰ ἐξέλαβον δὲ μὲ ἄλλον τρόπον, ὅτι ἀναβαίνει εἰς Ἱερουσαλὴμ διὰ νὰ λάβῃ βασιλεῖαν ἐπίγειον. Ὅθεν οἱ ἐγκριτώτεροι τῶν μαθητῶν, οἱ υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, τὸν παρακαλοῦσι καὶ αὐτοὶ αὐτοπροσώπως, καὶ διὰ μέσου τῆς μητρὸς των, ἵνα καθύσωσιν, ὁ μὲν ἐκ δεξιῶν, ὁ δὲ ἐξ ἀριστερῶν ἐν τῇ δόξῃ του. Καὶ περὶ τῆς τριημέρου Ἀναστάσεως πολλάκις τοῖς εἶπε, δὲν ἐκατάλαβαν ὅμως· διὸ, καὶ ὅταν αἱ Μυροφόροι γυναῖκες ἐπῆγαν εἰς αὐτοὺς, εὐαγγελιζόμεναι τὴν Ἀνάστασιν, « ἐφάνησαν (μαρτυρεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς Κεφ. κδ'. 11.) ἐνώπιον αὐτῶν ὥστει λῆρος τὰ ῥήματα αὐτῶν, καὶ ἠπίστουν αὐταῖς. » Ὅταν λοιπὸν, οὐ μόνον οἱ Νομοδιδάσκαλοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος, οἱ ἐκλελεγμένοι ἀπὸ ὅλων τὸ γένος τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἀφέντες πάντα, καὶ ἀκολουθήσαντες τῷ Χριστῷ, οἱ πάντοτε σὺν αὐτῷ ὄντες, οἱ μεγάλων καταξιώθεντες χαρισμάτων,

νὰ ἰατρεύωσιν ἀσθενείας, νὰ διώκωσιν ἀκάθαρτα πνεύματα, οἱ το-
 σαῦτα καὶ τηλικαῦτα νυκτὸς καὶ ἡμέρας βλέποντες, καὶ ἀκούοντες τὰ
 διδάγματα καὶ θαύματα· ὅταν, λέγω, αὐτοὶ οἱ τοιοῦτοι καὶ τηλικοῦτοι
 δὲν ἐνόουν πάντα τὰ διδασκόμενα, πῶς ὁ χυδαῖος καὶ ἀκκράσττος, καὶ
 ὑπὸ μυρίων παθῶν ἐπισκοτούμενος λαὸς τῶν Ἰουδαίων ἠδύνατο νὰ
 τὰ ἐννοῇ; καὶ πόθεν ἔχει νὰ μᾶς τὸ δεῖξῃ ὁ σοφὸς τῶν Γραφῶν με-
 ταφραστὴς μας, ὅστις καὶ ὑποτίθησιν αὐτὸ ὡς βάσιν καὶ θεμέλιον τῶν
 ἀποδείξεών του, καὶ εἰς αὐτὸ, ὡς εἰς ἀξίωμα αὐτόπιστον καὶ ὁμολο-
 γούμενον ἐπιστηριζόμενος, ἀγωνίζεται νὰ μᾶς κάμῃ νὰ πιστεύσωμεν,
 ὅτι αἱ Γραφαὶ εἰσιν εὐκατάληπτοι· Καὶ ἂν τὰ μέχρι τοῦ δε εἰρημέ-
 να, καὶ τοὶ ἀναντιρρήτως ὄντα, ὡς Εὐαγγελικὰ λόγια, δὲν τὸν πείθου-
 σιν εἰς τὸ νὰ πάρῃ ὀπίσω τὸ ἐπιχειρήμα του, ἅς τὸν πείσῃ αὐτὸ
 τοῦτο τὸ ἀψευδέστατον στόμα τοῦ διδασκάλου Χριστοῦ, ὅστις ἐρω-
 τηθεὶς παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, διατὶ ἐν παραβολαῖς λαλεῖ εἰς τὸν
 λαόν, ἀπεκρίθη. « Διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέ-
 ποντες οὐ βλέπουσιν, καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ συνιοῦσι »
 (Ματθ. Κεφ. ιγ'.) Τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην προεφα-
 νέρωσεν ὁ Θεός, διὰ τοῦ Προφήτου Ἠσαίου· (Κεφ. ς'. 9, 10.) « Πο-
 ρεῦθητι, λέγει, καὶ εἰπὲ τῷ λαῷ τούτῳ ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ
 συνῆτε » τὰ ὁποῖα λόγια καὶ ὁ Κύριος ἐβεβαίωσεν, εἰπὼν εἰς τοὺς
 ἐρωτήσαντας· « καὶ ἀναπληροῦντι ἐπ' αὐτοῖς ἡ προφητεία τοῦ Ἠσαίου,
 ἡ λέγουσα, ἀκοῇ ἀκούσετε, κ. τ. λ. ἐπαγύνηθ' ἡ καρδία τοῦ λαοῦ
 τούτου. » Δὲν ἔπρεπε λοιπὸν οὐδὲ εἰς τὴν διάνοιάν του νὰ δεχθῇ ὁ
 μεταφραστὴς μίαν ἔννοιαν, ἡ ὁποία προφανῶς ἀντίκειται εἰς τὰς ἀ-
 ναντιρρήτους μαρτυρίας καὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Γραφῆς, ὅχι
 καὶ ὡς βάσιν τοῦ λόγου νὰ μεταχειρισθῇ. Πῶς δὲν ἐνεθυμήθη τὴν
 διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν κάμνει εἰς ἡμᾶς περὶ ἀξιώματος, καὶ τὰ
 παραδείγματα τὰ ὁποῖα γράφει, ὥστε νὰ ἐρυθριάσῃ, καὶ νὰ μὴ λάβῃ
 ὡς ὁμολογούμενὴν μίαν ἔννοιαν, ἥτις οὐ μόνον ἀντιλέγεται, καὶ δια-
 φιλονεικεῖται (διὰ νὰ εἰπωμεν μὲ τὰς ἰδίας του λέξεις,) ἀλλὰ καὶ ἀ-
 ναιρεῖται παντελῶς, καὶ ἐξουδεσθῇ, ὅχι ἀπὸ τοὺς δειλοὺς δια-

λογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἀπ' αὐτὰς τὰς Θεοπνεύστους Γραφάς ;

§ ΛΔ'. Ἀλλ ἴσως εἴποι τις, ὅτι μὲν δὲν ἐννόουν ἐγένετο φανερόν· τίς ὅμως ἡ αἰτία ; μήπως εἶναι ἡ αὐτὴ μετ' ἐκείνην, τὴν ὁποίαν λέγει ὁ μεταφραστὴς περὶ τῶν νῦν ἀπαιδευτῶν ; τούτεστιν ἡ λέξις καὶ ἡ φράσις ; οὐδαμῶς ἀποκρινόμεθα· διότι εἰς κανὸν μέρος τῆς ἱερᾶς Γραφῆς δὲν εὕρισκομεν, ὅτι ἐλάλησέ ποτε ὁ Κύριος εἰς τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων μετ' ἄλλην γλῶσσαν, μετ' αὐτὴν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐς ἐθίζον οἱ Ἰουδαῖοι, ἐλάλει. Διὰ τοῦτο δὲν ἐννόουν ; ἡ αἰτία ἵνα φανερά· διότι δὲν ἠδύναντο νὰ διακρίνωσι τὴν ἔννοιαν· τὴν μὲν λέξιν καὶ φράσιν κατελάμβανον, τὴν ἔννοιαν ὅμως δὲν ἠδύναντο νὰ κατὰλάβωσι καὶ τοῦτο γίνεταί φανερόν ἀπὸ τὰς ἰδίας ἀποκρίσεις τῶν, ὅταν ὁ Χριστὸς εἶπεν εἰς τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας· « Ἐάν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῇ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ, καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς »· αὐτοὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι εἶναι σπέρμα Ἀβραάμ, καὶ δὲν ἐδόλυσάν ποτε εἰς κανένα· (Ἰωάννης κεφ. 4.) Ὅθεν εἶναι φανερόν, ὅτι τὴν μὲν λέξιν καὶ φράσιν ἐκατάλαβον, τὴν ἔννοιαν ὅμως δὲν ἐκατάλαβον. Πάλιν ὅταν εἶπεν· « ἐάν τις τὸν λόγον τὸν ἐμὸν τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα »· ἀπεκρίθησαν πάλιν, ὅτι ἀπ' αὐτῶν τῶν λόγων ἐγνώρισαν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δαιμόνιον· διότι καὶ ὁ Ἀβραάμ ἀπέθανε καὶ οἱ Προφῆται. Καὶ ὅταν εἶπε, « πρὶν Ἀβραάμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμι. » μ' ὅλον ὅτι εἶχον πιστεύσῃ πρότερον ἐξ αἰτίας τῶν θαυμάτων. « (Πολλοὶ δὲ ἐκ τοῦ ὄχλου, λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάν. κεφ. 7. ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, καὶ ἔλεγον, ὅτι ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ, μήτι πλείονα τούτων σημεῖα ποιήσῃ, ὃν οὗτος ἐποίησεν ;) ἐξ αἰτίας ὅμως τῆς διδασκαλίας ταύτης ἀπέστησαν πάλιν, « ὥστε λίθους ἦσαν, ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν. » Καὶ διὰ νὰ μὴν ἐκτείνωμαι περισσότερον, ὅστις ἀναγνώσῃ μετὰ προσοχῆς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, γνωρίζει σαφῶς ἀπὸ τὰς ἀποκρίσεις τῶν, ὅτι τὰς μὲν λέξεις καὶ τὴν φράσιν καλῶς ἐγνώριζον, τὴν δύναμιν ὅμως τῶν λόγων, καὶ τὴν ἔννοιαν δὲν ἠδύναντο νὰ γνωρίσωσι. Καὶ τοῦτο προσέσημινε καὶ ἡ Προφητεία· διότι τὸ, « ἀκοῇ ἀκούσετε, » δηλοῖ,

ὅτι τὸ γράμμα τῆς διδασκαλίας θέλουσι τὸ γνωρίσῃ, τὸ πνεῦμα ὁμῶς, τούτέστι τὴν ἔννοιαν, δὲν θέλουσι καταλάβῃ, ὅπερ δηλοῖ τὸ « οὐ μὴ συνῆτε. » Τοῦτο ἐσήμεινε καὶ ὁ Κύριος, δι' οὗ συνεχῶς ἔλεγεν εἰς τὰς διδασκαλίας του· « ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω. » Μήπως ὅλοι οἱ ἀκούοντες τὴν διδασκαλίαν του, δὲν εἶχον ὧτα; ὅλοι καὶ ἤκουον, ἀλλ' ὅλοι δὲν κατελάμβανον. Τοῦτο δηλοῖ καὶ τὸ, « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς. » τὸ ὁποῖον ὁ μεταφραστὴς φέρει εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι δίδει ἄδειαν ἡ Ἐκκλησία εἰς ἅπαντας ἀδιαφόρως νὰ ἀναγινώσκωσι τὰς Γραφάς. Καὶ οὐδὲ τὸ λέγει, καθὼς ὁ Κύριος τὸ εἶπεν, ἀλλὰ μεταποιεῖ καὶ αὐτὸ, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα, κατὰ τὴν θέλησίν του. Εἶναι φανερόν ὅτι, τὸ « ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς. » λέγει ὁ Κύριος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἵτινες εἶχον ὅλην τὴν πεποιθήσιν εἰς τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, νομίζοντες, ὅτι ἐξ αὐτοῦ θέλουσιν εὑρῇ τὴν σωτηρίαν των, χωρὶς νὰ πιστεύωσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· ὅθεν λέγει, « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς. » δηλοῖ δὲ τὸ, ἐρευνᾶτε, οὐχὶ τὸ ἀπλῶς ἀναγινώσκετε· διότι ἐκεῖνοι, πρὸς οὓς τὸ ἔλεγεν, ἀνεγίνωσκον τὰς Γραφάς, δὲν κατελάμβανον ὁμῶς τὴν ἐν αὐταῖς κεκρυμμένην ἔννοιαν. Διὰ τοῦτο τοῖς λέγει, ἐρευνᾶτε, τούτέστι μὴ περιορίζεσθε εἰς τὴν λέξιν, καὶ εἰς τὸ γράμμα, ἀλλὰ τὴν ἔννοιαν ἐξετάζετε· Ἐν ὅσῳ περιορίζεσθε εἰς τὸ γράμμα, δὲν εὐρίσκετε τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, τὴν ὁποίαν νομίζετε, ὅτι θέλετε εὑρῇ ἐν αὐταῖς· Ἄν ἐξετάζητε τὴν ἔννοιαν, τότε θέλετε γνωρίσῃ, ὅτι αὐταὶ αἱ Γραφαὶ περὶ ἐμοῦ προφητεύουσιν· « Λύται εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. » Λύται, τὰς ὁποίας ἐσεῖς ἀνερευνήτως ἀναγινώσκετε, αὐταὶ διδάσκουσι ποῖος εἶμαι ἐγὼ, χωρὶς τοῦ ὁποίου δὲν θέλετε εὑρῇ ποτὲ σωτηρίαν· Λοιπὸν μὴ ἀναγινώσκετε, ἀλλ' ἐρευνᾶτε, ἐξετάζετε, ἀνιχνεύετε τὸ βάθος τῶν νοημάτων. Ἐρευνᾶτε, μὴ μεταφράζετε εἰς τὴν χυδαίαν, καὶ μ' ὅλον ὅτι ἡ τότε λαλουμένη τῶν Ἑβραίων γλῶσσα διέφερε πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἑβραϊκοῦ καίμένου, παρὰ ἡ κατ' ἡμᾶς ὁμιλουμένη γλῶσσα τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου· ἀλλ' ὁμῶς ἐρευνᾶτε ὅχι μόνον κατὰ γράμμα, ἀλλὰ καὶ κατὰ νόημα· « ὅτι τὸ μὲν γράμμα ἀπο-

κτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. » Ἴδού τι λέγει καὶ ὁ Θεὸς Χρυσόστομος « μηδὲν ἀπλῶς διατρέχωμεν τῶν ἐν τῇ Θεῇ Γραφῇ κειμένων, ἀλλὰ . . . τὸν ἐγκεκρυμμένον ἀνιχνεύωμεν θησαυρόν. » Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ Προφήτου Δαβὶδ λέγει « Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ. » Εἰς δὲ τοιαύτην ἔρευναν ὁδηγούς καὶ διδασκάλους ἔχομεν πάλιν αὐτοὺς τοὺς Θεοὺς Πατέρας, οἵτινες μάλιστα ἐξηρένησαν τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος. Ἡ μήπως δὲν βεβαῖοι τὴν ἀνάγκην τῆς τοιαύτης ἐρένης καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν του (Κεφ. ε.) Αὐτὴν τὴν Θεῖαν Γραφὴν εἶδεν, « βιβλίον γεγραμμένον ἔσωθεν καὶ ὀπισθεν » (ἔξωθεν δηλαδὴ) ἔξωθεν, διὰ τὰ κατὰ γράμμα ῥητὰ τὰ σαφῆ καὶ φανερά, ἔσωθεν δὲ, διὰ τὰ κεκρυμμένα καὶ δυσνόητα μυστήρια. Ὅθεν ἐρευνᾶτε ἀνιχνεύοντες, ἐὰν θέλητε νὰ εὑρητε τὴν σωτηρίαν σας. Δῆλον λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων τούτων, καὶ ἀπὸ τὰς ἐρωτήσεις τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅτι οὐ μόνον τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἁγίων Γραφῶν τὴν μὲν λέξιν καὶ φράσιν πολλάκις κατελάμβανον, τὴν ἔννοιαν ὅμως δὲν κατελάμβανον· διὰ τοῦτο οὐ μόνον δὲν ὠφελοῦντο, ἀλλ' ἐτόλμων, καὶ τὰ ἅτοπα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἵπομεν ἀνωτέρω.

§ ΑΕ. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο ἔχει κἀνένα λόγον, τὸν ὁποῖον ὁ μεταφραστὴς ὡς δεύτερον ἐπιχείρημα δῆθεν ἐπιφέρει, ὅτι ἐπειδὴ οἱ Ἀπόστολοι, ἣν παρέλαβον διδασκαλίαν παρὰ τοῦ Κυρίου, ταύτην καὶ ἐκήρυζαν εἰς τὰ ἔθνη, τὴν αὐτὴν καὶ γράψαντες κατέλιπον εἰς ἡμᾶς, διὰ τοῦτο εἶναι ἀκόλουθον νὰ καταλαμβάνωσι τὰς ἁγίας Γραφὰς καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἀπαιδευτοὶ καὶ ἀγράμματοι· διότι οὔτε ὁ Κύριος, οὔτε οἱ Ἀπόστολοι προῦθεντο ἀδιαφόρως τοῖς πᾶσι ὅλα τῆς Πίστεως τὰ μυστήρια, ἀλλ' ἔδιδον εἰς πᾶσαν τάξιν ἀνθρώπων τὴν ἀνήκουσαν τροφήν, τοῖς μὲν νηπίοις τὸ γάλα, τοῖς δὲ τελειότεροις στερεωτέραν τροφήν, τοῖς δὲ γεγυμνασμένοις ἤδη τὰ αἰσθητήρια διὰ τὴν ἑξιν ἔχουσι τὴν στερεάν τροφήν. « Τελείων γὰρ (λέγει ὁ μέγας Παῦλος πρὸς Εἰρ. ε. 14.) ἡ στερεὰ τροφή, καὶ σοφίαν λαλοῦμεν ἐν τοῖς τε-

λείεις (ἀ. πρὸς Κορινθ. Κεφ. β'.) Διὸ καὶ πρῶτος ὁ Δεσπότης Χριστὸς ἔλεγε μὲν εἰς τὸν ὄχλον πολλὰς παραβολὰς, τὴν ἐξηγήσιν ὅμως αὐτῶν εἰς μόνους τοὺς Μαθητὰς κατ' ἰδίαν ἐφηνέρωνε· καὶ ὅσα ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς, οὐ μόνον εἰς τοὺς ὄχλους, ἀλλ' οὐδὲ εἰς αὐτοὺς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, τὰ ἀνεκάλυπτε· τίς ἡ αἰτία; διότι δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀκούσωσι τοιαῦτα μαθήματα· καὶ διὰ νὰ γένῃ τοῦτο γνωστὸν, ἔλεγεν ἐνίοτε καὶ πᾶρόκειά διδάγματα τινὰ θεωρίας ὑψηλοτέρας· ἀλλ' οἱ ἀκούοντες, μὴ ὄντες ἱκανοὶ νὰ χωρήσωσι τοιαῦτα μαθήματα, ἐσκανδαλίζοντο· πολλοὶ δὲ καὶ ἐξεμίνοντο κατὰ τοῦ διδασκάλου. Μίαν φορὰν ἐλάλησε πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους περὶ τῆς ἀθανάτου βρώσεως τοῦ Παναγίου τοῦ Σώματος, καὶ μὴ δυνηθέντες νὰ χωρήσωσιν εἰς τοῦ λόγου τὴν ἔννοιαν, τόσον ἐσκανδαλίσθησαν, ὥστε καὶ ἀπεμακρύβησαν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν, λέγοντες· « Σκληρὸς ὁ λόγος οὗτος, τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν; » (Ἰωάνν. Κεφ. 5'. 6'.) Εἰς μίαν συναγωγὴν τῆς Ναζαρέτ, ἐπειδὴ εἰς ἐπὶ πᾶσι πάντων ἡρμήνευσε μίαν ῥῆσιν τοῦ Προφῆτου Ἠσαΐου, ἐπλήσθησαν (μαρτυρεῖ ὁ Εὐαγγελ. Λουκᾶς Κεφ. 8'.) πάντες θυμοῦ, καὶ ἀναστάντες, οὐ μόνον ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξέβαλον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤθελον νὰ τὸν κατακρημνίσωσιν. Ὁ Νικόδημος, ὁ ἔλθων νυκτὸς πρὸς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἦτον ἱκανῶς πεπαιδευμένος, καὶ τῆς συναγωγῆς ἄρχων, καὶ ἀγαθῆς προαιρέσεως ἄνθρωπος· ὅθεν καὶ κεκρυμμένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ ἦτον, μ' ὅλον τοῦτο, ὅταν ὁ Χριστὸς ἔλεγεν εἰς αὐτὸν περὶ τοῦ Μυστηρίου τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐννοήσῃ, ἀλλ' ἐνόμισεν, ὅτι ὁ Χριστὸς διδάσκει ἀδύνατα πράγματα· « Πῶς δύναται, εἶπε, ταῦτα γενέσθαι; διὸ καὶ ὁ Χριστὸς, « Σὺ, τῷ ἀπεκρίθη, εἶσαι διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; Εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν, καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς, ἐὰν εἶπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια, πιστεύσετε; » (Ἰωάνν. γ'.) τί θέλει νὰ φανερώσῃ διὰ τούτων τῶν λόγων; ὅτι, ὅστις εἰς τὰ ταπεινότερα μαθήματα καὶ εὐκολώτερα ἐν εἶναι ἱκανός, οὗτος δὲν δύναται νὰ ἀκούσῃ τὰ ὑψηλότερα καὶ δυσκολώτερα. Ἀλλὰ τί λέγω

ὄχλους καὶ Νικοδήμους; εἰς τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους δὲν ἐφανερώ-
 σεν οὔτε ὅλα ὁμοῦ τὰ μαθήματα, οὔτε ὅλα τὰ μυστήρια, ἀλλὰ τὴν
 νικητὰ ἐκείνην, καθ' ἣν ἐμελλε νὰ παραδοθῇ εἰς τὸ ἐκούσιον πάθος,
 ἀφ' οὗ ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς μίαν ὑψηλοτέραν διδασκαλίαν, ἀπὸ ὅσας
 εἶχον ἀκούσῃ ἕως τότε, τελευταῖον τοῖς εἶπεν, ὅτι εἶχε καὶ ἄλλα
 πολλὰ νὰ τοῖς εἰπῇ, ὅμως τὰ ἀποσιωπᾶ, διότι δὲν εἶναι ἀκόμη ἱκα-
 νοὶ νὰ τὰ ἀκούσωσιν· « Ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν ὑμῖν, ἀλλ' οὐ δύνα-
 σθε βασιτάζειν ἄρτι· » ὅθεν ἀφίνει διὰ νὰ τὰ διδαχθῶσιν αὐτὰ μετὰ
 ταῦτα ἀπὸ τοῦ δημοσίου αὐτῷ καὶ συναϊδίῳ Πνεύμα· « Ὅταν δὲ ἐλ-
 θῇ ἐκεῖνος (εἶπε) τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν
 τὴν ἀλήθειαν· » (Ἰωάνν. Κεφ. ις.)

§ ΔΣ'. Κατ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Διδασκάλου ἠκολούθησαν
 καὶ οἱ Ἀπόστολοι εἰς τοὺς ἑαυτῶν μαθητάς· δὲν ἔβαλον οὐδὲ αὐτοὶ
 ἐμπροσθεν εἰς ὅλους ἀδιαφόρως ὅλα τὰ μαθήματα, ἀλλ' ὡς ἐπιστή-
 μονες τροφοδοταί, καὶ πατέρες φιλόστοργοι κατὰ τὴν ἑξιν καὶ δύνα-
 μιν ἐκάστου, καὶ τὴν τροφὴν ἐδίδον· καὶ τοῦτο φανερώς διδάσκου-
 σιν αὐτὰ τὰ ἴδια αὐτῶν λόγια. Πρῶτος ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων
 Πέτρος εἰς τὴν πρώτην του δημηγορίαν, τὴν ὑποίαν εὐθύς μετὰ τὴν
 κάθαρσιν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔκαμεν, ἐμέτρησε, λέγει ὁ Κύριος
 Θεοδώρητος, τὴν διδασκαλίαν του μὲ τῶν ἀκροατῶν τὴν ἀσθένειαν.
 « Ἄνδρες Ἰσραηλῖται, εἶπεν, ἀκούσατε τοὺς λόγους τούτους· Ἰησοῦν
 τὸν Ναζωραῖον, ἄνδρα ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον σημείοις καὶ
 τέρασι· κ. τ. λ. » δὲν εἶπεν Ἰησοῦν τὸν Θεάνθρωπον, ἢ τὸν Υἱὸν τοῦ
 Θεοῦ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἐνανθρωπήσαντα, ἀλλ' εἶπεν ἄνδρα· διότι δὲν
 ἦσαν ἀκόμη ἱκανοὶ οἱ ἀκροαταὶ νὰ ἀκούσωσι τοιαύτην Θεολογίαν·
 (Πράξ. Κεφ. β'.) τὸ αὐτὸ ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν πρώτην φορὰν
 ἐδημηγόρησεν ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου· « Ἐστῆσεν, εἶπεν, ὁ Θεὸς
 ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν τὴν Οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ,
 ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν· »
 (Πράξ. ιζ'. 31.) δὲν εἶπεν ἐν τῷ Μονογενεῖ Υἱῷ αὐτοῦ, ἢ τῷ σαρκω-
 θέντι Λόγῳ, ἀλλ' ἐν ἀνδρὶ, συγκαταβαίνων τῇ ἀσθενείᾳ τῶν ἀκου-

όντων. Οἱ Κορίνθιοι ἦσαν σοφοὶ καὶ πεπαιδευμένοι κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, ἀλλ' ὅταν ἐπῆγε πρώτην φορὰν εἰς αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος, διὰ τὴν κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον, δὲν τοὺς ἔκρινεν ἀξίους διὰ μεγάλα μαθήματα, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ πάθους, τοῦ σταυροῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐδίδαξεν αὐτοὺς, ὡς ὁ ἴδιος λέγει « Οὐ γὰρ ἔκρινα τοῦ εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν, εἰμὶ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον » Διὸ καὶ νηπίους αὐτοὺς ὀνομάζει, « ὡς νηπίους, λέγει, ἐν Χριστῷ γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, καὶ οὐ βρώμα, οὐπω γὰρ ἠδύνασθε » οὐ μόνον δὲ τότε, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα δὲν τοὺς κρίνει ἀξίους ἀκόμῃ τελειοτέρων μαθημάτων διὸ καὶ ἐπιφέρει « Ἀλλ' οὐδὲ ἔτι νῦν δύνασθε » (Πρὸς Κορινθ. α'. κεφ. β'.) τὰ αὐτὰ σχεδὸν λέγει καὶ πρὸς τοὺς Ἑβραίους. Αὐτοὶ μ' ὅλον ὅτι καὶ προδιατεθειμένοι σχεδὸν ἦσαν εἰς τὰ περὶ τὴν Πίστιν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐδιδάχθησαν ὅμως ἱκανὸν καιρὸν καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν τοὺς κρίνει ἀκόμῃ ὁ Παῦλος ἀξίους, διὰ τὴν ἐξηγήσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ Μελχισεδὲκ εἰς τὴν Παλαιὰν Γραφὴν ἱστορούμενα ὅθεν γράφει εἰς αὐτοὺς, ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη ὑπερβαίνει τὴν δυνάμιν των. « περὶ οὗ, ἦτοι τοῦ Μελχισεδὲκ, πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος, καὶ δυσερμηνευτος λέγειν, » οὐ παρὰ ἀδυναμίαν τοῦ Ἀποστόλου, ἀλλ' « ἐπειδὴ, λέγει, αὐτοὶ νωθοὶ γεγόνασι ταῖς ἀκοαῖς. » τούτέστιν ἐκ τῆς ῥαθυμίας των κατεστάθησαν ἀδύνατοι εἰς τὸ νὰ διακρίνωσι τοιαῦτα νοήματα. « Ὁφείλοντες γὰρ εἶναι, λέγει, διδάσκαλοι διὰ τὸν χρόνον, πάλιν χρεῖαν ἔχετε τοῦ διδάσκειν ὑμᾶς τίνα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ Θεοῦ » διὸ καὶ νηπίους ὀνομάζει καὶ αὐτοὺς, καὶ γάλακτος δεομένους, καὶ οὐ στερεᾶ τροφῆς. « Καὶ γεγόνατε, λέγει, χρεῖαν ἔχοντες γάλακτος, καὶ οὐ στερεᾶς τροφῆς πᾶς γὰρ ὁ μετέχων γάλακτος, ἄπειρος λόγου δικαιοσύνης, νήπιος γὰρ ἐστὶ τελείων δὲ ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφή, τῶν διὰ τὴν ἔξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἔχόντων πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. » (Πρὸς Ἑβραίους ε'.) Πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν περιέχουσιν αἱ Θεῖαι Γραφαί, ἀλλ' οὐ πάντα πάντες χωροῦσι· δοτέον λοιπὸν εἰς ἕκαστον τὸ ἀνήκον, καὶ εἰς

τοὺς τελείους τὴν στερεάν τροφήν· οὐχὶ καθὼς θέλει ὁ μεταφραστὴς, ὅλην τὴν Γραφήν εἰς ὅλους τοὺς νηπίους καὶ ἀπαιδεύτους ὡς εὐληπτον τοῖς πᾶσι καὶ εὐκατάληπτον ἀνάγνωσμα.

§ ΑΖ'. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἔπαισεν οὕτω, καὶ ἐξουθενώθη ὅλον τὸ θεμέλιον καὶ ἡ βᾶσις, ἐφ' ἣν ἐπιστηριζόμενος ὁ σοφὸς μεταφραστὴς τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἐγωνίζετο νὰ μᾶς διδάξῃ, ὅτι αἱ ἅγιοι Γραφαὶ εἶναι τόσον εὐκατάληπτοι, ὥστε ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ τὰς καταλαμβάνωσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπαιδεῦται καὶ χυδαῖοι, ἃς φροντίσῃ τῶρα διὰ νὰ εὕρῃ ἄλλους λόγους πλέον ἰσχυροὺς ἀπὸ τοὺς Θείους λόγους αὐτῶν τῶν ἁγίων Γραφῶν, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἐνταῦθα ἀπεριθυμήσαμεν, διὰ νὰ πείσῃ τοὺς ἑαυτῷ ὁμόφρονας. Ἡμεῖς ὅμως διδασκόμενοι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας, καὶ ἐκ τῶν Θεοπνεύστων λογίων, καὶ παρὰ τῶν Πνευματοφόρων ἀνδρῶν, καὶ Θεοφόρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φρονούμεν, καὶ πιστεύομεν, καὶ λέγομεν, ὅτι ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς ἐμφαίνεται μᾶλλον ἢ ἀκατάληπτος τοῦ Θεοῦ σοφία καὶ ἡ δύναμις, παρὰ εἰς ταύτην τὴν αἰσθητὴν κτίσιν· ὅθεν οὐ μόνον οἱ χυδαῖοι καὶ ἀπαιδεῦται, ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὶ οἱ σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες εἰς τὴν ἐξω σοφίαν δύνανται νὰ κατανοήσωσιν αὐτάς, ἐὰν μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, δι' οὗ ἐλάλησαν οἱ Προφῆται καὶ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ Θεοφῶροι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁδηγήσῃ αὐτούς. Καὶ οὐδὲ δεχόμεθα ἄλλην ἐρμηνείαν, ἐκτὸς ἐκείνης, τὴν ὁποίαν παρέδωκαν εἰς ἡμᾶς οἱ Πνευματοφόροι διδάσκαλοι τῆς ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες καταξιωθέντες τοῦ χαρίσματος τῆς ἐρμηνείας, ὁδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν ἱερῶν Γραφῶν· ἐπειδὴ γινώσκομεν, καθὼς παραινεῖ ἡμᾶς ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος (Καθολ. β'. Κεφ. α.) « Ὅτι πᾶσα Προφητεία Γραφῆς ἰδίας ἐπιλύσεως οὐ γίνεται· οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ Προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι. » Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος εἰς τὴν Καθολικὴν του Ἐπιστολὴν (Κεφ. γ') παραινεῖ, λέγων « Μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε, ἀδελφοί μου, εἰδότες, ὅτι μείζον κρίμα ληψόμεθα,

πολλὰ γὰρ πταίμεν ἅπαντες· » διότι ὁ Θεὸς διεμέρισε τὰ χαρίσματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς ἄλλον μὲν ἔδωκε, καθὼς ὁ Οὐρανοδόμων Παῦλος μαρτυρεῖ (πρὸς Κορθ. α. κεφ. ιβ.) λόγον σοφίας, εἰς ἄλλον λόγον γνώσεως, καὶ εἰς ἄλλον ἄλλο, καὶ εἰς ἄλλον ἐρμηνείας γλωσσῶν. « Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστω, καθὼς βούλεται. » Διὸ καὶ ἐπιφέρει ἐρωτηματικῶς, λέγων· « Μὴ πάντες Ἀπόστολοι; μὴ πάντες διδάσκαλοι; μὴ πάντες διερμηνευταί; οὐχὶ πάντες, μόνοι δὲ οἱ καταξιώθεντες τοῦ χαρίσματος. Καὶ ἡμεῖς μὲν ταῦτα.

§ ΑΗ'. Ὁ δὲ γενναῖος μεταφραστὴς ἐγκομβούμενος, κατεπαιρόμενος εἰς τὸ σαθρότατον ἐκεῖνο ἐπιχείρημά του, ἐμθαίνει τῶρα εἰς μεγαλητέρας θεωρίας, καὶ χωρίζει μερικὰς ἐννοίας τῶν Γραφῶν, διὰ τὰς ὁποίας λέγει, ὅτι συγχωρῶ ἐγὼ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Θείων Γραφῶν εἰς μόνους τοὺς γεγυμνασμένους ἐξερευνᾶν ἐπιστημόνως τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ· καὶ ἀφ' οὗ ἀνεκρυθιάστως ἀποδίδει τὴν διαίρεσιν αὐτὴν εἰς ἐμὲ, καθάπτεται τῆς λέξεως ἐπιστημόνως, καὶ ἐδῶ πλεον ἐξαντλεῖ ὅλον τὸν πλοῦτον, καὶ τῆς Φιλοσοφίας του, καὶ τῆς Θεολογίας του· ἀποδεικνύων σαφῶς πόσον εἶναι ἐγκρατὴς καὶ τῆς ἐξω καὶ τῆς ἔσω σοφίας· καὶ τὴν μὲν λέξιν, μαρτυρία, τὴν ἐκλαμβάνει ἀντὶ τῆς Θείας Οὐσίας· τὸ δὲ, ἐπιστημόνως, ἀντὶ τοῦ δι' ἐπιστημονικῶν συλλογισμῶν. Ταῦτα λοιπὸν πλάσας ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ προὑποθέμενος, ἄρχεται τοῦ ἐλέγχου τοιοῦτοτρόπως· « Ὅτι εἶναι ἐν ταῖς Γραφαῖς τοιαῦται ὑψηλαὶ τῇ ὄντι ἐννοιαί, τὸ ὁμολογῶ. Πῶς ὅμως δυνάμεθα ἐπιστημόνως νὰ ἐξερευνήσωμεν τὰς τοιαύτας ἐννοίας, τοῦτο δὲν τὸ καταλαμβάνω· » καὶ εὐθὺς ἐπιφέρει· « Ἡ ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ ἐστὶν ἐπιστήμη· » καὶ προστίθῃσι τί τὸ ἔργον τῆς καθόλου ἐπιστήμης, καὶ τί τὸ ἔργον καὶ τὸ ὑποκείμενον τῆς Γεωμετρίας, τῆς Ἀριθμητικῆς, τῆς Ἀστρονομίας, τῆς Φυσικῆς· Περὶ δὲ τῆς Θεολογίας, λέγει, « ὅτι εἶναι μὲν πιστήμη, δὲν ἔχει ὅμως ἐπιστητόν· ἐπειδὴ, λέγει, ἡ θεία ἐννοια, ὥς παντάπασιν ἀμήχανος, καὶ ἀνέφικτος, καὶ παντάπασιν ἀπηγόρευται· διότι ἡ Θεία Οὐσία εἶναι (τα λέγω μὲ τὰς ιδίας του

λέξεις) ἀναφής, καὶ ἀκατάληπτος. » Καὶ ἐδῶ φέρει μερικοὺς λόγους ἐκ τῶν Θεολογικῶν τοῦ Θεολόγου Γρηγορίου, τάχα πρὸς βεβαίωσιν τοῦ προκειμένου· ὁ σκοπὸς τοῦ ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὸ νὰ δειξῇ, ὅτι πε-
ριττολογοῦσι ματαίως, καὶ εἰς οὐδὲν δέον οἱ ἱεροὶ Θεολόγοι· διότι ἀφ' οὗ προβάλλη μερικοὺς λόγους τοῦ Θεολόγου, εὐθὺς ἐπιφέρει· « Ἰδοὺ ὅσα ὁ ἱερός Γρηγόριος λέγει περὶ Θεοῦ Θεολογικώτατα. Καὶ ταῦτα πάντα σημαίνουσι τὸ αὐτό, ὅπερ σημαίνει καὶ ἡ ἀπλουστάτη αὕτη ἔννοια· ἔστι Θεὸς ἄει ὢν. » Καὶ πάλιν μετὰ μερικοὺς στίχους τοῦ Θεολόγου λέγει· « Ταῦτα, εἰ καὶ πολλὰ δοκοῦσιν, ἀλλὰ ταύτην μό-
νην τὴν ἀπλὴν ἔννοιαν σημαίνουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς ἔστι Τρισυπόστατος, χωρὶς νὰ ἐξερυνῶσιν, οὔτε τί ἐστίν, οὔτε ποῖόν ἐστι τὸ Τρισυπό-
στατον. » Καὶ πάλιν μετὰ τινας στίχους ὁμοίως· « τοῦτο ὅλον ση-
μαίνει, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγένετο ἄνθρωπος ἐκ τῆς ἀγίας Παρθέ-
νου. » ἔπειτα συμπερασματικῶς ἐπιφέρει· « Πῶς δύνατ' ἰς τις λοιπὸν νὰ ἐξερυνήσῃ ἐπιστημόνως τὰς τοιαύτας ὑπὲρ κατ' ἀλήθειαν ἔννοι-
ας, ἃς οὐδὲ οἱ Θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας ἐξηρυνήσαν; » Μετὰ ταῦτα εἰπὼν, « ὅτι μίαν μόνην ἐπιστήμην οἶδε, τὴν ἱερὰν Πίστιν, » (τὸ ὅποιον καὶ μόνον εἶπεν ὀρθῶς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μὲ γνώμην ὀρθάν·) « δι'
τῆς ἐννοοῦνται αἱ τοιαῦται ὑπερφυεῖς ἔννοιαι, χωρὶς μεθόδων συλλο-
γιστικῶν, χωρὶς ἀποδείξεων μαθηματικῶν, καὶ χωρὶς ἐρμηνείας σχο-
λαστικῆς. » Καὶ ἐπαγαγὼν διδασκαλικῶς μερικὰς μαρτυρίας περὶ
τούτου τῶν Θεοφόρων Πατέρων, καὶ μετ' αὐτάς ἐλεγκτικῶς ἐπειπὼν
(συμπαράλαβὼν καὶ τὸ ἑαυτοῦ πρόσωπον,) ὅτι, « Ἐὰν ἐλαμβάνομεν
φροντίδα νὰ διδάξωμεν εἰς τοὺς Χριστιανούς, ὅσα διὰ τῆς ἱερᾶς
Θεολογίας εἶπον οἱ Θεοφόροι Πατέρες περὶ τῶν ἐννοιῶν τούτων τῶν
Θείων, ἠδυνάμεθα τάχα, ἢ ἦτον ἀναγκαῖον διὰ τῶν σχολαστικῶν
λόγων, ἢ δι' ἄλλης τινὸς ἐπιστήμης » (ὅποιαν λέγει φρονῶ ἐγὼ) « νὰ
τοὺς διδάξωμεν δογματικῶς ἄλλο τι, παρὰ τὴν ἀπλὴν ταύτην ἔν-
νοιαν, ὅτι ἐστὶ Θεὸς κ.τ.λ. » Ἐπαριθμεῖ τὰ ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ τῆς
Πίστεως ἄρθρα, (μετὰ τινος ὅμως διαφορᾶς καὶ αὐτά·) καὶ ἐπιμαρ-
τυρῆσας, ὅτι τοιαύτην πίστιν ἔχουσιν ἅπαντες οἱ χυδαῖοι διδασκέν-

τες αὐτὴν παρὰ τῶν ἰδίων γονέων, δὲν ἡξέυρουσιν ὅμως τὴν περιέχουσιν αἱ Γραφαί, ἐξ αἰτίας τῆς λέξεως καὶ τῆς φράσεως· περὶ τῶν ὁποίων Χριστιανῶν τέλος, μὲ ἐρωτᾷ, πῶς πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωμεν αὐτοὺς, νηπίους, ἢ ἄνδρας τελείους, γάλακτος δεομένους, ἢ στερεωτέρας τροφῆς· διότι ἡ ἱερὰ Πίστις ἐνεπιστεύσατο, λέγει, εἰς αὐτοὺς τὴν στερεάν τροφὴν· ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀναγκαῖον εἰς αὐτοὺς, καὶ τὸ γάλα τῶν γραφικῶν ἐντολῶν, χωρὶς τοῦ ὁποίου δὲν δύναται μόνῃ ἡ τροφή τῆς Πίστεως νὰ καταστήσῃ τὸν Χριστιανὸν εὖθετον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν, ἀνέλαβεν ἡ ἀγικωσύνη τοῦ αὐτῆν τὴν φροντίδα, φοβούμενος μὴ κατακριθῇ ἀπὸ τὸν Θεόν, καὶ καταδικασθῇ εἰς τὴν κόλασιν, ὡς κατακρύψας τὸ τάλαντον. Μετὰ ταῦτα δὲ πάντα, τελευταῖον συμπεραίνει, ὅτι αἱ τοιαῦται ὑπερφυσικαὶ ἐν ταῖς Θεαῖς Γραφαῖς ἔννοιαί κρίνονται παρὰ πάσης τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰσὶ πιστευταί, ἀλλ' οὐκ ἐξερευνηταί· αἱ δὲ λοιπαὶ πᾶσαι εἰσὶν εὐκατάληπτοι εἰς ὅλους τοὺς Χριστιανούς, καθὼς ἦσαν εὐκατάληπτοι καὶ εἰς τὸν Ἑβραϊκὸν λαόν, καὶ εἰς ὅλα τῶν ἐθνῶν τὰ συστήματα· ἀρκεῖ μόνον, λέγει, νὰ ἐκφράζωνται μὲ γλῶσσαν καταληπτὴν εἰς αὐτούς.

§ ΑΘ'. Διὰ τῶν εἰρημένων ὑποθέσεων, καὶ τῆς περὶ αὐτὰς κενῆς καὶ ματαίας πολυλογίας νομίσας, ὅτι ἀρκετὰ μὲ ἐθεάτρισεν ὡς ἀμαθῆ καὶ ἀπαίδευτον, καὶ οὐκ ὀρθῶς φρονούντα, καὶ ἀποχρόντως μὲ ἐξήλεγχῃ, μεταβαίνει εἰς ἄλλα ἐπιχειρήματα, πλάττων πάλιν νέας προτάσεις, ἀφορώσας οὐ μόνον ἡμῶς νὰ στηλιτεύσῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Πνευματικούς καὶ λαμπροτάτους ἀστέρας τοῦ νοητοῦ στερεώματος τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς Θεοφόρους, λέγω, Πατέρας, ἐξωθῶν αὐτοὺς, καὶ κρίνων τὰ ἱερὰ συγγράμματα αὐτῶν οὐ μόνον μάταια καὶ ἀνωφελῆ, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβῆ, καθὼς θέλομεν ἰδῇ ἐν τοῖς κατωτέρω σαφέστατα· διὰ τὰ ὅποια ὅλα πρέπει νὰ θαυμάσωμεν τὴν μεγάλην τοῦ σοφίαν, καὶ νὰ τῷ εἰπομεν ἐν μεγάλῳ μεγάλῳ, Εὖγε! Ἀγνοεῖ ὅμως ὁ γεννάδας, ὅτι διὰ τούτων τῶν λόγων ἐθεάτρισε καὶ ἐστηλίτευσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ τόσον, ὅσον δὲν ἠδύνατό ποτε κἄνεις, κἂν ἐχθρός του θανάσιμος ᾔθελεν εἰσθαι, προξενήσας καὶ εἰς τοὺς φίλους

καὶ ἐπαινέτας τοῦ μεγάλῃν ἐντροπὴν, ἐξ ὧν εἶμαι καὶ ἐγὼ εἷς, καὶ ἴσως ὁ πρῶτος (εἰ καὶ μὴ ἐγνώρισε τοῦτο ἡ ἀγιωσύνη του,) καθὼς αὐτὰ μαρτυροῦσι τὰ πράγματα, διότι οὐ μόνον περιφρονητικῶς ἀπερρίψε τὴν ἀδελφικὴν, καὶ ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας προσενεχθεῖσαν αὐτῷ συμβουλὴν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐμοῦ ὥρμησεν, ὅσον ἡδυνήθη, χαριζόμενος ἴσως τῷ ἑτεροδόξῳ φίλῳ του, τοῦ ὁποίου καὶ τῶν θολερῶν ἴσως ναμάτων τῆς διδασκαλίας ἐμφορηθεῖς, μετὰ πλείονος, ἢ ἐκεῖνος σπουδῆς καὶ θερμότητος, καὶ γυμνῇ, ὃ λέγεται, τῇ κεφαλῇ ἀγωνίζεται νὰ εἰσάξῃ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τὰς τῆς αἰρέσεως αὐτοῦ φρενοδολαθείας, καθὼς αὐτὰ τὰ γράμματα, τὰ τε πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον γενικῶς, καὶ τὰ πρὸς ἐμὲ παριστῶσι, μαρτυροῦντα καὶ τὴν ἐν λόγοις αὐτοῦ δύναμιν, καὶ πόσον γνωρίζει τὰς ἀγίας Γραφάς, τὰς ὁποίας καὶ ἐπαγγέλλεται νὰ κάμῃ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χυδαίους εὐκαταλήπτους, καὶ ποῖα φρονήματα ἔχει, καὶ ποῖαν διάθεσιν.

§ Μ'. Διότι τίς δὲν βλέπει, ὅτι ἡ διαίρεσις, τὴν ὁποίαν κάμνει τῶν Γραφικῶν ἐννοιῶν εἶναι πλάσμα ἰδικόν του, καὶ ἐπιβούλως τὸ προσκολλᾷ εἰς ἐμὲ, μᾶλλον δὲ, ἀναιδῶς; τὰ ἐμὰ λόγια, τὰ ὁποῖα καὶ ἡ ἀγιωσύνη του ἐκθέττει, καὶ ἡμεῖς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, ἦσαν ταῦτα· « Ἄν πρέπη νὰ προτεθῶσιν αἱ ἅγαι Γραφαὶ τοῖς πᾶσιν ἀδιαφόρως, τοῖς τε εἰδόσιν ἐπιστημόνως ἐξερευνᾶν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς μηδέποτε πεῖραν λαβοῦσι τούτου· » Εἰς τοὺς λόγους τούτους διαφορὰ μὲν ἐννοιῶν τῆς Γραφῆς οὐδεμία φαίνεται, ἐμφαίνεται ὅμως διαφορὰ προσώπων, πεπαιδευμένων καὶ ἀπαιδευτῶν. Ὅθεν ἂν ἤθελε νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἐμὲ τὴν διαίρεσιν, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ οὕτως· Ἀλλ' εἰσὶ τινες ἄνθρωποι, ἢ Χριστιανοί, εἰς τοὺς ὁποίους συγχωρεῖ ἡ Σεβασμιότης τῆς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν, οἱ γινώσκοντες ἐπιστημόνως ἐξερευνᾶν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἂν ἔλεγεν οὕτως, ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν· ὁ δὲ σκοπὸς τῆς ἀγιωσύνης του ἀφορᾷ εἰς τὸ νὰ συκοφαντήσῃ ἡμᾶς, διὰ νὰ συστήσῃ τὸ ἴδιον δόγμα. Καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ταύτης δὲν ἐστυχάσθη, ὅτι θέλει γείνη τὸ ψεῦδος εὐφώρατον· ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο ἅς τὸ παραβλέψωμεν διὰ χάριν

του· ἄς παρατηρήσωμεν ὁμῶς τὸ, ἐπιστημόνως, διὰ τὸ ὅποιον φαίνεται, ὅτι ἐταράχθη μεγάλως, ὥς μὴ δυνάμενος νὰ καταλάβῃ, πῶς δύνανται ἐπιστημόνως νὰ ἐξερευνηθῶσι τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔκαμε τόσον ἀγῶνα, φιλοσοφικῶς ἀναθεωρήσας καὶ τὰ ἐπιστητὰ, καὶ τὰς ἐπιστήμας, καὶ Θεολογικῶς παρεξετάσας διὰ νὰ μᾶς ἀποδείξῃ, ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ ἐξερευνήσῃ τις ἐπιστημόνως τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ· Ἐξ ὧν λέγει περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, φαίνεται προδήλως, ἢ ὅτι ἀγνοεῖ τῷ ὄντι τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἢ ἐπίτηδες τὴν ἐκλαμβάνει τοιοιτοτρόπως διὰ νὰ λάβῃ ὕλην νὰ μᾶς ἐλέγξῃ, καὶ νὰ δείξῃ, ὅτι εἶναι καὶ Θεολόγος ἄριστος. Ἐὰν εἶναι τὸ δεύτερον τοῦτο, θαυμάζομεν πάλιν τὴν σοφίαν του, καὶ προσκαλοῦμεν καὶ ἄλλους διὰ νὰ τὴν θαυμάσωσιν. Ἐὰν δὲ τὸ πρῶτον, ἄς καταδεχθῇ νὰ ἀκούσῃ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, καθ' ἣν ἐκλαμβάνοντες τὴν μεταχειρίζονται, οὐ μόνον οἱ σοφοὶ τῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες εἶχον τὴν ἕξιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἀσυγκρίτῳ λόγῳ ἐντελεστέραν ἀπὸ τὴν ἀγιωσύνην του, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ πρῶτοι τῆς γλώσσης διδάσκαλοι.

§ ΜΑ. Εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι τὸ ἐπίσταμαι, ῥῆμα, ἐξ ου παράγεται καὶ τὸ, ἐπιστήμη, ὄνομα, καὶ τὸ, ἐπιστήμιον, ἐξ οὗ τὸ, ἐπιστημόνως, ἐπίρρημα, δὲν σημαίνει μόνον τὸ, γινώσκω Γεωμετρίαν, ἢ Ἀριθμητικὴν, ἢ Ἀστρονομίαν, ἢ ἄλλην τινὰ παρομοίαν ἐπιστήμην, ἀλλὰ ἀπλῶς πᾶσαν γνῶσιν. Ὅθεν καὶ, ἐπίσταμαι ἀναγινώσκειν, λέγομεν, ἐπίσταμαι γράφειν, ἐπίσταμαι οἰκοδομεῖν, σκυτοτομεῖν, ἰατροεῖν, σκάπτειν, λιθοτομεῖν, κ. τ. λ. Ἔτι δὲ καὶ, ἐπίσταμαι ἐσθίειν, πίνειν, θύειν, προσεύχεσθαι, καὶ ἄλλα ἄπειρα, διὰ τὰ ὅποια οὐδὲ παραδειγμάτων εἶναι χρεῖα· διότι γέμουσι τὰ βιβλία τῶν τοιούτων χρήσεων· καθὼς λοιπὸν τὸ, ἐπίσταμαι, ἔχει καθολικὴν σημασίαν, οὕτω καὶ τὸ παραγόμενον ὑπ' αὐτοῦ, ἐπιστήμη, σημασίαν ἔχει καθολικὴν, καὶ δὲν κυριολεκτεῖται μόνον ἀποκληρωτικῶς ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν γνώσεων· ὅθεν καὶ παιμῆντικὴ ἐπιστήμη λέγεται, καὶ οἰκοδομητικὴ, καὶ τεκτονικὴ, καὶ ἱατρικὴ, καὶ καλῶν ἐπιστήμη, καὶ λόγων ἐπιστήμη, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, πᾶσα μάθησις καὶ γνῶσις ἀκρι-

οὗς ἐπιστήμη λέγεται καὶ ὁ ταύτης ἐγκρατής, ἐπιστήμων. Βεβαι-
 οῦσι δὲ τὸν λόγον μου τὰ παραδείγματα· καὶ πρῶτον ἃς φέρωμεν εἰς
 τὸ μέσον τὸν Σοφὸν Πλάτωνα· «Τὶ δ' αὖ λέγεις τὸ ὅσιον εἶναι, καὶ
 τὴν ὁσιότητα, οὐχὶ ἐπιστήμην τινὰ τοῦ θύειν, καὶ εὐχεσθαι;» καὶ
 κατωτέρω πάλιν ὁ αὐτός· «Ἐπιστήμη ἄρα αἰτήσεως καὶ δόσεως Θε-
 οῖς ὁσιότητος ἂν εἴη.» (Πλάτ. Εὐθύφ.) «Ἔτι δὲ πλήθει, καὶ ἐπι-
 στήμαις θεράποντας ἀρίστους κέκτησθε.» (Ξενοφ. ἱέρ. β'. ε.) «Ἄ μὲν
 ἐπίστασαι διαφυλάττεται ταῖς μελέταις, ἃ δὲ μὴ μεμάθηκας, προσλάμ-
 βανε ταῖς ἐπιστήμαις.» (Ἰσοκρ. πρὸς Δημόνικ.) «Περὶ μὲν γὰρ τὴν
 τοῦ σώματος ἐπιμέλειαν διττὰς εὖρον ἐπιστήμας οἱ ἄνθρωποι, τὴν
 ἱατρικὴν, καὶ γυμναστικὴν, ὧν ἡ μὲν τὴν ὑγίαν, ἡ δὲ τὴν εὐεξίαν
 ἐντίθησι.» (Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Παιδ. ἀγωγῇ) «Εἰπέ μοι, ἔφη ὁ Κρι-
 τόβουλος, ἄρά γε ἡ Οἰκονομία ἐπιστήμης τινὸς ὄνομά ἐστιν, ὥσπερ
 ἡ ἱατρικὴ, καὶ ἡ χαλκευτικὴ, καὶ τεκτονικὴ; ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη ὁ
 Κριτόβουλος.» (Ξενοφ. Οἶκον. α.) «Ἐκεῖνο δὲ ἡμῖν τί φαίνεται; ὁ-
 πόταν ὀρῶμεν τινας, ἐπιστήμας μὲν ἔχοντας καὶ ἀφορμάς, ἀφ' ὧν
 δύνανται ἐργαζόμενοι αὖξιν τοῖς οἴκοις, αἰσθανόμεθα δὲ αὐτοὺς
 ταῦτα μὴ θέλοντας ποιεῖν, διὰ τοῦτο ὀρῶμεν ἀνωφελεῖς οὕσας αὐτοῖς
 τὰς ἐπιστήμας; ἄλλο τι, ἢ τούτοις αὖ οὔτε αἱ ἐπιστήμαι χρήματά
 εἰσιν, οὔτε κτήματα;» (ὁ αὐτὸς αὐτόθι) «Ἐδοκιμάσαμεν δὲ ἀνδρὶ
 καλῷ τε καὶ ἀγαθῷ ἐργασίαν εἶναι καὶ ἐπιστήμην κρατίστην γεωργίαν,
 ἀφ' ἧς τὰ ἐπιτήδεια οἱ ἄνθρωποι πορίζονται.» (ὁ αὐτὸς Κεφ. 5'. 4.)
 Ἀρκοῦσι φαίνεται μοι οἱ ἐξωτερικοί. Ἄς φέρωμεν ἤδη καὶ ἑκκλη-
 σιαστικούς· «Διαφέρει δὲ τὸ κατ' ἐπιστήμην, τοῦ αὐτομάτου· ὁ μὲν
 γὰρ κατὰ τέχνην ποιῶν» (βλέπε, ὅτι ἀδιαφόρως ἐκλαμβάνει τὰ ὀνό-
 ματα, διότι ὅπερ εἶπε κατ' ἐπιστήμην, ἐπαναλαβὼν, εἶπε κατὰ τέ-
 χνην) «ἀεὶ τὰ αὐτὰ ποιήσει· ὁ δὲ αὐτομάτως, οὐκ ἀεὶ συντρέχον-
 τα ἔξει τὰ ὠφελούντα.» Καὶ παρακατιῶν ὁ αὐτός· «Οὕτω καὶ ἡ
 τοῦ καλοῦ πραγματεία κατ' ἐπιστήμην ἐνεργουμένη, ὁμαλῶς ἀποδί-
 δοται.» (ὁ μὲν. Βασιλ. εἰς Προφῆτ. Ἠσαΐ. Τομ. α. Σελ. 411.) «Ὅν
 περ (ἦτοι τὸν ἐν ἡμῖν λόγον) τὸ διδασκαλεῖον τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ

παραλαβὸν γεωργεῖν μετ' ἐπιμελείας, καὶ ἐκτρέφειν μετ' ἐπιστήμης,
 καὶ εἰς τελείωσιν ἄγειν, Θεοῦ χάριτι πέφυκεν. » (ὁ αὐτὸς Ὁμ. β'.
 περὶ τῆς εἰς Θεὸν ἀγάπης Τόμ. β'. σελ. 336*) « Ἐρῶ σοι οὐκ ἔμαν-
 τοῦ λόγον, ἀλλὰ Σύρου ἀνδρὸς, σοφίας κοσμικῆς τοσοῦτον ἀφεστη-
 κότες, ὅσον ἐγγὺς ἦν τῆς τῶν ἀληθινῶν ἐπιστήμης. » (ὁ αὐτὸς εἰς
 τὴν Ἑξάχημ. σελ. 18*) « Ἀμέτρως, ἢ ἀσχημόνως σιτούμενος, κατεγνώ-
 σθη; κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τροφῆς εἰσερχόμενος τῶν σιτίων, ὄραν
 τοὺς ἄλλους κατ' ἐπιστήμην ἐσθίοντας ἀναγκαζέσθω. » (ὁ αὐτὸς ἀ-
 πόκρ. ιε'. σελ. 356*) « Ποιμὴν δὲ λέγεται ὁ Χριστὸς, ὁ εἰς τόπον χλόης
 κατασκηνῶν, καὶ ἐκτρέφων ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως, καὶ . . . πρὸς
 τὴν ἐκείθεν μάνδραν συνάγων, λόγοις Ποιμαντικῆς ἐπιστήμης. » (ὁ
 Θεολ. Γρηγόρ. λόγ. β'. περὶ Υἱοῦ Σελ. 592*) Καὶ ἡ ζ'. Σύνοδος (Κα-
 νόν. β'.) « οὐσία γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱεραρχίας εἰσὶ τὰ Θεοπαράδοτα
 λόγια, ἥγουν ἡ τῶν θείων Γραφῶν ἀληθινὴ ἐπιστήμη, καθὼς ὁ μέ-
 γας ἀπεφρίνατο Διονύσιος κ. τ. λ. » Καὶ « Ὁ γὰρ Ἑσδρας πολλὴν ἐπι-
 στήμην περιεῖχεν εἰς τὸ μὴδὲν παραλιπεῖν τῶν ἐκ τοῦ νόμου Κυρί-
 ου, καὶ ἐκ τῶν ἐντολῶν, διδάξει πάντα τὸν Ἰσραὴλ δικαιώματα καὶ
 κρίματα » (Ἑσδρ. Κεφ. γ'. ις') Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς (εἰς τὸν Προφ.
 Ἱερειμ. Κεφ. γ'. ις') οὕτως ἐκλαμβάνει τὸ, ἐπιστήμη. « Καὶ δώσω
 ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς, μετ'
 ἐπιστήμης ποιμαίνοντες. » Καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς ἀγίας Γρα-
 φῆς εὐρίσκεται ἡ λέξις αὕτη ἐπὶ τοιαύτης ἐκδοχῆς· ὅθεν δικαίως
 ἤθελεν ἀπορήσῃ τις, πῶς ὁ μεταφραστὴς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῆς
 Γραφῆς ἐπαγγελλόμενος, καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν αὐτῆς καταγινόμενος,
 δὲν τὰ εἶδεν, ἀλλ' ἐξηπόρησε, δι' ὅπερ ἡμεῖς εἵπομεν ἐπιστημόνως,
 ὥστε καὶ ἀνέλαβε τόσον ἀγῶνα, καὶ εἰς τὸ νὰ μᾶς ἐλέγξῃ, καὶ εἰς τὸ
 νὰ μᾶς διδάξῃ· ἀλλ' ἴσως εἶναι αὐτὰ, εἰς τὰ ὅποια δυσαρεστηθεῖς,
 κρίνει ἄξια διορθώσεως· διὸ καὶ εἰς τὴν πρὸς τὴν Σύνοδον ἐπιστολὴν
 του ζητεῖ ἄδειαν νὰ τὰ διορθώσῃ· ἡμεῖς ὅμως βλέπομεν, ὅτι οἱ πα-
 τέρες τῆς γλώσσης, καὶ οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, καθολικῶς
 ἐκλαμβάνουσι τὴν λέξιν, ἐπιστήμη, καθὼς καὶ τὴν, ἐπίσταμαι, ἐπὶ

πάσης γνώσεως καὶ ἔξεως· εἰ δὲ καὶ μερικῶς ἐκλαμβάνεται ἐπὶ τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἔξεων, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποστερεῖ τὴν λέξιν τῆς καθολικῆς σημασίας της. Καὶ ἄλλαι πολλαὶ λέξεις, καθολικαὶ οὖσαι, αἱ αὐταὶ καὶ μερικῶς ἐκλαμβάνονται· ὥστε πᾶσα μὲν τέχνη ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη, καθὼς καὶ πᾶσα σωφροσύνη ἀρετὴ· οὐ μὴν δὲ καὶ πᾶσα ἐπιστήμη ἐστὶ τέχνη· ἐπὶ πλέον γάρ ἐστιν ἡ ἐπιστήμη, καθὼς καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης· ὅθεν καὶ ὅστις ἐπίσταται ὁποιοῦν ἐργασίαν, ἐπιστήμων τῆς ἐργασίας ἐκείνης λέγεται· οἷον ὁ ἐπιστάμενος γεωργεῖν, ἐπιστήμων ἐστὶ τῆς γεωργίας, καὶ ὁ ἐπιστάμενος ἡνιοχεῖν, ἐπιστήμων τῆς ἡνιοχίας, καὶ ὁ ἐπιστάμενος φυτοκομεῖν ἐπιστήμων τῆς φυτοκομίας, ὁ ἐπιστάμενος χαλκεύειν, ἐπιστήμων τῆς χαλκευτικῆς, καὶ ὅλως εἰπεῖν, καθ' ὃ ἕκαστος ἐπίσταται, ἐπιστήμων κατ' ἐκεῖνο λέγεται. Βεβαιούσι τὸν λόγον πάλιν τὰ παραδείγματα· « ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῆς γεωργίας, πρῶτον μὲν ἀγαθὴν ὑπάρξει δεῖ τὴν γῆν, εἴτα φυτουργὸν ἐπιστήμονα, εἴτα τὰ σπέρματα σπουδαῖα » (Πλού. ἐν τῷ περὶ Παιδ. ἀγωγ·. « Ἐὰν οὖν τις θεραπεύσῃ τὸ ἐν ἡμῖν θεῖον, ὥσπερ ἡνίοχον ἐγκρηγόρτα, καὶ ἐπιστήμονα δυνήσεται. κ.τ.λ. » (Φῶτιος ἐν τῇ Μυροβ. σελ. 715) « Ἔστι δέ τις καὶ ἀνθρωπίνη σοφία, ἡ ἐμπειρία τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων, καθ' ἣν σοφοὺς λέγομεν, τοὺς καθ' ἑκάστην τῶν ὠφελίμων τεχνῶν ἐπιστήμονας· » (ὁ μέγ. Βασίλ. εἰς τὰς παροιμ. ὁμιλ. ιβ. τόμ. β'. σελ. 100·) « Οἱ τοῖς ἱεροῖς προσέχοντες γράμμασι, σεσοφισμένην ἔχουσι τὴν καρδίαν, ἔργων τε ἀγαθῶν ἐπιστήμονα, καὶ ὀρθῇ πίστει λελαμπρυσμένην. » (Κύριλ. Ἀλεξ. ἐν τῷ περὶ τοῦ Θεανθρώπου Σωτῆρος·) « βάνουσιν τὴν τέχνην, καὶ τῆς τοῦ σιδήρου ἐργασίας ἐπιστήμονες· » (ὁ Εὐφραδῆς μεταφρ. εἰς τοὺς βίους τῶν ἁγίων Σεπτεμ. κή.) Ἀλλὰ τίς ἡ χρεῖα νὰ ἐπισωρεύωμεν πολλὰ παραδείγματα εἰς ἀπόδειξιν πράγματος, τὸ ὁποῖον τοῖς πᾶσι σχεδὸν εἶναι γνωστὸν; Δῆλον λοιπὸν ἐκ τούτων, ὅτι πράγμαχτός τινος ὁ ἐπιστήμων, ἐπιστημόνως ἐνεργήσῃ κατ' ἐκεῖνο, καθ' ὃ ἐστὶν ἐπιστήμων. Καὶ ὁ τῆς γεωργίας ἐπιστήμων ἄρα, ἐπιστημόνως γεωργήσῃ, καὶ ὁ τῆς τεκτονικῆς, ἐπιστημόνως τεκτονήσῃ, καὶ ὁ τῆς χαλκευτικῆς

ἐπιστήμων ἐπιστημόνως χαλκεύσει, καὶ ὁ τῆς ἱατρικῆς (ὅποιαν νοῆσαι ἱατρικὴν, εἴτε τὴν σωματικὴν, εἴτε τὴν ψυχικὴν) ἐπιστημόνως θεραπεύσει, καὶ ὁ ἐπιστάμενος ἐξερευνᾷ τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, ἐπιστημόνως ἐξερευνήσει. Ἄλλ' εἰς περισσοτέραν βεβαίωσιν, ἃς φέρωμεν καὶ περὶ τούτου παραδείγματα· «Θεραπεία δὲ ἁμαρτήματος ἐπιστημόνως παρὰ τοῦ εἰλικρινῶς ἀγαπήσαντος κατορθοῦται» (ὁ μέγ. Βασίλ. Ἀπόκρ. ε. τόμ. σελ. 346·) «Καὶ ἐπειδὴν διὰ πάσης ἐξετάσεως ἕκαστος παρὰ τῶν ἐπιστημόνως ἐξερευνᾷ τὰ τοιαῦτα δυνάμενων, ὥσπερ τι σκεῦος εὐχρηστον τῷ Δεσπότῃ, καὶ πρὸς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν ἔτοιμον ἀποδειχθῇ, συναριθμείσθω τοῖς ἀνατεθεικόσιν ἑαυτοὺς τῷ Κυρίῳ» (ὁ αὐτὸς Ἀπίκ. ι. σελ. 353·) «Ἐποικοδομεῖν δεῖ, οὐ θεμέλια καταβάλλειν· ἄλλον γὰρ θεμέλιον καταβαλεῖν ἀδύνατον, τὸν ἐπιστημόνως οἰκοδομῆσαι βουλόμενον.» (ὁ ἱερ. Θεοδώρ. ἐν τῇ πρὸς Κορινθ. α. κεφ. γ·.) «Ἡ προσευχὴ ἐκάστου πεφκνέρωται τῷ Θεῷ, τίς ἐκ διαθέσεως, τίς ἐπιστημόνως ζητεῖ τὰ οὐράνια.» (ὁμιλ. γ'. Βασίλ. τόμ. γ'. λόγ. ὁ. σελ. 523·) «οἷ γε (οἱ ἀσκηταί·) τάξει διαζῆν ἐγνωκότες, καὶ τοῦτο μετρίως καὶ ἐπιστημόνως εἰκότως παρὰ τὸν κακὸν τῆς σιτήσεως τὴν χρεῖαν μετ' εὐπαρρήσιάστου συνειδότος χορηγοῦσι τῷ σώματι» (ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς Ἀσκητ. λόγ. 5· σελ. 552·) «Ἐπιστημόνως δὲ κινῶν τὰ πηδάλια καὶ τῶν κυμάτων τὴν προσβολὴν, καὶ τὴν τῶν πνευμάτων διέλυσεν ἐμβολήν·» (Θεόδ. προοίμ. Φιλόθ. ἱστορ.) «Κύματα ἐστὶ τὰ πάθη, ὧν ὑψηλότερον σεαυτὸν ἀνέχων, ἀσφαλῆς ἔση κυβερνήτης τοῦ βίου· ἐάν δὲ μὴ ἐπιστημόνως καὶ εὐσταθῶς ἕκαστον τούτων ἐκκλίνης, ἐναφανισθείσῃ τῷ πελάγει τῆς ἁμαρτίας·» (ὁ μέγ. Βασίλ. ὁμιλ. β'. σελ. 108·) «Ὅταν δὲ καὶ ἐπιστημόνως τὴν χάριν δεῖξῃ, τότε τὸ μὲν τάλαντον ἔχεις, τὴν δὲ ἐργασίαν οὐκ ἐπιφέρεις·» (ὁ αὐτὸς περὶ τοῦ Βαπτίσμ. 118·) «Εὐσχημονέστερον καὶ εὐλαθέστερον μετὰ τῆς πρεσβυτέρας πρὸς τὸν πρεσβύτερον ἢ ἐξαγόρευσις γενήσεται, τὸν δυνάμενον ἐπιστημόνως τὸν τρόπον τῆς μετανοίας, καὶ τῆς διορθώσεως ὑποθέσθαι.» (ὁ αὐτὸς ἀπόκρ. ρ'.) «Ὁμοίως καὶ ὁ Διάκονος ἐπισκοπεῖτω τὸν λαὸν, ὅπως

μή τις ψιθυρίσῃ, ἢ νυστάξῃ, ἢ γελάσῃ, ἢ νεύσῃ· ἡ γὰρ ἐν Ἐκκλησίᾳ ἐπιστημόνως, καὶ νηφαλίως, καὶ ἐγρηγορότως ἐστάναι· » (Κλήμ. ἐν ταῖς διαταγαῖς Βιβλ. β'. Κεφ. νζ'.) « Ταύτης ἡμεῖς τῆς θεραπείας ὑπέρταται καὶ συνεργοί, ὅσοι τῶν ἄλλων προκαθεζόμεθα, οἷς μέγα μὲν τὰ ἴδια πάθη θεραπεύειν, πολλῶ δὲ μείζον τὰ τῶν ἄλλων ἰᾶσθαι· δύνασθαι, καὶ ἀνακαθαίρειν ἐπιστημόνως, καὶ ὡς ἂν ἀμφιτέροις λυσιτελοῖν· » (ὁ Θεολόγ. Γρηγ. ἐν τῇ ἀπολογ.). « Τῶν αὐτῶν πραγμάτων τοὺς τύπους ἐνσημαίνεται μὲν ὁ Πατήρ, ἐπιτελεῖ δὲ ὁ Λόγος, οὐ δουλικῶς, οὐδὲ ἀμειβῶς, ἀλλ' ἐπιστημόνως τε καὶ δεσποτικῶς, καὶ οἰκειότερον εἰπεῖν, πατρικῶς. » (ὁ αὐτός Λόγ. β'. περὶ Γίου σελ. 584.) « Ὡστε πατρικῇ μὲν εὐσπλαγγνίᾳ, λόγῳ δὲ ἐπιστημονικῶ τὰ ἀμειβόμενα τῶν νέων ἐπανορθοῦσθαι· » (ὁ μὲγ. Βασίλ. Ἀπόκ. ιε' σελ. 356.) Ἀρκετὰ εἶναι ὅσα εἶπομεν διὰ τὴν πληροφορήσωσι τὸν καθένα, ὅτι οὔτε οἱ ἔξω σοφοί, οὔτε οἱ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι ἐκλαμβάνουσι ποτε τὴν λέξιν ἐπιστημόνως ἐπὶ τῆς ἐκδοχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλαμβάνει αὐτὴν ὁ νέος μεταφραστής, ὅστις φαίνεται, ἐξ ὧν λέγει, ὅτι οὐ μόνον κλημῖαν ἀλλὰ ἐπιστήμην, οὔτε σωματικὴν, οὔτε πνευματικὴν δὲν γνωρίζει, οὐδὲ ὁμολογεῖ, ἐκτὸς τῶν μαθηματικῶν, καὶ φυσικῶν τῆς ἀνθρωπίνης φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ φρονεῖ καὶ ἀποδέχεται, ὅτι ὅλα πρέπει νὰ γίνωνται καὶ τὰ πνευματικὰ, καὶ σωματικὰ ἀνεπιστημόνως. Καὶ ὁ ἐπιστήμων ὁποιασοῦν τέχνης, ἀνεπιστημόνως νὰ ἐνεργῇ τὰ τῆς τέχνης του, καὶ ὁ ἐπιστάμενος νὰ διοικῇ, καὶ ὁ ἀσκούμενος τὰς ἀρετὰς, ἀνεπιστημόνως νὰ ἀσκήται, καὶ ὁ Θεολόγος ἀνεπιστημόνως νὰ Θεολογῇ, καὶ ὁ διδάσκων ἀνεπιστημόνως νὰ διδάσκῃ· καὶ ἐπειδὴ οὕτως ἀγαπᾷ νὰ φρονῇ, καὶ νὰ πράττῃ, ὥς τὸν ἀφήσωμεν νὰ κάμῃ καθὼς ἀγαπᾷ.

§ MB. Ἐπειδὴ ὁμοῦς πικρῶς μὲ κατηγορεῖ, ὅτι εἶπομεν ἐπιστημόνως ἐξερευνᾶν τὰ μακρότατα τοῦ Θεοῦ, (ἐρμηνεύων τὰς λέξεις κατὰ τὴν θέλησίν του· εἶναι ἀνάγκη, ὅφ' οὗ ἐξηγήσαμεν τὴν λέξιν ἐπιστημόνως, νὰ ἐξηγήσωμεν καὶ τὴν λέξιν, μακρότατα· διότι καὶ αὐτὴν τὴν ἐκλαμβάνει εἰς μίαν σημασίαν, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδεὶς μετρί τοῦ-

δε, οὔτε τῶν ἔξω σοφῶν, οὔτε τῶν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐξέλαβεν, εἰ μὴ μόνον ἡδὴ ἡ ἀγιοσύνη του, καθὼς καὶ τὴν, ἐπιστημόνως. Ἡ λέξις αὕτη, μαρτύρια, παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν, εἰς ἄλλο σημανόμενον δὲν ἐκλαμβάνεται, εἰ μὴ εἰς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον καὶ κοινῶς λέγομεν μαρτυρίας, καὶ εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσι· παρὰ τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ὅμως, καὶ τοῖς Θείοις Πατράσιν, ἔχει πολλὴν τὴν χρῆσιν, οὐ μόνον εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν, ἀλλὰ καὶ ἐνικόν. Καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἦτον ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ αὐτῆς τὰ σημανόμενα ὃ μεταφραστικῶς· διότι πῶς δύναται νὰ κάμῃ ἐρμηνείαν ὀρθήν, οὐ μόνον τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι τῷ ὄντι μέγα ἔργον, ἀλλὰ καὶ τοῦ τυχόντος συγγράμματος, ὅστις οὐδὲ τὴν λέξιν αὐτὴν καταλαμβάνει. Μαρτύριον λοιπὸν ὀνομάζουσιν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὰ βάσανα, τὰ ὁποῖα ὑπέμειναν οἱ ἅγιοι παρὰ τῶν τυράννων, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, (καὶ εἶναι ἡ σημασία αὕτη τόσον γνωστὴ τοῖς πᾶσι, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χυδαίους, ὥστε συνεχῶς τὴν μεταχειρίζονται, ὡς ἂν ἤθελον δοκιμάσῃ δυσκολίας καὶ μαρτυρίας, μαρτύρια, λέγουσιν ἐδοκιμάσαμεν.) Ὅθεν καὶ ἅπαντες κοινῶς μάρτυρας ὀνομάζομεν, τοὺς ὑπὲρ πίστεως καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀθλήσαντας. Ἐδωκε δὲ αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν εἰς αὐτοὺς αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅταν προέλεγεν εἰς τοὺς Ἀποστόλους, ὅσα δεινὰ ἔχουσι νὰ δοκιμάσωσιν ἀπὸ τῶν ἀπίστων· «Καὶ ἐπὶ Βασιλεῖς καὶ Ἡγεμόνας, εἶπεν, ἀχθήσεσθε, ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου· ἀποθήσεται δὲ ὑμῖν εἰς μαρτύριον.» Μαρτύρια λέγονται καὶ οἱ τόποι, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ μάρτυρες ἐτελειώθησαν· καὶ οἱ ναοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐναπετέθησαν τὰ τίμια καὶ ἅγια αὐτῶν λείψανα· Μαρτύρια ὀνομάζει ἡ ἁγία Γραφή, καὶ ὅσα φανερώνουσι, καὶ βεβαιώνουσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀλήθειαν, εἴτε πράγματα εἶναι, εἴτε γράμματα, εἴτε λόγια. Καὶ πράγματα μὲν, καθὼς ἡ Σκηνὴ καὶ ἡ Κιβωτός, τὰ ὁποῖα προσέταξεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν Μωϋσῆν διὰ νὰ κάμῃ εἰς τὸ ἔθνος τῶν Ἰουδαίων· διότι καὶ Σκηνὴ μαρτυρίου λέγεται, καὶ Κιβωτὸς μαρτυ-

ρίου. Ὁμοίως καὶ τὰ ἐν τῇ Κιβωτῷ ταύτῃ ἐναποτεθέντα, οἷον ἡ Ῥάβδος τοῦ Ἀαρὼν ἡ βλαστήσασα, αἱ Πλάκες τῆς Διαθήκης, ἡ Στάμνος ἡ χρυσῇ, ἡ ἔχουσα τὸ Μάννα, καὶ τὸ χρυσοῦν Θυματήριον· Μαρτύρια ὀνομάζει αὐτὰ καὶ αὐτὸς ὁ Θεός· « Καὶ ἐμβαλεῖς εἰς τὴν Κιβωτὸν τὰ μαρτύρια, ἃ ἂν δῶ σοι. » (Ἐξοδ. κεφ. κέ. 16.) Γράμματα δὲ καὶ λόγια, αὐτὰ τὰ λόγια τῶν ἁγίων Γραφῶν, τὰ ὅποια εἶναι τοῦ Θεοῦ, φανερόντα καὶ βεβαιούμενα τοῖς πᾶσι τὰ ἀληθῆ διδάγματα, καὶ τὰς ἀμετατρέπτους τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς καὶ ἐπαγγελίας· (περὶ ὧν καὶ ἔλεγεν ὁ Κύριος ἡμῶν· « Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι. » Καὶ « ὁ λόγος ὁ ἐμὸς ἀλήθειά ἐστιν· ») Ἐπὶ ταύτης τῆς σημασίας εἶναι γεμάτη ἡ ἁγία Γραφή· μάλιστα ὁ Προφήτης Δαβὶδ συχνότατα τὴν λέξιν μεταχειρίζεται εἰς τοῦτο τὸ σημανόμενον· « Τὰ μαρτύριά σου ἐπιστάθησαν σφόδρα· » « Μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύριά σου· » « Συνέτισόν με, καὶ γνώσωμι τὰ μαρτύριά σου. » « Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρεθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ. » « Τὰ μαρτύριά σου συνῆκα. » Ὅσοι ἀναγινώσκουσι τὸ Ψαλτήριον, δὲν ἔχουσι χρεῖαν τῆς παρ' ἐμοῦ μαρτυρίας· κατὰ ταύτην τὴν σημασίαν ἔλεγον καὶ ἐγώ· « Τοῖς εἰδόσιν ἐπιστημόνως ἐξερευνᾶν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ· » τὸ ὅποιον δὲν διαφέρει παντελῶς τοῦ, τοῖς εἰδόσιν ἐξερευνᾶν τὰς ἁγίας Γραφάς· καθὼς πᾶς τις δύναται νὰ τὸ διακρίνῃ. Πόθεν λοιπὸν προήχθη ὁ νέος οὗτος μεταφραστὴς καὶ Θεολόγος νὰ ἐκλάβῃ τὰ μαρτύρια μερικῶς ἐπὶ τῆς Θεῆς Οὐσίας, τοῦτο ἐγὼ δὲν δύναμικι νὰ τὸ ἠξεύρω· ὅπερ δὲ καὶ καθείς, ἐξ ὧν βλέπει, δύναται νὰ καταλάβῃ, καὶ νὰ εἴπῃ, εἶναι τοῦτο· ὅτι ἀπὸ τῆς αὐτῆς σοφίας, ὑπ' ἧς ὁδηγούμενος, ἐξέλαβεν, εἰς ὅπερ εἶδομεν σημανόμενον καὶ τὸ, ἐπιστημόνως. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως ἡ τοιαύτη σοφία, νὰ τὸν κάμῃ νὰ γνωρίσῃ, ὅτι ἐκλαμβάνων οὕτω φανερώς, καὶ τοῖς πᾶσι γνωρίμους λέξεις τοιοῦτοτρόπως, πρῶτον μὲν μαρτυρεῖ καθ' ἑαυτοῦ, ἡ παντελῆ ἀμάθειαν, ἡ παντελῆ ἀναίδειαν. Δεύτερον, ὅτι προφανῶς ἀντιλέγει εἰς τὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰρημένα, τὰ ὅποια καὶ ὁ ἴδιος ἀνέφερεν ἀνωτέρω, εἰ καὶ ἀκαταλλήτως, εἰς

βεβαίωσιν τοῦ προβλήματός του. Διότι ὁ μὲν Κύριος λέγει, « Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, » γενικῶς χωρὶς τινος διαστολῆς· ὁ δὲ διαικῶν τὰς ἐννοίας τῶν Γραφῶν εἰς πιστευτέας μόνον, καὶ μὴ ἐρευνητέας, καὶ εἰς εὐκαταλήπτους, φανερώνει, ὅτι δὲν ἔχει τὸν τόπον του παντελῶς, ὅπερ ὁ Κύριος εἶπεν. Ἀντίκειται δὲ ἀντιφατικῶς καὶ εἰς τὸν Προφήτην, οὗτινος ἡ γλῶσσα κάλαμός ἐστι γραμματέως ὀξυγράφου τοῦ παναγίου Πνεύματος· διότι ὁ μὲν Δαβὶδ μακαρίους ὀνομάζει τοὺς ἐξερευνῶντας τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ· « μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ » ὁ δὲ μεταφραστὴς ταλανίζει τοὺς τοιούτους, ὡς μωροὺς καὶ ἀνοήτους, καὶ ἀθέμιτα πράττοντας καὶ ἀμυχήνοις ἐπιχειροῦντας. Ἀλλὰ δὲν πρέπει περὶ τούτων νὰ ἀπορῶμεν· διότι ὅσα εἶδομεν μέχρις ὧδε τοιαῦτα εἶναι· ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς θέλομεν ἴδῃ καὶ ἄλλα μεγαλήτερα.

§ ΜΓ'. Ἡμεῖς δὲ ἅς ἀποκριθῶμεν ἤδη καὶ εἰς τὴν ἐρώτησίν του περὶ τοῦ ἀμαθοῦς Χριστιανοῦ, ὅστις ἀποδέχεται λατρευτικῶς ὅλα τὰ ἄρθρα τῆς Πίστεως, ἀκούσας αὐτὰ παρὰ τοῦ πατρὸς του, καὶ τὰ ἐνστερνίζεται, (δὲν πειράζει νὰ εἴπωμεν μὲ τὰς ἰδίας του λέξεις) θρησκευτικῶς, δὲν ἠξεύρει ὅμως τί διαλαμβάνουσιν αἱ ἱεραὶ Γραφαί, πῶς πρέπει νὰ ἐκλαμβάνωμεν τὸν τοιοῦτον, νήπιον, ἢ ἄνδρα τέλειον; γάλακτος δεόμενον, ἢ στερεωτέρας τροφῆς; αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν προβάλλει ἐπισκώπτων εἰς ἡμᾶς, δι' ἧς ἐμεταχειρίσθημεν λέξεις τοῦ νηπίου, καὶ γάλακτος δεομένου, καὶ τελείου, καὶ στερεωτέρας τροφῆς ἱκανοῦ, καθὼς ἐκ τῶν λόγων του, καὶ ἐκ τῆς φράσεώς του δῆλον γίνεται· γίνεται δὲ δῆλον μᾶλλον, ὅτι ἀγνοεῖ παντελῶς, ὅτι αἱ λέξεις αὗται εἶναι τῆς ἁγίας Γραφῆς λέξεις, καὶ ἔτι περισσότερον, ὅτι δὲν γνωρίζει, ὅτι διδάσκει ἡ ἁγία Γραφή καὶ πνευματικᾶς ἡλικίας τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς· καὶ τίς μὲν ἡ νηπιώδης, τίς δὲ ἡ μέση, τίς δὲ ἡ τελεία, καὶ ποῖον τὸ γάλα τῆς Πίστεως, ποία δὲ ἡ στερεὰ τροφή, καὶ πῶς αὐξάνει ὁ κατὰ Θεὸν κτισθεὶς ἄνθρωπος, ἕως νὰ καταντήσῃ εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν διδασκαλίαν· Διὸ καὶ ὑπολχμβάνει, ὅτι τὰ

μὲν ἄρθρα τῆς Πίστεως, τὰ ὅποια ὁμολογεῖ ἀπλῶς καὶ ὁ πλεόν ἀ-
 γράμματος καὶ ἀπαιδευτοῦ, εἶναι στερεὰ τροφή· ἡ δὲ ἐν ταῖς Γρα-
 φαῖς Ἱστορία καὶ Νομοθεσία, καὶ Ἠθική, εἶναι τὸ γάλα· διὰ τοῦτο
 καὶ ἀγωνίζεται νὰ χυδαιολογήσῃ τὰς ἀγίας Γραφάς, τὰς ὁποίας ὀνο-
 μάζει καὶ πηγὰς τοῦ γάλακτος, κεκλεισμένας διὰ νὰ γαλακτοτροφῇται
 ὁ Χριστιανός, « ὁ ὁποῖος, λέγει, τώρα γεννᾶται, γηράσκει, καὶ ἀπο-
 θνήσκει, ἀναμασῶν μόνον (εἶναι λέξεις τῆς ἀγισσύνης του) τὴν στερ-
 ροτέραν τροφήν, τὴν ὁποίαν ἐνεπιστεύσατο εἰς αὐτὸν ἡ ἱερὰ Πίστις,
 χωρὶς νὰ δοκιμάσῃ τὸ γάλα τῶν Γραφικῶν ἐντολῶν. » Πρὸς τοσά-
 την ἄγνοιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν τί νὰ εἴπωμεν, διὰ νὰ λύσωμεν τὴν
 ἀπορίαν ταύτην; εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν διδάξωμεν πρῶτον ἐκ τῶν
 ἀγίων Γραφῶν τὰς ἡλικίας τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς, εἴτα δὲ καὶ περὶ
 τῆς προσηκούσης ἐκάστη ἡλικία τροφῆς· ἀλλ' ἡ διδασκαλία αὕτη οὐ
 μόνον ὑπερβαίνει τὴν ἐμὴν δύναμιν, ἀλλ' εἶναι καὶ πολὺ κρείττων, ἢ
 κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν τοῦ λόγου· διότι εἶναι χρεῖα νὰ τὸν στεί-
 λωμεν εἰς τοὺς ἱεροὺς Διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς Θεοφόρους,
 λέγω, Πατέρας, οἵτινες τῆς τῶν Θεῶν Γραφῶν ἀληθινῆς ἐπιστήμης,
 κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον, καταξιώθεντες ἐπιστημόνως τὰ μαρτύρια
 τοῦ Θεοῦ ἐξηρένησαν. Καὶ κατὰ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον (Λόγ. περὶ
 τοῦ ἁγ. Πνεύμ.) « διασχόντες τὸ γράμμα, καὶ εἴσω προκύψαντες, τὸ
 ἀπόθετον κάλλος ἰδεῖν ἠξιώθησαν, καὶ τῷ φωτισμῷ τῆς γνώσεως
 κατηργάσθησαν· » διὰ νὰ διδαχθῇ παρ' αὐτῶν περὶ πάντων τῶν ἀ-
 νωτέρω, δηλαδὴ περὶ τῶν Πνευματικῶν ἡλικιῶν, καὶ τῶν ἐκάστη
 ἀνηκουσῶν τροφῶν· τότε θέλει γνωρίσῃ οὐ μόνον εἰς ποίαν τάξιν νὰ
 βάλῃ τὸν ἀμαθῆ ἐκεῖνον Χριστιανόν του, ὅστις δὲν ἠξεύρει ἄλλο,
 ἐκτὸς τῆς Πίστεως, τὴν ὁποίαν ἔμαθε παρὰ τῶν γονέων του, ἀλλὰ
 καὶ, ὅτι δὲν εἶναι τοῦ παντὸς νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸν γνόφον τῶν ἀ-
 γίων Γραφῶν, οὐδὲ νὰ κατακούῃ ἀμέσως τὴν Θεῖαν φωνήν, ἀλλὰ
 μόνον ἐκείνων, οἵτινες, κατὰ τὸν Μωϋσῆν, κακαθαρμένῃ τὴν διάνοι-
 αν, καὶ σεσοφισμένῃ τὴν καρδίαν, κατὰ τὸν Θεῖον Κύριλλον, διὰ
 τῆς ἐν μυστηρίῳ, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, ἀποκεκρυμμένης σοφί-

ας. Ὅσοι δὲ τῆς χάριτος ἐστερημένοι ταύτης, ἀρκετὸν εἶναι εἰς αὐτοὺς νὰ τὰ μανθάνωσι παρ' ἐκείνων, καθὼς καὶ οἱ Ἰσραηλῖται παρὰ τοῦ Μωϋσέως, καὶ τῶν κατ' αὐτὸν τῆς τούτου καθεδρᾶς ἡξιωμένων. « Οὐ γὰρ ἅπαντες, λέγει καὶ ὁ ἱερὸς Θεοδώρατος, (Ψαλμ. ριή') οἱ τοῖς Θεοῖς ἐντυγχάνοντες λογίοις, τὰ τούτων κατανοοῦσι θαυμάσια, ἀλλ' οἱ τῆς ἄνωθεν ἀπολαύοντες αἴγλης. » Ἐὰν καταδεχθῇ νὰ προσέλθῃ εἰς αὐτοὺς τοὺς Διδασκάλους, θέλει μαθῇ καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ Χρυσοστόμου (εἰς τὴν ἀ. ἡμέρ. τῆς Κοσμογεν. σελ. 442') « ὅτι οὐ δεῖ ἀπλῶς ἐπιχειρεῖν τοῖς Θεοῖς λογίοις. » Καὶ παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, (εἰς τὸν Προφ. Ἡσαΐ. τομ. ἀ. σελ. 378') ὅτι « μέγα χάρισμα, οὐδὲ μικρὰς, οὐδὲ τῆς τυχοῦσης ἐπιμελείας δεόμενον τὸ κατακούειν τοῦ βουλήματος τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, καὶ μὴ παραστοχάζεσθαι τῆς διανοίας, ἀλλ' εὐθυδούλως ἐπ' αὐτὴν ὁδηγεῖσθαι ὑπὸ τοῦ οἰκονομήσαντος Πνεύματος γραφῆναι τὴν Προφητείαν ὁδηγούντος, καὶ τὴν διάνοιαν τῶν ὑποδεξαμένων τὸ τῆς γνώσεως χάρισμα, καὶ ὅτι χρεῖα ἐν τῷ βίῳ καθαρότητος, ὥστε καὶ πρὸς τὴν τῆς ἠθικῆς ἀρετῆς ἐπιτήδευσιν τὸ ἐν ταῖς Γραφαῖς κεκαλυμμένον διαγνωσθῆναι. » (ὁ αὐτὸς αὐτόθι 382'). Καὶ παρὰ τοῦ Θεολ. Γρηγορίου (λόγ. εἰς τὰ γενέθλ. τοῦ Σωτ.) ὅτι, « καὶ ὅλου τοῦ βίου δεῖται ἡ τῶν Θεῶν Λόγων μελέτη, καὶ ὅτι μόνοις ἐπιβαίνειν ἀσφαλῶς τοῖς τὴν ἕξιν τελειοτέροις, οὐ καλὸν δὲ τοῖς ἀπλουστέροις ἔτι, καὶ τὴν ἕξιν λιγνοτέροις, ὥσπερ οὐδὲ τροφὴ τελεία λυσιτελῆς τοῖς ἀπλουστέροις ἔτι καὶ δεομένοις γάλακτος. » Ἐὰν μάθῃ ὅλα αὐτὰ παρὰ τῶν Θεοφόρων Πατέρων, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ὅτι θέλει παύσῃ πλέον ἀπὸ τοῦ νὰ φρονῇ καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι αἱ Γραφαὶ εἶναι εὐκατάληπτοι καὶ εἰς τοὺς χυδαίους καὶ ἀπαιδεύτους, καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ κατακρίνῃ ἐμὲ, διότι εἶπον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προτεθῶσι καὶ τοῖς μὴ εἰδόσιν ἐπιστημόνως ἐξερευνᾶν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῖς νηπίοις ἔτι, καὶ γάλακτος δεομένοις, ἄνευ τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων Πατέρων. Ἐπὶ δὲ τούτοις θέλει γνωρίσῃ, ὅτι καὶ ὅσα εἰς τὴν ἱεράν Σύνοδον ἐτόλμησε νὰ γράψῃ, καὶ ἐδιατιέτως εἰς ἐμὲ, εἶναι παράλογα, ἄτοπα, καὶ ἀντικείμενα, καὶ τῷ

ὁρθῷ λόγῳ, καὶ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ παντάπασι ἀπαράδεκτα ἀπὸ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις δὲν θέλει τρομάξῃ τὴν αἰώνιον καταδίκην, διότι δὲν ἐφρόντισε νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν χυδαίαν γλῶσσαν τὰς ἀγίας Γραφάς, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν του, ἀλλὰ θέλει τρομάξῃ, διότι ἐξώκειλεν εἰς τοιαῦτα φρονήματα, καὶ κατεφρόνησε τοὺς Θεοφόρους Πατέρας, τοὺς φωστῆρας τοῦ κόσμου, καὶ κήρυκε τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως, καὶ στύλους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς αὐτούς. « Τὸ γὰρ Πατρᾶσι μὴ ἀκολουθεῖν, λέγει ὁ μέγ. Βασίλ. (Ἐπιστολ. νβ'.) καὶ τὴν ἐκείνων φωνὴν ἀνωτέραν τίθεσθαι τῆς ἑαυτῶν γνώμης, ἐγκλήματος ἄξιον, καὶ αὐθαδείας γέμον. » πολλῷ μᾶλλον νὰ τοὺς καταφρονῇ.

§ ΜΑ'. Ἀλλ' ἀκούσατε τί πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, διὰ νὰ γελάσητε, ἐξ ὧν λέγω. Συμπεραίνει, λέγει, ὅτι ἐγὼ φρονῶ, ὅτι οἱ Πατέρες εἶναι τῶν ἀγίων Γραφῶν, ἡ οὐσιώδεις ἴδιον, ἡ ἀχώριστον συμβεβηκός. Ἰδετε βάθος ἐννοίας, καὶ διὰ νὰ μὲ ἐκθάλλῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ιδέαν, ἀναδέχεται φιλαδέλφως ἀγῶνα διὰ νὰ μοι δείξῃ, τί ἐστὶν ἴδιον, καὶ τί συμβεβηκός. Εὐχαριστῶ, ἀδελφε, διὰ τὴν καλὴν σου προαίρεσιν, καὶ θαυμάζω τὸ ἐφευρετικὸν τοῦ νοός σου. Ἐγὼ αὐτὸ δὲν τὸ ἐφαντάσθην ποτὲ, οὔτε ἦτον δυνατόν νὰ τὸ φαντασθῶ, ὡς πολλὰ ἀφύτης. Καὶ περ εἶχον πολλὰ νὰ σοὶ ἀποκριθῶ περὶ τούτου, ὅλα τὰ παρατρέχω. Σὲ παρακαλῶ νὰ μὲ ἀποκριθῇς εἰς ταύτην μου τὴν ἐρώτησιν· ἡξεύρεις γράμματα; ἀλλὰ μὴ παραχθῇς ἐκ πρώτης· διότι ἐγὼ ὁμολογῶ, ὅτι ἡξεύρεις, καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον· σὲ παρακαλῶ ὁμῶς νὰ μοι εἰπῇς, αὐτὰ τὰ γράμματα ἀφ' ἑαυτοῦ σου τὰ ἔμαθες, ἢ τὰ ἐδιδάχθης παρ' ἄλλου; Μήτε ὁ Πλάτων, ὅστις ἐδίδαξε τὴν προὑπαρξίν τῶν ψυχῶν, καὶ ἔλεγε τὰς μαθήσεις ἀναμνήσεις, μήτε αὐτὸς δὲν ἤθελε σοὶ πιστεῦσῃ, ἐάνῃθελες εἰπῇ, ὅτι ἄνευ διδασκαλίας, καὶ ὁδηγίας ἀπέκτησας τὴν ἔξιν, καὶ κατάληψιν τῶν γραμμάτων. Λοιπὸν πρὶν νὰ σοὶ δείξῃ ὁ γραμματιστής, δὲν ἡμποροῦσες βέβαια νὰ γνωρίσῃς ἀφ' ἑαυτοῦ ποῖον λέγεται Α. καὶ ποῖον Β. καὶ καθεξῆς· ὁμοίως καὶ εἰς τὰ γραμματικά, πρὶν

νά σοι δείξῃ ὁ Διδάσκαλος, ποῖον εἶναι τὸ ἄρθρον, καὶ ποῖον τὸ ὄνομα, καὶ ποῖον τὸ ῥῆμα, δὲν ἦτον δυνατόν ἀφ' ἑαυτοῦ σου νὰ τὰ διακρίνης, καθὼς καθήμεραν βλέπομεν εἰς τοὺς ἀρχαίους, οἵτινες τὸ ὄνομα λέγουσι ῥῆμα, καὶ τὸ ῥῆμα ἐπὶ ῥῆμα, ἢ ἀντωνυμίαν κ. τ. λ. διὰ νὰ μάθῃ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος γράμματα ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτεῖται ὁδηγός· ὁμοίως καὶ εἰς ὅλας τὰς τέχνας, καὶ ἐπιστήμας, χωρὶς ὁδηγοῦ, κἀνεῖς δὲν δύναται νὰ τὰς μάθῃ. Τώρα σὲ παρακαλῶ νὰ μοὶ εἴπῃς, ὁ ὁδηγὸς οὗτος οὐσιῶδες ἴδιον εἶναι, ἢ ἀχώριστον συμβεβηκὸς τῶν γραμμάτων, τῆς τέχνης, ἢ ἐπιστήμης, τῆς ὁποίας γίνεται ὁδηγός; ὅ,τι ἀποφασίζεις περὶ τούτου, ἐκεῖνο ἀποφάσισον καὶ περὶ τῆς ὁδηγίας τῶν Θεῶν Πατέρων εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς· διότι ὁ ἐμὸς νοῦς εἶναι ἀμβλὺς, καὶ δὲν δύναται νὰ περινοῇ τοιαύτας ὑψηλὰς ἐννοίας, καὶ ἡ μάθησίς μου πολλὰ ὀλίγη. Ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσῃς καθεὶς καθαρώτερον εἰς ποίαν ἀπόνοιαν ἐξώκειλεν ὁ ἄνθρωπος, ὥστε καὶ εἰς τὰ πλέον φανερά, καὶ τοῖς πᾶσι γνωστὰ νὰ ἀντιλέγῃ, καὶ νὰ τολμᾷ νὰ γράφῃ τὰ ἐναντία καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, καὶ εἰς τὰς συμφωνοὺς μαρτυρίας τῶν ἱστορικῶν, ἃς δώσωμεν ἐν βλέμμα καὶ εἰς τοὺς λόγους, μὲ τοὺς ὁποίους ἀγωνίζεται νὰ ἀναιρέσῃ τὴν ἀντίθεσιν, τὴν ὁποίαν μόνος ἐπενόησεν.

§ ΜΕ. « Ἀφ' οὗτου, λέγει, ἐγράφησαν αἱ ἅγαι Γραφαί, τόσον ἡ Παλαιὰ, ὅσον καὶ ἡ Νέα, ἕως εἰς τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος δὲν ὑπῆρξαν, λέγει, ποτὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐρμηνευταί. Αἱ ἐρμηνεύονται, λέγει, τῶν ἁγίων Γραφῶν ἤρξαντο περὶ τὰ μέσα τοῦ δ' αἰῶνος, καὶ ἔμειναν μόνον, ὅπου ἐγράφησαν. » Καὶ τοῦτο δὲν τὸ λέγει μῆτε ὡς ἀμφιβαλλόμενον, μῆτε ὡς ἀντιλεγόμενον, ἀλλὰ ἀποφαντικῶς, καὶ ἀποφασιστικῶς, ὡς ἀξίωμα αὐτόπιστον καὶ ἀναντιρρήτον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ συνάγει ὅλον τοῦ το συμπεράσμα· γίνεται μεγαλητέρα ἀναίδεια; γίνεται χειροτέρα ἀπόνοια; ἀλλὰ πόθεν, ὦ Σοφώτατε μεταφραστὰ, πόθεν ἔχεις αὐτὴν τὴν πληροφορίαν; ποία Γραφή σὲ τὸ ἐδίδαξε; ποία ἱστορία σοὶ τὸ ἐξιστόρησεν; εἰς ποῖον βιβλίον εὔρες αὐτὸ γεγραμμένον; παρὰ τίνος προσώπου τόσον ἀξιοπίστου παρέλα-

Εες αὐτὴν τὴν ἰδέαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκας τόσην πίστιν, ὥστε ὡς βάσιν καὶ ἀρχὴν αὐταπόδεικτον νὰ τὴν μεταχειρισθῇς; Ἀλλὰ σὺ ὁ γραφικώτατος καὶ ἱστορικώτατος δὲν ἔπρεπε νὰ ἡξεύρης ἐξ αὐτῶν τῶν Θείων Γραφῶν, καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριῶν, ὅτι ποτὲ δὲν ἔλειψαν ἐρμηνευταὶ τῶν ἱερῶν Γραφῶν, μήτε ἀπὸ τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, μήτε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν αὐτοῦ παρουσίαν; αὐτὸ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον μετέφρασες, αὐτὸ σαφέστατα μαρτυρεῖ, ὅτι ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων, εἶχε καὶ Γραμματεῖς, καὶ Νομικοὺς, καὶ Διδασκάλους, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἔτι δωδεκαετῆς ὢν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, εὐρέθη ὑπὸ τῆς Παρθένου μητρός του, καθήμενος καὶ ἀκούων αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶν αὐτούς· τί τάχα νομίζεις, ὅτι ἦτον αὐτῶν τὸ ἔργον; φανερόν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ διερμηνεύωσι τὰς Γραφὰς εἰς τὸν λαόν, καὶ μάρτυς αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, λέγων πρὸς τὸν λαόν· « Ἐπὶ τῆς καθέδρας Μωϋσέως ἐκάθισαν οἱ Γραμματεῖς, καὶ οἱ Φαρισαῖοι· ἃ ὑμῖν λέγουσι τηρεῖν, τηρεῖτε, καὶ ποιεῖτε. » αὐτὸ τὸ ἔργον ἔκαμαν καὶ οἱ λεγόμενοι Νομικοί, ἐξ ὧν καὶ μὲ τὸν Χριστὸν ἐτόλμησάν τινες νὰ διαλεχθῶσι περὶ τῶν Γραφῶν, καθὼς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, πειράζοντες· Ὅθεν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, ὁμιλῶν ἐπάνω εἰς μίαν ῥῆσιν τοῦ Εὐαγγελίου, λέγει· « Πάλιν Φαρισαῖοι πειράζουσι, πάλιν οἱ τὸν νόμον ἀναγινώσκοντες, τὸν νόμον οὐ γινώσκουσι· πάλιν οἱ ἐξηγηταὶ τοῦ νόμου (ἀκούεις) τυγχάνοντες, ἄλλων διδασκάλων δέονται. » Αὐτὸ τὸ ἔργον εἶχε καὶ ὁ Νικόδημος, ὅστις ἦλθε νυκτὸς πρὸς τὸν Κύριον· καὶ μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος Χριστὸς λέγων πρὸς αὐτόν· « Σὺ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις; » ἀλλ' ὁ Γαμαλιήλ, εἰς τοῦ ὁποίου τοὺς πόδας ὁμολογεῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ὅτι ἀνεντράφη, διδασχθεὶς παρ' αὐτοῦ τὸν πατρῶον νόμον, δὲν ἦτον καὶ αὐτὸς ἐρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν; ἂν δὲν ἦτον εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας ἐρμηνευταὶ τῶν Γραφῶν, διατὶ ὁ Χριστὸς ἐπαπειλεῖ αὐτοὺς διὰ τοῦ Προφήτου Ἠσαΐου, ὅτι διὰ τὰς ἀμαρτίας των, θέλει τοὺς ὑστερήσῃ ἀπὸ πολλὰ καλὰ, καὶ τὸ μεγαλύτερον, ἀπὸ Προφήτην, καὶ

στοχαστήν, καὶ θαυμαστὸν σύμβουλον, καὶ συνετὸν ἀκροατήν· (Ἡσαΐ· κεφ. γ'.) τὰ ὅποια ἐρμηνεύων ὁ μέγας Βασίλειος, λέγει· « Ὁ τὴν δύναμιν τῶν ἐπαγγελλομένων συνετῶς ἐκδεχόμενος, τὸ χάρισμα ἔχει τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων· Διὸ καὶ Κορινθίους ὁ Ἀπόστολος διατάσσων, φησὶ, δύο ἢ τρεῖς λαλεῖτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν. » ἔπειτα ἐπιφέρει· « ἡμᾶς δὲ εὐχεσθαι μὴ λαβεῖν τὸ τῆς σοφίας, καὶ τὸ τῆς γνώσεως, καὶ τὸ τῆς διδασκαλίας χάρισμα, ὥστε πάντα ὁμοῦ συνδραμόντα τῷ ἡγεμονικῷ ἡμῶν ἐντυπῶσαι τὴν πάσης τῆς προφητευομένης ἀληθείας μόρφωσιν. » Ὅτι λοιπὸν καὶ πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἦσαν ἐρμηνευταὶ τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἐκ τῶν εἰρημένων ἐγίνεν ἀρκετὰ φανερόν.

§ Μς'. Μετὰ δὲ τὴν παρουσίαν πρῶτος ἐρμηνευτὴς τῶν Γραφῶν, καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ, ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ Δεσπότης Χριστὸς, ὅστις οὐ μόνον εἰς τοὺς ἱεροὺς Μαθητάς καὶ Ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἰουδαίους διηρμήνευσεν ἐκ τῶν Γραφῶν, ὅσα ἦσαν συμφέρον, καὶ αὐτοὶ ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀκούωσι· μετὰ δὲ τὸ Πάθος, καὶ τὴν Ἀνάστασιν, ἔδωκε καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους τὸ χάρισμα, διὰ νὰ καταλαμβάνωσι καὶ αὐτοὶ τὴν ἔννοιαν τῶν Γραφῶν, καὶ νὰ τὴν ἐρμηνεύωσι καὶ εἰς τοὺς μαθητάς των· καὶ μάρτυς ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς (Κεφ. κδ'. 27·) λέγων « Ἀρξάμενος ἀπὸ Μωσέως, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν Προφητῶν διηρμήνευσεν ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ· » ἀκούεις; διηρμήνευε λέγει. Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· « διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφάς; » ὃ ἐστὶ, τότε ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ χάρισμα τῆς κατανοήσεως τῶν Γραφῶν· ἀπὸ τότε καὶ αὐτοὶ ἤρχισαν νὰ ἐρμηνεύωσι τὰς Γραφάς καὶ εἰς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅπου ἐκήρυττον τῆς σωτηρίας τὸ Εὐαγγέλιον, διανέμοντες τὴν ἀνήκουσαν ἐκάστῳ Πνευματικὴν τροφήν. Καὶ μαρτυροῦσιν αἱ ἱεραὶ αὐτῶν Ἐπιστολαί, εἰς τὰς ὁποίας φαίνονται πολλόταται ἐρμηνεῖαι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Μάλιστα ἡ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου, ὅλη σχεδὸν εἶναι τῆς Παλαιᾶς, καὶ περ ἀποσταλεῖσα πρὸς τοὺς Ἑβραίους, οὔτινες εἶχον, καὶ ἀνεγίνωσκον τὴν Γραφὴν εἰς

τὴν γλῶσσαν των· τούτοις ἐπόμενοι, καὶ οἱ προχειρισθέντες ὑπ' αὐτῶν Ἐπίσκοποι, καὶ Πρεσβύτεροι, καὶ οἱ αὐτῶν διάδοχοι, ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ χαρίσματος καταξιωθέντες, ἐγίνοντο ὁδηγοὶ τοῦ λαοῦ, διερμηνεύοντες τὰς ἀγίας Γραφάς, οὐ μόνον ἀπὸ στόματος, ἀλλὰ καὶ ἐγγράφως. Καὶ τοῦτο δὲν εἶναι λόγος ἀπλοῦς, ἀδέσποτος, καὶ ἀμάρτυρος, καθὼς ἐκεῖνος τοῦ μεταφραστοῦ μας, ἀλλὰ πρᾶγμα βέβαιον καὶ ἀληθές, καὶ τοῖς πᾶσι φανερόν, καὶ ἄγνοῃ αὐτὸ ὁ σοφὸς μεταφραστὴς· διότι καὶ αὐταὶ τῶν ἀμέσων διαδόχων τῶν Ἀποστόλων αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν Γραφῶν, καὶ αἱ πλείσται διεφθάρησαν ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου, ὅμως διασώζονται καὶ πολλαὶ μέχρι τῆς σήμερον· ὅθεν καὶ πρὸς πληροφορίαν τοῦ μεταφραστοῦ μας δότε μοι τὴν ἄδειαν νὰ κάμω μίαν μικρὰν ἐπαριθμῇσιν.

§ ΜΖ'. Εἰς μὲν οὖν τὸν πρῶτον αἰῶνα διέλαμψαν ἐρμηνευταὶ τῶν Γραφῶν καὶ αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων σύγχρονοι, ὁ ἱερὸς Κλήμης, ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος, Ἰουστίνος ὁ Φιλόσοφος καὶ μάρτυς, Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, Πολύκαρπος Σμύρνης, καὶ ἄλλοι πολλοί. Εἰς δὲ τὸν β'. αἰῶνα Ἠγήσιππος ὁ ἐξ Ἑβραίων, ὃς καὶ πρῶτος Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν συνέγραψεν, εἰς πέντε βιβλία, καθὼς ὁ Εὐσέβιος μαρτυρεῖ· (Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβ. β'. δ'. Κεφ. ιδ'. ιε.) Καὶ ὁ Ἰερώνυμος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων (Κεφ. ιζ'.) Ἀπολλινάριος, ὁ τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἱεραπόλεως Ἐπίσκοπος· Ἀθηναγόρας, ὁ καὶ ἀπολογίαν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν πρὸς βασιλέα Ῥώμης γράψας κ. τ. λ. Θεόφιλος Ἀντιοχείας γ'. ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, ὅστις συνέγραψε πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὑπομνήματα εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, εἰς τὰς παροιμίας τοῦ Σολομῶντος, καὶ εἰς ἄλλα, καθὼς ὁ Εὐσέβιος μαρτυρεῖ (Ἐκκλ. Ἱστορ. Βιβ. β'. δ'. Κεφ. δ'.) Καὶ ὁ Ἰερώνυμος ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν συγγραφέων (Κεφ. κέ.) Εἰρηναῖος ὁ Λουγδούνων, μηθητὴς τοῦ Πολυκάρπου, καὶ Παπία, τῶν ἀκροατῶν Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ. Πάνταινος, ὁ καὶ Κλήμενος τοῦ Στρωματέος διδάσκαλος, περὶ οὗ Εὐσέβιος, καὶ ὁ Ἰερώνυμος ἱστοροῦσιν, ὅτι ὑπεμνημάτισε τοὺς θεσσαυροὺς τῶν Θείων δογμάτων Σαραπίων, ὅστις ἐξέδωκε πολλὰ ὑπα-

μνήματα, καὶ ἐπιστολάς, καθὼς οἱ αὐτοὶ ἱστορικοὶ ἱστοροῦσι· Κλήμης ὁ Στρωματεὺς, Τερτυλιανός, καὶ ἄλλοι πολλοί. Εἰς δὲ τὸν Γ'. αἰῶνα Ἰππόλυτος ὁ μάρτυς ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὴν Ἑξαήμερον, εἰς τὴν Ἑξοδον, εἰς τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων, εἰς τοὺς Προφῆτας, Ἰεζεκὴλ, Ἡσαΐαν, Δανιὴλ, Ζαχαρίαν, εἰς τοὺς Ψαλμοὺς, εἰς τὰς Παροιμίας, εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν, εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν, καὶ ἄλλα. Ὁ Ὠριγένης, τοῦ ὁποίου τὰ εἰς τὰς Γραφὰς ὑπομνήματα, πρὶν ἐξωκείλῃ εἰς τὴν κακοδοξίαν, δέχεται ἡ Ἐκκλησία, ὃν καὶ ἀκόνην ὠνόμασε τῶν Γραφῶν. Ὁ Ἡρακλῆς, ὃς πρῶτον μὲν κατηχητὴς τῶν εἰς τὴν Πίστιν ἐρχομένων ἐχρήματισεν, εἶτα δὲ καὶ Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπος· Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας· Γρηγόριος ὁ θαυματουργός, Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Πόντῳ Νεοκαισαρείας, καὶ Ἀθηναγόρας ὁ ἀδελφός του· Μεθόδιος, Ἀνατόλιος, Πιέριος, Λουκιανός ὁ μάρτυς· Ἀλλὰ τί κοπιᾶζω ἀπαριθμῶν κατ' ὄνομα, ὅσοι μετὰ τοὺς ἱεροὺς Ἀποστόλους, δηλαδὴ, ἀπὸ τοῦ Α'. αἰῶνος μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ δ'. καθ' ὃν καιρὸν ἡ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμένη α. Σύνοδος συνεκροτήθη, ἐπὶ τοῦ πρώτου τῶν Χριστιανῶν Βασιλέως ὑπῆρξαν Διδάσκαλοι τῆς Θεογνωσίας, καὶ ὁδηγοὶ τῆς Εὐσεβείας, καὶ ἐρμηνευταὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ στυλοὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὄργανα τοῦ παναγίου Πνεύματος, εἰς τῶν ὁποίων τὰ ἔχνη καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἠκολούθησαν, ἔχοντες τὰ ἐκείνων συγγράμματα, ὡς στάθμην καὶ εἰκόνα πρὸς ἀκριβῆ κατάληψιν τῆς ἐν ταῖς Γραφαῖς ἀληθείας; Δὲν ἀρκεῖ ἄρα ἡ φωνὴ τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς, τοῦ Οὐρανοβάμονος Παύλου, διὰ στόματος τοῦ ὁποίου λαλεῖ αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἡ αὐτοαλήθεια· δὲν ἀρκεῖ, λέγω, αὕτῃ ἡ φωνὴ διὰ τὴν ἐξαλείψῃ πάντα δισταγμὸν, καὶ τὴν βεβαιώσῃ τὸν λόγον; Ὁ Ἀπόστολος λοιπὸν οὗτος, τοῦ ὁποίου οἱ λόγοι, ὡς καὶ ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, τοῦ Κυρίου εἰσὶν ἐντολαὶ (ἀ. πρὸς Κορινθ. ιδ'. 27) λέγει, ὅτι τὸ διερμηνεύειν εἶναι χάρισμα Πνευματικὸν, τὸ ὁποῖον δὲν διδεται μὲν εἰς ὅλους, εἶναι ὅμως πολλὰ ἀναγκίον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· Ὅθεν καὶ νομοθετεῖ, ὅτι ἐάν ποτε δὲν ἤθελεν εὐρεθῇ παρὼν διερμηνευτὴς, πρέπει καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ χαρίσματος τῶν γλωσσῶν καταξιωθείς, νὰ σιωπᾷ· Ἀκούσατέ το

μὲ τὰς ἰδίας του λέξεις· « Ἐἴτε γλώσση τις λαλεῖ, κατὰ δύο, ἢ τὸ πλεῖον τρεῖς, καὶ ἀνὰ μέρος, καὶ εἰς διερμηνευέτω· Ἐὰν δὲ μὴ ἢ διερμηνευτής, σιγάτω ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· Καὶ προφητῆται δὲ δύο, ἢ τρεῖς λαλείτωσαν, καὶ οἱ ἄλλοι διακρινέτωσαν· » (αὐτόθι 27: 29·) Τοιαύτης λοιπὸν Ἀποστολικῆς νομοθεσίας παρούσης περὶ διερμηνευτοῦ, καὶ εἰς τὸν καιρὸν μάλιστα, καθ' ὃν οἱ βαπτιζόμενοι ἐλάβανον εὐθὺς ποικίλα χαρίσματα, πρὸς πληροφορίαν τῆς Πίστεως, καὶ τοσούτων διερμηνευτῶν διαλαμφάντων, καὶ εἰς τὸν πρῶτον αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν δεύτερον, καὶ εἰς τὸν τρίτον, τῶν ὁποίων τὰ συγγράμματα τὰ ἱερά πλουτεῖ μέχρι τῆς σήμερον ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία· Τὸ νὰ τολμᾷ ὁ μεταφραστὴς νὰ λέγῃ ἀποφαντικῶς, καὶ νὰ γράφῃ, ὅτι δὲν ἦσαν διερμηνευταί, καὶ ὅτι περὶ τὰ μέσα τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἤρξαντο, τοῦτο ἐγὼ δὲν ἠξέυρω τί νὰ τὸ ὀνομάσω, ἀναίδειαν, ἢ ἀμάθειαν, ἢ καὶ τὰ δύο; Παρήμοιον καὶ τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι ἔμειναν αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν Θεοσόφων Πατέρων, ὅπου ἐγράφησαν! ἐν ᾧ δὲν σφάλλει παντελῶς, ὅποιος ἤθελεν εἶπῃ καὶ περὶ αὐτῶν ἐκεῖνο τὸ γεγραμμένον περὶ τῶν Θεοκηρύκων Ἀποστόλων· « Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης, τὰ ῥήματα αὐτῶν· » τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον φανερόν καὶ ὁμολογούμενον παρὰ πᾶσιν, ὥστε δὲν ἔχει χρεῖαν ἄλλης ἀποδείξεως.

§ ΜΗ. Ἀλλ' ἠξέυρετε, διατί εἶπεν αὐτὰ τὰ ἀδέσποτα καὶ ἀνυπαρχτα, καὶ τῆς ἰδίας του φαντασίας, ὡς εἵπομεν, ἀναπλάσματα; ἐνόμισεν, ὅτι διὰ τῶν λόγων αὐτῶν, θελεῖ μᾶς κάμῃ νὰ ὁμολογήσωμεν, καὶ θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, ὅτι αἱ Γραφαὶ εἶναι εὐκατάληπτοι, καὶ οὕτω νὰ ρίψωμεν τοὺς Θεοσόφους Πατέρας, καὶ νὰ ἐναγκαλισθῶμεν τὴν ἰδικήν του μετάφρασιν· διότι προὔπαθεις ἐκεῖνα ὡς βάσιν καὶ ἀρχὴν αὐταπόδεικτον, καὶ ἀναντιρρόητον, μᾶς προβάλλει τώρα, ὡς δίλογχον δῆθεν συλλογισμὸν, τὴν ἀδιανόητον ταύτην ἐρώτησιν· « Ὅταν οἱ Χριστιανοὶ ἀνεγίνωσκον καὶ τὴν Παλαιὰν Γραφὴν καὶ τὴν Νέαν, ὡς ἐλαλήθησαν, καὶ ὡς ἐγράφησαν, χωρὶς τινος ἐρμηνείας, ἐνόουν αὐτάς, ἢ οὐχί; καὶ ἂν (λέγει) ἐνόουν, λέλυται τὸ

ζήτημα, καὶ δείκνυται προφανῶς, ὅτι αἱ Γραφαὶ καὶ χωρὶς ὑπομνηματιστῶν καὶ ἐρμηνείας εἶναι εὐκατάληπτοι, καὶ εὐκατανόητοι εἰς ὅλους, ὅταν τὰς ἀκούωσιν εἰς τὴν ἰδίαν των γλῶσσαν. Εἰ δὲ καὶ δὲν ἐνόουν, πῶθεν, λέγει, ἐνεπνέετο εἰς αὐτοὺς ὁ τοιοῦτος ἔνθεος ὑπὲρ τοῦ δόγματος ζήλος, ὅστις ἔκαμνε τοὺς μὲν νὰ φεύγωσιν εἰς τὰς ἐρήμους, τοὺς δὲ νὰ παρρησιάζωνται μεγαλοψύχως εἰς τοῦ μαρτυρίου τὸ στάδιον;» Ἄλλ' ἡμεῖς ἀφ' οὗ ἐκρημνήσαμεν ὅλον τὸ θεμέλιον, καὶ ἀπεδείξαμεν σαφῶς καὶ καθαρῶς καὶ ἀναντιρρήτως, καὶ ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριῶν, ὅτι πάντοτε ἦσαν διερμηνευταὶ καὶ διδάσκαλοι τῶν ἱερῶν Γραφῶν, δὲν ἔχομεν τώρα χρεῖαν, οὐδὲ ἀπόκρισιν νὰ δώσωμεν εἰς τοιαύτην ἀδιανόητον ἐρώτησιν, ἥτις δὲν ἔχει καμμίαν βάσιν· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μείνῃ ὁ μεταφραστὴς μας εἰς ἀπορίαν, καὶ ζητῇ νὰ εἰσάξῃ, καθὼς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ, εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τὸν αἰῶνα τοῦ μυθολογουμένου ἥρωϊσμοῦ τῶν Ἑλλήνων, καὶ καταφεύγῃ εἰς Ποιητάς, καὶ Δίας, καὶ Διόνυσους, καὶ Περσέας, καὶ λέγῃ τὰ ἀνδρῶν ἐκείνων, καὶ πολλοῦ γέλωτος ἄξια, ἃς τῷ ἀποκριθῶμεν καὶ εἰς αὐτὸ συντόμως, ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν διερμηνευτῶν καὶ διδασκάλων, τοῦτέστιν ἐκείνων, οἵτινες ἡξιώθησαν παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τοῦ χαρίσματος τῆς διακρίσεως, καὶ ἐρμηνείας, ἐξ αὐτῆς λέγω, τῆς διδασκαλίας ἐνεπνέετο ὁ ζήλος ὁ ἔνθεος ἐκεῖνος εἰς τοὺς Χριστιανούς. Εἰς ταύτην μου τὴν ἀπόκρισιν ἀναμφιβόλως δὲν θέλει δυνηθῇ ὁ μεταφραστὴς νὰ ἐναντιωθῇ· διότι σημαίνει σχεδὸν τὸ αὐτὸ μὲ ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἡ ἁγιοσύνη του ὑποτίθησι· διότι καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐρωτήσεως, καὶ ἐξ ὧν ἐπέφερον, ἔδειξεν, ὅτι ὁ ἔνθεος αὐτὸς ζήλος εἶναι φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ οὐκ ἐξ ἄλλως ἔχειν. Λέγοντες λοιπὸν ἡμεῖς, ὅτι ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν διερμηνευτῶν ἐνεπνέετο, προδήλως ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐνεπνέετο· ἡ διαφορὰ μας εἶναι μόνον, κατὰ τὸ ἐμμέσως, ἢ ἀμέσως· ἡ ἁγιοσύνη του ἔλεγεν ἀμέσως· διότι ὑπέθετε τὰς Γραφὰς εὐκαταλήπτους καὶ εἰς τὸν τυχόντα· τώρα ὅμως ἀφ' οὗ τόσαι ἀποφάσεις τοῦ παναγίου Πνεύματος, τὰς ὁποίας

εἶδομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω (λβ'. λγ'. λδ'.) ἀπέδειξαν σαφῶς, ὅτι δὲν εἶναι, καθὼς ὑπελάμβανεν, εὐκατάληπτοι, οὐδὲ τοῦ παντός, νὰ ἐμδαίνῃ εἰς τὸν γνόφον ἐκεῖνον, καὶ νὰ κατακούῃ ἀμέσως τὴν θείαν φωνήν, ἀναγκάζεται νὰ δεχθῇ τὸ ἐμμέσως, καὶ νὰ παύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς, οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ νὰ φρονῇ καὶ νὰ λέγῃ, ὅτι εἶναι εὐκατάληπτοι αἱ ἅγιαι Γραφαί, καὶ εἰς τὸν χυδαῖον λαόν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ κατηγορῇ τὸ ζήτημα (κθ'. κθ'.) διότι καὶ εἰς ἐκεῖνο, καθὼς σαφῶς ἀπεδείχθη, τὴν αὐτὴν ἀπαρallάκτως εἶδομεν διαφορὰν· καθότι ἐγὼ μὲν ἔλεγον, δεῖ προτεθεῖναι πᾶσι τὰς Γραφάς, μετὰ τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων Πατέρων· ἡ δὲ ἁγιωσύνη του ἔλεγεν, ἄνευ τῆς ὁδηγίας. Περὶ τοῦ ζήλου τούτου εἶχομεν ἄλλον ὑψηλότερον λόγον νὰ εἴπωμεν ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐκτείνωμεν, ἃς μεινῶμεν εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος συμφωνεῖ μὲ τοῦ μεταφραστοῦ μας τὴν γνώμην. Πανταχόθεν λοιπὸν ἔγεινε φανερόν, ὅτι αἱ ἐρμηνεύονται καὶ αἱ ὁδηγαί τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι ἀναγκαιόταται.

§ ΜΘ'. Ἀλλ' ὁ μεταφραστὴς δὲν θέλει νὰ ἡξεύρῃ κἀνὲν ἀπὸ αὐτὰ, μήτε τί λέγουσιν αἱ Γραφαί, μήτε τί μαρτυροῦσιν αἱ ἱστορίαι· ἐν μόνον θέλει νὰ ἡξεύρῃ, πῶς νὰ ἀπατήσῃ τοὺς Χριστιανούς νὰ δεχθῶσι τὴν μετάφρασίν του, ὡς τὸ μόνον ἐπωφελὲς πρᾶγμα. Ὅλα δὲ τὰ ἄλλα τὰ καταφρονεῖ, πρὸς τοῦτο καὶ μόνον ἀφορῶν, δὲν αἰσχύνεται νὰ λέγῃ « ὅ,τι κεν ἐπ' ἀκαίριμαν ἔλθῃ γλῶτταν » οὐδὲ βάλλει παντελῶς εἰς τὸν νοῦν του, ὅτι οἱ ἀκούοντες ταῦτα ἀνέγνωσαν καὶ Γραφάς, καὶ ἱστορίας, καὶ ἡξεύρουσι νὰ ἐλέγξωσι τὸ ψεῦδος, καὶ νὰ φανερώσωσι τὴν πλάνην του· ἀλλ' ὥσάν νὰ εἶναι μόνος αὐτὸς εἰς τὸν κόσμον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον χρεωστεῖ νὰ μάθῃ ὁ καθείς, τί πρέπει νὰ φρονῇ περὶ παντός πράγματος, οὕτως ἀνυποστόλως τολμᾷ, καὶ ἀκρίτως ἀποφαίνεται· Ὅθεν καὶ ἐτόλμησε ταύτην τὴν φοβεράν βλασφημίαν, ὅτι οἱ Θεῖοι Πατέρες ἔγιναν ἀφορμὴ καὶ αἵτιοι νὰ ἐκλείψῃ ἀπὸ τὸν κόσμον ἡ ἀρετὴ, καὶ ἡ θερμότης τῆς Πίστεως, καὶ νὰ γεννηθῶσιν αἱ αἱρέσεις! ἐφρίξατε ἀκούσαντες; Ἀκούσατέ το καὶ μὲ τὰς ἰδίας του λέξεις· « Τολμᾷ τι καὶ νεανικώτερον ὁ λόγος εἰπεῖν (μανι-

κώτερον ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, μᾶλλον δὲ μανικώτατον· διότι τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι οἱ Θεοὶ Πατέρες, τὰ ὄργανα τοῦ παναγίου Πνεύματος, οἱ ἀκράδαντοι στύλοι τῆς Ἐκκλησίας, αἱ μεγαλοφρονότατοι σάλπιγγες τῆς ἀληθείας, οἱ πολύφωτοι ἀστέρες τοῦ ναητοῦ στερεώματος, οἱ σοφώτατοι Διδάσκαλοι τῆς Ὁρθοδοξίας, τὰ ζῶντα τῆς εὐσεβείας καὶ ἀρετῆς παραδείγματα, τὸ νὰ λέγῃ, λέγω, ὅτι αὐτοὶ ἐγίναν αἴτιοι τῶν αἱρέσεων, καὶ ἀφορμὴ τοῦ νὰ λείψῃ ἀπὸ τὸν κόσμον ἡ ἀρετὴ· καὶ ὁ ζῆλος τῆς πίστεως, ποῖαν ἀπολείπει μανείας ὑπερβολὴν;) ἀλλ' ἅς ἀκούσωμεν καὶ τὰ μανικώτερα· « Ὅτε χωρὶς ὑπομνηματισμῶν, λέγει, ἀνεγινώσκοντο αἱ Γραφαὶ, εἶδομεν Γεωργίους, Δημητρίους, Θεοδώρους, Αἰκατερίνας, Μαρίνας, Βαρβάρας, καὶ τὸ λοιπὸν στίφος τῶν Μαρτύρων, καὶ Θεοδοσίους, καὶ Σάββας, καὶ Ἀντωνίους, καὶ τὴν λοιπὴν χορείαν τῶν Ὁσίων, καὶ οὐδένα συστηματικὸν Λίρεσιάρχην, ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν· ἀφ' οὗ δὲ συνεχωρήθη ὁ ὑπομνηματισμὸς, εἶδομεν οὐ μόνον Βασιλείους, Ἀθανασίους, Γρηγορίους καὶ Ἰωάννας, ἀλλὰ καὶ Ὀριγένης, καὶ Ἀρείους, καὶ Ἀπολλιναρίους, καὶ Μακεδονίους, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν αἱρέσεων, οἵτινες ζητήσαντες νὰ ἐξερευνήσωσιν ἐπιστημονίως τὰς ὑπερφυεῖς ἐννοίας, ἐξώκειλαν εἰς τὰ βάρβαρα τῆς ἀπωλείας· » Ἀναμνησθήτε τῶρα τὰ εἰρημένα περὶ τοῦ ζητήματος (κί.) διὰ νὰ πληροφορηθῆτε, ὅτι, αἱ κατὰ τοῦ ζητήματος ἐκεῖναι κατηγορίαι καὶ ὕβρεις, ὅλαι ἀπέβλεπον εἰς τοὺς ἁγίους Πατέρας, καθὼς ἐκεῖ εἴπομεν. Ἰδοὺ τῶρα καὶ μὲ ἄλλον τρόπον ῥητῶς ἐξεφώνησε τὴν βλασφημίαν, ἀνυποστόλως εἰπὼν, ὅτι αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν ἁγίων Πατέρων ἐγέννησαν τὰς αἱρέσεις, καὶ ἐξήλειψαν τὴν ἀρετὴν καὶ εὐλάβειαν· Ἐκ τούτου γίνεται φανερόν, πόσον εἶναι διεφθαρμένα τὰ φρονήματα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δὲν εἶναι παράξενον· διότι ἡ οἴησις καὶ ὁ τύφος, ὅταν ἐπικρατήσωσι, σκοτίζουσι τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, καὶ δὲν δύναται νὰ γνωρίσῃ οὔτε τὰ πλέον φανερά· καὶ καθὼς ὁ τυφλὸς δὲν δύναται νὰ περιπατήσῃ εὐτάκτως, ἀλλὰ σκονταύει, καὶ πίπτει καὶ εἰς βορβόρους, καὶ εἰς λάκκους, οὕτω καὶ ὁ πεπιωρωμένος τὸν νοῦν, καὶ ἐσκοτισμένος, δὲν ἤξεύρει, μήτε τὲ

λέγει, μήτε τι πράττει, ἀλλὰ περιπίπτει εἰς ἄπειρα προφανῆ ἄτοπα, καὶ ἴδετέ το. Ἐνόμισε, φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι ὑπόχρεως νὰ βλέπῃ τι λέγουσιν αἱ ἱστορίαι, μήτε τι διδάσκουσιν αἱ ἱεραὶ Γραφαὶ, ἀλλ' ὅτι ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἡ ἀγιοσύνη του νὰ διορίζῃ ὅλα τὰ πράγματα, καὶ τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα, κατὰ τὴν θέλησίν του. Ὅθεν ἐπιθυμῶν νὰ ἀποβάλλῃ τοὺς ἁγίους Πατέρας, ὡς οὐ μόνον ἀνωφελεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβεῖς, πρῶτον μὲν προσδιορίζει, καθὼς τῷ ἐφάνη, τὰ μέσα τοῦ δ' αἰῶνος, ὡς ἐποχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον τὴν ἀρχὴν αἱ διερμηνεύσεις τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἔπειτα ὑποθέτει τὸν μὲν πρὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς καιρὸν πλήρῃ μὲν ἀπὸ ἀγιοσύνης, καὶ ζῆλον ἔνθεον, καθαρὸν δὲ ἀπὸ αἰρετικῶν καὶ αἱρέσεων· τὸν δὲ μετὰ ταῦτα καιρὸν ἀνάπαλιν, πλήρῃ μὲν ἀπὸ αἰρετικῶν καὶ αἱρέσεων, πτωχὸν δὲ πολλὰ ἀπὸ ἀγιοσύνης καὶ ζῆλον Πίστεως. Ἐπειτα διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὸν λόγον του, βάλλει τὸν μὲν Ὀριγένην καὶ τὸν Ἀρειὸν τοὺς αἰρετικῶς, οἵτινες προδήλως ἤκμασαν πολλῶ πρότερον τῆς ἐποχῆς ταύτης, μετὰ τὴν ἐποχὴν, τούτέστι, μετὰ τὰ μέσα τοῦ δ' αἰῶνος. Τὸν δὲ Θεοδοσίον, καὶ Σάββαν τοὺς ἁγίους, οἵτινες ἤκμασαν πολλῶ ὕστερον μετὰ τὴν ἐποχὴν, τοὺς βάλλει προτέρους τῆς ἐποχῆς, καὶ οὕτως ὑπέλαβεν, ὅτι ἀποχρόντως ἀπέδειξεν, ὅτι οἱ διερμηνευταὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐγένοντο καὶ τῶν αἱρέσεων ἀφορμὴ, καὶ τοῦ ζήλου τῆς Πίστεως, καὶ ἀγιότητος συστολή· γίνεται χειροτέρα τύφλωσις; ἐφάνη ποτὲ δυστυχέστερα πώρωσις; φαίνεται μοι, ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ οἱ αἰρετικοὶ δὲν ἤθελον ὑποφέρωσι τοιαύτην παραλογίαν· Διότι τίς δὲν ἤξεύρει πρῶτον, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἦσαν διερμηνευταὶ τῶν ἱερῶν Γραφῶν, καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν διερμηνευτὴς ἐγένετο αὐτῶν, καὶ οἱ ἱεροὶ Μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ Ἀπόστολοι, ὁμοίως καὶ οἱ αὐτῶν διάδοχοι, καὶ εἰς τὸν α'. αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν β'. καὶ εἰς τὸν γ'. καθὼς σαφῶς καὶ δι' ἀναντιρρήτων λόγων ἐδείχθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν; (μς'. μζ'.) τίς δὲν ἤξεύρει, ὅτι τὸ διερμηνεύειν τὰς Θείας Γραφάς εἶναι ἀφευκτον εἰς τὴν ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ ἀναγκάζον, ὡς νενομοθετημένον παρ' αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων, μᾶλλον δὲ, ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος, τοῦ ὁποίου

εἶναι καὶ χάρισμα ; (αὐτοῖσι·) Ἐπειτα ποῖος ἀγνοεῖ , ὅτι οἱ αἱρετικοὶ ἦσαν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν τῶν Ἀποστόλων , κατὰ τῶν ὁποίων καὶ ἡγωνίζοντο , καὶ λέγοντες , καὶ γράφοντες , καὶ αἱ περισσώτεραι αἱρέσεις ἤκμασαν μάλιστα εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν· τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων , καθὼς συμφώνως ἅπαντες μαρτυροῦσιν οἱ τὰ Ἐκκλησιαστικὰ καθιστορήσαντες , καὶ ὅτι οἱ μεταγενέστεροι αἱρετικοὶ ἐξ ἐκείνων ἔλαβον τὰς ἀρχάς , καθὼς καὶ ὁ Ἄρειος ἐκ τοῦ Ἀετίου καὶ Ὀριγένης , ἐκ δὲ τοῦ Ἀρείου ὁ Μακεδόνιος , καὶ Ἀπολλινάριος , καὶ ἄλλοι , καὶ ἐξ αὐτῶν πάλιν ἄλλοι , οἱ μὲν προσθέττοντες , οἱ δὲ ἀφαιροῦντες , οἱ δὲ ποικιλοτρόπως τὰ τῶν προλαβόντων μεταβάλλοντες ; Ποῖος δὲν ἀνέγνω καὶ εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον , καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων , ὅσα περὶ τῶν αἱρέσεων , καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος προεῖπε , καὶ οἱ Ἀπόστολοι ; ὁ Κύριος μάλιστα λέγει , ὅτι καὶ μέχρι συντελείας , θέλουσιν εἶναι αἱρέσεις εἰς τὸν κόσμον· ποῦ τὸ λέγει ; εἰς τὴν περὶ τῶν ζιζανίων παραβολὴν , ἐρμηνεύων αὐτὴν εἰς τοὺς Ἀποστόλους οὕτως· « Ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα , ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου , ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος , τὸ δὲ καλὸν σπέρμα , οὗτοι εἰσὶν υἱοὶ τῆς Βασιλείας , τὰ δὲ ζιζάνια εἰσὶν υἱοὶ τοῦ πονηροῦ , ὁ δὲ ἐχθρὸς , ὁ σπείρων αὐτὰ ἐστὶν ὁ διάβολος . » (ἀκούεις , φίλε μεταφραστὰ , ποῖον λέγει αἷτιον τῶν αἱρέσεων ; δὲν λέγει τὰς ἐρμηνείας τῶν ἀγίων Πατέρων , ἀλλὰ τὸν Διάβολον , τὸν ἄσπονδον ἐχθρὸν τοῦ Θεοῦ , καὶ τῶν ἀνθρώπων) « ὁ δὲ θερισμὸς , συντέλεια τοῦ αἰῶνός ἐστιν , οἱ δὲ θερισταὶ Ἄγγελοι εἰσιν . » Ὅτι δὲ ζιζάνια , καὶ υἱοὺς τοῦ πονηροῦ τοὺς αἱρετικούς ὀνομάζει , μάρτυς ἀξιοπιστότατος τὸ χρυσοῦν καὶ πυρίπνοον στόμα τοῦ Θεοφόρου πατρὸς Χρυσοστόμου , λέγων· « Ἐνταῦθα δὲ τῶν αἱρετικῶν λέγει τὰ συστήματα· ἵνα γὰρ μὴδὲ τοῦτο τοὺς μαθητὰς θορυβῇ , καὶ τοῦτο προλέγει . » Καὶ μετ' ὀλίγα· « Διὰ τοῦτο οὐκ ἄλλο τι σπέρμα , ἀλλὰ ζιζάνια καλεῖ , ὃ καὶ κατὰ τὴν ὁψιν ἔοικέ πως τῷ σίτῳ . » (Βίς τὸ κατὰ Ματθ. λόγ. μζ' .) Καὶ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος περὶ τῶν αἱρέσεων ἐνταῦθα διαλαμβάνει , « αἵτινες συγχωροῦνται εἶναι ἄχρι τῆς συντελείας . » Περὶ τῶν αὐτῶν λέγει ,

καὶ ὅταν λέγῃ. « Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες· ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. » (Ματθ. κεφ. ιζ. 15 — 16· Καὶ ὅταν ἔλεγεν· « Ἀνένδεκτον τοῦ μὴ ἔλθειν τὰ σκάνδαλα· οὐαὶ δὲ, δι' οὗ ἔρχεται. » (Λουκ. ιζ.) Συμφώνως τούτοις καὶ ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων ἔγραφε· « Καὶ ἐν ὑμῖν ἔσονται. ψευδοδιδάσκαλοι, οἵτινες παρεισάξουσιν αἵρέσεις ἀπωλείας, καὶ πολλοὶ ἐξακολουθήσωσιν αὐτῶν ταῖς ἀπωλείαις, δι' ἧς ἡ ὁδὸς τῆς ἀληθείας βλασφημηθήσεται. » (Πέτρ. β'. κεφ. β'. 12·) Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς γράφων, διὰ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἔλεγεν, « ὅτι εἰσὶν ἐν αὐταῖς δυσνόητά τινα, ἅπερ οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀστήρικτοι στρεβλοῦσιν, ὥς καὶ τὰς λοιπὰς Γραφάς, πρὸς τὴν ἰδίαν ἀπώλειαν. » Ὁ δὲ Ἀπόστολος Παῦλος πολλαχοῦ, καὶ πλέον ἐκτεταμένως ἔγραψε περὶ τῶν αἵρετικῶν, οὐ μόνον τῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπομένων ὕστερον. Καὶ πρὸς Κορινθίους γράφων, ἔλεγε· « Δεῖ γάρ καὶ αἵρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δοκιμοὶ φανεροὶ γένωνται. » (Κεφ. ια'. 19·) Καὶ πάλιν· « Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ψευδαπόστολοι, ἐργάται δόλιοι, μετασχηματιζόμενοι εἰς Ἀποστόλους Χριστοῦ. » (β'. ια'. 15·) Πρὸς δὲ τοὺς Πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας Ἐφέσου. « Ἐγὼ γὰρ οἶδα τοῦτο, ὅτι εἰσελεύσονται μετὰ τὴν ἄφιξίν μου λύκοι βαρεῖς εἰς ὑμᾶς, μὴ φειδόμενοι τοῦ ποιμνίου, καὶ ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀναστήσονται ἄνδρες, λαλοῦντες διεστραμμένα, τοῦ ἀποσπᾶν τοὺς μαθητὰς ὑπίσω αὐτῶν. » (Πράξ. 29: 30·) Πρὸς δὲ τὸν μαθητὴν του Τιμόθεον, καὶ ἄλλα μὲν πολλὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ δὴ καὶ τάδε· « Τὸ δὲ Πνεῦμα ῥητῶς λέγει· ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς Πίστης, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης, καὶ διδασκαλίαις δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων, κεκαυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν. » (ι' κεφ. δ'. 1: 2·) Καὶ πάλιν πρὸς τὸν αὐτόν· « Τὰς βεβήλους κενωφωνίας περιέτταστο· ἐπὶ πλεῖον γὰρ προκόψουσιν ἀσεβείας, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν, ὥς γὰγγραινα νομὴν ἔξει. » (β'. κεφ. β'. 16: 17·) Καὶ πάλιν· « Ἔσται γὰρ καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας οὐκ ἀνε-

ἔχοντα· » (δ' 3·) Καὶ διὰ τὸ νὰ μὴ ἐκτείνωμαι, διηγούμενος κατὰ λέξιν ὅσα προσέειπον οἱ Θεῖοι Ἀπόστολοι περὶ τῶν ἀναφανέντων τότε αἰρετικῶν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι, δύναται ὁ βουλόμενος νὰ τὰ ἴδῃ ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτῶν συγγράμμασιν.

§ Ν'. Ἀλλ' ὁ σοφὸς μεταφραστὴς αὐτὰ δὲν θέλει νὰ τὰ ἡξεύρῃ· ἐκεῖνος ἀπεφάσισεν, ὡς ἐπὶ καθέδρας ὑψηλῆς, ἀπ' ἐναντίας πάντων τούτων, ὅτι ἕως τὰ μέσα τοῦ δ' αἰῶνος αἱρέσεις οὐκ ἦσαν, ἀλλ' οὔτε ἐρμηνευταὶ τῶν Γραφῶν. « Ἀφ' οὗ ἤρχησαν οἱ Πατέρες νὰ ἐρμηνεύσι τὰς Γραφάς, εὐγῆκαν, λέγει, εἰς τὸ μέσον αἱ αἱρέσεις. » καὶ δὲν ἔχει χρεῖαν μῆτε ἀπὸ μαρτυρίας, μῆτε ἀπὸ ἱστορίας. Ἀλλὰ ποῖος, φίλε μου, ἤθελεν εἶναι τόσον μωρὸς καὶ ἀνόητος, καὶ παντάπασιν τὸν ἐγκέφαλον ἐξεπτυνῶς, ὥστε καὶ τοὺς ἱστορικοὺς, καὶ τὰς ἱστορίας νὰ καταφρονήσῃ, καὶ Ἀποστολικὰς φωνὰς νὰ παραβλέψῃ, καὶ αὐτὸ τὸ Θεϊότατον στόμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ νὰ δώσῃ ἀκρόασιν εἰς τὴν ἰδικήν σου ἀλλόλοτον φωνήν, καὶ νὰ δεχθῇ τὰ ἰδικὰ σου παραμύθια, τὰ ὅποια οὐδὲ τὰ ἐξουθενημένα γραΐδια καταδέχονται; καὶ ἀγκαλὰ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς προλέγει, ὅτι θέλει ἔλθῃ καιρὸς, (καὶ ἴσως εἶναι ὁ παρὼν) εἰς τὸν ὅποῖον οἱ ἄνθρωποι δὲν θέλουσιν ὑποφέρει τὴν ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὴν μὲν ἀλήθειαν θέλουσι καταφρονήσῃ, τοὺς δὲ μύθους καὶ τὸ ψεῦδος θέλουσι προτιμήσῃ. « Ἔσται γὰρ καιρὸς, ὅτε τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύουσι διδασκάλους, κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέφουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται· » (πρὸς Τιμόθ. δ'. 3: 4·) ἀλλ' οὐχί, φαίνεται μοι, καὶ εἰς τοιοῦτους μύθους, οἷοι οἱ ἰδικοί σου, τόσον καταφανὲς ἔχοντας τὸ ψεῦδος, καὶ οὕτως ἀναιδῶς ἀντικειμένους καὶ εἰς τὰ σαφέστατα τῶν ἱερῶν Γραφῶν, καὶ εἰς τὰ πᾶσιν ὁμολογούμενα τῶν ἱστορουμένων. Εἰς αὐτὰ μόνον ἐκεῖνοι δύνανται νὰ ἐκτραπῶσιν, ὅσοι πρῶτον εἶναι ἀμαθέστατοι, καὶ εἰς τὸν ἔσχατον βαθμὸν ἀνίδεοι καὶ ἀπὸ Γραφάς, καὶ ἀπὸ ἱστορίας, ἔπειτα εἶναι καὶ διεφθαρμένοι καὶ ἀπὸ κακῆς συναναστροφάς, καὶ δεδουλωμένοι εἰς τὰ

πάθη. Ὅσοι ὁμῶς ἔχουσι σφας τὰς φρένας, καὶ εἶδον Γραφάς, καὶ ἀνέγνωσαν ἱστορίαν, δὲν θέλουσιν ὑποφέρει μήτε νὰ τὰ ἀκούωσι· διότι γνωρίζουσιν, ὅτι τὴν Ὁρθόδοξίαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ καυχᾶται ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, παρ' αὐτῶν τῶν Θεοφόρων Πατέρων τὴν ἐδιδάχθη, παρ' αὐτῶν τὴν ἔμαθε, παρ' αὐτῶν τὴν παρέλαβε. Πόθεν ἔμαθες, σὺ μεταφραστὰ, ποῖα εἶναι τὰ γνήσια βιβλία τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ ποῖα εἶναι τὰ νόθα; διότι τότε πολλὰ καὶ ἄλλα βιβλία περιεφέροντο ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἐξ ὧν καὶ πολλοὶ ἐπλανῶντο. Ἀλλ' οἱ Θεεῖοι Πατέρες, τοὺς ὁποίους σὺ ἐγκλειεις, ὡς αἰτίους τῶν αἵρέσεων, αὐτοὶ τῇ χάριτι τοῦ παναγίου Πνεύματος τὰ διέκριναν, καὶ ἐδιώρισαν ποῖα εἶναι τὰ γνήσια, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ δεχόμεθα, καὶ ποῖα εἶναι τὰ νόθα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποβάλλωμεν· πόθεν ἔμαθες, ποῖα εἶναι τὰ ὀρθὰ δόγματα, καὶ ποῖα εἶναι τὰ στρεβλά, ἵνα τὰ μὲν ἀποδέχῃς, τὰ δὲ ἀποφεύγῃς; πόθεν ἐδιδάχθης τὰ Μυστήρια τῆς ἁγιωτάτης ἡμῶν Πίστεως, καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν, καὶ τὰς αὐτῶν τελετάς; πόθεν, ἵνα καθολικῶς εἴπω, ὅλην τὴν Ἐκκλησιαστικὴν διάταξιν, καὶ εὐρυθμίαν; δὲν τὰ ἔμαθες ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τοῦς ἁγίους Πατέρας;

§ ΝΑ. Ἀλλ' ὦ τῆς ἀνοίας! ἀκούσατε τί πρὸς ταῦτα ἀποκρίνεται ὁ μεταφραστὴς· « Διὰ τῶν Γραφῶν μόνον, λέγει, οὐχὶ διὰ τῶν ὑπομνηματισμῶν ἔμαθον ὅλα τὰ ἔθνη τὴν Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν· » Ποῖα ἔθνη λέγεις; ἐάν ἐννοῇς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα πιστεύουσι, καὶ ὁμολογοῦσι, καθὼς φρονεῖ καὶ διδάσκει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, τὰ γνήσια δηλαδὴ μέλη τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, παραλογίζεσαι πάλιν, καὶ δὲν ἠξεύρεις τί λέγεις· διότι ἂν αὐτὰ τὰ ἔθνη δὲν ἠδυνήθησαν νὰ γνωρίσωσι ποῖα εἶναι τὰ γνήσια καὶ ἀληθῆ βιβλία τῶν ἁγίων Γραφῶν, πῶς ἤθελον εἰσχωρήσωσιν εἰς τὸ βάθος αὐτῶν, ὥστε καὶ νὰ γνωρίσωσι, ποῖα εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος ὁμολογία, ἐάν δὲν ἤθελον ὀδηγηθῶσιν ἀπὸ ἐκείνους, οὔτινές εἶλαθον παρὰ Θεοῦ τῆς ἐρμηνείας τὸ χάρισμα; ποῖον ἔθνος ἔχεις νὰ δεῖξῃς, τὸ ὁποῖον ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν, ἄνευ διδασκαλίας καὶ ὀδηγίας, ἔμαθε τὴν Ὁρθόδοξον

ὁμολογίαν; ἢ εἰσῆλθεν ὅλως εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Πίστιν; ἀνάγνωστον
 τὰς ἱστορίας μετὰ προσοχῆς, καὶ τότε θέλεις μάθῃ, ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ
 Ὁρθόδοξα ἔθνη, μὲ τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων, ἐκ τῆς ἐρμηνείας,
 καὶ ὁδηγίας τῶν Θεοφόρων Πατέρων λαμβάνουσι τὸν φωτισμὸν τῆς
 Πίστews μέχρι τῆς σήμερον, καὶ θέλουσι λαμβάνῃ, μέχρι συντελείας
 τοῦ αἰῶνος. Εἰ δὲ καὶ ἐννοεῖς ἔθνη, τοὺς ἐτεροδόξους καὶ ἐτερόφρο-
 νας, καὶ κεχωρισμένους ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' αὐτοὶ
 προδήλως, ἂν καὶ υποθέσωμεν, ὅτι ἀμέσως ἐκ τῶν Γραφῶν ἔμαθον,
 δὲν ἔμαθον Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν, ἀλλὰ κακοδόξον, οὔτε μίαν ἔχουσιν
 ἅπαντες ὁμολογίαν, ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλην, οἱ δὲ ἄλλην καὶ ἐναντίαν
 Ἰδοῦ πρῶτον τὸ ἔθνος τῶν Ἑβραίων, οἱ ὅποιοι ἐξ ἀρχῆς ἔχουσι τὰς ἁγίας
 Γραφάς, εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν διάλεκτον, καὶ καυχῶνται εἰς αὐτάς,
 καὶ ἀναγινώσκουσι καθ' ἡμέραν αὐτάς, μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἠδυνήθησαν
 νὰ μάθωσι τὴν Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν· καὶ διατί; διότι δὲν δέχονται
 τὴν ὁδηγίαν τῶν Θεοφόρων Πατέρων· τὸ ἔθνος τῶν Ἀρμενίων, ἔχουσι
 καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἰδίαν διάλεκτον τὰς ἁγίας Γραφάς, ἀλλὰ δὲν ἠδυ-
 νήθησαν οὔτε αὐτοὶ νὰ μάθωσι τὴν Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν, ἀλλὰ φρο-
 νοῦσι μίαν φύσιν ἐν Χριστῷ, καὶ πάθος εἰς τὴν ἀπαθῆ Θεότητα προ-
 σάπτουσι, καὶ φυρμὸν, καὶ σύγχυσιν τῶν ἐν Χριστῷ δύο φύσεων
 δογματίζουν, καὶ ἄλλας πολλὰς κακοδοξίας ἔχουσι· Τὸ ἔθνος τῶν
 Λατίνων, ἔχουσι τὰς ἁγίας Γραφάς εἰς τὴν διάλεκτόν των, ἀλλ' ἕως
 τῆς σήμερον φρονοῦσιν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ
 τοῦ Γιοῦ, καὶ πῦρ πουργατόριον δογματίζουν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀν-
 τικείμενα εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν παραδέχονται. Τὸ ἔθνος τῶν
 Λουθηρῶν (τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὰ δόγματα, ὅσα ἔκρινας νὰ μᾶς
 διδάξῃς περὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν, καὶ περὶ τῶν ἁγίων Πατέρων) αὐ-
 τοὶ μάλιστα πάντων καυχῶνται εἰς τὰς Γραφάς, ὅτι τὰς καταλαμ-
 βάνουσι, καὶ ἐξουθενοῦσι τοὺς ἁγίους Πατέρας, μ' ὅλον τοῦτο δὲν
 ἠδυνήθησαν μηδ' αὐτοὶ νὰ μάθωσι τὴν Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν, ἀλλ'
 ἀνθίστανται εἰς πολλὰ καὶ μεγάλα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι τοῦ παρόντος
 καιροῦ νὰ τὰ ἐπαριθμῶ. ὅθεν καὶ μένουσιν ἔξω τῆς Ὁρθοδόξου αὐ-

λῆς· ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ, ἵνα μὴ λέγων καθ' ἑκάστα, δαπανῶ τὸν καιρόν. Ἄν ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθνη, κατὰ τὴν σὴν μαρτυρίαν, ἔμαθον τὴν ὁμολογίαν, τὴν ὁποίαν θρησκεύουσιν, ἐκ τῶν Γραφῶν, ἀναγκασίως ἐν ἐκ τῶν δύο ἀκολουθεῖ· ἢ αἱ ἅγιοι Γραφεὶ δὲν διδάσκουσι καλῶς, ἢ αὐτοὶ δὲν καταλαμβάνουσι τῶν Γραφῶν τὴν φωνήν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον εἶναι τῶν ἀτόπων ἀτοπίωτατον· διότι ἡ φωνὴ τῶν Γραφῶν εἶναι φωνὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ τοῦτο εἶναι μία ἀλήθεια, ἥτις δὲν ἔχει χρεῖαν τῆς ἐμῆς ἀποδείξεως· διότι ὠμίλησαν περὶ αὐτῆς πολλοὶ καὶ θαυμαστοὶ ἄνδρες· ἄρα αὐτοὶ δὲν καταλαμβάνουσι· καὶ διατί; εἰπομεν ἀποχρώντως ἐν τοῖς ἀνωτέρω τὴν αἰτίαν (λ'. λά. λβ'.) καὶ δὲν εἶναι χρεῖα πάλιν νὰ λέγωμεν τὰ αὐτά· « μέγα γὰρ χάρισμα, λέγει ὁ μέγας Βασιλείος, καὶ οὐδὲ μικρὰς, οὐδὲ τῆς τυχοῦσης ἐπιμελείας δεόμενον τὸ κατακούειν τοῦ βουλήματος τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, καὶ μὴ παραστοχάζεσθαι τῆς διανοίας, ἀλλ' εὐθυδῶλως ἐπ' αὐτὴν ὀδηγεῖσθαι »· Τοῦτο δὲ τὸ μέγα χάρισμα δὲν δίδεται εἰς ὅλους, ἀλλ' εἰς ἐκείνους μόνους, τοὺς ὁποῖους ὁ Θεὸς κρίνει ἀξίους. Ὅθεν, ὅποιος ἀγαπᾷ νὰ μάθῃ τὴν Ὁρθόδοξον ὁμολογίαν, ἀνάγκη εἶναι νὰ ὀδηγηθῇ ἀπὸ τοὺς καταξιωθέντας αὐτοῦ τοῦ μεγάλου χαρίσματος. Δείκνυται λοιπὸν καὶ ἐκ τῆς ὁμολογίας τῶν ἐθνῶν, ὅτι οὐ μόνον αἱ Γραφεὶ οὐκ εἰσιν εὐκατάληπτοι, ἀλλ' ὅτι καὶ αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν Θεοφώρων Πατέρων εἶναι ἀναγκασιόταται.

§ NB'. Ἀλλὰ τί πρὸς ταῦτα ὁ σοφὸς μεταφραστὴς ἀποκρίνεται; Ἡ ἐν Καρθαγένη, λέγει, Σύνοδος εἰς τὸν λβ'. κανόνα· ἀπαγορεύει τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Πατερικῶν διερμηνεύσεων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. « πρὸς βρεφύλλια λαλεῖς, ἄνθρωπε; ἢ νομίζεις, ὅτι παίζεις μὲ τὰ μικρὰ παιδιὰ τοὺς ἀστραγάλους; δὲν συλλογίζεσαι, ὅτι πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον λαλεῖς, καὶ πρὸς ἄνδρας, οἵτινες καὶ Γραφὰς ἠξεύρουσι, καὶ ἱστορίας ἀναγινώσκουσι, καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν Συνόδων κανόνας, καὶ Τοπικῶν, καὶ Οἰκουμενικῶν ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν πάντοτε; Εἰπέ τὸν κανόνα αὐτόν, ὅστις, καθὼς λέγεις, ἀπαγορεύει τῶν ἱερῶν ἐρμηνευτῶν τὴν ἀνάγνωσιν. Ἀκούσατε, Σεβασμιώτατοι Πατέρες, ἀκούσατε

ἀδελφοί, καὶ ἡ θρηνήσατε, ἡ καταγέλασάτε τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀναίδειαν. « Ὄρισεν ἡ ἀγία Σύνοδος, ἵνα ἐκτὸς τῶν κανονικῶν Γραφῶν, μηδὲν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγινώσκηται ἐπειδὴ παρὰ τῶν Πατέρων ταῦτα ἀναγνωστέα παρελάβομεν. » Αὐτὸς εἶναι ἄρα γε ὁ κανὼν τῆς ἐν Καρθαγίνῃ Συνόδου; οὕτως ἐλαλήθη; οὕτως ἐγράφη; Ἐκ τούτου γίνεται φανερόν, ὅτι γνωρίζεις μὲν ἅπερ λέγεις, ὅτι εἶναι ψευδῆ καὶ ἀσύστατα· ἐπειδὴ ὅμως νομίζεις, ὅτι λαλεῖς πρὸς ἀμαθεῖς ἀνθρώπους, δὲν φροντίζεις περὶ τοῦ ἐλέγχου· ἂν δὲ εἶχες τοιοῦτον λογισμὸν, δὲν ἤθελες διαφθεῖρη τὸν Συνοδικὸν κανόνα, δὲν ἤθελες ἀφαίρεσθαι, δὲν ἤθελες προσθέσθαι τὰ ἰδικά σου· ἤθελες τὸν εἶπῃ, καθὼς ἐλαλήθη παρὰ τῶν Πατέρων, καθὼς ἐγράφη. ἰδοὺ ὁ τῆς Συνόδου κανὼν. « Ἦρεσεν, ἵνα ἐκτὸς τῶν κανονικῶν Γραφῶν μηδὲν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγινώσκηται ἐπ' ὀνόματι τῶν Γραφῶν· εἰσὶ δὲ κανονικαὶ Γραφαὶ αὗται. » κ. τ. λ. Καὶ ἐδῶ ἐπαριθμεῖ κατὰ τάξιν ὅλα τὰ βιβλία τῶν ἱερῶν Γραφῶν, τὰ ὅποια ἐγκρίνει, καὶ δέχεται ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, συμφώνως μὲ τὸν π. κανόνα τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων, καὶ τὸν ζ'. τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου. Ἀλλ' ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, διὰ νὰ σύρῃ τὸν κανόνα δῆθεν εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ, ἀφῆρσε τὸ, « ἐπ' ὀνόματι Θεῶν Γραφῶν, » καὶ προσέθηκε παρ' αὐτοῦ τὸ, « ἐπειδὴ παρὰ τῶν Πατέρων ταῦτα ἀναγνωστέα παρελάβομεν, » μιμούμενος τοὺς παραχαράττοντας τὰ νομίσματα, ἢ κακοὺς περὶ τὰς σφραγίδας, μᾶλλον δὲ, μιμούμενος (ἅς τὸ εἰπώμεν φανερά) τοὺς αἵρετικούς, οἵτινες διὰ νὰ συστήσωσι τὰ αἵρετικά αὐτῶν δόγματα, νοθεύουσι τὰ συγγράμματα τῶν Θεοφόρων Πατέρων, πολλάκις δὲ καὶ αὐτὰς τὰς Θείας Γραφάς· ὅμως καὶ νοθευθεὶς ὁ κανὼν, δὲν βοηθεῖ εἰς τὸν σκοπὸν παντελῶς τοῦ μεταφραστοῦ, παρ' ὅσον νὰ δείξῃ τὸν δόλον τοῦ· διότι δὲν ἀπαγορεύει ὁ κανὼν τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν ἱερῶν ἐρμηνευτῶν ἀνάγνωσιν, ἀλλὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ψευδεπιγράφων ἐκείνων βιβλίων, τὰ ὅποια αἵρετικοὶ τινες καὶ ἀσεβεῖς συγγράψαντες, ὡς ἀγίας Γραφάς ἐδημοσίευσαν· οἷον κατὰ Θωμᾶν Εὐαγγέλιον, Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἀδάμ, Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Μωϋσέως,

Ἐπιστολὴν Βαρνάβα, (Εὐσέβ. Ἐκκλησιαστ. ἱστορ. γ'. 25) καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα, τὰ ὅποια ἀπὸ τὸν καιρὸν ἀκόμη τῶν Ἀποστόλων ἐνεσκόρπισαν εἰς τὸν κόσμον οἱ αἵρετικοί, διὰ νὰ πλανῶσι τοὺς προσερχομένους εἰς τὴν Πίστιν. Αὐτῶν τῶν βιβλίων τὴν ἀνάγνωσιν ἀπαγορεύει ὁ κανὼν, καὶ διὰ τοῦτο λέγει, « ἐπ' ὀνόματι Θεῶν Γραφῶν » τὸ ὅποιον ὁ μεταφραστὴς, ὡς ἀσύμφωνον δῆθεν εἰς τὸν σκοπὸν του, μετέβαλε. Διὰ τοῦτο καὶ κανονικὰ λέγονται τὰ βιβλία τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὡς ὀνομαστικῶς περιεχόμενα εἰς τοὺς ρηθέντας κανόνας, πρὸς διαστολὴν τῶν νόθων ἐκείνων, τὰ ὅποια, ὡς ἀποβλήτα, καὶ μὴ εἰς τὸν κανόνα περιεχόμενα, ἀκανόνιστα λέγονται.

§ ΝΓ'. Ἀλλὰ σὺ ὁ ἀναγνούς τὸν λβ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου, διατί δὲν ἀνέγνως καὶ τὸν ιθ'. τῆς Οἰκουμενικῆς ε' Συνόδου, ὅστις δύναται καλῶς νὰ σὲ πληροφορήσῃ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, διὰ νὰ μὴ ἤθελες ἐμβῇ εἰς κόπον νὰ γράρῃς καὶ νὰ δημοσιεύῃς φρονήματα, τὰ ὅποια αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι καθαιροῦσι καὶ ἀνατρέπουσιν; Ἄκουσον λοιπὸν τί περὶ τούτων θεσπίζει ἡ ἁγιωτάτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος· « Δεῖ τοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν προσεστώτας, καὶ ἐν πάσῃ
 « μὲν ἡμέρᾳ, ἐξαίρετως δὲ ἐν ταῖς Κυριακαῖς πάντα τὸν κλῆρον, καὶ
 « τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς Θείας
 « Γραφῆς ἀναλεγομένους τὰ τῆς ἀληθείας νόματα τε καὶ κρίματα,
 « καὶ μὴ παρεκβαίνοντας τοὺς ἤδη τεθέντας ὅρους, ἢ τὴν ἐκ τῶν Θεο-
 « φόρων Πατέρων παράδοσιν· ἀλλὰ καὶ εἰ γραφικὸς ἀνακινηθεῖν, λόγος
 « (ἄκουε καλῶς) μὴ ἄλλως τοῦτον ἐρμηνευέτωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς
 « Ἐκκλησίας φωστῆρες, καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμά-
 « των παρέθεντο· καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκιμήτωσαν, ἢ λόγους
 « αἰετοῦ συντάττοντες, ἵνα μὴ ἔστιν, ὅτε ἀπὸρως πρὸς τοῦτο ἔχον-
 « τες, ἀποπίπτειεν τοῦ προσήκοντος· διὰ γὰρ τῆς τῶν προειρημένων
 « Πατέρων διδασκαλίας, οἱ λαοὶ ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν σπουδαίων
 « καὶ αἵρετῶν, καὶ τῶν ἀσυμφόρων καὶ ἀποβλήτων, τὸν βίον μεταρ-
 « ρυθμίζουσι πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἀλίσκονται
 « πάθει, ἀλλὰ προσέχοντες τῇ διδασκαλίᾳ, ἐαυτοὺς πρὸς τὸ μὴ κακῶς

» παθεῖν παραθήγουσι· καὶ φόβῳ τῶν ἀπρηρτημένων τιμωριῶν τὴν
 » σωτηρίαν ἑαυτοῖς ἐξεργάζοντες· « Ἄν ἤθελες ἀναγνώσῃ αὐτὸν τὸν
 κανόνα, δὲν ἤθελες τολμήσῃ πάντως νὰ γράψῃς, οὐδὲν τῶν, ὅσα
 γράφεις εἰς τὴν παροῦσαν ἀπολογίαν σου· ἐκτὸς εἰμὴ ἐφθασας εἰς τὸν
 ἔσχατον τῆς ἀπονοίας βαθμὸν· καθότι αὐτὸς καὶ μόνος ὁ κανὼν ἀ-
 νατρέπει ὅλην σου τὴν οἰκοδομὴν, καὶ καθιερεῖ ὅλα σου τὰ τερατώδη
 φρονήματα. Καὶ βλέπε, λέγεις, ὅτι πρέπει νὰ δίδωνται αἱ Θεῖαι
 Γραφαὶ εἰς ὅλους ἀδιαφόρως, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγχαμμάτους· Ἀλλ’
 ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τὰς ἐγχειρίζει εἰς μόνους τοὺς προεστῶτας
 τῶν Ἐκκλησιῶν. Λέγεις, ὅτι εἶναι εὐκατάληπτοι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς
 χυδαίους· ἀλλ’ ἡ Σύνοδος ὁμολογεῖ, ὅτι δὲν εἶναι εὐκατάληπτοι καὶ
 εἰς αὐτοὺς τοὺς πεπαιδευμένους· διότι δὲν δίδωσιν ἄδεια μίτε εἰς
 τοὺς Προεστῶτας νὰ κάμνωσιν ἰδίας ἐξηγήσεις, ἀλλὰ τοὺς περιορίζει
 εἰς μόνας τὰς τῶν Θεῶν Πατέρων. Λέγεις, ὅτι τὰ ὑπομνήματα τῶν
 Θεῶν Πατέρων δὲν χρησιμεύουσι παντελῶς εἰς τὰς Θείας Γραφάς·
 ἀλλ’ ἡ Σύνοδος τὰ κρίνει ἀναγκαῖα. Καὶ σὺ μὲν νομοθετεῖς, ὅτι
 δὲν εἶναι συγκεχωρημένον νὰ ἀναγινώσκωνται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· Ἡ δὲ
 Σύνοδος κανονίζει, ὅτι οὐ μόνον εἶναι συγκεχωρημένον, ἀλλὰ καὶ ἀναγ-
 καῖον. Σὺ μὲν λέγεις, ὅτι ἀφ’ οὗ ἡρμήνευσαν οἱ Πατέρες τὰς Θείας
 Γραφάς, ἐξέλιπεν ἡ ἀρετὴ, καὶ ὁ ζῆλος τῆς Πίστεως, καὶ ἀνεφάνισαν
 αἱ αἵρέσεις· ἡ δὲ Σύνοδος διδάσκει, ὅτι αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν Πατέρων
 ρυθμίζουσι τὸν βίον, καὶ ἐξαρπάζουσιν ἀπὸ τὴν πλάνην, καὶ γίνονται
 πρόξενοι τῆς σωτηρίας. Αὐτὸς ὁ Κανὼν δὲν ἐλαλήθη ἀπὸ στόματος
 αἰρετικῶν, καθὼς, ὅσα σὺ μᾶς διδάσκεις, ἀλλ’ ἀπὸ τὰ Θεόπνευστα
 στόματα διακοσίων τεσσαράκοντα Πνευματοφόρων Πατέρων, ἐκ πάσης
 τῆς Οἰκουμένης συναθροισθέντων, καὶ πάλιν μετὰ ἐννενήκοντα χρόνους
 ἐπεκυρώθησαν ἀπὸ τριακοσίων ἐξήκοντα Θεοφόρους ὁμοίως Πατέρας,
 ὑπὸ τῆς αὐτῆς χάριτος κινουμένους εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν ἐδόξῃην
 Σύνοδον· καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἔχει αὐτὸν ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκ-
 κλησία, καὶ τιμᾷ καὶ φυλάττει.

§ ΝΔ'. Δὲν ἀπαγορεύει λοιπὸν, φίλε μεταφραστὰ, ἡ ἐν Κερθ-

γένῃ Σύνοδος, οὐδὲ καμμία ἄλλη τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἱερῶν συγγραμμάτων τῶν Θεοφόρων Πατέρων, ἀλλὰ τὰ ψευδεπίγραφα ἐκεῖνα, τὰ ἐπ' ὀνόματι ἁγίων Γραφῶν περιφερόμενα. Καὶ αὐτὰ ὀνομάζει ἡ Ἐκκλησία ἀκανόνιστα, οὐχὶ δὲ τὰ ὑπομνήματα τῶν Θεοφόρων ἀνδρῶν, τὰ ὅποια διερμηνεύουσι τὰς ἁγίας Γραφάς, φανερώουσι τὴν ἀληθῆ καὶ κυρίαν ἔννοιαν τῶν Θείων λόγων, ἐξελέγχουσι τὰς διεστραμμένας τῶν αἵρετικῶν ἐρμηνείας, ἐξαρπάζουσι τοὺς εὐσεβεῖς ἀπὸ τὰ δίκτυα τῆς πλάνης, στερεώνουσι τοὺς Ὀρθοδόξους εἰς τὴν ἀλήθειαν, ρυθμίζουνσι τῶν Χριστιανῶν τὰ ἥθη, τρέφουσι τὰς ψυχὰς μὲ τὸν οὐράνιον καὶ Θεῖον ἄρτον, εὐφραίνουσι τὰς καρδίας μὲ τὸν γλυκύτατον οἶνον τῆς Θείας σοφίας καὶ γνώσεως, ἐξεγείρουσι τοὺς πεπτωκότας ἀπὸ τὸ πτώμα τῆς ἁμαρτίας, προσφαλίζουνσι τοὺς ἱσταμένους, ἀντιλαμβάνονται τῶν ἀσθενούντων, ἐξαρπάζουσι τοὺς κινδυνεύοντας τοῦ κινδύνου, καὶ, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὑπηρετοῦσιν εἰς τὸν σκοπὸν τῶν Θεοπνεύστων Γραφῶν, καὶ προξενοῦσι τὴν σωτηρίαν. Ὅχι λέγω, δὲν λέγουσιν αὐτὰ οἱ κανόνες οἱ ἱεροὶ ἀκανόνιστα, τὰ ὅποια, δὲν ἤθελε σφάλει, ἂν τις ἤθελε τὰ ὀνομάσῃ ἀνεπτυγμένας Γραφάς· ὅθεν, ὅστις ἤθελεν ἀπαγορεύσῃ, ἢ ἀποβάλλῃ αὐτὰ, ἀπαγορεύει καὶ ἀποβάλλει αὐτὰς τὰς Θεοπνεύστους Γραφάς. Ἄν ἀποβάλλωμεν αὐτὰ, διότι εἰς τοὺς κανόνας δὲν περιέχονται, πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποβάλλωμεν καὶ τὸ ἱερὸν Σύμβολον τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Πίστεως· διότι καὶ αὐτὸ ἀπὸ τῶν Πατέρων συνετέθη, καὶ εἰς τὸν κανόνα δὲν περιέχεται· ὁμοίως καὶ τὰς ἱερὰς τελετὰς τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, τὰς τελεστικὰς καὶ ἱλαστηρίους εὐχὰς, τὰς τυπικὰς ἀκολουθίας, καὶ πάντα, ὅσα τὴν ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίαν ἀντίτυπον ἀποδεικνύουσι τῆς ἐπουρανίου· διότι καὶ αὐτὰ παρὰ τῶν Θεοφόρων Πατέρων διετάχθησαν, καὶ εἰς κανόνα δὲν περιέχονται. Ἀλλ' οὐδεὶς σφῶς ἔχων τὰς φρένας ἤθελε στοχασθῇ τοιοῦτον τι.

§ ΝΕ. Ὁ σοφὸς μεταφραστὴς ὅμως νομίσας, ὅτι ἀποχρόντως ἀπέδειξεν, ὅτι αἱ Γραφαὶ εἰσιν εὐκατάληπτοι, διὰ νὰ ἐξαντλήσῃ ὅλην τοὺ τὴν σοφίαν, καὶ νὰ παρυστήσῃ τὸ ἐφευρετικὸν τοῦ νοός του, καὶ

νὰ ἐπισφραγίσῃ τὰς ἀποδείξεις του, κάμνει μίαν ἀντίθεσιν, ὡς δυναμένου τινος δῆθεν νὰ προβάλῃ εἰς τὴν ἀγινωσύνην του. • Ἐπειδὴ αἱ Γραφαὶ εἰσὶν εὐκατάληπτοι, διατὶ συνεχωρήθησαν οἱ ὑπομνηματισμοί; Ὁ μεταφραστὴς νομίζει, φαίνεται, ὅτι καθὼς ἄλλοι ἐμίσθωσαν αὐτόν, νὰ μεταφράσῃ τὰς Γραφάς, οὕτως ἐμίσθωσαν καὶ ἄλλοι τοὺς ἁγίους Πατέρας διὰ νὰ τὰς ὑπομνηματίσωσι· διὰ τοῦτο λέγει συχνὰ τὸ, ἐσυγχωρήθη, ἐσυγχωρήθη, χωρὶς νὰ μᾶς εἴπῃ παρὰ τίνος ἐγένετο αὕτη ἡ συγχώρησις. ἀλλ' ἡμεῖς ἄς ἀφήσωμεν τοῦτο, καὶ ἄς ἀκούσωμεν, ὁποῖαν λύσιν κάμνει, εἰς ἣν ἐφεῦρεν ἀντίθεσιν· ἀλλ' αὕτη εἶναι τόσον γελοιώδης, ὥστε ἐντρέπεται τις καὶ νὰ τὴν εἴπῃ· Εἶναι δὲ ἐν ταύτῃ καὶ τόσον ὑβριστικὴ κατὰ τῶν ἁγίων Γραφῶν, ὥστε καὶ φρίκην προξενεῖ καὶ εἰς τὸν λέγοντα, καὶ εἰς τὸν ἀκούοντα. Καὶ ὑπομονή, ἂν ᾔθελε συμφέρῃ καὶ εἰς τὸν σκοπὸν του· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς συνάγεται ὅλον τὸ ἐναντίον, ἀπ' ὅ,τι ἡ ἀγινωσύνη του βούλεται νὰ συμπεράνῃ· ὅστις τὸν ἀκούσει, δὲν ἀμφιβάλλῃ, ὅτι θέλει στοχασθῆναι, ὅτι δὲν ἦτον ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ὅταν αὐτὰ ἔγραψε. • Διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι συνεχωρήθησαν οἱ ὑπομνηματισμοί, διότι αἱ Γραφαὶ εἰσὶν εὐκατάληπτοι. • Γενναῖα ἀπόκρισις, καὶ μεγάλου πνεύματος· γενναιοτέρα ὅμως εἶναι ἡ δεξιὴ της· διότι αὕτη εἶναι παραμύθιον χειρότερον ἐκείνων, τὰ ὅποια λέγονται παρὰ τοῖς ἀγοραίοις· διότι ἐκεῖνα, ἂν δὲν ἔχωσι καὶ ἐπιμύθιον, εἰς τὸν εἶον ὠφέλιμον, τοῦλάχιστον προξενοῦσιν ἡδονὴν τινα, καὶ τέρψιν εἰς τοὺς ἀκούοντας. Τοῦτο ὅμως προξενεῖ φρίκην εἰς ὅλους ἐκείνους, οἵτινες γνωρίζουσι τὴν Θεότητα τῶν Θεῶν Γραφῶν, καὶ τὴν χάριν, καὶ τὸν ἁγιασμόν, τὰ ὅποια ἀπολαμβάνουσιν οἱ μετὰ συνέσεως καὶ εὐλαβείας αὐτῶν ἀκροώμενοι. Κοντὰ εἰς ὅλα αὐτὰ ἀντιλέγει καὶ αὐτὸς εἰς ἑαυτόν, καὶ ἀναιρεῖ μόνος του τοὺς ἰδίους λόγους του.

§ Ν5'. Εἶδετε ἀνωτέρω πόσον διῃσχυρίζετο ἐν ἐδαφίῳ ιδ'. τῆς ἀπολογίας του, θέλων νὰ μᾶς βεβαιώσῃ, ὅτι ὁ περὶ τοῦ δόγματος ἐνθεος ζῆλος τῶν παλαιῶν ἐκείνων Χριστιανῶν, οἵτινες, ἄλλοι μὲν ἔφευγον εἰς τὴν ἄσκησιν, ἄλλοι δὲ εἰς τὰ μαρτύρια ἔτρεχον, ὅλος

αὐτὸς ὁ ζῆλος ἐνεπνέετο εἰς αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀκροάσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν, τὴν ἐδῶ λέγει ὅλα τὰ ἐναντία, ὅτι ἐκ τῆς ἀκροάσεως τῶν ἁγίων Γραφῶν ἤρχοντο εἰς ἀηδίαν, καὶ δὲν ἤθελον νὰ ὑπάγωσιν, ὅταν ἡ Ἐκκλησία τοῦ ἐκείνου εἰς τὰς κοινὰς συνελεύσεις, καὶ κατεφρόνουν τὰς προσευχάς, καὶ ὅλα τὰ πρὸς τὸν Θεὸν χρέη των ἀκούσκατέ τον μὲ τὰς ἰδίας λέξεις του. « Ἐπειδὴ ὁ λαὸς, (λέγει) ἐννοεῖ τὰς

- Γραφάς, ἡ ἀνάγνωσις τριῶν ἢ τεσσάρων περιόδων ἦτον ἱκανὴ νὰ
- τῇ προξενήσῃ τὴν ἀντίληψιν ὅλων τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς νοημάτων,
- καὶ οὕτως ἐλάμβανε κόρον, καὶ ἀπελείπετο τῶν κοινῶν συνελεύσεων καὶ ἐν ᾧ αἱ Ἐκκλησίαι ἠνοίγοντο, καλοῦσαι τοὺς πιστοὺς
- εἰς τὴν κοινὴν προσευχὴν, ἕκαστος εἰδὼς, ὅτι θέλει ἀκούσῃ τὰ
- αὐτά, ὅσα καὶ αὐτὸς ἐγίνωσκε, παρημέλει καὶ τῆς κοινῆς πρὸς Θεὸν
- εὐχαριστίας, καὶ τῆς ὀφειλομένης δοξολογίας. Διὰ νὰ μὴ μεί-
- νωσι λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ μακρὰν τῆς κοινῆς συνελεύσεως, καὶ
- ἀνῆκοι τῶν Θεῶν ὕμνων, ἐπενοήθησαν οἱ ὑπομνηματισμοὶ, καὶ
- συνεχωρήθη τῇ δυναμένῃ, ὥστε νὰ παρατείνῃ τὰς Γραφικὰς ἐν-
- νοίας, νὰ ἀναπτύσῃ καταλλήλως τὰ συνεπτυγμένα, κ. τ. λ. διὰ νὰ
- ἔλκωνται, λέγει, οἱ Χριστιανοί, νομίζοντες ὅτι θέλουσιν ἀκούσῃ
- διάφορα, καὶ ἤκουον τὰ αὐτά. » κ. τ. λ. Ὅτι μὲν οὖν τοῦτο εἶναι

μῦθος αὐτόχρημα, πεπλασμένος παρὰ τοῦ μεταφραστοῦ, ὅστις οὐδὲ τὸ ἐν τοῖς μύθοις ἀπαιτούμενον πειθικὸν ἔχει, αὐτόθεν δῆλον, καὶ δὲν ἔχει χρεῖαν ἀποδείξεως, ἂν καὶ ἡ ἀγιοσύνη του δὲν ῥηχύνθῃ νὰ τὸ προσάψῃ εἰς τὸν σοφώτατον ἐκείνον, καὶ ἀγιώτατον Πατέρα, τὸν χρυσοῦν καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν γλῶτταν, καὶ μέγαν τῆς Οἰκουμένης φωστῆρα Χρυσόστομον, νομίζων ὅτι, διὰ τοῦ ὀνόματος ἐκείνου τοῦ ἀνδρός, θέλει μᾶς κάμῃ νὰ τὸν πιστεύσωμεν. Ὅτι δὲ καὶ ὑβριστικώτατος εἶναι τῶν ἁγίων Γραφῶν, πᾶς τις δύναται νὰ τὸ καταλάβῃ διότι συκοφαντεῖ τὰς ἁγίας Γραφάς, ὅτι εἶναι μία ἀηδὴς, καὶ προσκορὴς ταυτολογία, τῆς ὁποίας τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι τὸ νὰ φέρῃ εἰς ἀηδίαν τοὺς ἀκούοντας, καὶ εἰς τόσῃν ἀμέλειαν, καὶ ἀνευλάβειαν, καὶ ἀνυπάδειαν, ὥστε καὶ τὰς κοινὰς συνελεύσεις νὰ ἀποφεύγῃσι, καὶ

τὰς ὀφειλομένας πρὸς Θεὸν δοξολογίας καὶ εὐχαριστίας νὰ καταφρονῶσι, καὶ ὅλα τὰ Χριστιανικὰ χρέη νὰ μὴ τὰ στοχάζωνται διὰ τίποτε. Καὶ τί ἄλλο χειρότερον ἀπὸ αὐτὰ ἤθελε κάμει ἐν σύγγραμμα ἐνὸς ἀθέου καὶ πονηροῦ ἀνθρώπου; ἢ τίνος βιβλίου, τὸ νόημα μὲν ἀσεβοῦς, τερπνοῦ δὲ ἄλλως καὶ γλαφυροῦ, δὲν φαίνονται κατώτεραι αἱ Γραφαί; διότι ἐκεῖνο μὲν ἔχει γοῦν τὴν ἡδύτητα τῆς ἀκροάσεως, ἐν ᾧ βλάπτει ἄλλως τὴν ψυχὴν, αἱ δὲ Θεῖαι Γραφαί (κατὰ τὸν μεταφραστὴν) καὶ τοὺς πιστοὺς ἀπεδίωκον ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ παρ' αὐτῆς ἀγισμοῦ, καὶ τὴν φράσιν, καὶ τὴν ἐννοιάν εἰσιν ἀηδεῖς καὶ προσκορεῖς! Ἐφάνη ἄρ' αὖ γέ ποτε καὶ ἄλλος τοιοῦτος μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ὅστις ἐξεφώνησε τοιαῦτα ὀνειδῆ κατὰ τῶν ἁγίων Γραφῶν; Καὶ ὅμως ὁ σοφὸς μεταφραστὴς ἠθέλησε καὶ νὰ τὰ εἴπῃ, καὶ νὰ τὰ γράψῃ, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἱερὰν Σύνοδον νὰ τὰ ἀποστείλῃ καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις νὰ συκοφαντήσῃ καὶ τὸν Θεῖον Χρυσόστομον, λέγων, ὅτι παρ' ἐκείνου τὰ ἐδιδάχθη· ὦ! «ποιὸν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων», μεταφραστὰ τολμηρότατε! ὦ! πῶς ἐτόλμησεν ἡ διάνοιά σου νὰ πλάσῃ τοιαῦτα! καὶ πῶς δὲν ἐνάγκησεν ἡ χεὶρ σου! πῶς δὲν ἐσυντρίβῃ ὁ κάλαμός σου;

§ ΝΖ. Ποῦ εἶπεν, εἰπέ μοι, τοιαῦτα ὁ Θεὸς Χρυσόστομος; εἰς ποίαν ἱστορίαν; εἰς ποίαν ὁμιλίαν; εἰς τὴν γ'. ὁμιλίαν, λέγει, τῆς εἰς τὴν β'. πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴν ἐρμηνεύας· ὦ τῆς ἀναιδεΐας! Καὶ πῶς δὲν ἐστοχάσθης, ὅτι τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν δύναται καὶ ἄλλος νὰ τὴν ἀναγνώσῃ, καὶ νὰ ἐλέγξῃ τὸ ψεῦδός σου; καθότι εἰς τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν σὺ ἐσύναξας σποράδην μερικὰς λέξεις, καὶ ἐπλεξας αὐτὸν τὸν μῦθον, δὲν λέγει παντελῶς ὁ Πατὴρ μήτε ὅτι ἐννόει ὁ λαὸς τὰς Γραφάς, μήτε ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τριῶν, ἢ τεσσάρων περιόδων τῷ ἐπροξένει τὴν ἀντίληψιν ὅλων τῶν ἐν ταῖς Γραφαῖς νοημάτων, μήτε ὅτι ἐλάμβανε κόρον, καὶ παρημέλει καὶ τὰς κοινὰς συνελεύσεις, καὶ τὰς προσευχάς, καὶ τὰς εὐχαριστίας, καὶ ὅλα τὰ χρέη τὰ Χριστιανικὰ, μήτε ὅτι διὰ τοῦτο ἐπενοήθησαν οἱ ὑπομνηματισμοί, διὰ νὰ ἀπατάται ὁ λαὸς, νομίζων ὅτι ἀκούει ἄλλα διά-

φορα, μήτε κἄν ἐν ἀπὸ ὅλα λέγεις· ἄπαγε ! δὲν λέγει κἄν ἐν τοιοῦτον· ἀλλ' οὐδὲ πρὸς τὸν λαὸν ἀπλῶς ἀποτείνεται ὁ ἅγιος εἰς ταύτην τὴν ὁμιλίαν (καθὼς καὶ καθεὶς τὸ καταλαμβάνει, ὅστις τὴν ὁμιλίαν αὐτὴν ἀναγνώσει·) ἀλλὰ πρὸς τοὺς πλουσίους ἄρχοντας· πρὸς ἐκείνους οἵτινες φαντάζονται, ὅτι ὅλα τὰ ἡξεύρουσι, καὶ διὰ τοῦτο δὲν πηγαίνουσι νὰ ἀκούωσι τὰς ἐγράς διδασκαλίας τῶν ἁγίων Γραφῶν· καὶ ὅταν ὑπάγωσι, νομίζουσι, λέγει ὁ ἅγιος, ὅτι εὐεργετοῦσι τὸν διδάσκοντα· « Ὅταν καθήνται ἐνταῦθα, εὐεργετεῖν ἡμᾶς οἴονται »· Αὐτῶν λοιπὸν θέλων νὰ ἐλέγξῃ τὸν τύπον, καὶ τὴν ἀλαζονείαν, καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς εὐλάβειαν, καὶ προσοχὴν εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς, λέγει, ὅτι δὲν ἔρχονται εἰς ἀκρόασιν πρὸς ὠφέλειαν, ἀλλὰ διὰ τέρψιν· ὅτι δὲν γνωρίζουσιν, ὅτι εἶναι τὰ ἀναγινωσκόμενα λόγια Θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο οὔτε προσοχὴν ἔχουσιν, οὔτε εὐλάβειαν, ὅτι ἐκ τῆς ῥαθυμίας τῶν προφασίζονται προφάσεις διαφόρους· ποτὲ μὲν, ὅτι δὲν εἶναι ὁμιλητὴς, ποτὲ δὲ, ὅτι ἀκούουσι πάντοτε τὰ αὐτά· ποτὲ, ὅτι δὲν καταλαμβάνουσι τὸ κείμενον τῶν ἁγίων Γραφῶν, εἰς τὰ ὅποια ὅλα, κάμνει διδασκαλικῶς τὰς προσηκούσας ἀπαντήσεις, καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐκ τῆς ὑπερφηανείας καὶ ῥαθυμίας τῶν, δὲν ἡξεύρουσι μήτε αὐτὰ τὰ σαφεῖς τῶν Γραφῶν· « Τὰ γὰρ σαφεῖς, λέγει, οἶδας, ἵνα περὶ τῶν ἀσαφῶν ἐρωτήσης; μυρίαῖς ἱστορίαι εἰσὶν ἐν ταῖς Γραφαῖς, εἰπέ μοι μίαν ἐξ ἐκείνων· ἀλλ' οὐκ ἐρεῖς »· Καὶ μετ' ὀλίγα· « Ἐξουλόμην σου πυθέσθαι, ἐπειδὴ τὰ αὐτὰ λέγεις ἀκούειν καθ' ἐκάστην ἡμέραν »· Εἰπέ μοι ποίου Προφήτου ἐστὶ τὸ χωρίον τὸ ἀναγνωσθὲν, καὶ ποίου Ἀποστόλου, ἢ ποίας ἐπιστολῆς; ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοις εἰπεῖν· ἀλλὰ δοκεῖς ξένων ἀκούειν. Ὅταν μὲν οὖν ῥαθυμῆσαι θέλῃς, τὰ αὐτὰ λέγεις εἶναι· ὅταν δὲ ἐρωτηθῇς, ὡς οὐδέ ποτε ἀκούσας διακρίσεις· » καὶ διὰ νὰ μὴ ἐκτείνω τὸν λόγον, ὅστις ἤθελεν ἀναγνώσῃ τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην, θέλει γνωρίσῃ, ὅτι οὐ μόνον οὐδὲν, ὧν εἶπεν ὁ μεταφραστὴς, λέγει ὁ Θεὸς Πατὴρ, ἀλλὰ καὶ ἐναντία, καὶ ἀναιρετικὰ τούτων, καθὼς καὶ ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων, τὰ ὅποια εἵπομεν, δύναται καθεὶς νὰ τὸ γνωρίσῃ.

§ ΝΗ. Καὶ πῶς ἦτον δυνατόν νὰ εἴπῃ τοιαῦτα κατὰ τῶν ἱερῶν Γραφῶν, δὲν λέγω ὁ μέγας ἐκεῖνος φωστήρ, τοῦ ὁποίου ἦτον ὕλη ἡ τρυφή καὶ ξεφάντως καὶ εὐθυμία, ἡ ἀνάγνωσις καὶ μελέτη τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἀλλ' οὐδὲ ὅστις ἀκροθιγῶς ἤψατο τῆς γραφικῆς ἡδονῆς, καὶ ἄκροισ ἐγένεσται χεῖλεσι τοῦ γλυκυτάτου ἐκείνου μέλιτος. Ἡ κατάληψις, μεταφραστὰ, τῶν Γραφικῶν λογίων δὲν φέρει κόρον καὶ ἀηδίαν, ἀλλὰ γλυκύτητα καὶ τέρψιν, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ Δαβίδ. « Ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι τῷ στόματί μου. » (Ψαλμ. ια.) καὶ ὅσῳ περισσότερον τὰ ἀκούει, ὅστις ἤρχισε νὰ τὰ καταλαμβάνῃ, τόσῳ περισσότερον θέλγεται· ὅσῳ μᾶλλον τὰ ἀναγινώσκει, τόσῳ μᾶλλον ἡλύνεται· ὅσῳ πλέον ἐξερευνᾷ αὐτὰ, τόσῳ πλέον φωτίζεται, αὐξάνει ἡ ἐπιθυμία του, αἰχμαλωτίζεται ὁ λογισμὸς του· καὶ μάρτυς ἀξιώχρεως πάλιν ὁ προφητὴ-ἀναξ Δαβίδ, ὅστις περισσότερον πάντων κατεγίνετο εἰς τὴν μελέτην τῶν Θείων λόγων. ὅθεν λέγει. « Τὰ λόγια Κυρίου, λόγια ἁγνά, ἀργύριον πεπυρωμένον, δοκίμιον τῇ γῇ, καθαρισμένον ἑπταπλάσιως· (αὐτόθι) καὶ ἐπιθυμητὰ ὑπὲρ χρυσίον, καὶ λίθον τίμιον πολὺν, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον. » (Ψαλμ. ιε.) καὶ, « τὰ μαρτύριά σου μελέτη μου ἐστὶ, καὶ αἱ συμβουλίαι μου τὰ δικαιοῦματά σου· καὶ, ἐμελέτων ἐν ταῖς ἐντολαῖς σου, ἃς ἠγάπησα σφόδρα· καὶ, ὡς ἠγάπησα τὸν νόμον σου Κύριε, ὅλην τὴν ἡμέραν μελέτη μου ἐστὶ· καὶ, βοήθησόν μοι, καὶ μελετήσω ἐν τοῖς δικαιοῦμασί σου διὰ παντός. » Τοιαῦτα ἀποτελέσματα κάμνει, φίλε μου μεταφραστὰ, ἡ ἀκρόασις καὶ ἀνάγνωσις τῶν Θείων λογίων εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὰ καταλαμβάνουσιν· ἃ δὲ σὺ λέγεις, ἂν καὶ δώσωμεν ὅτι συμβαίνουνσιν εἰς τινες, οὗτοι πάντες εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι δὲν καταλαμβάνουσιν τὰς ἁγίας Γραφὰς παντελῶς, καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἡδονὴν δὲν αἰσθάνονται κάμμιαν, ἀλλὰ καὶ εἰς κόρον ἔρχονται καὶ καταφρόνησιν. « Οὐ γὰρ τις τὴν γινῶσιν ἀφήρηται, τούτου καταφρονεῖ προχειρότατα. » Ὅθεν ὁ μῦθος σου ἀντιπεριίσταται εἰς τὸ ἐναντίον· διότι σὺ μὲν ἐπλάσας αὐτὸν διὰ νὰ δείξῃς, ὅτι εὐκατάληπτοι αἱ Γραφαί, καὶ ὅτι αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν ἁγίων Πατέρων

δὲν εἶναι ἀναγκαῖαι· ἐκεῖνος ὅμως μᾶς ἔδειξεν ὅλον τὸ ἐναντίον· ὅτι αἱ Γραφαὶ δὲν εἶναι εὐκατάληπτοι, καὶ ὅτι αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι ἀναγκαιόταται· οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἐὰν εὐκατάληπτους, κατὰ σέ, ὑποθέσωμεν τὰς Γραφάς, οὐχ ἥττον ἀποδεικνύονται ἀναγκαιόταται, καὶ τῶν, ὧν οὐκ ἄνεν· διότι διορθώνουσι, καθὼς καὶ τὸ ὁμολογεῖς, ὅλα τὰ ἄτοπα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εἶπες, ὅτι ἐκ τῆς εὐκαταληψίας τῶν Γραφῶν προέρχονται. Εἴτε λοιπὸν δυσκαταλήπτους, εἴτε, καὶ κατὰ σέ, εὐκαταλήπτους ὑποθέσωμεν τὰς Γραφάς, οἱ ὑπομνηματισμοὶ ἀναφαίνονται ἀναγκαιότατοι. Τοῦτο μὲν, ἐπειδὴ συνάγουσι τοὺς Χριστιανούς, καὶ δὲν τοὺς ἀφήνωσι νὰ ἐκτρέπωνται, οὔτε ἀπὸ τὰ Χριστιανικὰ χρέη τῶν νὰ ἀπομακρύνωνται· ἐκεῖνα δὲ, ἐπειδὴ ὁδηγοῦσι τοὺς ἀκούοντας εἰς τὴν ἀληθὴ ἐννοιαν, ἀνακαλύπτουσι τὸν κεκριμμένον θησαυρὸν, φωτίζουν τὸν νοῦν, εὐφραίνουσι τὴν καρδίαν, ὁδηγοῦσι πρὸς σωτηρίαν. Γελοῖος δὲ εἶναι καὶ ὁ συλλογισμὸς, ὡς πάμπαν ἀσυλλόγιστος, τὸν ὁποῖον μετὰ τὰ εἰρημένα παραμύθια ἐπιφέρεις, ὅτι ἂν ἦτον ἀναγκαῖοι οἱ ὑπομνηματισμοί, δὲν ἤθελον ὑπομνηματίσωσι τὰς Γραφάς καὶ Αἵρετικοί· διότι καὶ αὐτὸς ὅλον τὸ ἐναντίον συνάγει· ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα εἶναι ἀναγκαῖοι οἱ ὑπομνηματισμοὶ τῶν Θεοφόρων Πατέρων, διότι καθιροῦσι τῶν αἵρετικῶν τὰ συγγράμματα, καὶ δὲν ἀφήνουσι τοὺς ἀκροτάς τῶν Γραφῶν νὰ πλανῶνται εἰς ἀλλοκότους ἐννοίας, καὶ εἰς ἀλλότρια δόγματα. Τοιαῦτα εἶναι, Σεβασμιώτατοι Γέροντες, γέλωτος ἄξια, καὶ βλασφημίας μεστὰ, καὶ τὰ λοιπὰ ὅλα, ὅσα ἐπιφέρει· ὅτι δηλαδὴ αἱ ἁσματικαὶ ὑμνωδαὶ μεταγενεστέρως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσῆχθησαν, ἐξ αἰτίας τῶν ὑπομνηματισμῶν, καὶ ὅτι αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν παρθολῶν καὶ προρρήσεων, καὶ μεταφυσικῶν ἐννοιῶν, καὶ ἐπιτόμων ἱστοριῶν εἶναι περιττά, καὶ δὲν προξενοῦσι κήμμιαν ὠφέλειαν· καὶ ὅτι οἱ χυδαῖοι δύνανται ἀφ' ἑαυτῶν νὰ γνωρίσωσιν ἐν ταῖς Γραφαῖς, ποῖα εἶναι τὰ πιστευτέα, καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἐξερευνητέα, καὶ νὰ καταλάβωσιν ἀπὸ τὰ σαφῆ τὰ ἀσχετὰ τῆς Γραφῆς, τὰ ὅποια ὅλα τὰ παρατρέχω· τὸ μὲν, διότι δὲν ἔχω καιρὸν νὰ δαπανῶ, εἰς τὸ νὰ

ἐξελέγχω τὰ αὐτεξέλεγκτα, καὶ προφανές τὸ ἄτοπον ἔχοντα, τὰ ὅποια καὶ τὴν ἀκοὴν μολύνουσι, καὶ ἀηδίαν πολλὴν προξενούσι· τὸ δὲ, καὶ ἐπειδὴ, ὅσα κατὰ τῶν ἄλλων εἵπομεν, εἶναι ἱκανὰ, διὰ νὰ ἐξελέγξωσι καὶ τούτων τὴν ἀτοπίαν, καὶ ἀλογίαν.

§ ΝΘ'. Μ' ὅλον τοῦτο, ὁ σοφὸς μεταφραστὴς δὲν αἰσχύνεται νὰ εἴπῃ ὅτι, πρὸς ἀναιρέσιν τοῦ γράμματός μου, αὐτὰ ἡδυνήθη νὰ συνάξῃ· « Συμβούλοις, λέγει, χρησάμενος τοῖς θεμελιωταῖς τῆς ἀκραιφνοῦς ἡμῶν Πίστεως. » ποίας Πίστεως, μεταφραστά; ἐὰν ἐννοῇ τὴν Ὀρθόδοξον ἡμῶν ἀγιωτάτην Πίστιν, ψεύδεται προφανέστατα· διότι αὐτῆς τῆς Πίστεως θεμελιωτὰς γνωρίζει ἡ ἀγιωτάτη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τοὺς ἱερούς Ἀποστόλους, καὶ Θεοφόρους Πατέρας· ὅτι δὲ δὲν ἐσυμβουλευθῇς αὐτοὺς παντελῶς, καταμαρτυροῦσιν αὐτοὶ οἱ λόγοι σου, ἀντικείμενοι ἐκ διαμέτρου πρὸς τὰς ἐκεῖνων διδασκαλίας· διότι ἐκεῖνοι μὲν παραγγέλλουσι νὰ φυλάττωμεν ἀπαρασαλεύτως τὰς διδασκαλίας, καὶ τὰ δόγματα, τὰ ὅποια μᾶς παρέδωκαν αὐτοὶ, καὶ σφοδρῶς μὲν προστάζουσι νὰ μὴ δεχθῶμεν ἄλλα, κἄν Ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἤθελε μᾶς τὰ φέρῃ· σὺ δὲ λέγεις, ὅτι εἶναι καὶ ἄλλα κρεῖττονα, τὰ ὅποια οἱ μεταγενέστεροι δύνανται νὰ θεσπίσωσι, μετατρέποντες καὶ αὐτὰ τὰ Ἀποστολικά· (ι.α.) Ἐκεῖνοι μὲν λέγουσιν, ὅτι ἡ δύναμις τῶν ἱερῶν Γραφῶν δὲν εἶναι εἰς τὸ γράμμα, ἀλλ' εἶναι εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ δὲν εἶναι τοῦ παντός νὰ εἰσέρχεται εἰς ἐκεῖνον τὸν γνόφον, εἰμὴ μόνον ἐκεῖνων, οἵτινες ἠξιώθησαν τοῦ τοιοῦτου χαρίσματος· σὺ δὲ λέγεις, ὅτι ὅλη ἡ δύναμις εἶναι εἰς τὴν λέξιν, καὶ ὅτι εἶναι εὐκατάληπτοι αἱ ἐννοιαὶ τῶν Γραφῶν καὶ εἰς τοὺς πλέον ἀγραμμάτους· (λ.) Καὶ ἐκεῖνοι μὲν λέγουσιν, ὅτι οἱ ἐρμηνευταί, καὶ αἱ ἐρμηνεῖαι τῶν Γραφῶν εἶναι ἀναγκαῖαι· σὺ δὲ ἀποφασίζεις, ὅτι δὲν χρῆσιμεύουσι, καὶ ὅτι ἐξ αἰτίας τούτων ἐγενήθησαν αἱ αἱρέσεις· (μέ. μθ.) καὶ ἵνα μὴ καθέκαστα λέγων, βαρύνω τὰς ἀκοὰς τῶν ἀναγινωσκόντων, ὅσα εἶδομεν ἐν τῷ παρόντι, ὅλα εἶναι ἀντικείμενα, καὶ πολέμια πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῶν Θεοφόρων Πατέρων. Ὅθεν γίνεται φανερόν, ὅτι δὲν ἐννοεῖς Πίστιν τὴν

Ὁρθόδοξον Πίστιν, τῆς ὁποίας εἶναι θεμελιωταὶ οἱ Θεῖοι Ἀπόστολοι, καὶ Θεοφύροι Πατέρες, ἀλλ' ὀνομάζεις Πίστιν ἀκραιφνῇ τὴν αἵρεσιν τῶν Προτεστάντων, τῆς ὁποίας εἶναι θεμελιωταὶ Μαρτίνος ὁ Λούθηρος Φίλιππος ὁ Μελάγχθων, ὁ Ζουίγγλιος, καὶ οἱ αὐτῶν ὁπαδοί· διότι ἅπαντα ὅσα μὲς εἶπες, ἐκ τῆς ἐκείνων πηγάζουσι διδασκαλίας, καθὼς ὅσοι εἶδον τὰ αὐτῶν συγγράμματα καλῶς γνωρίζουσιν. Ἀλλ' αὐτοὺς, ἡγαπημένε Μεταφραστὰ, ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία οὐ μόνον ὡς θεμελιωτάς δὲν τοὺς γνωρίζει, ἀλλὰ καὶ ὡς αἵρετικούς τοὺς ἀποσκορακίζει, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἵρετικῶν τῷ ἐκθέματι τοὺς καθυποβάλλει· διότι οὐδὲν κοινόν τι πρὸς αὐτοὺς ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι, οὐδὲ μέχρις ἀκοῆς, τῆς διεφθαρμένης διδασκαλίας αὐτῶν ἀνεχόμεθα. Κακῶς λοιπὸν ποιῶν τοὺς μετεχειρίσθης συμβούλους, καὶ κακῶς ἐσυναξας ἅπερ ἔγραψας. Ὅθεν οὐ μόνον οὐδὲν τῶν παρ' ἐμοῦ σοι ἐν εἰλικρινεῖ ἀγάπῃ γραφέντων ἔλυσας, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐβεβαίωσας, καὶ τὴν ἀλήθειαν αὐτῶν λαμπρότερον ἐδείξας· καθότι τῇ παραθέσει τῶν ἐναντίων, τὸ κάλλος τῆς ἀληθείας μάλιστα φαίνεται.

§ Ε'. Ἀλλ' ὅμως ὁ μεταφραστὴς, νομίζων ὅτι διὰ τῶν τοιούτων λόγων μέγα τι κατώρθωσε, μᾶς λέγει, ἂν ἠθέλαμεν τῷ γράψῃ, καὶ ὅσα περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως εἰς τὴν Σύνοδον ἐλαλήθησαν, ἤθελε μᾶς γράψῃ καὶ ἄλλα· ὑποτιθέμενος δὲ, ὅτι εἶναι ταῦτα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια πρὸς τὴν ἀγιωσύνην του ἔγραψεν ὁ φίλος του Λουθηροπαπᾶς, ἄρχεται νὰ μὲ ἐπιπλήττῃ, « πῶς ἐτόλμησα νὰ εἶπω πρὸς οὕτω σοφώτατον ἄνδρα, τοιοῦτον ἀμαθέστατον λόγον, ὅστις καὶ πρὸς τὸν τυχόντα, λέγει, λεγόμενος, ἐπιφέρει μῶμον εἰς τὸν κληρὸν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, πολλῷ μᾶλλον, λέγει, εἰς ἓνα πεπαιδευμένον ἱερέα τῶν Βρετανῶν, οἵτινες ἐμέτρησαν (τὰ λέγω μὲ τὰς ἰδίας του λέξεις) σπιθαμῇ τὴν γῆν καὶ πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἐξηκριβώσαν τὰ ἥθη, τὰ ἰδιώματα, καὶ τὰς ποιότητας ὅλων τῶν ἀρχαίων γενεῶν, καὶ τῶν Πατέρων· Εἶτα λαμβάνων αὐτὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Λουθηροπαπᾶ, κἄμνει τὴν ἀπάντησιν. Ἀλλ' ὦ κριτικωτάτη ἀ-

κοή! Εάν ἐγὼ εἶπον αὐτοὺς τοὺς λόγους πρὸς τὸν φίλον σου, διατὶ ἐκεῖνος οὕτω σοφὸς ὢν, καθὼς τὸ μαρτυρεῖς, δὲν ἔκαμε τὴν ἀπάντησιν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ πρὸς τὴν ἀγιωσύνην σου, καὶ νὰ σὲ βάλλῃ εἰς τόσον κόπον διὰ νὰ ἀπαντήσῃς; φαίνεται, ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἔχει τόσῃν εὐροίαν λόγων, οὔτε τόσῃν σοφίαν, ὅσῃν ἔχεις ἡ ἀγιωσύνη σου· μᾶλλον δὲ φαίνεται, ὅτι ἐκείνου μὲν ἡ σοφία εἰς τοῦτο μόνον περιορίζεται, εἰς τὸ νὰ πλάττῃ ψευδεῖς λόγους· ἡ δὲ τῆς ἀγιωσύνης σου εἰς τὸ νὰ τοὺς πιστεύῃς. Καὶ τοὺς μὲν ἐν εἶδει διδασκαλίας λεγομένους νὰ τοὺς ἐγκολποῦσαι, καὶ νὰ τοὺς ὑπερασπίζεσαι· πρὸς δὲ τοὺς ἐν εἶδει συκοφαντίας νὰ κάμνῃς τὰς ἀπαντήσεις· καὶ οὕτως ἔχαντες πρὸς ἀλλήλους μίαν ἀλλόκοτον συμφωνίαν, ἀντίδοτε τῆς ἰδίας δυνάμεως. Ἀλλ' ὅταν ἔγραφες πρὸς ἡμᾶς, ὅτι τὸ νὰ εἰπωμεν ἡμεῖς πρὸς τὸν Λουθηροπαππᾶν, ὅτι ὁ χυδαῖος λαὸς τῶν Ἀθηναίων δὲν ἐννόει τὸν Δημοσθένην, ἐπιφέρει μῶμον εἰς τὸν κλῆρον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, πῶς δὲν ἐστοχάσθης ὅποιον φέρει μῶμον; μᾶλλον δὲ, ὅποιαν ἀτιμίαν καὶ ὕβριν, οὐκ εἰς τὸν κλῆρον μόνον τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ὅλον τὸ γένος, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀγιωτάτην ἡμῶν πίστιν, τὸ νὰ γράφῃ εἰς ἡξιωμένους τοῦ ὑπερτάτου βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης τοιαύτας βλασφημίας κατὰ τῆς Πίστεως, κατὰ τῶν Γραφῶν, κατὰ τῶν Θεοφόρων Πατέρων, οἷας εἶδομεν καὶ εἰς τὴν ἐπιστολὴν σου, καὶ εἰς τὴν ἀναπολόγητον ἀπολογίαν σου, καὶ νὰ τὰς ἀποστέλλῃ οὐχὶ πρὸς τὸν τυχόντα, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν ἱερὰν Σύνοδον; πῶς δὲν ἐστοχάσθης πόσῃν αἰσχύνην καὶ ὄνειδος φέρει, μᾶλλον δὲ, βλάβην καὶ ὄλεθρον, τὸ νὰ φαίνεται ὁ τοιοῦτος ὅτι καταφρονεῖ τὰ Θεοπαράδοτα διδάγματα, καὶ ὑπερασπίζεται ἐντάλματα, καὶ διδασκαλίας ἀνθρώπων; Ἄν ἐγὼ ᾔθελον εἰπῇ εἰς τὸν Λουθηροπαππᾶν, ὅτι ὁ χυδαῖος λαὸς τῶν Ἀθηναίων δὲν ἐγνώριζε τοῦ Δημοσθένους τὴν δεινότητα, τοῦτο δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ προσάψῃ κἀνένα μῶμον οὐ μόνον εἰς τὸν κλῆρον, ἀλλ' οὐδὲ εἰς ἐμέ· οὐ μόνον καθότι εἶναι τὸ πρᾶγμα οὐτιδανόν καὶ ἀδιάφορον, καὶ δὲν πειράζει παντελῶς οὔτε τὴν Ἐκκλησίαν, οὔτε τὰ δόγματα,

ἀλλὰ καθότι εἶναι καὶ ἓνα· σχεδὸν λόγος ὑπὸ πάντων ὁμολογούμενος, καὶ οὐδὲ ἀποδείξεως δεόμενος· διότι τις δὲν ἤξεύρει, ἢ τις δὲν ὁμολογεῖ, ὅτι οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀπαιδευτοί, ὅποιοι καὶ ἂν ᾧσι, δὲν δύνανται ποτε μήτε νὰ ἐννοήσωσι, μήτε νὰ γράψωσι, μήτε νὰ λαλήσωσιν ἐπίσης, καθὼς νοοῦσι, καὶ γράφουσι, καὶ λαλοῦσιν οἱ πεπαιδευμένοι· οὐ μόνον δὲ, ἀλλ' οὐδὲ νὰ καταλάβωσι δύνανται τὴν τέχνην καὶ τὴν δεινότητα, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται εἰς τὸ λέγειν, καὶ γράφειν ἐκεῖνοι· εἰδὲ μὴ εἰς μάτην ὁ Δημοσθένης ἤθελε καταδαπανήσῃ τὴν ζωὴν του, χύνων τόσους ἰδρωτάς εἰς τὴν ἀσκήσιν τοῦ λέγειν, ὅταν καὶ εἰς τοὺς ἀπαιδευτούς ἤθελεν εἶναι τὸ τοιοῦτον ἐφικτόν. Ἐγὼ θαρρύνουμαι νὰ εἶπω, ὅτι οὐδὲ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ καὶ εἰς τὸν ἄλλον καιρὸν μὲ τὴν αὐτὴν δεινότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξεφώνει τὰς δημηγορίας του· καὶ διὰ τοῦτο, ποτὲ ἀπαρασκευάστος δὲν ἐπαρρησιάσθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ κλούμενος ἔφρυγε, λέγων, οὐ συντέταγμαι. Ποῖον λοιπὸν μῶμον ἐπιφέρει τοῦτο εἰς τὸν κλῆρον, ἐὰν ἤθελον εἶπῃ, ὅτι ὁ ἀπαιδευτὸς λαὸς τῶν Ἀθηναίων δὲν κατελάμβανε τὴν δεινότητα τοῦ Δημοσθένους; τί ἔχει νὰ κάμῃ ὁ κλῆρος πρὸς τὸν λόγον τοῦτον; μήπως νόμος τις Ἐκκλησιαστικὸς ὑποχρεώνει τοὺς ἱερωμένους νὰ ἤξεύρωσι ποίαν δύναμιν εἶχεν εἰς τὸ λέγειν τε καὶ ἀκούειν ὁ χυδαῖος λαὸς τῶν Ἀθηναίων; ἢ φέρει κήμμιαν βλάβην εἰς τὰ δόγματα τῆς Θεολογίας; τὸ νὰ λέγῃς ὅμως σὺ, καὶ νὰ γράφῃς, ὅτι οἱ μεταγενέστεροι ἔχουσιν ἐξουσίαν νὰ μεταβάλλωσι τὰ συνοδικὰ θεσπίσματα, καὶ Ἀποστολικά, (ι.ε.) καὶ, ὅτι ἡ ὁδηγία τῶν ἁγίων Πατέρων φέρει ἀντίφασιν εἰς τὴν περὶ ἡμᾶς Θεῖαν οἰκονομίαν κ. τ. λ. ὅσα εἶδομεν, τοῦτο τῷ ὄντι προστρίβει μῶμον μέγαν· τοῦτο φέρει ὄνειδος· τοῦτο προξενεῖ καὶ εἰς τὴν ψυχὴν μεγίστην τὴν βλάβην. Διὸ καὶ εἶναι ἄξιον θρήνων· Περὶ τούτων λοιπὸν ἔπρεπε νὰ φροντίσῃς τί ἔχεις νὰ ἀποκριθῇς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, μάλιστα δὲ εἰς αὐτὸν τὸν ἀπαραλόγιστον Θεόν· καὶ ὅχι νὰ φροντίζῃς τί ἔχομεν νὰ ἀποκριθῶμεν ἡμεῖς εἰς τὸν Λουθηροπαπᾶν, ὁ ὁποῖος οὐδὲ νὰ ἀντιβλέψῃ πρὸς ἡμᾶς τυλμᾶ πλέον,

ἀλλ' ὅπου μᾶς ἀκούσῃ φεύγει, καθὼς ὁ Διάβολος τὸ θυμίαμα, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν.

§ Εἰς. Ἀλλ' ἄς ἔλθωμεν, διὰ χάριν σου, καὶ εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ πλάσματος, μ' ὅλον ὅτι δὲν καταδεχόμεθα ποτε νὰ παραβάλωμεν Δημοσθένην, καὶ Γραφᾶς, οὔτε ἀνεχόμεθα τοῦτο, ἀλλ' ἄς ᾗναι ἡ ἀμαρτία εἰς τὴν σὴν κεφαλὴν καὶ τοῦ φίλου σου, οἵτινες ἐπλάσατε τὸ ψεῦδος αὐτὸ, τὸ ὁποῖον κατὰ τοῦτο εἶναι ἀποστροφῆς ἄξιον, καθὼς παραλληλίζει Γραφᾶς μὲ Δημοσθένην, καὶ εὐσεβῇ λαὸν μὲ εἰδωλολάτρην· κατὰ δὲ τὰ ἄλλα ἡδέως ἠθέλαμεν τὸ ὑπερασπισθῆ· διότι ποῖον σφάλμα εἶναι τὸ νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὐδὲ τὸ πάλαι ὁ χυδαῖος καὶ ἀγράμματος λαὸς δὲν κατελάμβανε πάσας τὰς Γραφάς; τὸ ἐναντίον μάλιστα εἶναι σφάλμα, ἐὰν ᾗθελον εἶπῃ, ὅτι καὶ οἱ χυδαῖοι καὶ ἀγράμματοι τὰς καταλαμβάνουσι· καὶ σφάλμα μέγιστον, καὶ ἀμάρτημα βαρύτατον· διότι ἠθέλαμεν εἶπῃ λόγον, ὅστις ἀφ' οὗ ἀντίκειται εἰς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀφ' οὗ πραγματικῶς ἀποδείκνυται ψευδής, καὶ μωρὸς, εἶναι καὶ ὑβριστικὸς τῶν Θεῶν Γραφῶν, καὶ ἀντικείμενος εἰς ὅλην τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, καθὼς σαφῶς καὶ ἀκριβῶς ἀπεδείχθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν (λγ'. λδ'). Σφάλμα μέγα καὶ φοβερὸν εἶναι, μεταφραστά μου, τὸ νὰ περιορίζῃς τὴν δύναμιν τῶν Γραφῶν εἰς τὴν λέξιν, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει ὁ μέγας Βασίλειος (λόγ. α. κατ' Εὐνομ.). « Εἴ τις ἀδασανίστως κατὰ τὴν πρόχειρον ἐκδοχὴν, φιλῶ παρίστασθαι φιλονεικοῖν τῷ γράμματι πρὸς Ἰουδαίους καὶ γραῶδεις μύθους ἐκτραπείς, πτωχὸς παντελῶς τῶν ἀξίων περὶ Θεοῦ νοημάτων καταγηράσκει. » Ὅθεν καὶ ὁ Θεολόγ. Γρηγόριος λόγον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐλεγκτικῶς ἀποφαίνεται· « τοσαύτης οὐσῆς διαφορᾶς ἐν τοῖς ὀνόμασι καὶ τοῖς πράγμασι, πῶς οὕτω σὺ λίαν δουλεύεις τῷ γράμματι, καὶ γίνῃ μετὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς σοφίας, καὶ συλλαβαῖς ἀκολουθεῖς, ἀφείς τὰ γράμματα; » Σφάλμα μέγα, καὶ ἐντροπὴ μεγάλη εἶναι τὸ νὰ λέγῃς, ὅτι οἱ Λουθηροὶ καταλαμβάνουσι καλῆτερα ἀπὸ ἡμᾶς καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὰς ἁγίας Γραφάς. Σφάλμα μέγα εἶναι τὸ νὰ ἐκλαμβάνῃς ἀνθρώπους

αἱρέσεως ἐφευρετὰς, ὡς τῆς πίστεως θεμελιωτὰς, καὶ νὰ ἐξακολουθῇς εἰς αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν· τὸ νὰ ἐξουθενῇς τὰς ἀγίας Γραφάς, λέγων, ὅτι εἶναι εὐκατάληπτοι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χυδαίους καὶ ἀγραμμάτους. τὸ νὰ λέγῃς, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι γυμνὴ, καὶ ἐστερημένη ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα ψυχωστικὰ βιβλία, καὶ ἔχει ἀνάγκην νὰ εὐεργετηθῇ ὑφ' ἑτεροδόξων. τὸ νὰ γράφῃς, ὅτι ἅπαντες οἱ Ὀρθόδοξοι, καὶ ἱερωμένοι καὶ λαϊκοὶ εἶναι εἰς ἐσχάτην ἀμάθειαν εἰς τὰ πρὸς εὐσέβειαν, καὶ μόλις ὀλίγοί τινες εὐρίσκονται ἐν αὐτοῖς, οἵτινες ἔχουσιν ἀμυδράν τινα ιδέαν τῶν ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς περιεχομένων. Αὐτὰ, σοφὲ μεταφραστὰ, καὶ ὅσα ἄλλα παρόμοια μὲ αὐτὰ, παράλογα, ἄτοπα, βλάσφημα, ἐδημοσίευσας καὶ διὰ τῆς πρώτης σου ἐκθέσεως, καὶ διὰ τῆς δευτέρας, εἶναι σφάλματα μέγιστα, καὶ ἁμαρτήματα φρικτά. Αὐτὰ ἐπιφέρουσι καὶ μῶμον, καὶ κατηγορίαν, καὶ βλάβην, καὶ αἰσχύνην, πρῶτον μὲν εἰς τὸν λέγοντα, ἐπομένως δὲ, εἰς τὸν Κλῆρον, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς ὅλον τὸ γένος· αὐτὰ ἔπρεπε νὰ στεχασθῇς, δι' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ ἐρυθριάσῃς καὶ νὰ συσταλῇς, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τοῦ Λουθηροπαπᾶ τὰς ψευδολογίας, ὁ ὁποῖος, καθὼς ἐκ τῶν πραγμάτων δείκνυται, εὐρών σε εὐχολον εἰς τὴν γνώμην, νοστιμεύεται πολυειδῶς νὰ σὲ παίζῃ. Καὶ τοῦτο βλέποντες οἱ ὁμογενεῖς φίλοι σου, κακίαν λαμβάνουσιν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν πληγὴν. Ἦθελον νὰ εἶπω καὶ διὰ τὰ ῥητὰ, τὰ ὅποια πάμπαν ἀναρμόστως καὶ ἀκκατλήλως φέρεις εἰς μαρτυρίαν δῆθεν καὶ βεβαίωσιν τῶν λόγων σου· ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ ἀναγκάζουσι καὶ ὅσα περὶ μεταφράσεως κατωτέρω φιλοσοφεῖς, νὰ ἀποκριθῶ, ἵνα μὴ παρατείνων τὸν λόγον γίνωμαι προσκορῆς, ἀφίνω μὲν ἐκεῖνα νὰ τὰ κρίνωσιν ἄλλοι, ἐγὼ δὲ στρέφωμαι πρὸς τὰς γενναίας καὶ σοφὰς ἀποδείξεις σου, μὲ τὰς ὁποίας ἀγωνίζεσαι νὰ μᾶς πείσῃς, ὅτι ἡ μετάφρασις, τὴν ὁποίαν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀνεζώσθης, εἶναι καρποφόρος τε καὶ ὠφέλμος.

§ ΕΒ'. Ἀλλ' ἐδῶ δεικνύει πλέον τῆς σοφίας του τὸ ἄκρον ἄωτον· καὶ ἐπειδὴ εἰς τὸ γράμμα μου ἔλεγον, ὅτι ἡ παλαιὰ ἐκείνη τοῦ Μαξίμου μετάφρασις, ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῆς τότε Συνόδου, ὡς ἀκαρπός

καὶ ἀνωφελῆς, καθὼς τὰ Συνοδικὰ διαλαμβάνουσι γράμματα, καθάπτεται τοῦ λόγου, καὶ πρῶτον μὲν μὲ ὀνειδίζει, ὡς ἐκλαμβάνοντα μίαν ἔννοιαν, ἡ ὁποία καὶ ἀντιλέγεται, καὶ διαφιλονεικεῖται, ὡς ἀρχὴν αὐταπόδεικτον καὶ ἀξιωματικὴν· διότι λέγει, οὐδεμίαν ἐπάγω ἀπόδειξιν. Ἐπειτα διὰ νὰ μὴ περιπέσω καὶ ἄλλοτε εἰς αὐτὸ τὸ ἀμάρτημα, λαμβάνει πάλιν τὸν κόπον νὰ μὲ διδάξῃ τί ἐστὶν ἀξίωμα, καὶ ποῖα εἶναι τοῦ ἀξιώματος τὰ γνωρίσματα, ἐπιφέρων καὶ παραδείγματα. Ἀλλ' ἐγὼ, σοφώτατε μεταφραστὰ, καὶ πρότερον σὲ ἐθαύμασα διὰ τὴν μεγάλην σου παιδείαν, καὶ ἤδη πάλιν σὲ θαυμάζω· καθότι μὲ ἀκριβεῖαν καταλαμβάνεις, ὅτι δύο καὶ δύο ἀποτελοῦσι τέσσαρα! καὶ ὅτι τοῖς ἴσοις, ἂν μὲν προσθέσῃς ἴσα, τὰ ὅλα ἐστίαι ἴσα· ἂν δὲ ἄνισα, ἄνισα! καὶ σοὶ εὐχαριστῶ διὰ τὴν σοφὴν σου ταύτην διδασκαλίαν· θαυμάζω ὅμως περισσότερον, πῶς δὲν εἶδες καὶ τὴν κατασκευὴν τῆς ῥηθείσης ἐννοίας, τὴν ὁποίαν εὐθὺς ἐπέφερον ἀπαρалаλλάκτως εἰς τὸ γράμμα σου, καθὼς ἐν τῷ Συνοδικῷ κεῖται γράμματι, ἔχουσιν οὕτως. « Ἡ γὰρ ἔννοια καὶ τὸ βάθος τῶν ἱερῶν Γραφῶν, χωρὶς ἐξηγήσεως τῶν Θεῶν Πατέρων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, οὐδ' αὐτοῖς τοῖς ἀκριβῶς ἐπισταμένοις τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον πρόχειρός ἐστι καὶ εὐκατάληπτος. ἢ δὲν σοὶ φαίνεται κατασκευὴ ἀποχρῶσα τῆς ἐννοίας ἐκείνης οὗτος ὁ λόγος; καὶ ποῖαν σαφεστέραν καὶ ἰσχυρωτέραν ἀπόδειξιν θέλεις ἀπὸ αὐτὴν, ἡ ὁποία ἔχει τὸ πιστὸν καὶ βέβαιον ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας, ἐξ αὐτῆς τῆς αἰσθήσεως; Πολλοὶ εἶναι εἰς τὸν κόσμον, οἵτινες ἀκριβῶς ἐπίστανται τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον· ἀλλ' ὅταν ἀναγινώσκωσι τὴν Γραφὴν, εἰάν δὲν ἔχωσι τὰς ἐρμηνείας τῶν ἁγίων Πατέρων, δὲν δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὴν ἔννοιαν. Ὁ Ἄρειος, ὁ Μακεδόنيος, ὁ Σαβέλλιος, καὶ οἱ τοῦτοις ὅμοιοι, ἐγίνωσκον ἀκριβῶς τὴν Ἑλληνικὴν, τινὲς δὲ τούτων καὶ τὴν Ἑβραϊκὴν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχον τῆς ἐρμηνείας τὸ χάρισμα, (λς'. λζ'.) δὲν ἠδυνήθησαν νὰ γνωρίσωσι τὴν κυρίαν ἔννοιαν. Μὴ θελήσαντες δὲ, ἐξ ὑπερηφανείας καὶ τύφου, νὰ ὀδηγηθῶσι παρὰ τῶν ἐχόντων τὸ χάρισμα, ἔπεσον πτώμα ἐξάϊσιον. Εἰάν λοιπὸν οἱ τὴν

Ἑλληνικὴν ἀκριβῶς ἐξησκημένοι, οἵτινες ἔχουσι γεγυμνασμένην τὴν διάνοιαν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων ἀναγνώσεων, δὲν δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰς γραφικὰς ἐννοίας, ἄνευ τῆς ὁδηγίας τῶν ἁγίων Πατέρων, ποῦ ἔμειναν πλέον οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ συναζώσιν ἐννοίαν σωστήν, οὐδὲ ἀπὸ τὰ κοινὰ βιβλία; Ἐπειδὴ δὲ μὲ τὸν τρόπον ἐκεῖνον δὲν ἡδυνήθης νὰ καταλάβῃς, ὅτι αὐτὸς ὁ λόγος εἶναι βεβαίως τῆς προτάσεως, ἄκουσον αὐτὸν καὶ μὲ ἄλλον τρόπον. Διὰ τοῦτο ἡ μετάφρασις ἐκείνη ἀπηγορεύθη, διότι εἶναι ἀκαρπὸς καὶ ἀνωφελής. Εἶναι δὲ τοιαύτη, ἐπειδὴ ἡ δύναμις τῶν Γραφῶν δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν λέξιν, τὴν ὁποῖαν καταλαμβάνουσι καὶ ὅλοι, ὅσοι ἡξέρουσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλ' εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐννοίαν, τὴν ὁποῖαν δὲν δύνανται οὐδ' αὐτοὶ νὰ καταλάβωσιν ἄνευ ἐξηγητῶν Θεῶν Πατέρων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εἰ δὲ ἀγαπᾷς νὰ ἀκούσῃς τὴν αὐτὴν ἐννοίαν καὶ συλλογιστικῶς, μ' ὅλον ὅτι ἐγὼ εἶμαι ἄπειρος τῶν τοιούτων, ὅμως πρὸς εὐχαρίστησίν σου, ἅς τὸ εἴπωμεν καὶ οὕτω. Πῦν ὅτι οὐ φέρει καρπὸν, ἢ ὠφέλειαν, ἀκαρπὸν ἐστὶ καὶ ἀνωφελές· ἀλλ' ἡ μετάφρασις ἐκείνη τοῦ Μαξίμου, οὐ φέρει καρπὸν καὶ ὠφέλειαν· ἄρα ἀκαρπὸς ἐστὶ καὶ ἀνωφελής, τοῦ συλλογισμοῦ τούτου ἡ μὲν μείζων εἶναι προδήλως ἀξιωματικὴ, ἅτε ὀριστικὴ, καὶ ἀντιστρέφουσα, καὶ σχεδὸν ταυτολογούσα· διὸ καὶ οὐδεμιᾶς δέεται ἀποδείξεως, ὥς φανεράν ἔχουσα καὶ ἄμεσον τὴν συνάφειαν τῶν ὅρων. ἡ δὲ ἐλάσσων ἔχει τὸ βέβαιον ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας· διότι 150 ἥδη χρόνους δὲν ἔφερε κἀνένα καρπὸν, ἢ ὠφέλειαν (καθὼς καὶ ἡ ἀγιοσύνη σου τὸ ὁμολογεῖς) καὶ ἐξ ὧν μὲν λέγεις, μάλιστὰ δὲ, καὶ ἐξ ὧν ἔλαβες τὸν κόπον νὰ κάμῃς ἐκ νέου μετάφρασιν. Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι βέβαιον, ἀληθές, καὶ ἀναντίρρητον. Δίκαιον λοιπὸν ἔχω νὰ θαυμάζω, φίλε μου μεταφραστὰ, πῶς μία τοιαύτη πρότασις, τόσῃ φανεράν καὶ πρόχειρον ἔχουσα τὴν ἀπόδειξιν, παρέσχέ σοι τόσα πράγματα, ὥστε καὶ εἰς κόπον νὰ ἐμβῇς διὰ νὰ μὲ διδάξῃς περὶ ἀξιώματος, καὶ εἰς ἀπορίαν νὰ ἔλθῃς ποῖον τρόπον νὰ ἀκολουθήσῃς, τοῦ συνηγόρου, ἢ τοῦ διώκοντος; Ἐπειδὴ ὅμως

ἐκρίνας εὐλογώτερον νὰ ἀναβῇς εἰς τὸ βῆμα τῶν διωκόντων, « ἵνα μὴ καταλύσῃς, ὡς λέγεις, ἅπερ ὠκοδόμησας, μεταβαίνω καὶ γὰρ εἰς τὸν τόπον τοῦ ἀπολογουμένου, καὶ οὕτω γίνεται μεταξύ μας καινὴ τις καὶ παράδοξος ἀντιπερίστασις.

§ ΕΓ'. Διὰ νὰ μὴ φοβῆσαι ὁμῶς μὴ καταλύσῃς ἃ ἐπωκοδόμησας, ἔπρεπεν ἐξ ἀρχῆς νὰ φροντίσῃς, ἵνα στηρίξῃς τὴν οἰκοδομήν σου ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς ἀληθείας· τὴν ὁμῶς οὐχὶ διώκων ἂν γένης, ἀλλὰ καὶ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας ἂν λάβῃς, δὲν ἤθελες δυνηθῇ νὰ τὴν ὑποστηρίξῃς· διότι καθὼς ἔπεσεν ὅλη ἡ προλαβοῦσα, θέλει πέσῃ καὶ ἡ ἐξῆς, ὡς τὴν αὐτὴν ἔχουσα βάσιν· ὅστις δὲ ἐπὶ σαθροῦ ἐπερείδεται, καὶ πρὶν πέσῃ, εἶναι πεπτωκός. Καὶ βλέπε, εἶπας, ὅτι θέλεις εἶπῃ, ὅσα τῇ φύσει τῆς ὑποθέσεως ἀνήκουσι, καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς δέλτοις εἰσὶ γεγραμμένα. Ἐπειτα λέγεις ὅσα οὕτε εἰς τὴν φύσιν τῆς ὑποθέσεως ἀνήκουσι παντελῶς, οὕτε γεγραμμένα εὐρίσκονται οὐ μόνον ἐν ταῖς ἱεραῖς δέλτοις, ἀλλ' οὐδ' ἐν ταῖς κοιναῖς. Ἡ ὑπόθεσις προδήλως εἶναι, ὅτι ἡ μετάφρασις τοῦ Μαξίμου ἀπηγορεύθη παρὰ τῆς Συνόδου, ὡς ἄκαρπος καὶ ἀνωφελής. Ἡ ἀγιωσύνη σου κατέκρινας τὴν πρότασιν αὐτὴν, ὡς ἀντιλεγομένην, καὶ διαφιλονεκουμένην, καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶδες, ἡ δὲν ἐκατάλαβες τὴν κατασκευὴν τῆς, κατέκρινας καὶ ἐμὲ, ὡς κακῶς δῆθεν ἐκλαμβάνοντα τοιαύτην πρότασιν, ὡς ἀξιώμα. Ἀκόλουθον λοιπὸν ἦτον νὰ ἀποδείξῃς, ὅτι οὐκ ἀπηγορεύθη παντελῶς ἀπὸ τῆς Συνόδου, ἡ ὅτι κακῶς ἀπηγορεύθη. Σὺ δὲ ταῦτα πάντα παραδραμὼν, ἐπιχειρεῖς νὰ δείξῃς, ὅτι ἀπλῶς ἡ μετάφρασις, καθὼς μετάφρασις, σοφίζει· συνάγεις δὲ τοῦτο ἐνθυμηματικῶς ἀπὸ μίαν πρότασιν, ἡ ὁποία οὐ μόνον ἀντιλέγεται, καὶ διαφιλονεκεῖται, ἵνα καὶ γὰρ ταῖς σαῖς λέξεσι χρήσωμαι, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἀποφάσκειται· διότι πόθεν δῆλον, ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ἐκ τῆς μεταφράσεως ἐσοφίσθησαν; λέγεις, ὅτι πάντες διαμαρτύρονται, ἀλλ' ἐκ τῶν πάντων τούτων δὲν σημειοῖς οὐδέν. Ἄν τὸ, πάντες μαρτύρονται, ἤθελεν εἶναι ἱκανὸν νὰ βεβαιώσῃ τὴν πρότασιν, εὐκολος ἤθελεν εἶναι πᾶσα ἀποδείξις· διότι εἰς κάθε ὑπόθεσιν, δύναται καθεὶς εὐκόλως νὰ τὸ με-

παχειρισθῇ. Τοῦτο ὁμοιάζει μὲ ἐκεῖνο, ὅπερ ἐνίοτε συμβαίνει εἰς τοὺς
 χυδαίους ὅταν κρισιολογῶνται, οὔτινες μὴ ἔχοντες ἀποδείξεις, κατα-
 φεύγουσιν εἰς τὸ γενικὸν τοῦτο· ὅλη ἡ χώρα τὸ ἤξευρε. Ἀλλὰ πῶς
 δὲν ἐνθυμήθης τὰς πρὸς ἐμὲ διδασκαλίας σου περὶ αὐτοπίστων προ-
 τάσεων, διὰ νὰ μὴ ἐπιστηριχθῇς εἰς τοιοῦτον σαθρὸν θεμέλιον, τὸ
 ὅποιον σοι ἀνατρέπει ὅλην τὴν οἰκοδομήν; ἡ καθόλου ἔννοια συνά-
 γεται ἐκ τῶν κατὰ μέρος, ὅταν ἐξ ἀκριβοῦς παρατηρήσεως ἤθελεν
 ἀποδειχθῇ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ γνώρισμα, ὅτι εὐρίσκεται εἰς ἕκαστον τῶν
 κατὰ μέρος κατὰ πάντα τρόπον, καὶ τόπον, καὶ χρόνον, καθὼς ὁ
 ὀρθὸς λόγος διδάσκει. Ἀνάγκη λοιπὸν ἦν, ἵνα δείξῃς πρῶτον πῶς
 ἕκαστον ἔθνος ἀπέκτησε τὴν σοφίαν, καὶ νὰ ἀπαριθμήσῃς καὶ ὅλα
 τὰ εἶδη τῆς σοφίας, καὶ ὅταν ἤθελε φανῇ, ὅτι ὅλα αὐτὰ διὰ τῆς
 μεταφράσεως ἀπέκτησε, τότε ἠθέλαμεν δεχθῇ καὶ ἡμεῖς τὴν πρότα-
 σίν σου. Μὲ μόνον δὲ τὸ, πάντες διαμαρτύρονται, κάνεις νοῦν ἔχων,
 δὲν θέλει τὸ ὁμολογήσῃ. Ἀλλ' ἡμεῖς ὥς τὰ παραβλέψωμεν καὶ αὐτὰ
 ὥς παρατηρήσωμεν δὲ τὸν συλλογισμὸν, διὰ τοῦ ὁποίου θέλεις νὰ
 δείξῃς καθολικῶς, ὅτι οὐδεμία μετάφρασις ἐστὶν ἀνωφελὴς, καὶ ἀκαρ-
 πος, λαμβάνων, ὡς ὁμολογούμενον καὶ ἀναντίρρητον, τὸ ἀναπόδεικτον
 ἐκεῖνο. • Πᾶσα μετάφρασις σοφίζει. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ μετάφρασις
 σοφίζει, τὸ δὲ σοφισθῆναι ὠφεληθῆναι ἐστὶν, ἄρα ἡ μετάφρασις ἀ-
 πλῶς λαμβανομένη, ἐπωφελὴς ἐστὶ καὶ καρποφόρος, καὶ οὐχὶ ἀκαρ-
 πος καὶ ἀνωφελὴς. • εὔγε τοῦ συλλογισμοῦ! γενναῖος τῷ ὄντι καὶ
 ἐπιστημονικώτατος! Ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἡ μείζων ἔχει χρεῖαν ἀπο-
 δείξεως· διότι δὲν φαίνεται παντελῶς πόθεν ἔχουσι τὴν συνάφειαν
 οἱ ἐν αὐτῇ ὅροι. Δεύτερον, ἐπειδὴ ὅλη ἡ δύναμις τοῦ συλλογισμοῦ
 στέκεται εἰς τὸν μέσον ὅρον, δι' οὗ συνάπτονται, ἢ διαχωρίζονται
 οἱ δύο ἄκροι, πρέπει νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τὰς δύο προτάσεις
 ἀμεταποιήτως· διὸ καὶ κοινὸς καὶ μέσος ὠνόμασται. Εἰς δὲ τὸν συλ-
 λογισμὸν σου τοῦτον, ἐν ἐκλάβωμεν ὡς μέσον ὅρον τὴν σοφίαν, ἐπει-
 δὴ εἰς τὴν ἐλάσσονα τὸ μετέβαλλες εἰς τὸ σοφισθῆναι, δὲν μένει
 πλέον ὁ αὐτός, ἀλλὰ καὶ διαφέρει τόσον, ὅσον τὸ πάσχειν, ἀπὸ τοῦ

ἐνεργεῖν· ὅθεν οὐδὲ μέσος ὅρος δύναται νὰ εἶναι. Τρίτον, τὸ ὠφελῆ-
θῆναι, ὡς μείζον ὢν ἄκρον, ἔπρεπε νὰ εἶναι εἰς τὴν μείζονα πρότασιν,
ἐξ οὗ καὶ τὴν ὀνομασίαν λαμβάνει· σὺ δὲ ἔδωκας αὐτὸ εἰς τὴν ἐ-
λάσσονα. Τέταρτον, τὸ συναγόμενον, ἐπειδὴ ἐκ τῶν δύο ἄκρων συνά-
γεται πάντοτε ἢ καταφατικῶς, ἢ ἀποφατικῶς, πρέπει νὰ εἶναι τὸ, ἢ
μετάφρασις ἐστὶν ὠφελῆθῆναι. Πέμπτον, ἐὰν ἐκλάβωμεν τὸ ὠφελῆ-
θῆναι, οὐχ ὡς ἓνα τῶν ἄκρων, ἀλλ' ὡς ἐξήγησιν τοῦ σοφισθῆναι, τότε
δὲν σημαίνει ἄλλο ὅλος ὁ συλλογισμὸς, παρὰ, ὅ,τι σημαίνει καὶ ἡ
πρότασις, ἢ μετάφρασις σοφίζει, ἢ ὁποία ὡς ἀναπόδεικτος, εἶναι ἴσον
οὐδενί.

§ ΕΔ'. Αὐτὰ εἶναι, φίλε μου μεταφραστὰ, τὰ ἀνύκοντα εἰς τὴν
ὑπόθεσιν; αὐτὰ εἶναι τὰ γεγραμμένα ἐν ταῖς ἱεραῖς δέλτοις; ἀλλὰ
πῶς οὕτω σοφὸς ὢν, οὐ συνῆκας, ὅτι ἡ μετάφρασις ἀπλῶς λαμβά-
νομένη, εἶναι μία ἀφηρημένη ἔννοια, ἢ ὁποία οὐδὲ συνίσταται καθ'
ἑαυτὴν, οὐδὲ νὰ νοηθῇ δύναται, ἐὰν δὲν ᾔθελε συνεννοηθῇ καὶ ὁ μετα-
φραστὴς καὶ τὸ μεταφραζόμενον; διότι μετάφρασις, δὲν σημαίνει ἄλ-
λο, παρὰ μεταποίησιν, καὶ μεταβολὴν φράσεως διαλέκτου τινος εἰς
φράσιν ἐτέρας διαλέκτου. Αὕτη δὲ ἡ μεταβολὴ καὶ μεταποίησις καθ'
ἑαυτὴν δὲν δύναται νὰ εἶναι οὔτε σοφίζουσα, οὔτε σκοτίζουσα, οὔτε
ἀνωφελής, οὔτε ὠφέλιμος, ἐὰν δὲν ᾔθελε προσαρμοσθῇ εἰς τὰ πράγ-
ματα. Ταῦτα δὲ ἐστὶν οὕτω πολλὰ καὶ διάφορα, ὥστε δύσκολον εἶναι,
ἵνα μὴ εἴπω ἀμήχανον, καὶ τὸ νὰ ἐπαριθμήσῃ τις τὰ εἶδη καὶ τὰς
διαφοράς· διότι πολλοὶ μὲν καὶ διάφοροι οἱ μεταφρασταί, πολλὰ δὲ
καὶ διάφορα τὰ μεταφραζόμενα. Καὶ καθὼς τὰ μεταφραζόμενα δὲν
εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἶδους, καὶ τῆς αὐτῆς ποιότητος, οὕτω καὶ οἱ μετα-
φρασταὶ δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς ἐξως καὶ δυνάμεως. Ἡ δὲ διαφορά
αὕτη γεννᾷ μεγάλην διαφορὰν εἰς τὰς μεταφράσεις, ὥστε ἀδύνατον
εἶναι νὰ ἐννοήσῃ τις, ἢ νὰ εἴπῃ γενικῶς, ὅτι πᾶσα μετάφρασις φω-
τίζει, ἢ σκοτίζει, ἢ ὠφελεῖ, ἢ βλάπτει, ὅταν ὁ μὲν μεταφραστὴς
ᾔθελεν εἶναι καλῶς πεπαιδευμένος καὶ εἰδήμων ἀκριβῶς ἐκατέρων
τῶν διαλέκτων, τῆς τε μεταφραζομένης δηλαδὴ, καὶ τῆς εἰς ἣν

μεταφράζει, ἔχη δὲ καὶ τὴν γνώσιν ἀκριβοῦς τῆς ὑποθέσεως τὴν ὁποίαν μεταφράζει, τοῦτ' ἐστὶν εἶναι ἐγκρατὴς τῆς τέχνης, ἢ ἐπιστήμης, ἢ ἄλλης τινος ἐξεως, περὶ τῆς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς ὁμιλεῖ. Πρὸς δὲ τοῦτοις, ἐὰν καὶ αὐτὴ ᾔθελεν εἶναι καλὴ, καὶ χρήσιμος, καὶ ἐπωφελεῖς, τότε εὐλόγως καὶ ἡ μετάφρασις ἐκείνη λέγεται καλὴ καὶ καρποφόρος καὶ ὠφέλιμος. Ἐὰν δὲ ἡ ὁ μεταφραστὴς ᾔθελεν εἶναι ἀδύνατος καὶ ἀμαθὴς ἢ τῆς ἐτέρας, ἢ καὶ ἑκατέρας τῆς γλώσσης, ἢ τῆς ἐννοίας τοῦ μεταφραζομένου, ἢ τὸ μεταφραζόμενον αὐτὸ ᾔθελεν εἶναι κακὸν καὶ βλαβερόν, καθὼς φέρ' εἰπεῖν τὰ τοῦ Βολταίρου βιβλία, ἢ ἄλλα τοιαῦτα, τίς τότε σώας ἔχων τὰς φρένας ᾔθελεν εἶπῃ τὴν μετάφρασιν ἐκείνην καλὴν ἢ ὠφέλιμον; Ἄν ἐσοφίσθησαν πολλοὶ ἀπὸ τὰς καλὰς καὶ ἐπωφελεῖς μεταφράσεις, ἐσκοτίσθησαν ὅμως καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὰς διεστραμμέναις καὶ κακὰς. Δῆλον λοιπὸν, ὅτι ὅσα εἶπας καὶ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, οὔτε εἰς τὴν φύσιν αὐτῆς ἀντίκουσιν, οὔτε εἰς τὰς βίβλους εὐρίσκονται γεγραμμένα.

§ ΕΞ. Ἀλλ' ὁ σοφὴς μεταφραστὴς, νομίσας, ὅτι ἀποχρόντως ἀπέδειξε καθολικῶς ὠφέλιμον τὴν μετάφρασιν, μεταδίδει ἀπὸ τοῦ ἀπλῶς εἰς τὸ πῆ, καὶ περιστέλλων τὸν ὅρον τῆς μεταφράσεως εἰς μόνην τὴν Γραφικὴν μετάφρασιν, κάμνει ἰδικὰς του διαιρέσεις, καὶ ἐπινοεῖ προτάσεις, ὡς παρ' ἐμοῦ δῆθεν προβαλλομένας, διὰ νὰ λάβῃ πάλιν ἀφορμὴν νὰ μὲ ἐλέγξῃ, ὡς παράνομα δῆθεν καὶ ἀσεβεῖ προβαλλόμενον, καὶ οὕτω σκισμαχῶν, καὶ ἀντιπαραταττόμενος εἰς τὰ τῆς διανοίας του ἐπινοήματα, νομίζει ὅτι θέλει στήσῃ τῆς νίκης τὸ τρόπαιον· ὅς τὰ ἀκούσωμεν λοιπὸν καὶ αὐτά. « Ἐὰν πάλιν (λέγει) ἀνωφελεῖς, καθὼς μετάφρασις τῶν Γραφῶν, τὸ ζήτημά ἐστι, λέγει, σύνθετον, καὶ δέχεται διαιρέσιν » ὅς ἴδωμεν καὶ τὴν διαιρέσιν· « ἢ δὲν ὠφελεῖ, λέγει, ταῦτόν εἰπεῖν, δὲν συμφέρει νὰ μεταφρασθῶσιν αἱ Γραφαί· διότι τὰς ἐννοεῖ ὁ λαὸς καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἢ διὰ νὰ μὴ ἀναγινώσκωνται, καὶ κατανόωνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ. » Βλέπετε διαιρέσιν; ἀλλὰ καὶ οὕτω, φίλε μου μεταφραστὰ, τὸ ζήτημά σου πάλιν ἔμεινεν ἀδιαίρετον· διότι αὐτὰ τὰ ὁποῖα μᾶς εἶπας δὲν εἶναι μέρη

τοῦ ζητήματος, ἀλλ' εἶναι ἀμφίβολος αἰτιολογία τοῦ ζητουμένου, γέννημα τῆς σῆς διανοίας, καὶ ἀπο σκοποῦ βάλλουσα. Διὸ καὶ ἀποφάσκειται οὐ παρ' ἐμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντός ἄλλου νοῦν ἔχοντος. Εἰς μάτην λοιπὸν ἐλαβες τὸν κόπον, καὶ ἐξώδευσας τὸ χαρτί σου, καὶ τὴν μελάνην σου, διὰ νὰ εἴπῃς τόσα λόγια πρὸς ἀναίρεσιν. τὸ προβληθὲν παρὰ τῆς ἀγιωσύνης σου ζήτημα εἶναι, ἂν ἡ μετάφρασις, καθὼς μετάφρασις τῶν Γραφῶν, εἶναι ἀνωφελής. Εἰς τὴν ἐξουσίαν σου ἦτον νὰ λάβῃς, ὅποιον μέρος τῆς ἀποφάνσεως ἀγαπᾷς, ἢ τὴν κατάφρασιν, ἢ τὴν ἀπόφασιν, καὶ νὰ φέρῃς τὰς ἀποδείξεις· σὺ δὲ ἀφείς τὴν σειρὰν τοῦ λόγου ἐπλάσας δύο ψευδεῖς αἰτίας, ὡς τὸ ζήτημα δῆθεν διαιρούσας, καὶ σκιαμαχεῖς μὲ αὐτάς εἰς μάτην, νομιζὼν ὅτι, ὅταν ἀναίρεσῃς αὐτάς, ἀπέδειξας ἀποχρόντως τὴν πρὸτασίң σου· τὸ ζήτημα, φίλε μου, δύναται τῷ ὄντι νὰ διαιρεθῇ, καὶ ὡς ἐκ τοῦ ζητουμένου μὲν, μάλιστα δὲ ἐκ τοῦ διδομένου εἰς τόσα ζητήματα, ὅσα εἶναι τὰ εἶδη, τὰ ὅποια περιλαμβάνει ὁ τοῦ διδομένου ὅρος. Καὶ ἕκαστον πάλιν εἶδος νὰ δικαιρεθῇ εἰς τόσα ἄλλα, ὅσα εἶναι τὰ άτομα, τὰ ὅποια περιλαμβάνει ἕκαστον εἶδος, καὶ οὕτω νὰ γείνῃ μία πληθὺς δυσαριθμητος ζητημάτων. Ἀλλ' ἡ ἀγιωσύνη σου, ἀφ' οὗ τοῦτο δὲν ἐστοχάσθης παντελῶς, ὠνόμασας καὶ διαίρεσιν τὰς δύο ἀσυστάτους αἰτίας, τὰς ὁποίας ἀφ' ἑαυτοῦ ἐφαντάσθης. Ἀλλ' ἡμεῖς ἄς μὴ φιλονεικῶμεν περὶ τούτου· γνωρίζοντες ὅμως, ἐξ ὧν ἐπιφέρεις, ὅτι τὸν ὅρον τῆς Γραφικῆς μεταφράσεως δὲν τὸν ἐκλαμβάνεις γενικόν, ἀλλὰ τὸν περιστέλλεις καὶ τὸν περιορίζεις εἰς μόνην τοῦ Μαξίμου τὴν μετάφρασιν, καὶ τὴν ἰδικήν σου, πρὸς τοῦτα υἷονα καὶ ἡμεῖς ἀποκρινόμενοι λέγομεν, ἀνωφελής καὶ ἀκαρπος εἶναι ἡ Γραφικὴ μετάφρασις καὶ τοῦ Μαξίμου, καὶ ἡ ἰδική σου, οὐχὶ διότι ἐννοεῖ τὰς Γραφὰς ἀκριβῶς ὁ λαὸς καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, οὐδὲ διὰ νὰ μὴ ἀναγινώσκωνται καὶ κατανοῶνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ· ἀπαγε! ἀπόφημι καὶ τὰ δύο. Δὲν ἐφθασα, ἐλέε· Θεοῦ, εἰς τόσῃν ἄνοιαν, ὥστε νὰ προβάλλω τοιαύτας αἰτίας, τὰς ὁποίας οὐδὲ ἡ ἀγιωσύνη σου, στοχάζομαι, ἤθελε τὰς ἐπινοήσεις, ἂν δὲν ἤθελες καταφρονήσεις τὴν

αίτιαν, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἐκ τοῦ Συνοδικοῦ λαβὼν γράμματος ἔγραφον. Ἀλλ' εἶναι ἄκαρπος καὶ ἀνωφελής· διότι μήτε τοὺς πεπαιδευμένους ὠφελεῖ, μήτε τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ ἀγράμματους· τοὺς μὲν, ἐπειδὴ δὲν τοὺς διδάσκει τι πλέον, ἀπὸ ὅσον καταλαμβάνουσι καὶ αὐτοί, ὅταν ἀναγινώσκωσι τὴν πρωτότυπον Ἑλληνικὴν, μᾶλλον δὲ, διότι καλλιτέρα καταλαμβάνουσι τὴν Ἑλληνικὴν ἐκδοσιν τῆς Γραφῆς, παρὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Μαξίμου, καὶ τὴν ἰδικήν σου, αἱ ὁποῖαι διαφθεύρουσι καὶ σκοτίζουσιν ἐν πολλοῖς τὴν ἔμφρασιν τοῦ νοήματος· τοὺς δὲ χυδαίους καὶ ἀγράμματους, διότι αὐτοὶ μήτε νὰ τὰς ἀναγινώσκωσιν ἠξέουσιν, μήτε ἄλλου ἀναγινώσκοντος, νὰ τὰς καταλάβωσιν ἠμποροῦσιν, ἐὰν δὲν ἤθελεν εἶναι ἐξηγητὴς νὰ τὰς ἐρμηνεύῃ. Καὶ τοῦτο ἐπειδὴ ἡ πείρα τὸ ἀποδεικνύει (ἥτις εἶναι ἡ ἰσχυρωτέρα ἀπόδειξις) δὲν ἔχει χρεῖαν ἀποδείξεως ἄλλης. Ἐν πρᾶγμα λοιπὸν, τὸ ὁποῖον μήτε εἰς τοὺς πεπαιδευμένους φέρει ὠφελειαν, μήτε εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους, πῶς δὲν εἶναι ἀνωφελὲς καὶ μάταιον;

Ξς'. Καὶ ὑπομονή, ἂν μόνον ἤθελεν εἶναι ἀνωφελὲς καὶ ἄκαρπος ἡ τοιαύτη μετάφρασις, καὶ δὲν ἤθελεν εἶναι καὶ ἐπιβλαβής. Ἀλλ' αὕτη ἀκριβέστερον ἐξεταζομένη, προξενεῖ καὶ βλάβην μεγάλην, οὐ μόνον διότι αὐξάνει τὴν ἀσάφειαν, καὶ ἐπισκοτίζει τῶν ἐννοιῶν τὰς ἐμφάσεις, τὸ ὁποῖον συμβαίνει καὶ εἰς τὰς ἄλλας μεταφράσεις, ὅταν ἀπὸ μεταφράσεως μετάφρασις γίνηται, ἐξαιρέτως δὲ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ εἰς τὴν χυδαίαν, ὅταν μάλιστα γίνηται κατὰ λέξιν· διότι ἡ χυδαία γλῶσσα, ἐπειδὴ εἶναι διεφθαρμένη Ἑλληνικὴ, δὲν ἔχει τετριμμένας λέξεις ἄλλας, παρὰ ὅσας δηλοῦσι τὰς κοινὰς ἐννοίας, καὶ ὅσα πράγματα εὐρίσκονται εἰς τὴν χρῆσιν, καὶ οὐδὲ εἰς αὐτὰ ὅλα· διότι πολλῶν πραγμάτων ὀνομασίας ἔχουσιν ἐξ ἐτέρας γλώσσης οἱ χυδαῖοι, μὴ καταλαμβάνοντες τὰς ἰδίας. Ὅθεν ὁ μεταφράζων ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ εἰς τὴν ἀπλὴν, ἔρχεται πολλάκις εἰς ἀπορίαν, μὴ ἔχων ἄλλην λέξιν δηλωτικὴν τῆς αὐτῆς ἐννοίας, καὶ ἀναγκάζεται ἢ τὴν αὐτὴν νὰ ἀφήσῃ πάλιν, ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι καταληπτὴ εἰς τὸν χυδαῖον, ἢ νὰ παραφράσῃ τὴν ἐννοιαν, ἢ ξένην νὰ δανεισθῇ,

ἢ νὰ βάλλῃ λέξιν, ἥτις δὲν σημαίνει κυρίως τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν θέλει νὰ φανερώσῃ. Πόσον δὲ τοῦτο βλάπτει καὶ εἰς τὰ ἄλλα συγγράμματα, τὸ ὁμολογοῦσιν ὅσοι ἔλαβον τὴν εἰς τοιαῦτα πείραν. Εἰς δὲ τὰ Γραφικὰ εἶναι ὀλεθριώτατον. Οὐ μόνον λοιπὸν διὰ ταῦτα εἶναι ἐπιβλαβής, ἀλλὰ καὶ διότι τῆς Γραφῆς ἡ δύναμις δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸ γράμμα, ἀλλ' εὐρίσκεται εἰς τὸ πνεῦμα. Διὰ τοῦτο, ὅστις ἀκολουθήσῃ τὸ γράμμα, οὐ μόνον δὲν λαμβάνει καμμίαν ὠφέλειαν, ἀλλὰ καὶ βλάβην μεγίστην. Καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τοῦτο μόνον εἰς τὴν Παλαιάν, τῆς ὁποίας τὸ νόημα εἶναι σκεπασμένον ὅλον, ὡς ὑπὸ παραπετάσματός τινος, ὑπὸ τοῦ γράμματος συγκαλυπτόμενον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Νέαν, ἥτις περιαιρεῖ τὸ κάλυμμα τῆς Παλαιᾶς, καὶ φανερώνει τὴν δόξαν τῆς Θείας σοφίας· διότι ἡ μὲν Παλαιὰ φανερώνει τὰ Πνευματικὰ καὶ Θεῖα σωματικῶς τε καὶ ἀνθρωποπρεπῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ὅθεν βλέποντες οἱ ἀπαιδευτοὶ μέλη σώματος ἐπὶ Θεοῦ, χεῖρας, πόδας, ὄμματα, χεῖλη, ὦτα, κ. τ. λ. καὶ πάθη ἀνθρώπινα, ὕπνον, ἔγερσιν, μεταμέλειαν, ὀργὴν, λύπην, χαρὰν, καὶ ἄλλα παρόμοια, λαμβάνουσι περὶ Θεοῦ ταπεινάς καὶ ἀλλοκότους ιδέας, τὰς ὁποίας εἶναι πολλὰ δύσκολον νὰ τὰς ἐξαλείψῃ τις ἀπὸ τῆς φαντασίας των· διότι οἱ χυδαῖοι, καὶ εἶναι γνωστὸν, αἰσθῆσει μᾶλλον ἄγονται, ἢ λόγῳ· καὶ ὅταν ᾔθελεν ἐγκαθίσθῃ μία ιδέα εἰς τὴν διάνοιάν των, δὲν δύνανται οὔτε τῶν φιλοσόφων αἱ συλλογιστικαὶ μέθοδοι, οὔτε τῶν ρητόρων αἱ εὐγλωττίαι νὰ τὴν ἐξαλείψωσιν, ἀλλὰ καὶ αὐθαδιάζουσιν πολλάκις, καὶ ἐπανίστανται κατ' ἐκείνων, οἵτινες ἐπιχειρήσωσι νὰ τοὺς ἀποστήσωσιν ἀπὸ τὴν ιδέαν, τὴν ὁποίαν αὐτοί, ὡς ἀληθῆ καὶ ὀρθὴν, καὶ ἀγίαν προσεδέχθησαν· ἢ δὲν εἶδομεν τοιαῦτα πολλὰ, καὶ βλέπομεν ἕως τῆς σήμερον; καὶ τί παράξενον, ὅποτε καὶ πολλοὶ τῶν πεπαιδευμένων περιπίπτουσιν εἰς τοιαῦτα πτώματα; Ἡ αἵρεσις τῶν Ἀνθρωπομορφιτῶν ἐκ τοιαύτης αἰτίας ἐγεννήθη, καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἵρέσεις. Διὰ τοῦτο ὁ σοφώτατος τῆς Ἐκκλησίας Πατὴρ, ὁ μέγας, λέγω, Βασίλειος λέγει (λόγ. ἀ. κατ' Εὐνομίου) « Εἴ τις ἀβασανίστως κατὰ τὴν πρόχειρον ἐκδοχὴν φιλῶ παρίστασθαι φιλο-

« νεικοίη τῷ γράμματι, πρὸς Ἰουδαίους καὶ γραῶδεις μύθους ἐκτρα-
 « πείς, πτωχὸς παντελῶς τῶν ἀξίων νοημάτων περὶ Θεοῦ καταγη-
 « ράσκει. Πρὸς γὰρ τῷ ὑλικῇν τινα ἐννοεῖν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ,
 « καὶ κατὰ τοῦτο τοῖς ἀθέοις τῶν Ἑλλήνων συμφέρεσθαι· ἔτι καὶ
 « ποικίλην καὶ σύνθετον ὑπολήψεται ταύτην, ἡλέκτρινον μὲν τὸ ἀπὸ
 « ὁσφύος ἕως ἄνω τὸν Θεὸν εἶναι, τοῦ Προφήτου διηγουμένου, ἐκ
 « πυρὸς δὲ συμβεβλησθαι τὰ κάτω. » Καὶ πάλιν ὁ αὐτός· (αὐτόθι)
 « Ὁ δὲ μὴ πρὸς ὑψηλοτέρας ἐννοίας ἀναβαίνων διὰ τοῦ γράμματος,
 « ἀλλ' αὐτοῦ που τὰς σωματικαῖς ἐγκαταμένων ὑπογραφαῖς, καὶ
 « τοιαύτην τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν παρὰ τοῦ Ἰεζεκιήλ διδασχθεῖς, πάλιν
 « πῦρ εἶναι τὸν Θεὸν παρὰ τοῦ Μωυσέως ἀκούσεται, καὶ παρὰ τοῦ
 « σοφοῦ Δανιήλ πρὸς ἄλλας ὑπολήψεις ἀπενεχθήσεται. Καὶ οὕτως
 « οὐ ψευδεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ μαχομένας ἀλλήλοις ἐκ τῶν γραμμάτων
 « εὑρεθήσεται τὰς φαντασίας ἀναλεγόμενοι. » Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προ-
 φητὰν Ἀβιδι, καὶ περ ἔχων χάρισμα Προφητικόν, ὅμως, ὅταν ἀνε-
 γίνωσκε τὴν Γραφὴν, ἐδέετο τοῦ Θεοῦ νὰ φωτίσῃ τὸν νοῦν του, καὶ
 νὰ ἀνοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, διὰ νὰ καταλάβῃ τὰ ἀνα-
 γινωσκόμενα· « Συνέτισόν με, καὶ ἐξερευνήσω τὸν νόμον σου. » (Ψαλμ.
 ρηϊή.) « Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια
 τοῦ νόμου σου. »

§ ΕΖ'. Ἡ δὲ Νέα, μ' ὅλον ὅτι φαίνεται σαφεστέρα πῶς ἀπὸ τὴν
 Παλαιάν καὶ εὐληπτοτέρα, ὅμως ἐπειδὴ διαλαμβάνει τὰ θαυμάσια
 τῆς Θείας σοφίας, καὶ τὰ Μυστήρια τῆς ὑπερφυῶς οἰκονομίας, ἡ κα-
 τάληψις αὐτῶν ἀπαιτεῖ, καθὼς λέγει ὁ μέγας Βασιλεὺς, « παρε-
 σκευασμένην ψυχὴν, καὶ καθαρῶσαν τῶν παθῶν τῆς σαρκὸς, ἀνε-
 πισκότητον μερίμναις βιωτικαῖς, φιλόπονον, ἐξεταστικὴν. » Ἡ ἀγύ-
 μναστος καὶ ἀσθενὴς διάνοια τῶν χυδαίων, μὴ δυναμένη νὰ διακρίνῃ
 ἀφ' ἑαυτῆς, ὅταν δὲν βοηθῇται ἀπὸ κἀνένα ἐρμηνευτὴν, ἐκτρέπεται
 εἰς δοξασίας ἀλλοκότους, καὶ ἐσφαλμένας προλήψεις, καθὼς καὶ τοῦ-
 το συνέβη εἰς πολλοὺς, μάλιστα καὶ παιδείας τροφίμους. Πολλοὶ
 ἀναγινώσκουσιν εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον τὸ, « πῦρ ἦλθον βαλεῖν εἰς

τὴν γῆν, καὶ τί θέλω, εἰ ἤδη ἀνέφθη.» καὶ « Βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι, ἕως οὗ τελεσθῇ; » καὶ « δοκιεῖτε, ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῇ; οὐχὶ λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἢ διαμερισμόν. » (Λουκ. ιβ'. 49: 50: 51.) κ. τ. λ. Καὶ πάλιν (Ματθ. ι. 35:) « οὐκ ἤλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. » καὶ ἄλλα παρόμοια. Ἐκεῖνοι ὁμῶς μόνοι καταλαμβάνουσιν αὐτὰ, ὅσοι τὰς ἐρμηνείας ἀναγινώσκουσιν. Ἐγὼ ἔτυχον ἀνθρώπου, ὅστις ἐφρόνει, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐσταυρώθη μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν· διότι ἀνέγνωσεν εἰς τὴν μετάφρασιν ἐκείνην τοῦ Μαξίμου τὴν πρὸς Γαλάτας Ἐπιστολὴν, εἰς τὴν ὑποῖαν γράφει, ὅτι « ἐσταυρώθη μαζὶ μὲ τὸν Χριστόν, καὶ δὲν ζῇ πλέον αὐτός. » Καὶ ἦτον εἰς ἰδέαν, ὅτι αὐτὴν τὴν Ἐπιστολὴν ὁ Παῦλος τὴν ἐστείλεν ἀπὸ τὴν ἄλλην ζώην· καὶ ἄλλος παρομοίας διεφθαρμένας ἰδέας εἶχε. καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἄλλα, ἐξ αἰτίας τῆς τοιαύτης ἀναγνώσεως. Καὶ δὲν εἶναι παράξιον τοῦτο εἰς ἀμαθεῖς ἀνθρώπους, ὅποτε ἐφάνησαν καὶ πεπαιδευμένοι ἔχοντες τοιαύτας στρεβλὰς ἰδέας, ἐπαιριώμενοι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν, καὶ κατατολμῶντες τῶν τοῦ πνεύματος χωρὶς πνεύματος, καθὼς εἰς τὰ, « πρωτότοκος πάσης κτίσεως » καὶ, « πρωτότοκος τῶν νεκρῶν » καὶ « πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς » καὶ τὸ, « ἐγέννησε τὸν Υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον » καὶ, « ὁ Πατήρ μου μερίζων ἐστίν, καὶ ἄλλα πλεῖστα, καὶ εἰς τὰς Ἐπιστολάς τῶν Ἀποστόλων καὶ εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον· τὰ ὅποια ἄνθρωποι μὲ παιδεῖαν κακῶς ἐκλαμβάνοντες ἐξετραχηλίσθησαν εἰς διαφόρους κρημνούς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Προφήτης Ἰσακὲ λέγει (Κεφ ιδ'. 9.) « Τίς σοφὸς καὶ συνίσει ταῦτα; ἢ τίς συνετός, καὶ ἐπιγνώσεται αὐτά; » θέλων νὰ δεῖξῃ, ὅτι δὲν εἶναι τοῦ παντός νὰ καταλαμβάνῃ τὰ τοιαῦτα παρὰ ἐκείνων μόνον, οἵτινες ἠξιώθησαν τοῦ τοιούτου χαρίσματος· ὅθεν καὶ ὁ Θεὸς Χρυσόστομος παραινεῖ, λέγων· « Οὐ δεῖ ἀπλῶς ἐπιχειρεῖν τοῖς Θεοῖς λογίοις. » Καὶ ὁ ἱερὸς Θεοδώρητος· « οὐχ ἅπαντες, οἱ τοῖς Θεοῖς ἐντυγχάνοντες λογίοις, τὰ τούτων κατανοοῦσι θαυμάσια, ἀλλ' οἱ τῆς ἀνωθεν ἀπολαύοντες ἀγγλῆς. » (Ψαλ. ριγ.) Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος (περὶ τοῦ Πνευμ. Κεφ. κἀ.)

• Ὁ φιλή τῇ διανοίᾳ τοῦ γράμματος προσκαθήμενος, καὶ αὐτοῦ που περὶ τὰ νομικὰ παρατηρήματα διατρίβων, οἷόν τινα παραπετάσματος, τῇ ἰουδαϊκῇ τοῦ γράμματος ἐκδοχῇ, τὴν καρδίαν ἑαυτοῦ συγκεκάλυπται. » Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία δὲν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἀμαθεῖς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Θείων Γραφῶν, ἄνευ τῆς ἐρμηνείας τῶν ἀγίων Πατέρων.

§ ΕΠΙ. Ἀλλ' ὁ σοφὸς μεταφραστὴς, δὲν δέχεται τοῦτο· διότι, λέγει, φέρει ἀντίφασιν εἰς τὸ ἱερὸν ἡμῶν δόγμα. Διὸ καὶ φοβεῖται, λέγει, νὰ συγκατανεύσῃ, καθότι ἐὰν συγκατανεύσῃ, πρῶτον μὲν ἀντιτάσσεται τῇ Θείᾳ βουλήσει· δευτέρον ἀνατρέπει τὰς Ἐκκλησιαστικὰς διαταγὰς· τρίτον ἀντιλέγει εἰς τὰς ἱερὰς Γραφάς, καὶ εἰς τὰ θεσπίσματα τῶν Ἀποστόλων, τῶν ἱερῶν Συνόδων, καὶ Θεοφόρων Πατέρων· καὶ τέταρτον ὑποβάλλει, λέγει, τὸν ἑαυτὸν τοῦ καὶ τὸν λαὸν εἰς δεινὰ ἀναπόδραστα, καὶ εἰς φρικώδεις ἀράς. Καὶ εἰς ἀπόδειξιν τούτων δῆθεν ἐπιφέρει ἄρκετὰ λόγια συνηγμένα ἀπὸ τὰς ἀγίας Γραφάς, καὶ τοὺς ἀγίους Πατέρας, τὰ ὅποια πρὸς μὲν τὴν ἐμὴν πρότασιν δὲν ἀνήκουσι παντελῶς· τὴν δὲ παρὰ τῆς ἀγιωσύνης τοῦ πλαττωμένην ἀποχρόντως ἀναιροῦσι. Καὶ οὗτος εἶναι ὁ τρόπος τοῦ μεταφραστοῦ μας, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεται, καθὼς εἶδομεν εἰς ὅλην αὐτὴν τοῦ τὴν ὁμιλίαν, τὸ νὰ πλάττῃ ἰδίᾳς προτάσεις, ἔπειτα νὰ τὰς ἐλέγχῃ, ὡς δῆθεν ὑπ' ἐμοῦ προτεινομένας. Καὶ μὲ τοῦτο τί ἄλλο κατορθώνει, παρὰ φανερῶνει, ὅτι μὴ ἔχων λόγους νὰ ἀπαντήσῃ ἀπ' εὐθείας εἰς τὰ παρ' ἐμοῦ, καταφεύγει εἰς τοιαῦτα σοφίσματα, τὰ ὅποια καὶ ὁ πλέον ἀμαθὴς δύναται νὰ τὰ καταλάβῃ; Ἀλλ' ὅτι μὲν τὸ παρ' ἐμοῦ προτεινόμενον δὲν ἐπιφέρει οὐ μόνον ἀντίφασιν, ἀλλ' οὐδὲ μικράν τινα ἐναντίωσιν εἰς τὰ Ὁρθόδοξα δόγματα, μάλιστα δὲ καὶ τὸνναντίον, εἶναι σύμφωνον τῷ δόγματι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἱκανῶς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀπεδείχθη. (κῆ. μγ. μῆ.) καὶ χωρὶς δὲ τῶν ἐμῶν ἀποδείξεων οὐ μόνον καθεὶς τὸ καταλαμβάνει, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μεταφραστὴς, ἂν θελήσῃ νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, θέλει πάντως ὁμολογήσῃ, ὅτι τὸ νὰ ἐκδοθῶσιν αἱ ἱερὰὶ Γραφαὶ μετὰ τῆς κοινολεκτικῆς ἐρμηνείας τῶν

ἀγίων Πατέρων, εἶναι πολὺ καλλίτερον καὶ ὠφελιμώτερον εἰς τοὺς ἀμαθεῖς καὶ εἰς τὸν λαόν, (περὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀγιωσύνη του δεικνύει, ὅτι φροντίζει) παρὰ τὸ νὰ ἐκδοθῶσιν ἄνευ τῆς ἐρμηνείας χυδαίως καὶ δῆλον, ἐξ ὧν δὲν ἐπιφέρει τὰς ἀντιρρήσεις του ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν πρότασιν, ἀλλ' ἀφαιρῶν ἀπ' αὐτῆς τὸν προσδιορισμόν διότι συναίσθάνεται, ὅτι πρὸς τελείαν τὴν πρότασιν δὲν ἔχει τί νὰ εἴπῃ μ' ὅλον τοῦτο νομίζει, ὅτι διὰ τῶν σοφισμάτων του συγκρούει τὸν δόλον, καὶ διὰ τοῦτο σχηματίσας τὸν λόγον, ὥσανει ἐγὼ ἤθελον τὸν ἀναγκάσῃ νὰ συγκατανεύσῃ διὰ νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν κοινοποίησιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν, ἀποποιεῖται τὸ πρᾶγμα, ὡς δῆθεν φοβούμενος, μὴ ἤθελεν ὑπολάβῃ τις, ὅτι δὲν εἶναι τέκνον τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ μὴ ἤθελε γένῃ ἐνοχος μεγίστης ἁμαρτίας, καὶ καταδικασθῇ εἰς τὴν κόλασιν. Βλέπετε πανουργίαν;

§ ΕΘ'. Ἀλλ' ὦ καλὲ μεταφραστὰ, πόθεν περιεχύθη σοι ἡ τοσαύτη ὀμίχλη, ὥστε νὰ μὴ δύνασαι νὰ γνωρίσῃς, ὅτι αἱ τοιαῦται πανουργίαι δὲν ἀνήκουσι παντελῶς, οὔτε εἰς τὴν παιδείαν σου, οὔτε εἰς τὸ ἐπάγγελμά σου, οὔτε εἰς τὴν ὑπόληψίν σου; Λέγεις, ὅτι ἐθαύμασας, διότι σοὶ ἔγραφον, ὅτι ἐθαύμασα, ἀναγνούς τὴν πρὸς τὴν ἱεράν Σύνοδον ἐπιστολήν σου. Ἐθαύμασα ἐγὼ τότε, διότι ὑποσχόμενος, ὅτι θέλεις λύσῃ ὅλα τὰ ἀντιπίπτοντα, οὐ μόνον δὲν ἔλυσας κἀνέν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔδεσες περισσότερον καὶ μάλιστα, ὅτι δὲν ἐνθυμήθης τὸ ἀναγκαιότερον πάντων, ὅπερ ἦν ἡ πρὸ 150 χρόνων γενομένη κατὰ τῆς ὁμοίας μεταφράσεως τοῦ Μαξίμου ἀπαγόρευσις. Θαυμάζω δὲ καὶ τώρα, καὶ ἀπορῶ, καὶ ἐξίσταμαι περισσότερον, * πῶς καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν, καθὼς γράφεις, καὶ σύννους γενόμενος, καὶ πολλοὺς ἀνακυκλήσας λογισμοὺς, καὶ πολλαχῶς ἀνερρευνήσας τὸ πρᾶγμα, δὲν ἠδυνήθης νὰ γνωρίσῃς, ὅτι διὰ τῶν τοιούτων τρόπων σεαυτὸν ἀτιμάζεις διότι τίς σοι εἶπεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κοινοποιηθῶσιν αἱ ἱεραὶ Γραφαί, τὸ ὁποῖον, ὡς Ὁρθόδοξος δῆθεν ὢν Χριστιανός, ἀποποιεῖσαι; μήπως εἰς τὴν ἰδικήν σου ἐξουσίαν, ἢ τὴν ἰδικήν μου στέχεται τοῦτο τὸ ἔργον; Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία νεοσύστατός τις εἶναι ἢ νεοσύλλε-

κτος, ὥστε νὰ ἔχῃ χορίαν ἀπὸ τὴν σκέψιν τὴν ἰδικήν μας, ἂν πρέ-
 πη νὰ κοινοποιηθῶσιν αἱ Γραφαὶ, ἢ ὄχι; Αὐτὴ εἶναι παλαιὰ καὶ
 ἀρχαία, « καὶ ἐπωκοδομημένη τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προ-
 φητῶν, ὄντος ἀκρογωνίου λίθου αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, » καὶ
 ἔχει πρὸ πάντων τῶν ἄλλων καὶ τὰς ἁγίας Γραφάς, καὶ ὅλα τὰ
 ἀναγκαῖα καὶ χρειώδη, ὅσα ἀφορῶσι πρὸς σωτηρίαν πάντων τῶν
 προσερχομένων εἰς αὐτὴν μετὰ πίστεως· δὲν περιμένει τώρα ἀπὸ
 τὴν ἀγιοσύνην σου, μήτε ἀπὸ τὴν ἐταιρίαν τῶν Βρετανῶν, διὰ νὰ
 τὴν συστήσωσιν. Ἐγὼ σοι ἔλεγον, ὅτι δὲν εἶναι πρέπον, οὔτε συμ-
 φέρον νὰ δίδωνται τὰ Θεόπνευστα βιβλία τῶν ἱερῶν Γραφῶν εἰς χεῖ-
 ρας τῶν ἀγραμμάτων καὶ ἀπαιδευτῶν, ἄνευ τῆς ἐρμηνείας τῶν ἁγίων
 Πατέρων. Ἄν ἔχῃς λόγους πρὸς τοῦτο νὰ ἀπαντήσῃς, ἀπάντησον·
 εἰδὲ μὴ ἔχεις, τί ὑποκρίνεσαι καὶ δολιεύεσαι, καὶ πλάττεις ἀντιθέους
 προτάσεις, ὡς ἐκ τῶν ἐμῶν λόγων δῆθεν ἀναφουρένας, ἵνα τῷ μὲν
 δοκεῖν ᾗς τῆς ἀληθείας ὑπερασπιστὴς, τῷ δὲ πράγματι, αὐτῆς μὲν
 ἀντίμαχος, καὶ πολέμιος, τοῦ δὲ ψεύδους προστάτης; ἢ νομίζεις,
 ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουσι νοῦν, ὥστε νὰ ἐλέγξωσι τὴν ἀπάτην;
 διὰ τοῦτο καὶ ἐξ αὐτῶν σου τῶν λόγων πίπτεις· διότι ὅσα εἶπες,
 ὅτι φοβεῖσαι ἐὰν ἤθελες δεχθῇ τὴν συμβουλὴν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι
 ἐμὴ, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς ἀνωτέρω ἐδείχθη, εἰς ὅλα γίνεσαι
 ἔνοχος ὡς ἀντίπαλος, τοῦτέστιν ἀντιτάσῃ τῇ θεῇ βουλήσει, ἀνα-
 τρέπεις τὰς Ἐκκλησιαστικὰς διαταγὰς, ἀντιλέγεις εἰς τὰς ἱεράς
 Γραφάς, καὶ εἰς τὰ θεσπίσματα τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἱερῶν Συνόδων,
 καὶ Θεοφόρων Πατέρων, καὶ καθυποβάλλεις καὶ σεαυτὸν, καὶ τὸν
 λαὸν εἰς ἀναπόδραστα δεινὰ, καὶ φρικώδεις ἀράς, καὶ ἄκουσαν.

§ Ο. Βλέπομεν εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ὅτι ἐκ πρώτης ἀρχῆς,
 ὅτε τὸν νόμον ἔδωκεν ὁ Θεός, δὲν τὸν ἔδωκεν εἰς τὸν λαόν, ἀλλ' εἰς
 τὸν Μωϋσῆν, καὶ αὐτῷ προσέταξε νὰ τὰ διδάξῃ εἰς τὸν λαόν. Ὁ
 Μωϋσῆς ἀνέβαινεν εἰς τὸ ὄρος, αὐτὸς ἐμβαινεν εἰς τὴν νεφέλην, ὁ δὲ
 λαὸς μὴτε νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸ ὄρος δὲν εἶχεν ἄδειαν, καὶ τοι προ-
 κεικαθαυμένος, ἀλλ' ἐστέκετο μακρόθεν· « Εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν,

τάδε ἐρεῖς τῷ οἴκῳ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ. (Ἔξοδ. κ'. 22.) καὶ εἰς ὅλα τὰ βιβλία, καὶ τῆς Ἐξόδου, καὶ τοῦ Λευϊτικοῦ, καὶ τῶν Ἀριθμῶν, καὶ τοῦ Δευτερονομίου οὕτως εὐρίσκομεν. « Εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν. » ἐνίοτε δὲ καὶ πρὸς Ἀαρὼν, καὶ μετὰ τούτους πρὸς Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, καὶ πρὸς Ἐλεάζαρ, καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τοὺς Προφῆτας, οὐχὶ δὲ πρὸς τὸν λαόν. Ὅσας ἐντολάς ἔδωκεν, καὶ ὅσας παραγγελίας, ἀμμίαν δὲν ἔδωκεν ἀμέσως πρὸς τὸν λαόν, ἀλλ' εἰς τὸν Μωϋσῆν, καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν αὐτάς εἰς τὸν λαόν. « Καὶ λαβὼν, λέγει, τὸ βιβλίον τῆς Διαθήκης ἀνέγνω εἰς τὰ ὦτα τοῦ λαοῦ. » (Ἔξοδ. κέ. 7.) « Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με (λέγει ὁ Μωϋσῆς) βάρδι-
 σον εἶπον αὐτοῖς, ἀποστράφητε ἡμεῖς εἰς τοὺς οἴκους ὑμῶν, σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ, καὶ λαλήσω πρὸς σέ τὰς ἐντολάς, καὶ τὰ κρίματα, καὶ τὰ δικαιώματα, ὅσα διδάξεις αὐτούς. » (Δευτερ. Κεφ. ε'. 30: 31.) Πολλάκις δὲ καὶ ὁ Μωϋσῆς αὐτὸς δὲν ἐλάλει ἀμέσως εἰς τὸν λαόν τὰς προσταγὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἰς τοὺς Ἱερεῖς, καὶ Πρεσβυτέρους τοῦ λαοῦ, καὶ ἐκεῖνοι διεβίβαζον αὐτάς εἰς τὸν λαόν. « Ἦλθε δὲ Μωϋσῆς καὶ ἐκάλεσε τοὺς Πρεσβυτέρους τοῦ λαοῦ, καὶ παρέθηκεν αὐτοῖς πάντας τοὺς λόγους τούτους, οὓς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Θεός. » (Ἔξοδ. ιθ'. 7.) καὶ πάλιν. « Ἐκάλεσε Μωϋσῆς αὐτούς, καὶ ἐπεστράφησαν πρὸς αὐτὸν Ἀαρὼν, καὶ πάντες οἱ Ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς, καὶ ἐλάλησε Μωϋσῆς πρὸς αὐτούς. » (αὐτόθι λδ'. 31.) καὶ ἐν Κεφχαΐφ ιβ'. « Καὶ ἐποίησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, καθὼς ἐνετείλατο Κύριος τῷ Μωϋσεῖ, καὶ τῷ Ἀαρὼν πρὸς αὐτούς, οὕτως ἐποίησαν. » καὶ ἀφ' οὗ ἔγραψεν αὐτὰ εἰς τὸ βιβλίον, κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου του δὲν ἔδωκεν αὐτὸ εἰς τὸν λαόν, ἀλλ' εἰς τοὺς Ἱερεῖς καὶ Πρεσβυτέρους. « Καὶ ἔγραψε Μωϋσῆς τὰ ῥήματα τοῦ νόμου τούτου εἰς βιβλίον, καὶ ἔδωκε τοῖς Ἱερεῦσι, τοῖς υἱοῖς τοῦ Λευὶ, τοῖς αἵρουσι τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης Κυρίου, καὶ τοῖς Πρεσβυτέροις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. » καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν. « Ἠνίκα δὲ συνετέλεσε Μωϋσῆς γράφων πάντας τοὺς λόγους τοῦ νόμου τούτου εἰς βιβλίον ἕως εἰς τέλος, καὶ ἐνετείλατο τοῖς Δευίταις, τοῖς

αἵρουσι τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης Κυρίου λέγων· λαβόντες τὸ βιβλίον τοῦ νόμου τούτου, θήσετε αὐτὸ ἐκ πλαγίων τῆς Κιβωτοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἔσται ἐκεῖ σοι εἰς μαρτύριον· » (Δευτερον. λβ'. 24: 25: 26.) Βλέπεις ποῦ διορίζει νὰ βάλῃωσι τὸ βιβλίον; οὐχὶ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐκ πλαγίων τῆς Κιβωτοῦ, ὅπου ὁ λαὸς δὲν ἠδύνατο οὐδὲ νὰ πλησιάσῃ· διὰ νὰ τὸ λαμβάνωσιν οἱ ἱερεῖς ἐκεῖθεν, ὅταν εἶναι χρεῖα, καὶ νὰ τὸ ἀναγινώσκωσιν εἰς τὸν λαόν. Σὺ δὲ λέγων καὶ δι᾽ ἰσχυρίζομενος, ὅτι ἀμέσως ὁ λαὸς πρέπει νὰ ἀναγινώσκῃ τὰς Γραφὰς ἄνευ ὁδηγίας, ἄνευ ἐρμηνείας, δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι ἀντιτάσῃ τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ;

§ ΟΑ. Τὴν βουλὴν αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τὴν βλέπομεν καθαρώτερον εἰς τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον, ὅπου ζητεῖ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πιστὸν καὶ φρόνιμον οἰκονόμον, διὰ νὰ ἐγχειρίσῃ εἰς αὐτὸν τὴν Πνευματικὴν τροφὴν τοῦ λαοῦ: » Τίς ἐστὶ, λέγει, ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον, » (Λουκ. ιβ'. 42.) Καὶ καθὼς ἄλλος Εὐαγγελιστὴς λέγει (Ματθ. κδ'. 45·) » τοῦ διδόναι αὐτοῖς τὴν τροφὴν ἐν καιρῷ. » Τί ἐστὶ τὸ σιτομέτριον; ποία εἶναι ἡ τροφή; φανερόν, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ λόγος τῆς σωτηρίας, τὰ Θεῖα διδάγματα, τὰ ὅποια περιέχονται ὡσὰν εἰς σιτοβολία τινα εἰς τὰς ἁγίας Γραφὰς. Αὐτὴν τὴν τροφὴν, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, χρεωστεῖ νὰ τὴν διανέμῃ εἰς τοὺς πιστοὺς, οἵτινες εἶναι ἡ θεραπεία, τοῦτέστιν οἱ θεράποντες τοῦ Κυρίου, οὐχ ὁ τυχὼν, ἀλλ' ὅστις διωρίσθῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖν τοῦτο, καὶ ἐνεχειρίσθῃ τὰ σιτοβολία, ἅτινα εἶναι προδήλως αἱ ἱεραὶ Γραφαί· σὺ δὲ σημειώσον καὶ τὰς δύο ταύτας λέξεις, τὸ σιτομέτριον, καὶ τὸ ἐν καιρῷ, διὰ τῶν ὁποίων θέλει νὰ φανερώσῃ, ὅτι οὔτε τὴν αὐτὴν ποσότητα πρέπει νὰ δίδῃ εἰς ὅλους, οὔτε εἰς ἓνα καιρὸν, ἀλλ' εἰς μὲν τοὺς τελειοτέρους, καὶ ἤδη γεγενησμένα τὰ αἰσθητήρια ἔχοντας νὰ δίδῃ τὴν στερεωτέραν τροφὴν, εἰς δὲ τοὺς ἔτι νηπίους, καὶ μὴπω γενομένους ἱκανοὺς νὰ ἀκούσωσι τὰ τελειότερα, νὰ δίδῃ τὸ γάλα, τοῦτέστι τὴν ἀνήκουσαν αὐτοῖς

διδασκαλίαν* (λέ. λς'. μγ'*) οὐ γὰρ πάντες εἰς ἓνα καιρόν εἰσιν ἱκανοὶ νὰ δεχθῶσι τὴν αὐτὴν ἐπίσης τροφήν* διὰ τοῦτο ζητεῖ καὶ πιστὸν καὶ φρόνιμον δοῦλον εἰς τὸ ὑπουργημα τοῦτο, διὰ νὰ ἡξεύρῃ νὰ διακρίνῃ τοὺς καιροὺς, καὶ τὰς δυνάμεις τῶν ὑποδεχομένων τὴν τροφήν. Τὸ αὐτὸ ἐφάνέρωσεν ὁ Κύριος καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστάς· ἔνθα λέγει, « ὅτι ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ. » τί δηλοῦσιν αὐτὰ τὰ δηνάρια; ἀναμφιλέκτως, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἱεροὶ ἐξηγηταὶ συμαρτυροῦσι, τὰς δύο Διαθήκας, τὴν Παλαιὰν δηλαδή, καὶ τὴν Νέαν Γραφήν. Αὐτὰ λοιπὸν δὲν τὰ ἔδωκεν εἰς τὸν ἀσθενοῦντα, ἀλλ' εἰς τὸν πανδοχέα, εἰς ἐκεῖνον δηλαδή, εἰς τοῦ ὁποίου ἐνεχείρισε τοῦ ἀσθενοῦντος τὴν ἐπιμέλειαν, τοῦτέστιν εἰς τοὺς Προεστῶτας τοῦ λαοῦ, Ἀρχιερεῖς, Ἱερεῖς, Διδασκάλους, Ποιμένας. Καὶ ἄλλας δὲ πολλὰς μαρτυρίας καὶ ἀποδείξεις εὐρίσκωμεν εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς, αἱ ὁποῖαι σαφῶς μᾶς διδάσκουσιν, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει νὰ εὐρίσκωνται τὰ ἱερὰ βιβλία τῶν ἁγίων Γραφῶν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπαιδεύτων καὶ ἀμαθῶν· ἀλλὰ θέλει νὰ κρατῶσιν οἱ διωρισμένοι τοῦ λαοῦ προστάται, καὶ αὐτοὶ νὰ τὰ ἀναγινώσκωσι, καὶ νὰ τὰ διερμηνεύωσιν εἰς τὸν λαόν. ὅστις δὲ τάναντία τούτων δογματίζει, καὶ νομοθετεῖ, καὶ ἀγωνίζεται νὰ κατορθώσῃ, δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι ἀντιβαίνει, καὶ ἀντιτάσσεται εἰς τὴν θεῖαν βουλήν; Καὶ τίς ἀμφιβολία;

§ OB'. Σύμφωνοι τῷ θείῳ βουλήματι εἶναι καὶ αἱ διαταγαὶ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ πῶς ἦν δυνατόν νὰ εἶναι διαφορετικά; τὰ αὐτὰ θεσπίζουσι καὶ οἱ Κανόνες, καὶ οἱ ὅροι τῶν ἱερῶν Συνόδων, καὶ αἱ κατὰ μέρος διδασκαλαὶ τῶν Θεοφόρων Πατέρων. Διότι καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ὁδηγούμενοι, ὑφ' οὗ καὶ οἱ Προφῆται, καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ἐλάλησαν καὶ ἐθέσπισαν, κατὰ τῶν ὁποίων ἐτόλμησας ἡ ἀγιοσύνη σου νὰ εἴπῃς τόσας βλασφημίας, ὅσας ἐν τοῖς προόρη-
 θεῖσιν ἐξηλέγξαμεν. Ἡ μικρά σοι φαίνεται ἡ βλασφημία τὸ νὰ λέγῃς, ὅτι οἱ ὑπομνηματισμοὶ τῶν θείων Πατέρων ἐγίναν ἀφορμὴ νὰ ἐκλείψῃ καὶ ὁ ζήλος τῆς Πίστεως, καὶ ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια, καὶ νὰ

γεννηθῶσιν αἱ αἱρέσεις; καὶ, ὅτι ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ μετὰ γενέστεροι νὰ ἀντιθεσπίσωσι καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Ἀποστολικῶν θεσπισμάτων, καὶ τ' ἄλλα, ὅσα μέχρις ὧδε εἶδομεν; εἰς τὰ ὅποια, μὴ ἀρκεσθεῖς, φαίνεται, ἀγωνίζεσθαι τῶρα νὰ τοὺς κάμῃς καὶ ψευδομάρτυρας· καὶ διὰ τοῦτο ἀποσπῶν καὶ σπαράττων, καθὼς λέγει ὁ θεὸς Χρυσόστομος (εἰς τὴν ῥῆσιν, ἐγὼ Κύριος. τόμ. 5. 160) ῥήματά τινα καὶ ἀπὸ τὰς ἁγίας Γραφάς, καὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρας φέρεις εἰς βεβαίωσιν δόξαν τῶν λόγων σου. Ἀλλ' αὐτὰ καὶ οὕτω διεσπαργμένα ἀπὸ τὴν ὁλομέλειαν καὶ σειρὰν τῆς ἐννοίας, δὲν ἀποβάλλουσι τῆς ἀληθείας τὴν λαμπρότητα. Ἀλλ' εἰς ἐκείνον, ὅστις δὲν τὰ ἀκούει, κατὰ τὴν παρομιάν, ἄκροις ὦσιν, ἀλλ' ἐξετάζει αὐτῶν τὴν κυρίαν ἐννοίαν, μαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν. Ἐρεῦνησον καὶ ἵδε τί σημαίνει τὸ, « Ταῦτα ἐρεῖς τῷ οἴκῳ Ἰακώβ, καὶ ἀναγγελεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ » καὶ τὸ, « Ἀκούετε τῆς φωνῆς μου, καὶ προσέχετε, καὶ ἀκούετε τοὺς λόγους μου. » (τοῦ Προφ. Ἠσαΐου) καὶ τὸ, « ἀκούσατε λόγον Κυρίου οἶκος Ἰακώβ, καὶ πᾶσα ἡ πατριὰ οἴκου Ἰσραὴλ. » (τοῦ Ἰερεμ.) τὰ ὅποια φέρεις εἰς μαρτυρίαν· Δηλοῦσιν ἄρα ταῦτα, ὅτι πρέπει αἱ Ἰσραὴ Γραφαὶ νὰ εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀπαιδευτῶν, ἢ ὅτι δύνανται ἄνευ ὁδηγίας, καὶ διδασκαλίας οἱ ἀμαθεῖς νὰ γνωρίσωσιν, ἢ νὰ μάθωσι τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ; καὶ τίς ἤθελεν εἶναι τόσο ἀδιάκριτος, ὥστε νὰ εἴπῃ τοῦτο; τὸ αὐτὸ σημαίνουν καὶ ὅσα ῥητὰ ἀναφέρει τῶν ἁγίων Πατέρων, καθὼς καὶ ἡ περικοπὴ τοῦ Κανόνος, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει, τῆς 5. Συνόδου· « Καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτοὺς, καὶ ποιῶμεν χρονίζειν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν Γραφῶν. » Βλέπεις; κατηχοῦμεν, λέγει· τί ἐστὶ κατηχοῦμεν; ὁδηγοῦμεν πρὸς τὴν Εὐσέβειαν, διδάσκομεν τῆς Πίστεως τοὺς ὅρους καὶ τὰ καθήκοντα. Δὲν λέγει, ὅτι αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν τὰ μαθαίνουνσι· διότι, εἰν ἦτον τοῦτο, τίς ἦ χρεῖα τῆς κατηγήσεως; τὸ αὐτὸ λέγει καθαρῶς καὶ περιστατωμένως καὶ ὁ λβ'. κανὼν τῆς αὐτῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὸν ὁποῖον καὶ ὁλόκληρον ἐκτεθήκαμεν ἀνωτέρω (νγ.) καὶ καθολικῶς

εἰπεῖν, καὶ αἱ Θεῖαι Γραφαί, καὶ αἱ ἱεραὶ Σύνοδοι, καὶ ὅλα τὰ Πνευματέμφορα στόματα τῶν Θεοφόρων Πατέρων αὐτὸ διδάσκουσιν, αὐτὸ παραγγέλλουσι. Ποία λοιπὸν ἀμφιβολία, ὅτι ὁ τὰ ἐναντία τούτοις φρονῶν, καὶ διδάσκων, καὶ ἀγωνιζόμενος νὰ δώσῃ τὰς Θεοπνεύστους Γραφὰς εἰς χεῖρας τῶν ἀπαιδευτῶν χωρὶς ὁδηγίας ἀνεὺ ἐρμηνείας τῶν Θεοφόρων Πατέρων, καὶ τῇ θεῇ βουλήσει ἀντιτάσσεται, καὶ τὰς θείας περιφρονεῖ Γραφὰς, καὶ εἰς τὰς διαταγὰς ἀντιβαίνει τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοὺς Κανόνας τῶν ἱερῶν Συνόδων παραβαίνει, καὶ ὅλων τῶν Θεοφόρων Πατέρων τὰς διδασκαλίας; Ὅστις δὲ ταῦτα τολμᾷ, δὲν εἶναι φανερόν, ὅτι καθυποβάλλει ἑαυτὸν εἰς ἀναπόδραστα δεινὰ, καὶ φοικῶδεις ἀράς; τὸ λέγει φανερὰ τὸ στόμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. « Εἴτις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται, παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω » (Γαλ. α'. 9.)

§ ΟΓ'. « Ἀλλ' ὁ λαὸς (λέγει) πεινᾷ καὶ διψᾷ. » Ἀπὸ τί πεινᾷ καὶ διψᾷ ὁ λαός; ἀπὸ Πνευματικῆν τροφῆν; ἀπὸ τὰ ζῶντα ὕδατα τῆς διδασκαλίας; ἔχεις τὰ σιτοβολία· διωρίσθης ἐπὶ τῆς θεραπείας· δεῖξον ὅτι εἶσαι πιστὸς καὶ φρόνιμος οἰκονόμος. Θρέψον τὸν ὑπὸ σὲ λαόν· δὸς τὸ σιτομέτριον· ἀπόδος ἐκάστῳ τὴν προσήκουσαν τροφὴν εἰς τὸν προσήκοντα καιρόν· δρόσισον αὐτῶν τὰς καρδίας, διὰ τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας· γενοῦ καλὸν παράδειγμα καὶ εἰς ἄλλους διωρισμένους ἐφ' ὁμοίας θεραπείας, διὰ νὰ κάμωσι καὶ ἐκεῖνοι εἰς τὸν ὑφ' ἑαυτοὺς λαὸν ὁμοίως. Ἄν κάμῃς οὕτως, οὐ μόνον τὸν λαὸν ἀπαλάττεις τοῦ λιμοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑαυτόν σου κατασταίνεις μακάριον· σὲ βεβαιώνει αὐτῆς ὁ Κύριος· « Μακάριος, λέγει, ἐκεῖνος ὁ δούλος, ὃν, ἐλθὼν ὁ Κύριος αὐτοῦ, εὔρησει ποιοῦντα οὕτως. » Ἀλλὰ διὰ τοῦτο, λέγει, ἀγωνίζομαι καὶ γὰρ νὰ μεταφράσω τὰς ἁγίας Γραφὰς εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν, διὰ νὰ τρέφῃται ἐξ αὐτῶν ὁ λαός. Ἀλλ' ἂν ἦτον δυνατὸν ἀμέσως νὰ τραφῇ ἐξ αὐτῶν ὁ λαός, τίς ἢ χρεῖα νὰ ζητῇ ὁ Κύριος οἰκονόμον πιστὸν καὶ φρόνιμον διὰ νὰ καταστήσῃ ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ; τίς ἢ χρεῖα νὰ ἐγγχειρίσῃ τοὺς σιτῶνας εἰς τὸν Οἰκονόμον; καὶ αὐτὸν νὰ διορίσῃ νὰ δίδῃ ἐν καιρῷ τὴν τροφὴν; δὲν

ἤμποροῦσε νὰ δώσῃ τὰ σιτοδόλια (τὰ ὅποια εἶναι, καθὼς εἵπομεν ἀνωτέρω, αἱ ἱεραὶ Γραφαὶ) εἰς τὰς χεῖρας τῶν θεραπόντων, εἰς τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ λαμβάνωσιν αὐτοί, ὅταν θέλωσι, καὶ καθὼς θέλουσιν ἐξ αὐτῶν τὴν τροφήν; ἡ δὲν ἐδυνήθη νὰ παραγγείλῃ τοῦτο ὁ Χριστὸς, ὅπερ ἐνόησας τώρα ἡ ἀγιωσύνη σου; καὶ ἀντὶ νὰ ζητῇ καλὸν μεταφραστὴν, ἐζήτει καλὸν οἰκονόμον; καὶ τοῦτον ἤθελε νὰ ᾖναι πιστὸς καὶ φρόνιμος, πιστὸς μὲν, διὰ νὰ μὴ κάμνῃ καμμίαν κακουρίαν εἰς τὴν τροφήν, καὶ ἀντὶ νὰ θρέψῃ, θανατώσῃ τοὺς θεράποντάς του· φρόνιμος δὲ, διὰ νὰ γνωρίζῃ τὸν καιρὸν, καὶ τὴν ποιότητα, ἣτις ἀνήκει εἰς τὸν καθένα· διότι καθὼς, ὅστις νοθεύει καὶ διαφθείρει τὴν τροφήν, βλάπτει τὸν τρεφόμενον, οὕτω καὶ ὅστις δὲν γνωρίζει πότε, καὶ πόσῃν τροφήν πρέπει νὰ δώσῃ εἰς τὸν καθένα, βλάπτει τὰ μέγιστα. Καὶ καθὼς εἰς τὸν ἱατρὸν δὲν ἀρκεῖ μόνον τὸ νὰ ἡξυρῇ ποῖον ἱατρικὸν ὠφελεῖ εἰς τὸν ἀσθενοῦντα, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἡξυρῇ καὶ τὴν δόσιν, πόσην πρέπει νὰ εἶναι, καὶ τὸν καιρὸν, καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν πρέπει νὰ τὸ μεταχειρισθῇ, ἀλλέως ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ, βλάπτει, πολλάκις δὲ καὶ ἀποκτείνει τὸν ἀσθενοῦντα· οὕτω καὶ ὁ οἰκονόμος. Διὸ καὶ ὀφείλει οὐ μόνον νὰ εἶναι πιστὸς, ἀλλὰ καὶ φρόνιμος. Ἄν ὅμως ἦσουν ἡ ἀγιωσύνη σου εἰς ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἤθελες ἀπαλλάξῃ τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὴν τοιαύτην φροντίδα!

§ ΟΔ'. Ἀλλ' ὦ ἄνθρωπε! δὲν ἡξυρῶ πῶς νὰ σὲ ὀνομάσω; ἂν δὲν ἡδυνήθης νὰ στοχασθῇς ταῦτα, πῶς δὲν εἶδες καὶν τοῦτο τὸ πᾶσι γνωστὸν καὶ αὐτοῖς τοῖς χυδαιοτάτοις, ὅτι ὁ Ὁρθόδοξος λαὸς δὲν ὑστερεῖται ἀπὸ καὶνένα, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν σωτηρίαν του; διότι ἡ Πνευματικὴ αὐτοῦ μήτηρ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἔχει ἀνεωγμένas καὶ δι' αὐτὸν τὰς σιτοφόρους ἀποθήκας, καὶ τὰνάματα θαυμάσιατα, καὶ δὲν περιμένει νὰ ἔλθῃ τώρα ἡ ἐταιρεία τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν διὰ νὰ προμηθεύσῃ τροφήν Πνευματικὴν εἰς τὰ τέκνα της, οὔτε καταδέχεται τοῦτο κατ' οὐδένα τρόπον. Αὕτη εἶναι ἱκανή, καὶ ἐκεῖνους νὰ θρέψῃ, ἐὰν ἤθελον προσέλθωσιν εἰς αὐτήν, αἰσθόμενοι τὴν ἰδίαν ἐνδεικνῇ καὶ οὐ μόνον ἐκεῖνους, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄλλον, ὅσοι

ἤθελον ζητήσωσιν ἀπ' αὐτῆς τροφήν Πνευματικὴν, καὶ θελήσωσι νὰ πείωσι ἐκ τῶν καθαρωτάτων καὶ ζωηρότων αὐτῆς ναμάτων. Τί θέλει ὁ λαὸς καὶ δὲν τὸ εὐρίσκει εἰς τὴν γνησίαν Μητέρα του; τὴν Νέαν Διαθήκην εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσάν του; ἔχει τὸν ἱερόν Θεοφύλακτον, ὅστις ἐρμηνεύει ὁμοῦ καὶ τὸ κείμενον τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, καὶ τὴν ἔννοιαν. Ἐχει ὁμοίως καὶ τὰς ἐπιστολάς, ὧν τῶν Θεοσόφων Ἀποστόλων, καὶ τὰς μερικὰς καὶ τὰς καθολικὰς, καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν μὲ τὴν ὁδηγίαν τῶν Θεοπνεύστων Διδασκάλων. Ἐχει τὰ Κυριακοδρόμια, τὰ ὅποια ἰδιαίτερώς ἐρμηνεύουσιν, ἐκάστης Κυριακῆς καὶ τὸν Ἀπόστολον, καὶ τὸ Εὐαγγέλιον μ' ὅλην τὴν εὐσεβῆ παρατήρησιν, μ' ὅλην τὴν ἀκρίβειαν, κατὰ τὴν ὁδηγίαν τῶν Πνευματοφόρων ἀνδρῶν καὶ μετὰ τὴν ἐρμηνείαν ἔχουσι καὶ μίαν Πνευματικὴν τράπεζαν τῆς ἡθικῆς διδασκαλίας, ἥτις εἶναι ὁ ἐκ τῆς Γραφικῆς ἀναγνώσεως γλυκύτατος καρπός, εὐφραίνουσα τὰς καρδίας τῶν ἀκουόντων, καὶ τρέφουσα τὰς ψυχὰς αὐτῶν. Ἐχει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης τὴν Ἐξαήμερον, ἔχουσαν καὶ ὁδηγούς εἰς τὴν ἔννοιαν τοὺς μεγάλους ἐκείνους φωστῆρας τῆς Ἐκκλησίας, Βασίλειον, καὶ Χρυσόστομον. Ἐχει τοὺς γλυκυτάτους, καὶ μεγίστους ἀποστάζοντας ὠφελείας ψαλμοὺς τοῦ Προφητάνακτος Δαβὶδ. Ὁμοίως ἔχει τὰς ᾠδὰς τῶν ἁγίων Προφητῶν, καὶ ὅλας σχεδὸν τὰς Γραφικὰς ἱστορίας. Ἐχει τοὺς βίους τῶν ἁγίων τῶν πρὸ τοῦ νόμου, καὶ τῶν ἐν νόμῳ, καὶ τῶν ἐν χάριτι. Ἐκεῖ μανθάνει πῶς οἱ δίκαιοι κατέβησαν τὰς ἀρετάς· πῶς ἐφύλαξαν τὰς Θεϊκὰς ἐντολάς· πῶς ἐνίκησαν τὸν ἀρχέκακον ἐχθρὸν, πῶς εὐχρέστησαν τῷ Θεῷ· πῶς ἔγειναν κληρονόμοι τῆς αἰωνίου ζωῆς· οὐ μόνον ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, οὐ μόνον γέροντες, ἀλλὰ καὶ νέοι, καὶ νέαι, καὶ παιδάρια, καὶ τρυφερά κοράσια. Καὶ ποίαν τροφήν ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει πρόχειρον καὶ ἑτοιμον; ἔχει πάντας τοὺς ἱεροὺς Κανόνας ἀπασῶν τῶν ἱερῶν Συνόδων, καὶ Οἰκουμενικῶν, καὶ Τοπικῶν. Ἐχει πρόχειρα τὰ Πνευματικὰ ἐκεῖνα ὅπλα, τὰ ὅποια λαβόντες ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν οἱ ἅγιοι ἄνδρες, οἱ τοῦ Χριστοῦ γενναϊότατοι στρατιῶται, κατεπάλαυσαν τὰς αἱρέσεις,

καὶ εἰς τέλος κατήσχυναν. ἔχει ἱεράς Κατηχήσεις, ἐρμηνείας τῶν ἱερῶν Μυστηρίων, διδασκαλίας Πνευματικᾶς εἰς πᾶσαν τάξιν Χριστιανῶν, εἰς ἱερωμένους, εἰς λαϊκοὺς, εἰς σοφοὺς, εἰς ἀγραμμάτους, εἰς προεστῶτας, εἰς ὑποκειμένους, εἰς ἄρχοντας, εἰς ἀρχομένους, εἰς μονάζοντας, εἰς μιγάδας. Καὶ τίς δύναται νὰ ἀπαριθμήσῃ ὅσα βιβλία ἔχει ἡ Ἐκκλησία; Ὅλα ἐκ τῆς ἀνεξαντλήτου πηγῆς τῶν ἁγίων Γραφῶν· ὅλα διαλάμποντα τῇ ἀληθείᾳ· ὅλα ὁδηγῶντα πρὸς σωτηρίαν· καὶ ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν ἀπλὴν φράσιν, ὅλα εἰς τὴν γλῶσσαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ ὁλος ὁ λαός.

§ ΟΕ. Τοιαύτης λοιπὸν προκειμένης τροφῆς, τοσούτων ποταμῶν ναμάτων ζωηρόντων περιρέοντων, πῶς τολμᾷς καὶ λέγεις, μεταφραστικῶς τολμηρότατε, ὅτι λιμῶνται καὶ διψᾷ ὁ ὀρθόδοξος λαός, ὑστερούμενος Πνευματικῆς τροφῆς; ἡ δὲν σοι φαίνονται ταῦτα ἱκανὰ νὰ θρέψωσι τὸν λαόν, νὰ τὸν ὁδηγήσωσιν εἰς τὴν Πίστιν, νὰ τὸν στολίσωσι μὲ τὴν Εὐαγγελικὴν Ἠθικὴν, νὰ δώσωσι τὸ λαγικόν καὶ ἄδαιον γάλα, μὲ τὸ ὁποῖον δύνανται, καθὼς λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος (ἀ. β. Ἐπιστολ.) νὰ αὐξηθῶσιν εἰς σωτηρίαν; Ἀλλὰ νομίζεις ὅτι ἡ ἰδική σου μετάφρασις θέλει δυναθῇ νὰ καταρθώσῃ ὅλα αὐτὰ· διότι μεταβάλλει τὸ «ἐστίν,» εἰς τὸ, εἶναι, καὶ τὸν, δέ, μετατρέπει εἰς τὸν, καὶ, καὶ τὸ «εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου,» τὸ λέγει, «ὅτι ἐγνωρίσθη, ὅτι ἦτον ἔργον ἀπὸ τοῦ Πνεύματος τὸ ἅγιον;» καὶ τὸ «ἐγερθεῖς,» τὸ λέγει σηκώθητι, καὶ τὸ «διαλλάγηθι,» φιλιώθητι, καὶ τὸ «μὴ σαλπίζης,» μὴ διακωδωνήσῃς, καὶ τὸ, σῖτον, σιτάριον, καὶ τὴν χιόνα, χιόνιον, τὰ ὁποῖα οὐδὲ ἡ καθομιλουμένη γλῶσσα πανταχοῦ τὰ γνωρίζει ὡς ἀλλότρια τῆς συνηθείας, καὶ ξένα παντάπασι τῶν ἰδιωμάτων της; Διὰ τούτων καὶ τοιούτων, νομίζεις ὅτι θέλεις κάμῃ εὐκαταλήπτους τὰς ἁγίας Γραφὰς καὶ εἰς τοὺς χυδαίους, καὶ ὅτι θελουσιν ὁδηγηθῇ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ τήρησιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ; εἰς αὐτὰ ἐπιστηριζόμενος ἐξωθεῖς καὶ ἀποβάλλεις, ὡς ἄχρηστα καὶ ἀνωφελῆ, τόσας βιβλία τῆς Ἐκκλησίας, τόσας ὁδηγίας τῶν Θεοφόρων Πατέρων, τόσας ἱεράς διδασκαλίας, ἀπάσας ὁδη-

γούσας εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ γινώσιν τῶν ἱερῶν Γραφῶν; Καὶ πῶς δὲν ἤθελε σοὶ εἶπῃ πᾶς νοῦν ἔχων, ὅτι ἐκπέπτωκας καὶ αὐτῶν τῶν φρενῶν; Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον, πόσον γέλωτος ἄξιον εἶναι καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον λέγεις, «ὅτι καὶ χερσὶν καὶ ποσὶν ὑπογράφεις τὴν κοινοποίησιν τῶν Γραφῶν, ἵνα μὴ τὸν ἑαυτόν σου εἰς κατάραν ὑποβάλῃς.» ὥσανεὶ περιέμενεν ἡ Ἐκκλησία τὴν ἄδειαν ἀπὸ τῆς ἁγιοσύνης σου, ἥ ἀπ' ἐμοῦ τώρα, διὰ νὰ κοινοποιήσῃ τὰς ἱεράς Γραφάς. Ὁμοίως ἄξιον γέλωτος εἶναι, καὶ ὅσα εἰς αὐτὰ ἐπιφέρεις περὶ τοῦ, πῶς πρέπει νὰ ἀναγινώσκονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αἱ Γραφαί, ἐν οἷς καὶ ἀντιπεριπίπτεις προφανῶς σεαυτῷ, τὰ ὅποια, ἐπειδὴ ἔχουσι φανεράν τὴν ἀτοπίαν, ὥστε νὰ εἶναι εὐκολον καὶ εἰς τὸν πλέον ἀμαθῆ νὰ τὰ ἐλέγξῃ, τὰ παραλείπω.

§ Ος'. Δὲν δύναμαι ὅμως ὁμοίως νὰ παρατρέξω, καὶ ὅσα περὶ καινοτομίας ἐτόλμησε νὰ εἶπῃ, ἀγωνιζόμενος νὰ εἰσάξῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ τὰ δόγματα τῶν Προτεστάντων (α). Τοῦτο δὲν εἶναι ἄξιον παραδρομῆς· ὅχι· ἀλλὰ μάλιστα εἶναι ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὅποιον χρεωστεῖ ἡ Ἐκκλησία νὰ βάλῃ ὅλην τὴν προσοχὴν· διότι αὐτὸ τὸ δόγμα τῆς καινοτομίας ἔφερεν ἄνω κάτω τὴν Ἐκκλησίαν. Αὐτὸ ἔγινε τῶν σχισμάτων αἷτιον· αὐτὸ τῶν αἱρέσεων ἡ ἀφορμή·

(α) Ὁ Κ. Ἰλαρίων εἰς τὴν πρὸς τὸν συγγραφέα τῆς Ἀντιρρήσεως ἐπιστολὴν ἔγραψε καὶ τὰ ἐφεξῆς. «Ἄλλ' ὁ μεταφραστὴς εἰσάγει καινοτομίαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὡς γράφει (ὁ ἀντιλέγων) ἡ δὲ καινοτομία ἐστὶ τῶν πελλαχῶς λεγόμενων, ἐπειδὴ κατὰ μὲν τὸν Ἀριστοτέλην, «Καινοτομεῖν ἐστὶ τὸ τὰ καθιερωτά νόμῳ, καὶ καλῶς ἔχειν δοκοῦντα ἀνατρέπειν, καὶ ἕτερα ἀντὶ τούτων εἰσάγειν.» κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα, «ἐστὶ καὶ καινοτομοῦντα εὐδαιμονεῖν, εἰ τὰ μὴ καλῶς ἔχοντα ἐπὶ τὸ ὀνησιμώτερον μεταφέρειν πειρώτω.» κ. τ. λ. Καὶ οὕτω φιλοσοφῶν ὁ Κ. Ἰλαρίων συμπεραίνει, ὅτι καὶ κατὰ Πλάτωνα, καλὴ τῆς τῶν Γραφῶν χυδαιολογίας ἡ καινοτομία, ὡς ἐπὶ τὸ ὀνησιμώτερον γινόμενη. Καὶ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἀποδεκτὴ εἶσι τὸ μὲν Ἀριστοτέλης θεωρεῖ τὰ νόμῳ καθεστηκότα· ἐνταῦθα δὲ, «οὐδεὶς νόμος ἢ θεῖος, ἢ ἀνθρώπινος, ἢ Συνδικός, ἢ πολιτικός ἐπιτάττει νὰ μὴ μεταφράζωνται αἱ Γραφαί» πρὸς ταῦτα τοῦ Ἰλαρίωνος ἀπεθλίπει τὰ ἐφεξῆς ἀντιρρήσεις. (Σημ. ἐκδοτ.)

αὐτὸ τῶν διχονοιῶν ἢ μήτηρ· αὐτὸ τῶν καταχρήσεων ἢ ἀρχή· αὐτὸ, ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅλων τῶν κακῶν ἢ γεννήτρια. Ἀναγνώσατε τὰς ἱστορίας, καὶ θέλετε ἔδῃ τοῦ λόγου τὴν ἀλήθειαν. Καὶ τοι τίς ἡ χρεὶα τῶν ἱστορικῶν, ὅταν τὰ πράγματα κεῖνται πρὸ ὀφθαλμῶν; ποῖον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διεχώρισε τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολικήν; δὲν εἶναι αἱ καινοτομίαι; ποῖον ἔφερε τὰς τόσας καταχρήσεις; δὲν εἶναι αἱ καινοτομίαι; ποῖον διεμέρισε τὴν Πίστιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τόσα συστήματα; δὲν εἶναι αἱ καινοτομίαι; Μὴ θελήσαντες πολλοὶ νὰ στοιχίσωσι τῷ κανόνι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ ἀκολουθήσωσι, καθὼς ἐξ ἀρχῆς παρέδωκεν ἡμῖν οἱ Θεοφόροι Διδάσκαλοι, ἄλλοι ἐπενόησαν ὡς ὅσιον καὶ δίκαιον, ὅτι πρέπει ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ῥώμης νὰ ἔχῃ μίαν ἀπόλυτον ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ κατεξουσιάζῃ τὰς κλεῖς τοῦ Παραδείσου, καὶ τῆς Κολάσεως· ἄλλος εὗρεν εὐλογον νὰ μεταστρέψῃ τὸ Βάπτισμα, εἰς ῥάντισμα, καὶ τὸ Μυστήριον τῆς ἱερᾶς Εὐχαριστίας νὰ ἐπιτελῇ δι' ἁζύμων, καὶ ἄλλα ὅσα ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐκαινοτόμησεν· ἄλλος νὰ ἐπιτελῇ τὸ Μυστήριον δι' ὕδατος μόνου, καθὼς οἱ ἐκ τούτου ὀνομασθέντες ὕδροπαραστάται· καὶ ἄλλοι δι' οἴνου μόνου ἄνευ ὕδατος, καθὼς οἱ Ἀρμένιοι· καὶ ἄλλοι, ἄλλα. Καὶ καυχώμενοι ἕκαστος, ὅτι ἄγουσι τὰ πράγματα ἐπὶ τὸ ὀνησιμώτερον, διεμέρισαν εἰς πολλὰ τμήματα τὴν Πίστιν, διέσχισαν τὴν ἐνότητα, διέσφειραν τὴν ὁμόνοιαν, ἔφερον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μυρία κακά. Αὐτὸ τὸ ὀλέθριον κακὸν ἀγωνίζεται καὶ τώρα ὁ καλὸς μεταφραστὴς νὰ εἰσάξῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα ἐπαναφέρει πάλιν ἐκεῖνο τὸ Λουθηρικὸν δόγμα, τὸ ὁποῖον ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐξηλέγξαμεν ἀποχρόντως, (ἰ.é. κ'. κβ'. κγ'.) καὶ ἀγωνίζεται νὰ τὸ συστήσῃ μὲ γνώμας Ἀριστοτελικὰς, καὶ Πλατωνικὰς, καὶ μὲ παραδείγματα ἀνθρωπίνης σοφίας, καὶ πολιτικῆς νομοθεσίας.

§ ΟΖ'. "Ὡ τῆς ἀναιδεΐας! τί λέγεις ἄνθρωπε; τί μᾶς προβάλλεις Ἀριστοτέλεις καὶ Πλάτωνα; τί μᾶς ἀναφέρεις λόγους τῆς μυρανθείας σοφίας; τί μᾶς φέρεις παραδείγματα ἀνθρωπίνης περιεργείας,

ἐθνικὰς μεταμορφώσεις, καὶ φιλοσοφικὰς μεταποιήσεις, καὶ πολιτικῶν νομοθετημάτων μεταβολάς; τοιαῦτα ὑπολαμβάνεις τὰ Θεῖα; οὕτω νομίζεις τὰ τῆς Ἐκκλησίας; τοῖς τοιούτοις ἰσομετρεῖς τὰ πολιτικά; πλανᾶσαι· (καὶ ἄς ἔχω συμπάθειαν δι' αὐτὴν μου τὴν τόλμην) πλανᾶσαι, λέγω πάλιν, καὶ δὲν ἡξεύρεις μήτε τί νοεῖς, μήτε τί λέγεις. Δὲν εἶναι, ὅχι, φίλε μου, τοιαῦτα τὰ πνευματικὰ δὲν ἐπιδέχονται τοιαύτας μεταβολάς· δὲν χωροῦσιν ἐδῶ μεταφράσεις, καὶ μεταποιήσεις· πιστεύεις ὅτι ὅσα ἐδίδαξεν οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ἐθέσπισαν αἱ ἱεραὶ Σύνοδοι τῶν Θεοφόρων Πατέρων, ὅλα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ τὰ ἐθέσπισαν, καὶ τὰ ἐδίδαξαν; ἂν δὲν πιστεύῃς τοῦτο, πῆγαινε εἰς τὸ καλόν· δὲν ἔχω μαζὶ σου ὁμιλίαν· διότι οὔτε οἱ ἔξω σοφοὶ ἐπιτρέπουσι νὰ συνδιαλεγώμεθα με' ἐκείνους, οἵτινες δὲν ὁμολογοῦσι τὰς ἀρχάς· εἰ δὲ πιστεύεις, καθὼς καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ποῖος ἀνθρώπινος νοῦς (σὺ δὲ εἶπες, ἂν θέλῃς, καὶ Ἀγγελικὸς, καὶ Χερουδικὸς, καὶ Σεραφικὸς,) ὅσον μέγαν ἤθελες τὸν ὑποθέσει, ὅσον ὀξὺν, ὅσον διαβατικόν, ὅσον ὑψηλὸν καὶ σοφόν, ἤθελε δυνηθῇ νὰ νοήσῃ κρείττον' τι καὶ ὠφελιμώτερον ἀπ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον διέταξεν αὐτὸς ὁ Θεός; Φρίκη με κατέλαθεν, ἀδελφοί, τώρα, καὶ λέγοντα μόνον τὸν λόγον τοῦτον· καθότι ὁ λόγος οὗτος δεικνύει τὸν ἀνθρώπον ἀνώτερον ἀπὸ τὸν Θεόν· τὸ ὁποῖον οὐ μόνον ὑπερβαίνει πᾶσαν βλασφημίον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν μωρίαν καὶ ἀλογίαν. Ὅσα θεσπίζουσιν οἱ ἄνθρωποι, ἐξ οὐκείας φρονήσεως καὶ δυνάμεως, ἐκεῖνα ἐπιδέχονται καὶ μεταβολάς, καὶ μεταμορφώσεις· διότι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι ἀτελής καὶ περιορισμένος, καὶ ἡ ἀνθρώπινη σοφία μόλις δύναται ἐκ τῶν ποικιλιῶν τοῦ Θεοῦ νὰ κατανοήσῃ πολλὰ ὀλίγα, καὶ αὐτὰ ἀτελῶς· διὰ τοῦτο καὶ τὰ τοιαῦτα θεσπίσματα συμμεταβάλλονται με' τὰ πράγματα. Δὲν εἶναι ὅμως τοιαῦτα καὶ τὰ Θεῖα, ἀλλ' αὐτὰ ἔχουσι πάντοτε τὸ ἀραρὸς, καὶ εἰς πάντα καιρὸν, καὶ τόπον, καὶ χρόνον, καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν· εἰ δὲ καὶ μερικὰ ἐξ αὐτῶν φαίνονται εἰς ἡμᾶς παράξενα, τοῦτο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδικῆς μας ἀσθενείας. Ὅθεν χρεωστούμεν νὰ ὑπεκίνομεν εἰς τὸν Δημιουργόν, καὶ νὰ ὁμολογῶμεν τὴν ἀδυναμίαν μας,

λέγοντες τὸ τοῦ Ἰωβ. « Τίς δὲ ἀναγγελεῖ μοι ἃ οὐκ ἔδωκεν, μεγάλα καὶ θαυμαστά ἃ οὐκ ἐπιστάμην; διὸ ἐφύλισα ἐμαυτὸν καὶ ἐτάκην· ἤ-
γημαι δὲ ἐμαυτὸν γῆν καὶ σποδόν. » (μβ'. 3: 6.) Πολλὰ εὐρίσκονται
καὶ εἰς τὴν αἰσθητὴν ταύτην κτίσιν, τὰ ὅποια φέρονται παρὰ ἡμᾶς
εἰς ἡμᾶς· διότι δὲν καταλαμβάνομεν αὐτῶν οὔτε τὴν χρεῖαν, οὔτε τὴν
ὠφέλειαν, καὶ εἶναι πολλὰ ἀνόητοι, οἵτινες λέγουσι, διατί τοῦτο, καὶ
διατί ἐκεῖνο; πάντα ὅμως, ὅσα ὁ Θεὸς ἐποίησεν, εἶναι καλὰ, καὶ
λίαν καλὰ. Καὶ ἂν εὐρεθῇ κανεὶς νὰ εἴπῃ, ὅτι αὐτὸς δύναται νὰ
διορθώσῃ τὴν κτίσιν, καὶ νὰ τὴν μεταποιήσῃ εἰς τὸ ὀνησιμώτερον, ἢ
εὐπρεπέστερον, δὲν θέλει εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνον ἄλλος μωρότερος καὶ ἀ-
νοητότερος, καὶ καταγελαστότερος. Κτίσις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ Ἐκκλη-
σία, πολλῶν τιμιωτέρα καὶ θαυμασιωτέρα καὶ αὐτῆς τῆς αἰσθητῆς
κτίσεως, ἐν ᾗ ἐμφάνεται μᾶλλον ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἢ ἀκατάληπτος.
Ποῖαν χώραν λοιπὸν δύνανται νὰ ἔχωσιν εἰς αὐτὸν αἱ Ἀριστοτελικαὶ,
καὶ Πλατωνικαὶ καινοτομίαι; ἢ οὔτινος ἄλλου ἤθελες εἴπῃ τῶν ἐξω
σοφῶν;

§ ΟΗ. Ἀλλ' ἡ μετάφρασις, λέγει, δὲν εἶναι καινοτομία· δὲν εἶναι
φίλε μου, ἡ μετάφρασις καινοτομία, τὸ ἔργον ὅμως αὐτὸ, τὸ ὅποιον
ἀνεζώσθη, καὶ σπουδάζεις, φέρει καινοτομίαν καὶ βλάβην μεγάλην·
Ἡ Ἐκκλησία ὅμως τὸ καταλαμβάνει, καὶ βλέπει, καὶ γνωρίζει τὸν
δύλον, καὶ τὸν σκοπὸν, πρὸς τὸν ὅποιον ἀφορῶσιν οἱ ἐφευρεταί, καὶ παρα-
κινηταί τοῦ πράγματος· διὰ τοῦτο καὶ τὸν Καλλιουπολίτην τότε, ὅταν
ἐτόλμησε νὰ κάμῃ αὐτὸ τὸ ἔργον, ἐπαίδευσεν, καὶ τὴν μετάφρασιν τοῦ
ἀπηγόρευσε. Καὶ τὸν Μιτυληναῖον Σεραφεῖμ μετὰ ταῦτα, ὅστις ἐτόλ-
μησε νὰ τὴν ἐκδώσῃ εἰς δεύτερον τύπον. Ἄν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἦτον
ὠφέλιμον, εἶχε τὸ γένος πολλοὺς ἄνδρας, καὶ σοφία καὶ ἀρετὴ δια-
λάμποντας, οἵτινες ἠδύναντο νὰ τὸ ἐκτελέσωσι πολλῶ καλλίτερον
καὶ τελειότερον καὶ ἀπὸ τὸν Μάξιμον τότε, καὶ ἀπὸ τὴν ἀγιωσύνην
σου τώρα. Δὲν ἦτον ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες, οὔτε ἀμβλείς εἰς τὸν νοῦν, οὔτε
ἀμελεῖς καὶ ἀριλόγκηλοι, καθὼς τοὺς κατηγορεῖς, οὔτε τοῦ ζήλου καὶ
προθυμίας ἐστερημένοι, ἀλλ' ἦσαν σοφώτατοι, καὶ μὲ ὅλας τὰς ἀρε-

τὰς, καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ ἐστολισμένοι, καὶ ἀσυγκρίτῳ λόγῳ,
 καὶ κατὰ τὰ φυσικὰ, καὶ κατὰ τὰ ἐπίκτητα ἀγαθὰ ἦσαν ὑπερέχοντες
 ἀπὸ αὐτοὺς, τοὺς ὁποίους ἡ ἀγιωσύνη σου ὑπερεκθειάζεις, καὶ εἶχον
 τόσον ζῆλον καὶ προθυμίαν διὰ τὴν ὠφέλειαν τοῦ πλησίον, ὅσον ἡμεῖς
 δὲν ἔχομεν μήτε διὰ τὴν ὠφέλειαν τὴν ἰδίαν, καθὼς μαρτυροῦσι τὰ
 σοφώτατα αὐτῶν συγγράμματα, τὰ ὅποια κατέλιπον εἰς ἡμᾶς. οὐ
 μόνον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν. Ἄν αὐτὸ
 τὸ ἔργον δὲν ἦτον ἐπιβλαβές, δύο καὶ τρεῖς Ὀρθοδόξοι Σύνοδοι δὲν
 ἤθελον τὸ κατὰδικάσει με τὸν αὐτὸν ζῆλον, με τὸν ὅποιον κατέκριναν
 καὶ ἐκείνα τὰ κτ. Κεφάλαια, τὰ ὅποια δολίως οἱ Λουθηροκαθιδυσταὶ
 ἐπιγράψαντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως
 διεσχόρπισαν εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους. Πόθεν κοινοῦμενοι, εἰπέ μοι, οἱ τὰ
 τοῦ Λουθέρου θρησκείοντες σπουδάζουσι τόσον εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα,
 καὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας δὲν ἔπαυσαν ἀγωνιζόμενοι τόσον μὲ μεγάλῃν
 ἐπιμονήν, καὶ μὲ δαπάνας ἀδράς, διὰ νὰ τὸ κατορθώσωσιν; ἀπὸ ἐν-
 θεον, λέγεις, ζῆλον, διὰ νὰ μᾶς ὠφελήσωσι. Πλανᾷσαι, ἂν οὕτω
 στοχάζησαι· δὲν εἶναι αὐτὸς ἐνθεος ζῆλος, ἀλλὰ εἶναι ἀπάτη μεγάλῃ,
 καὶ παρὶς πονηρά, δι' ἧς ἀγωνίζονται νὰ μᾶς σύρωσιν εἰς τὰ δόγ-
 ματα τῶν αἰρέσεων· ναί, φίλε μου, αὐτὸ εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν, καθὼς
 ὅλα τὰ προλαβόντα αὐτῶν κινήματα μᾶς πληροφοροῦσι, περὶ τῶν
 ὁποίων δὲν ἔχω κατὰ τὸ παρὸν καιρὸν νὰ εἶπω· ὅσοι ὅμως ἀνελί-
 τουσιν τὰς ἱστορίας, καὶ ὅσοι ἀνέγνωσαν τὰς πρὸς τὸν Πατριάρχην
 Ἰερεμίαν τὸν β'. ἐπιστολάς τινων, τὰ ἡξεύρουσι, καὶ τὰ ὁμολογοῦσιν·
 εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι πᾶς αἰρετικὸς ἐκ τῆς ἀγίας Γραφῆς ἀγωνί-
 ζεται νὰ συστήσῃ τὴν ἰδίαν αἵρεσιν, ἐρμηνεύων τὰς ῥήσεις αὐτῆς
 κατὰ τὴν ἰδίαν θέλησιν. Ὅταν ἐκδοθῶσιν αἱ Γραφαὶ εἰς ἀπλὴν φράσιν,
 ἄνευ τῆς ἐρμηνείας καὶ ὁδηγίας τῶν Θεοφύρων Πατέρων, εὐκόλα
 ἡμποροῦσιν οἱ αἰρετικοὶ νὰ ἀπατήσωσι, καὶ νὰ ὑποσκελίσωσι
 τὸν καθένα, μεταχειριζόμενοι, ὡς ὅπλα, αὐτὰ τὰ Γραφικὰ λό-
 για, καὶ ἐρμηνεύοντες αὐτὰ πρὸς τὸν ἴδιον ἑαυτῶν σκοπὸν, ἀπὸ τὰ
 ὅποια εὐκόλα δύναται ὁ ἀμαθὴς νὰ ἀπατηθῇ· διότι τί καταλαμβάνει

ἐκεῖνος ἀπὸ τὸ βάθος τῶν Γραφικῶν ἐννοιῶν; οὐ μόνον δὲ ὁ ἀμαθής, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐμαθής ἀπατᾶται πολλάκις, ὅταν δὲν βοηθῇται ἀπὸ τὰς ὀρθὰς ἐρμηνείας τῶν Θεοφόρων Πατέρων· ἔχομεν δὲ καὶ εἰς τοῦτο ἄπειρα παραδείγματα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ σοφοὶ καὶ Πνευματοφόροι ἄνδρες τῆς ἀγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας ποτὲ δὲν ἔκριναν συμφέρον νὰ μεταφράσωσι τὰς Γραφὰς εἰς τὴν καθυμιλουμένην γλῶσσαν, καὶ χωρὶς τῆς ἐρμηνείας τῶν Θεοφόρων Πατέρων· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς καινοτομίας καὶ βλάβης μεγίστης πρόξενον, ἀπεποιήθησαν, ἐπεμελήθησαν δὲ νὰ ἐρμηνεύωσιν ὁμοῦ καὶ τὰ δύο, διὰ νὰ ὁδηγῶνται οἱ Χριστιανοὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ νὰ μὴ ἐκπίπτωσιν ἀπατώμενοι ἀπὸ τὰς στρεβλὰς τῶν αἰρετικῶν καὶ ἀμαθῶν ἐρμηνείας.

§ ΟΘ'. Ἐκ τούτων πάντων, ὅσα μέχρι τοῦδε εἴπομεν, δύνασαι, ἡγαπημένε μου μεταφραστὰ, νὰ γνωρίσῃς, ἐὰν θελήσῃς, πόσον ἡπατημένος εἶσαι, καὶ πόσον ἐξαμαρτάνεις εἰς ὅσα ἔγραψας καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν Σύνοδον, καὶ πρὸς ἐμὲ, ὑπερασπιζόμενος τὸ ἐγγχείρημά σου· δύνασαι, λέγω, νὰ πληροφορηθῇς, ὅτι οὐτ' ἐμὲ ἔπρεπεν οὕτως ἀδίκως νὰ συκοφαντήσῃς, ὡς δῆθεν κατακρίναντα τοὺς αἰοδίμους ἐκείνους Πατριάρχας, καὶ Ἀρχιερεῖς, καὶ ἄρχοντας, οὔτε πίστιν εὐκόλως νὰ δώσῃς εἰς τὰ ἀηδῇ ἐκεῖνα τοῦ Λουθηροπαπᾶ πλάσματα, ἀλλ' οὔτε νὰ ἐγκολπωθῇς μὲ τρόπον τοιοῦτον, τὸ πρὸς βλάβην τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπινοήθην, καὶ σπουδασθὲν παρὰ τῶν ἐναντία φρονούντων τῷ Ὁρθόδοξῳ δόγματι. Λοιπὸν ἐλθέ εἰς σεαυτὸν. Περίελε ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν σου τὴν λήμην τοῦ σωματικοῦ, καὶ κοσμικοῦ συμφέροντος· ἰδὲ τὸ συμφέρον τῆς Πνευματικῆς σου Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἣτις σὲ ἐγέννησε τὴν θεῖαν ἀναγέννησιν, σὲ ἐβύζασε μὲ τὸ λογικὸν καὶ ἄδολον γάλα τῶν ψυχοτρόφων μαζῶν της, σὲ ἔθρεψε μὲ τὴν οὐράνιον τροφὴν της, σὲ ἐπότισε μὲ τὰ ζωήρρυτα νάματα τῆς ἀπταιστοῦ διδασκαλίας της, σὲ ἐτίμησε μὲ τὰ μέγιστα καὶ τίμια ἐπαγγέλματα, σὲ ἔβαλε, τέλος πάντων, εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ. Μὴ στέρξῃς λοιπὸν νὰ φκνῇς ἀχάριστος εἰς αὐτήν· μὴ δέχῃσαι ξένας διδασκαλίας, ἐπινοήματα, καὶ ἐντάλματα ἀνθρώπων.

Ἄκουε τῆς φωνῆς τῆς μητρός σου, ἥτις εἶναι φωνὴ αὐτοῦ τοῦ Ἀρχιποί-
 μενος Χριστοῦ, τοῦ λέγοντος. « Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου
 ἀκούει, καὶ ἀκολουθοῦσι μοι, ἄλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσωσιν, ἀλλὰ
 φυῶνται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοτρίων τὴν φωνήν. » ἄλ-
 λότριάι φωναὶ προδήλως εἶναι, ὅσα ὡς δῆθεν ἀπολογούμενος ἔγρα-
 ψας. Τίς δὲν τὸ βλέπει; ποία Γραφή; ποῖος Νόμος; ποία Σύνοδος
 τῶν Ὀρθοδόξων δίδει ἄδειαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ μεταβάλ-
 λωσι τὰ ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας θεσπίσματα, καὶ τὰ Ἀποστολικά κηρύ-
 ματα; Αὕτη ἡ φωνὴ εἶναι φωνὴ βλάσφημος· φωνὴ ὀλεθρία, μυρίων
 κακῶν παραίτιος· τὰ Ἀποστολικά καὶ Συνόδικα θεσπίσματα τῶν
 Θεοφόρων Πατέρων εἶναι τοῦ Παναγίου Πνεύματος· δὲν ἐπιδέχονται
 μεταβολήν, ἢ ἐπιδιόρθωσιν· δὲν δύναται ἡ ἀνθρωπίνη σοφία νὰ παρα-
 βληθῇ μὲ τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ σοφίαν· ἄπαγε! τοῦτο ὑπερβαίνει
 πάντα ὄρον βλασφημίας· ἄκουσον τοῦ Προφήτου λέγοντος· « Τὰ
 λόγια Κυρίου λόγια ἀγνὰ, ἀργύριον πεπυρωμένον, κεκαθαρμένον ἐπιτα-
 πλασίως· ἐν τῷ φυλάσσειν αὐτά, ἀνταπόδοσος πολλή· οὐχὶ ἐν τῷ
 μεταποιεῖν καὶ μεταβάλλειν. Ὅστις προσθήσει εἰς αὐτά, προστίθῃσι
 καὶ ὁ Θεὸς τιμωρίας εἰς αὐτόν· ὅστις ἀφαιρέσει, ἀφαιρεῖ καὶ ὁ Θεὸς
 τὸ ὄνομά του ἐκ βίβλου ζωῆς. Λόγια Θεοῦ εἶναι τὰ τῶν ἱερῶν Γρα-
 φῶν λόγια, τὰ ὅποια καὶ κρίματα λέγονται, καὶ δικαιώματα, καὶ
 μαρτύρια. Δὲν δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς αὐτά οὐ μόνον οἱ ἀμα-
 θεῖς, καὶ ἀπαιδευτοί, ἀλλ' οὐδὲ οἱ εὐμαθεῖς καὶ πεπαιδευμένοι, ἐάν
 δὲν ἤθελον ἀξιωθῶσι τῆς ἀνωθεν αἰγλῆς· ἐάν δὲν ἤθελον λάβῃ τῆς
 ἐρμηνείας τὸ χάρισμα· ἐάν δὲν ἤθελον ἐμπλησθῶσι θείας ἐπιστήμης.
 Δὲν εἶναι ἡ δύναμις τῶν Γραφῶν εἰς τὸ γράμμα, ἀλλ' εἶναι εἰς τὸ
 πνεῦμα. Διὸ μέγα ποιοῦσιν ἁμάρτημα, ὅσοι καταφρονοῦσιν αὐτάς, καὶ
 δίδουσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπαιδευτῶν, ἀνευ τῆς ὁδηγίας τῶν
 Θεοφόρων Πατέρων. Αὕτη ἡ ὁδηγία δὲν εἶναι νεοφανής, οὐδὲ ὑστε-
 ρογενής· εἶναι σύγχρονος μὲ αὐτάς τας ἀγίας Γραφάς. Ἦσαν ἐρμη-
 νευταὶ τῶν Γραφῶν καὶ πρὸ τῆς χάριτος, καὶ μετὰ τὴν χάριν ἀπ'
 ἀρχῆς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Μὲ αὐτάς τας ἐρμηνείας οἱ ἅγιοι καὶ

τεπάλαισαι τὰς αἵρέσεις, καὶ μέχρι τῆς σήμερον δι' αὐτῶν κατχο-
 λεῖσθαι, καὶ καταβάλλονται. Ὅθεν οὐ μόνον ψεῦδος φοβερόν, ἀλλὰ
 καὶ βλασφημία φοβερὴ εἶναι τὸ νὰ στοχασθῇ καὶ μόνον κίνεις, πολλῶ
 μᾶλλον καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐξ αἰτίας τῶν ἐρμηνειῶν προῆλθον αἱ αἵρέ-
 σεις. Δὲν ἐπροξένησαν αἱ ἐρμηνεῖαι τὰς αἵρέσεις· ἄπαγε! ἀλλὰ κατῆ-
 σχυναν καὶ κατέβαλον τὰς αἵρέσεις, αἵτινες εἶναι τὰ πονηρὰ ζιζάνια,
 τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου, ἐξ ἀρχῆς ὁ ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρω-
 πίνου γένους ἐνέσπειρεν εἰς τὴν καθαρὰν ἄρουραν τῆς Θείας διδασκα-
 λίας. Ὅστις ἀποβάλλει τὰς ἐρμηνείας ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, καταφρονεῖ
 τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ἀφαιρεῖ τὰ ὄπλα τῆς πίστεως, ἀνοίγει θύραν
 εἰς τοὺς πολεμίους, γίνεται προδότης τῆς Θείας Μάνδρας. Δὲν δύ-
 νανται οἱ ἄνθρωποι ἐκ μόνου τοῦ γράμματος τῶν ἁγίων Γραφῶν νὰ
 ὁδηγηθῶσι πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ τήρησιν τῶν Θείων Ἐντολῶν.
 Αἵρετικῶν εἶναι φωνὴ ἡ λέγουσα ταῦτα, πρὸς βλάβην καὶ ὀλεθρον
 ἀποδιδέπουσα. Σπουδάζουσι νὰ ἀφήσωσι τοὺς Χριστιανοὺς ἀβοηθήτους,
 ὅπως εὐκόλως αὐτοὺς ὑποσκελίσωσιν· εὐκόλως εἰς τὴν ἰδίαν αἵρεσιν
 σύρῃσι, διὰ τῆς στρεβλῆς ἐρμηνείας των. Μὴ καταδεχθῆς, ἀδελφέ μου,
 νὰ γένῃς συνεργὸς εἰς τὴν πανουργίαν των· μὴ ὑπηρετήσῃς εἰς τὸ
 πονηρὸν αὐτῶν ἐπινόημα· μὴ σὲ ἀπατήσῃ ἡ χριστολογία των, ἥτις
 σχῆμα μὲν ἔχει εὐλαβείας, καὶ εὐεργεσίας, ὑποκρύπτει δὲ τὸν θανα-
 τηφόρον ἰὸν τῆς ἀπάτης. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ λόγοι, τοὺς ὁποῖους ἐξ
 ἀρχῆς ἐψήφισεν ὁ πονηρὸς εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν πρωτοπλάστων. ἔχει
 φίλε μου, ἡ Ἐκκλησία τροφὴν Πνευματικὴν διὰ τοὺς χυδαίους, καὶ
 πολλήν, καὶ πλουσίαν· φθάνει νὰ ἔχῃ τις ὀρεξίν διὰ νὰ τὴν ἀπολαμ-
 βάνῃ. Ἰδικόν μας χρὲς εἶναι νὰ δίδωμεν ἐκάστω τὸ σιτομέτριον,
 τὴν ἀνήκουσαν ἐκάστω τροφὴν εἰς τὸν ἀρμόδιον καιρὸν, κατὰ τὴν
 ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, καὶ νὰ φροντίζωμεν, ἵνα μὴ τις ἐξ αὐτῶν, ἡ
 ξένης τροφῆς μεταλαβὼν, ἢ ἐξ ἄλλοτρίων ὑδάτων πιὼν, βλάβῃ τὴν
 ψυχικὴν του ὑγιάν, ἢ κινδυνεύσῃ περὶ τὴν πίστιν· ὅτι « τὸ αἷμα
 αὐτῶν ἐκ τῆς χειρὸς ἡμῶν ὁ Θεὸς ἐκζητήσει. » Αὐτὴν μᾶς ἐπρόσταξεν
 ὁ Κύριος νὰ φυλάττωμεν· δὲν μᾶς ἐπρόσταξε νὰ χυδαιολογῶμεν τὰς
 ἁγίας Γραφάς. Δὲν εἶπεν, ὅς ἂν χυδαιολογήσῃ τὰς Γραφάς μέγας

κληθήσεται, ἀλλ' « ὅς ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται. » Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον, ὡς μέγα τι ἐπινόημα, περὶ τὸ τέλος τῆς ἀπολογίας σου λέγεις, ὅτι (« ὥς ἐρωτηθῇ ὁ λαὸς, ἂν θέλῃ, ἢ δὲν θέλῃ νὰ ἐννοῇ τὰς Γραφάς ») εἶναι πάντῃ ἀδιανόητον· διότι οὔτε εἰς τὰς σωματικὰς καὶ κοσμικὰς ὑποθέσεις ἀνήκει ἡ σκέψις εἰς τὸν χυδαῖον λαόν, πολλοῦ γε καὶ δεῖ εἰς τὰς Πνευματικὰς, καὶ Ἐκκλησιαστικὰς. Εἴτα δὲν θεωρεῖται τὸ, ἂν θέλῃ τις, ἢ δὲν θέλῃ, ἀλλ' ἐὰν συμφέρῃ ὕπερ θέλει, ἢ ἂν ἐμφρόνως δὲν θέλῃ. Πολλὰ πράγματα ἐξ ἀγνοίας θέλousι πολλάκις οἱ ἄνθρωποι, τὰ ὅποια δὲν συμφέρουσι, καὶ πολλὰ δὲν θέλousι, τὰ ὅποια συμφέρουσι. « Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πά τα συμφέρει· καὶ πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα οἰκοδομεῖ. » Καὶ ἐκτὸς τούτων, καὶ ἂν θέλῃ ὁ λαὸς νὰ ἐννοῇ τὰς Γραφάς ἀνεξηγήτους, οὐ μόνον ἡ ἰδική σου μετάφρασις, ἀλλ' οὐδ' ἂν συνέλθωσι πᾶσαι αἱ μεταφράσεις δὲν δύνανται νὰ τὸ κατορθώσωσι, καθὼς ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον.

§ Π'. Παναγιώτατε Δέσποτα, καὶ Σεβασμίοι Γέροντες, καὶ ἀδελφοί, καὶ Πατέρες, τὸ γλυκύ μοι καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ἐγὼ μὲν κατὰ τὴν σεβασμίαν μοι προσταγὴν σας, ἰδοὺ ἔκαμον τὴν ἀπάντησιν, καθ' ὅσον ἦν τῆς δυνάμεώς μου, καὶ καθ' ὅσον ὁ καιρὸς καὶ τὰ πράγματα, καὶ αἱ περιστοιχοῦσαι φροντίδες ἐπέτρεψαν. Ἀπέδειξα τὴν ἀτοπίαν τῶν ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ γραφέντων, ἐφάνέρωσα καθαρῶς τὸ ψεῦδος αὐτῶν, καὶ τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀλαζονείαν. Εἶδετε ἀκριβῶς, ὅτι καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῶν οὐκ εὐθύς, καὶ ἡ βᾶσις σαθρά, καὶ ἡ οἰκοδομὴ ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ ἡ ἀπολογία, οὐχὶ ἀπολογία, ἀλλὰ βαττολογία, μᾶλλον δὲ, Λουθηροδογματία, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν βλασφημία. Αὐτὰ ὅλα ἀπεδείχθησαν διὰ τῶν Σεβασμιῶν εὐχῶν σας σαφῶς καὶ καθαρῶς, διὰ λόγων γραφικῶν, καὶ ἀναντιρρήτων ἀποδείξεων καὶ ἀξιοπιστῶν μαρτυριῶν τῶν Θεοφόρων Πατέρων. Μένει τώρα χρεὸς ἰδικόν σας, ἵνα καλῶς ἀνακρίναντες τὰ εἰρημένα ἀποφασίσητε ὁδηγούμενοι ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς Κανόνας εἰς τοὺς ὁποίους χρεωστοῦμεν ἅπαντες τὴν ὑπακοήν, καὶ ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῶν Πατέρων.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Εἰς τὴν Εἰσχωγὴν.

Σελ.	στίχ.	Ἀντὶ	Ἀνάγνωθι
ι.ά.	9	Ἀμερικανῆς, (εἰς ὑποσημ.)	Ἀμερικῆς.
ι.β.	7	καὶ ἐν τρίτῃ,	καὶ ἐν τῇ τρίτῃ.
κ.β.	21	ἐκατὸν ἑτι,	ἐκατὸν ἑτη.
λ.α.	27-28	ἐπεχειρίσθη.	ἐπιχειρισθῆτω.
λ.β.	16	ῥήματά τινα,	ρημάτια τινά.
μ.η.	24	καὶ εὐαγγελικαί,	αἱ εὐαγγελικαί.

Εἰς τὴν Ἀντίρρῳσιν.

4.	16	αὐτολεξεῖ ἐσημείωσα πρὸς πλείοι.	αὐτολεξεῖ μίαν περικοπὴν ἐσημ.
-	3	ὅτι, (εἰς ὑποσημ.)	ὅτε.
5.	27	μέχρι τοῦδε φανερός,	μέχρι τοῦδε οὐδὲ φανερός.
7.	5	τῆς τε ὁμετέρας,	τάς τε ὁμετέρας.
9.	10	καθὼς ἤξεύρει,	καθεὶς ἤξεύρει.
-	26	καὶ τῆς,	καὶ ἐκ τῆς.
13.	28	διαδηλεῖς,	βασιλεῖς.
18.	14	ὁ Μελίτος,	ὁ Μελέτιος.
29.	3	ἐν Μελίτῳ,	ἐν Μιλήτῳ.
38.	23	εἰς τὴν καθ' ὅπερ ἡμῶν,	εἰς τὴν ὑπὲρ ἡμῶν.
-	25	προβληθῇ εἰς τοι,	προβληθῇ μὴ τοι.
46.	14	ἐντέλειαν,	εὐτέλειαν.
58.	19	μαρτυρία,	μαρτύρια.
80.	4	ἀνεπνέετο,	ἐνεπνέετο.
90.	8	ἂν δὲ εἶχες,	ἂν δὲν εἶχες.
91.	20	νόηματάτε,	νοήματάτε.
92.	2	ἐξεργάζοντες,	ἐξεργάζοντα.
97.	1	ἀπὸ ὅλα λέγεις	ἀπὸ ὅσα λέγεις.
101.	9	τῷ ἐκθέματι,	τῷ ἀναθέματι.
104.	28	τὰ γράμματα,	τὰ πράγματα.
132.	12	κοινοῦμενοι,	κινούμενοι.

